

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кафедра юридичного документознавства

УКРАЇНСЬКА МОВА В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали

X! Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої Дню української писемності та мови
(Київ, 27 листопада 2015 року)

Київ 2015

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра юридичного документознавства

УКРАЇНСЬКА МОВА В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали

X! Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої Дню української писемності та мови
(Київ, 27 листопада 2015 року)

Київ 2015

Редакційна колегія:

Черней В. В., ректор Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор;

Гусарев С. Д., перший проректор Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор;

Чернявський С. С., проректор Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор;

Маруніч І. І., професор кафедри юридичного
документознавства Національної академії внутрішніх справ, кандидат
філологічних наук, доцент;

Красницька А. В., доцент кафедри юридичного документознавства
Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Національної академії внутрішніх справ 18 листопада 2015 року
(протокол № 3)*

Матеріали подано в авторській редакції

Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, У 45
перспективи [Текст] : матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ,
27 листоп. 2015 р.). / ред. кол. : Черней В. В., Гусарев С. Д.,
Чернявський С. С. - К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. - 244 с.

УДК 833:34(063)

ББК ШІ

ПЕРЕДМОВА

Мова є найважливішим засобом людського спілкування та інтелектуального розвитку особистості, визначальною ознакою держави, безцінною і невичерпною скарбницею культурного надбання народу. Без мови неможливо спільно та злагоджено жити, будувати сучасне суспільство, осягати розумом минуле, передбачати майбутнє. Мова зберігає єдність народу в історичній зміні поколінь і суспільних формацій, об'єднуючи його в часі, у географічному і соціальному просторі. У цьому контексті варто нагадати слова видатного вченого-педагога Костянтина Ушинського: «Поки жива мова в устах народу, до того часу живий і народ. І немає насильства нестерпнішого, як те, що хоче відірвати в народу спадщину, створену незчисленними поколіннями його віджилих предків». Ці слова переконливо доводять, що саме мова відіграє вирішальну роль у формуванні особистості, національного характеру, етнічної спільності будь-якого людського колективу, нації.

Мова як продукт еволюції людського суспільства здійснила величезний вплив на розвиток права. Як інструмент управління суспільними процесами право набуло властивостей соціально - класового нормативного регулятора лише тоді, коли воно було втілене у звичаях чи в письмових актах, тобто закріплене у формах мови. Правові поняття і норми не можуть існувати інакше, як у визначених мовних формах. Слова у правових джерелах виступають тим вихідним матеріалом, який є основою формування правової думки, способом донесення правових приписів до суб'єктів правозастосування, формою передачі юридично значущої інформації.

Мова є чинником законотворення та правозастосування. Воля правотворця чи правозастосувача, фіксуючись у писемній формі, описує матеріальну реальність, точно й чітко виражає правові приписи, передає безпосередній владний вплив на поведінку людини.

Найбільш значним компонентом мови права та основним елементом тексту нормативно-правового чи індивідуального акта є юридичні терміни як засіб юридичної техніки, за допомогою яких конкретні поняття набувають словесного вираження в тексті акта. Використовуючи юридичні терміни, держава говорить мовою

права і виражає свою волю: скасовує та змінює правові норми, встановлює нові правила поведінки, закріплює суспільні відносини, що склалися. За допомогою юридичних термінів будь-які волевиявлення приймають форму конституцій, законів, постанов уряду, інструкцій міністерств тощо.

В умовах збільшення обсягу законотворчості, упровадження нового законодавства в життя держави важливе значення має правильне оформлення нормативно-правових та індивідуальних актів, техніка їх викладення. Юридична техніка є чинником формування професійної майстерності правотворця та правозастосувача.

Юридична природа правового акта потребує особливої точності й чіткості формулювання правових приписів, зрозумілого та доступного мовного втілення, продуманості й логічності структури, максимальної лаконічності тексту акта, не допускає багатозначності, невиразності та суперечності його норм, вимагає точності, чіткості й зрозумілості юридичних формулювань, однакового застосування юридичних понять і термінів, стійкості термінології. Чим досконаліше законодавство, тим чіткіше й глибше воно регулює суспільні відносини. Складовою частиною вдосконалення законодавства є знання та вміння використання юридичної термінології. Проте лінгвістичний аналіз текстової бази сучасного українського законодавства виявив низку термінологічних проблем, суперечностей і помилок унаслідок ігнорування правил юридичної техніки, формальної логіки при побудові дефініцій термінів. Привертає увагу непослідовне вживання термінологічних одиниць, порушення мовної цілісності текстів, калькування слів і термінів із російської мови, полісемія та синонімія термінів, велика кількість іншомовних слів за наявності повнозначних українських тощо.

Характеризуючи місце мови в юриспруденції, мову можна розглядати як об'єкт юридичного регулювання, засіб законодавчої та правозастосовної діяльності. Мова юриспруденції є найважливішим засобом правової комунікації, правового пізнання та передачі юридичної інформації в суспільстві. Використання здобутків лінгвістики в юриспруденції є актуальними у зв'язку з розробленням концепції розвитку юридичної освіти в Україні, що передбачає підготовку правознавців з високим рівнем не лише юридичних, а й лінгвістичних знань. Адже їх професійна

діяльність пов'язана з необхідністю термінологічно-мовного опрацювання текстів нормативно-правових та індивідуальних актів, проблемами вибору і правильного розуміння термінів права, точних мовних засобів і застосування правових норм.

Сьогодні мова в юриспруденції дедалі частіше стає предметом широких дискусій і наукових досліджень, проводяться конференції та практичні семінари.

Актуальність проблематики зумовила проведення конференції за назвою «Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи», яка сьогодні розпочинає роботу в Національній академії внутрішніх справ. Всеукраїнська науково-практична конференція з проблем розвитку та функціонування державної мови, присвячена Дню української писемності та мови, проходить десятий рік поспіль. Знаменною особливістю конференції є те, що вона є ювілейною та посвячується 200-й річниці від Дня народження Тараса Григоровича Шевченка.

Незважаючи на надзвичайно складний для держави час, участь у цьому заході взяли вісімдесят чотири особи. Це свідчить про вагомість тих проблем, які розглядаються на конференції, про їх актуальність для академічної науки, закладів освіти, для правоохоронних відомств, органів виконавчої влади і, звичайно ж, для всього українського суспільства.

Конференція відбулася за участю провідних науковців і науково-педагогічних працівників таких вищих навчальних закладів і наукових установ України, як: Інститут української мови НАН України, Український мовно-інформаційний фонд Національної академії наук України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київський національний лінгвістичний університет, Академія адвокатури України, Академія муніципального управління, Національна академія прокуратури України, Національна академія внутрішніх справ, Херсонський державний університет, Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі, Херсонський національний технічний університет, Львівський державний університет внутрішніх справ, Одеський державний університет внутрішніх справ, Білоцерківський інститут економіки та управління, Інститут української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова тощо.

Конференція проходила у формі пленарних і секційних засідань. Напрацювання учасників конференції об'єднано в тематичні секції: «Науково-теоретичні засади юридичної лінгвістики», «Розвиток юридичної термінології на сучасному етапі», «Використання лінгвістичних знань у юридичній практиці», «Наукові дослідження здобувачів, ад'юнктів, магістрів, курсантів, студентів».

Підготовлені доповіді та публікації заслуговують на особливу увагу у зв'язку з високим рівнем їх науковості, практичної значущості й актуальності в сучасній лінгвістиці та юриспруденції.

Наостанок варто нагадати слова великого Тараса Шевченка: «Мова рідна, слово рідне, хто вас забуває, той у грудях не серденько, тільки камінь має».

Висловлюємо щиро вдячність науковим і науково-педагогічним працівникам, здобувачам, ад'юнктам, магістрам, студентам, курсантам за участь у підготовці та проведенні конференції. Бажаємо всім успіхів, творчого натхнення, плідної праці, вагомих наукових здобутків, професійної самореалізації.

Редколегія конференції «Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи»

ВСТУПНЕ СЛОВО

Черней В.В., ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

УЖИВАННЯ ДЕФІНІЦІЙ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

Законодавчі дефініції, які є інструментом юридичної техніки, здатні істотно покращити чинне законодавство, зробити його зміст максимально точним, зрозумілим, доступним, підвищити культуру правотворчості, збагатити наукову основу законів. Традиційно їх розглядають як стислий опис будь-якого поняття, що відображає найсуттєвіші ознаки явища або предмета та має правовий зміст.

Законодавча дефініція вважається не лише інструментом правотворчої техніки, а й самостійним правовим приписом. Законодавчі дефініції як чітке та лаконічне судження законодавця (правотворчого органу) стосовно правової дійсності узагальнено закріплюють суттєві ознаки правового поняття (правової категорії). Дефініції допомагають відрізнити одне поняття/термін з-поміж інших, дозволяють розташовувати нормативний матеріал економно, не допускаючи повторів. За допомогою законодавчих дефініцій як способу організації правової матерії суб'єкти правозастосування мають можливість детально з'ясувати всі елементи категоріального апарату законодавства, отримати точне уявлення про державно-владне веління, закріплене в юридичній нормі. Звертаємо увагу на те, що зміст поняття розкривається для потреб юридичної практики.

Набувши статусу офіційної нормативності, законодавчі дефініції як невід'ємні частини законів стають обов'язковими державно-вольовими приписами, порушення яких суб'єктами права може спричинити несприятливі наслідки.

У дефініції переважає не вольовий, а інтелектуальний елемент. Головна мета дефініції полягає в тому, щоб описати всі ознаки відповідного поняття; перенести певну частину теоретичного дослідження в закон, надавши йому нормативного значення, внести зрозумілість у процес правового регулювання;

забезпечити єдине розуміння усіх велінь закону суб'єктами правозастосування. Їм притаманний більш високий рівень узагальнення існуючих ознак правових явищ.

Значення законодавчих дефініцій полягає в забезпеченні єдності в розумінні та реалізації всіх велінь законодавця, підвищенні ступеня формалізації законодавства, упровадженні в чинне законодавство нових результатів розвитку науки, поновленні понятійно-категоріального інструментарію.

Терміни можуть бути визначені або шляхом об'єднання в узагальненій формулі, яка охоплює в абстрактному вигляді всі ознаки правового поняття, або шляхом казуїстичного переліку окремих частин поняття. Застосування способу визначення залежить від змісту та характеру терміна. Однак у багатьох випадках ці способи можуть сполучатися, доповнюючи один одного.

Слід зазначити, що в чинному Кримінально-виконавчому кодексі України пропонуються такі законодавчі дефініції: підстава виконання й відбування покарання (ст. 4), виправлення засудженого (ст. 6), ресоціалізація (ст. 6), основні засоби виправлення й ресоціалізації засуджених (ст. 6), органи виконання покарань (ст. 11), ухилення засудженого від відбування покарання у виді виправних робіт (ст. 46), режим у виправних і виховних колоніях (ст. 102), соціально-виховна робота (ст. 123), злісний порушник установленого порядку відбування покарання (ст. 133), поважні причини неявки засудженого до кримінально-виконавчої інспекції в призначений строк (ст. 164), невиконання обов'язків (ст. 166).

У тексті чинного Кримінально-виконавчого кодексу України використано такі види дефініцій:

- повні, тобто такі, що містять усю систему наявних ознак (напр., *«Виправлення засудженого - процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки»* - ч. 1 ст. 6);

- дефініції-переліки, що мають ілюстративний характер (напр., *«Ухиленням засудженого від відбування покарання у виді виправних робіт є: невиконання встановлених обов'язків; порушення порядку та умов відбування покарання; вчинення проступку, за який його було притягнуто до адміністративної*

відповідальності; допущення більше двох разів протягом місяця прогулів, а також більше двох порушень трудової дисципліни протягом місяця або поява на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння» - ч. 6 ст. 46).

Застосовуються такі способи розміщення законодавчих дефініцій у тексті закону: а) у преамбулі; б) на початку частини чи розділу, в якому згадується певне поняття; в) у вигляді окремої статті, що розташована на початку чи в кінці нормативного акта та об'єднує всі використані в ньому поняття; г) безпосередньо в тексті статті, у якій викладено правову норму; ґ) у вигляді самостійної частини (абзацу) тієї статті, у якій міститься поняття; д) у примітці до статті.

Доцільно звернути увагу на те, що законодавець у Кримінально-виконавчому кодексі України використовує такі способи викладення законодавчих дефініцій в одній статті/частині:

- за допомогою слова «це» (напр., *«Режим у виправних і виховних колоніях - це встановлений законом та іншими нормативно-правовими актами порядок виконання і відбування покарання, який забезпечує ізоляцію засуджених; постійний нагляд за ними; виконання покладених на них обов'язків; реалізацію їхніх прав і законних інтересів; безпеку засуджених і персоналу; роздільне тримання різних категорій засуджених; різні умови тримання засуджених залежно від виду колонії; зміну умов тримання засуджених»* - ч. 1 ст. 102);

- за допомогою слова «є» (напр., *«Підставою виконання і відбування покарання є вирок суду, який набрав законної сили, інші рішення суду, а також закон України про амністію та акт помилування»* - ст. 4);

- за допомогою висловів «визнаються», «визнається» (напр., *«Поважними причинами неявки засудженого до кримінально-виконавчої інспекції в призначений строк визнаються: несвоєчасне одержання запрошення, хвороба та інші обставини, що фактично позбавляють його можливості своєчасно прибути за викликом і які документально підтверджені»* - ч. 3 ст. 164);

- за допомогою слова «вважається» (напр., *«Систематичним вчиненням правопорушень вважається вчинення засудженим трьох і більше правопорушень, за які його*

було притягнуто до адміністративної відповідальності» - ч. 4 ст. 164);

- без дужок через тире (напр., «Ресоціалізація - свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві» - ч. 2 ст. 6).

Отже, формування бездоганих законодавчих дефініцій як самостійних правових приписів є складним пізнавальним процесом. Практикою законотворення вироблено низку правил, що дають змогу підвищити ефективність цього інструменту юридичної техніки: а) введення в понятійний обіг дефініцій має бути обґрунтованим; б) дефініції слід вживати в разі конкретизації термінів, їх неоднозначного тлумачення, застосування в певному акті терміна вперше; в) у визначеннях понять не має бути повторення того, що вже наявне в понятті; г) важливо узгоджувати обсяг визначення та саме явище/предмет, яке охоплюється відповідним поняттям; ґ) у дефініціях не повинні вживатися оціночні судження й терміни, що потребують роз'яснень; д) дефініції не мають містити понять, які потребують визначення; е) слід намагатися розробляти повні та водночас стислі визначення.

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Костицький М.В., доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, член-кореспондент НАПН України, заслужений юрист України; *Кушакова-Костицька Н.В.*, професор Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, заслужений юрист України

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНИХ МОВ (У ТОМУ ЧИСЛІ УКРАЇНСЬКОЇ) В КОНТЕКСТІ ПОСТМОДЕРНУ І В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ СУПЕРЕЧНОСТІ

Реалізм, модернізм, постмодернізм, пов'язані з диференціацією розвитку в символічному Універсумі, з якого особливості і характеристики переносяться і в онтологію та філософію в цілому. Модернізм як неklasичний тип філософствування був, напевно, започаткований у «Критиках» І.Канта. Апогею він досяг у ХХ ст. у таких течіях, як футуризм, експресіонізм, антинормативізм, кубізм, сюрреалізм, неоконструктивізм тощо.

У рамках модерну зароджується і структуралізм, пов'язаний із іменем швейцарського і французького лінгвіста й філософа Фердинанда де Соссюра та виходом його книги «Курс загальної лінгвістики», в контексті якої мова розглядається як упорядкована від найпростіших до складних рівнів система знаків. Цим самим була закладена антитеза позитивістському атомізму у лінгвістиці, який намагався виділити конкретні мовні значення, з яких складається мова, та в еволюційній лінгвістиці, що ігнорує синхронічний аспект вивчення мови та надає перевагу діахронічному.

З іншого боку, Ф. де Соссюром була висловлена ідея про відсутність мови - навіть на рівні простих звуків ми маємо справу не з «частинками» матерії мови, а парами взаємозаперечних, деструктивних феноменів, чистими, без носія відмінностями.

Послідовники Ф. де Соссюра - К. Леві-Стросс, В. Пропп, Р. Барт, М. Фуко, Ж. Лакан та ін. - обґрунтовують такі напрями структуралізму, як десубстанціоналізація традиційної метафізики, експлікація позарозумових основ розуму, неорационалізм.

Дослідження суспільної свідомості в соціальних концепціях структуралізму, соціальної зумовленості пізнання різними соціальними явищами та інститутами духовного характеру, в т.ч. мовною практикою послужили випробуванням теорії структуралізму не лише в епоху модерну, але й постмодерну. Структуралізм ув'язує виникнення і розвиток мови, філософії, культури, релігії, міфології, права та нації. А з останньою пов'язані національні мови, націоналізм і патріотизм.

І хоча постмодернізм проявляється як тотальне заперечення не лише класики, але й модерну, мова як модель світу в структуралізмі (модернізмі) стає самою реальністю, світом як таким у постмодерні. Іншими словами, як і в епоху модерну, в постмодерні мова залишається одним із націєтворчих факторів, елементом розвитку свідомості і самосвідомості, засобом відображення світу, пізнання. Тобто мова виступає предметом і методом. У цьому контексті національні мови (у т.ч. українська) має перспективи розвитку.

Крім прийнятого у мистецтві, літературі, живопису, філософії поділу на певні віхи розвитку, є й інші поділи, які мають специфічні критерії класифікації. Наприклад, за критерієм суспільного виробництва виділяються аграрна, індустріальна, постіндустріальна та інформаційна епохи. Якщо критерієм диференціації є знання, наука, то виділяються класична, неокласична і посткласична епохи.

Для визначення інтегративних тенденцій розвитку людської цивілізації, крім об'єктивних передумов, виділяють і штучні, які мають на меті прискорення об'єднання людства, але цілі цього прискорення не завжди ясні, зрозумілі. В ідеологічному плані це, зокрема, космополітичні, інтернаціоналістські та глобалістські концепції.

Космополітизм як ідеологія «світового громадянства» полягає у відмові від національних традицій, культури, патріотизму, національного суверенітету, національної мови. Космополітизм бере початок ще з сивої давнини: вперше його як термін почав уживати античний філософ Діоген Синопський. У

певній мірі космополітами були Олександр Македонський, Марк Аврелій, Данте Аліґ'єрі, Томазо Кампанелла, Петрарка, Еразм Роттердамський, І.В. Гьоте, філософи Просвітництва, німецької класики, діячі американської національно-визвольної революції.

Особливого характеру ідеї космополітизму набули в кінці XIX - на початку XX ст. У цей період виникають десятки національних держав, але одночасно посилюється проповідь «застарілості» національного суверенітету, необхідності створення наднаціональних структур, культивується ідеал світового громадянства. Космополітизм скеровує до злиття націй та їх асиміляції.

У вказаний період, власне із середини XIX ст., завдяки поширенню комуністичної теорії, розробленої К.Марксом і Ф.Енгельсом, набувають прогресу ідеї інтернаціоналізму. На відміну від космополітизму, інтернаціоналізм трактується як єдність пролетарів, робітників різних країн у боротьбі за соціалізм і комунізм. Перша світова війна, революції і перевороти в Росії, Австро-Угорщині, Німеччині не підтвердили життєздатність теорії класового інтернаціоналізму пролетарів, спрямованої проти «національної буржуазії». На теренах колишньої Російської імперії, в СРСР, а після Другої світової війни і в країнах «народної демократії» інтернаціоналізм насаджувався силою, тотальним примусом. Ідеологами КПРС була нав'язана концепція злиття націй в єдину соціальну спільноту під назвою «радянський народ». Як один з об'єднуючих факторів цієї спільноти стала російська мова як мова міжнаціонального спілкування. Наприкінці 80-х - початку 90-х рр. XX ст. комуністична ідеологія радянського зразку зазнала поразки, а інтернаціоналізм поступився новому ідеологічному напрямку світового значення - глобалізму.

Але не можна стверджувати, що розпад СРСР та політичний крах комуністичної ідеології призвів до краху космополітизму та інтернаціоналізму. Фактично глобалізація як світова тенденція, що прийшла на зміну космополітизму та інтернаціоналізму, принципово не відрізняється від них за змістом. Звичайно, певні акценти розташовані інакше. Так, інтернаціональний рефрен «пролетарі всіх країн, єднайтеся» достатньо замінити на «олігархи всіх країн, єднайтеся». У цілому, зазначимо, що глобалізація теж не стала ідеологічною панацеєю, яка б об'єднала різні нації та народи у розбудові загальної економічної та політичної системи, у

створенні спільних культурних та цивілізаційних цінностей, і враховувала б інтереси усіх верств населення в різних національних спільнотах.

Деякі дослідники вважають глобалізацію системною, багатопрофільною, поліметодологічною ідеологією, в основу якої було закладено твердження про інтегративні зв'язки між етносами, націями і народами в масштабі усієї планети, про походження національних мов з одного чи декілька коренів (наприклад, з індоарійської групи мов), про необхідність фінансово-економічних, технологічних і культурологічних, а значить, і політичних зв'язків та єдності між країнами, націями, народами. Ідеї глобалізації розвивалися членами Римського клубу, пов'язаного з Комітетом-300 (який часом трактують як світовий уряд). Із 60-х років ХХ ст. аналітичні та вузькопрофільні доповіді членів Римського клубу показували глобальні проблеми сучасності, але не визначали шляхи їх вирішення. При глибшому аналізі виявляється, що за благими намірами штучно стимульованої фінансово-економічної, технологічної, ідеологічної інтеграції світу проглядається політична інтеграція, а головним засобом глобалізації виступає культурологічна інтеграція. Наслідком останньої є виникнення і поширення «світової культури» (у контексті «західного» варіанту розуміння цивілізованості).

Але, на нашу думку, глобалізація є лише наслідком двох основних процесів сьогодення. З одного боку, подальший розвиток техногенної цивілізації передбачає уніфікацію, стандартизацію «всього і вся»: культурну, зокрема, мовну (базова термінологія в галузі технологій та мова міжнародної комунікації - англійська), економічну, соціальну тощо. Адже існуючі державні кордони неприродні, створені штучно, вони умовні і не передбачають самоідентичності та самобутності націй і народів. Розвиток сучасних інформаційно-комунікативних технологій дозволяє позбутися існуючих кордонів, що сприятиме і в подальшому знищенню національної самоідентифікації, втраті місцевих культурних і мовних особливостей.

З іншого боку, процес глобалізації об'єктивно неминучий з точки зору єдності Всесвіту і природи. Будь-який умовний поділ світу за географічною, територіальною, політичною і т.п. ознакою є штучним і з часом зникає природним шляхом. Як наслідок - різні національні спільноти інтегруються на підставі взаємовпливу та

взаємодії всіх елементів глобальної екосистеми і взагалі всіх природних процесів, незалежних від волі та інтересів членів Римського клубу або інших претендентів на світове господарювання.

Таким чином, глобалізація, попри забезпечення взаємозв'язків та взаємозалежності етнічних спільнот, націй, народів, країн, «спресовує» світ у єдине ціле, перетворює планету на «світове село» з єдиною культурою, єдиною свідомістю, єдиною мовою. Місця націям, національним державам, національним мовам у цьому «селі» немає.

Залишається сподіватися, що так само, як штучні, зумовлені часом і хибною політикою ідеології космополітизму та інтернаціоналізму, так і глобалістська ідеологія теж відійдуть у минуле, а їх змінить інша - ідеологія прогресивного розвитку людства.

Усенко І.Б., завідувач відділу історико-
правових досліджень
Інституту держави і права
ім. В. М. Корещького НАН України,
кандидат юридичних наук,
професор, заслужений юрист
України

ПРАВОВИЙ СТАТУС МОВ У ЗАКОНОПРОЕКТНИХ РОБОТАХ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ VII КЛИКАННЯ

Стало вже традицією на наших щорічних конференціях підбивати підсумки чергового етапу законопроектних робіт щодо статусу мов в Україні. Наприкінці минулого року відбулося «перезавантаження» парламенту і єдиним органом законодавчої влади стала Верховна Рада України VII скликання. Нова парламентська більшість декларувала свої наміри в підписаній 27 листопада 2014 р. *Угоді про коаліцію депутатських фракцій «Європейська Україна»*. У розділі 15 коаліційної угоди, який має назву «Соціально-гуманітарна реформа», в пункті 3.11 містяться такі положення: *«Гарантування державою повної свободи використання будь-якої мови у приватному житті та*

міжлюдських взаєминах та водночас забезпечення неухильного використання української мови як єдиної державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Право українців на доступ до освіти, культури, отримання послуг українською мовою буде надійно захищено. Посилення стимулювання та контролю за вивченням іноземних мов, передовсім мов держав - членів ЄС».

Новий склад парламенту дістав у спадщину нелегкий тягар - чинний Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03 липня 2012 р. Цей акт, як відомо, було прийнято з грубими процедурними порушеннями і всупереч майже одностайної думки фахівців (як мовознавців, так і правознавців). Проте дещо поспішна спроба його скасування в перший «постмайданний» період навіть з врахуванням вето Президента України дала поживний ґрунт для різних політичних спекуляцій і провокацій, стала формальним приводом для розгортання сепаратистських виступів та російського втручання. Тож новообрані народні депутати України порівняно з попередніми скликаннями стали набагато обережніше підходити до «мовних законопроектів».

Про регулювання мовних питань в повному обсязі йдеться всього в одному законопроекті (реєстраційний № 1148) *про внесення змін до Закону України «Про засади державної мовної політики» (щодо забезпечення статусу української мови як єдиної державної та рівності регіональних мов або мов меншин)*, який 02 грудня 2014 р. вніс народний депутат В.В. Петювка. Проте включеним до порядку денного проект був лише 15 вересня 2015 р. і в категорії «Питання, які доручається підготувати і доопрацювати для розгляду на сесії». Зазначений проект спрямовано на усунення деяких, але, як видається, аж ніяк не всіх недоліків чинного закону. Зокрема пропонується важливе уточнення, що регіональна мова застосовується не замість державної мови, а паралельно з нею.

А 10 грудня 2014 р. народний депутат України Дирів А.Б. зареєстрував законопроект № 1334 *про внесення змін до Закону України «Про засади державної мовної політики» (в частині мови документів, що посвідчують особу або відомості про неї)*. Він теж був включений до порядку денного лише 15 вересня 2015 р. і з неясною перспективою його реального розгляду. У проекті пропонується, щоб паспорт та інші документи, які посвідчують особу або відомості про неї, виконувалися лише державною мовою (нині допускається поруч із записами державною мовою зробити, за вибором громадянина, записи однією з регіональних мов або

мов меншин України). При цьому громадянин України фактично позбавляється права записувати в паспорті, закордонному паспорті та інших офіційних документах своє прізвище та ім'я (по батькові) згідно з традиціями рідної мови. Аргументуються ці пропозиції тим, що паралельні записи в документах є «дестабілізуючим фактором» та спричиняють грубі помилки у діловодстві, що на нашу думку, не переконує в доцільності і законності запропонованих змін.

Окрім того, народний депутат України Яценко А.В. зареєстрував два законопроекти: № 1387 від 10.12.2014 *про забезпечення державної підтримки заходів з розвитку та популяризації української мови та україномовної друкованої продукції* та № 1388 від 10.12.2014 *про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо забезпечення державної підтримки заходів з розвитку та популяризації української мови та україномовної друкованої продукції)*. Перший із взаємопов'язаних проектів пропонує щороку проводити заходи з розвитку та популяризації української мови та україномовної друкованої продукції. Відповідальність за реалізацію цих заходів покладається на Кабінет Міністрів України, а відповідні кошти мають передбачати в Державному і місцевих бюджетах окремим рядком. В другому проекті пропонується внести зміни до Митного та Податкового кодексів України з метою тимчасового до 1 січня 2020 року звільнення від оподаткування україномовних видань, або таких, що надруковані повністю або не менш як на 50% українською мовою, та товарів для використання у їх виданні. Принципових заперечень, окрім фінансових, проекти не викликають. Проте фраза, яка повторюється в пояснювальних записках до обох проектів, що «реалізація запропонованого законопроекту не потребує додаткового навантаження на бюджет» явно не відповідає дійсності. Ці проекти теж включені до порядку денного чергової сесії як такі, що ще опрацьовуються у відповідних комітетах парламенту.

Групою народних депутатів України (Бублик Ю.В., Осуховський О.І., Ілленко А.Ю. та інші) зареєстровано 4 грудня 2014 р. законопроект № 1237 *про внесення змін до Закону України «Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні» (щодо розповсюдження продукції друкованих засобів масової інформації державною мовою)*. Пропонується видавати друковані засоби масової інформації в Україні українською мовою, а ті видання, які

хочуть видаватися іншою мовою, мають половину і більше тиражу видавати українською. Двомовні та багатомовні видання при цьому вважаються такими, що видаються іншими мовами. Звертає на себе увагу, що ніякого виключення не зроблено навіть щодо друкованих ЗМІ національних меншин. Хоча забезпечити додатково наклад державною мовою буде вкрай обтяжливо для невеликих регіональних видань, які становлять більшість серед ЗМІ національних меншин.

Цією ж групою народних депутатів України того ж дня також було зареєстровано законопроект № 1241 *про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо маркування імпортованих товарів державною мовою)*. Метою законопроекту проголошено захист та реалізація прав споживачів на інформацію про товар, а саме можливість ознайомитися з характеристиками товару рідною мовою, а не мовою виробника, що, на думку ініціаторів проекту, дасть змогу свідомого вибору товару. Пропозиції загалом ніби й слушні, але іноді вдаються не зовсім продуманими з суто технічного боку. Так, наприклад, вимога давати маркування товару тим самим розміром шрифту, що й оригінальний текст, не завжди може бути реалізована з огляду на габарити товару, без втрати ним частини своїх якостей, до яких слід віднести і дизайн упаковки. Особливе занепокоєння викликає така норма: «Товари, що мають електронне устаткування та/або комп'ютерне програмування (електронні засоби та пристрої), обов'язково повинні мати версію програмного забезпечення державною мовою». На відміну від маркування та інструкцій, програмне забезпечення саме по собі є товаром. Створення іншомовної версії вимагатиме значних фінансових вкладень від іноземних компаній або їх представників в Україні. І чим кращою буде якість такого програмного забезпечення, тим вищою буде ціна, що ставитиме продавців у нерівне становище та жодним чином не сприятиме реалізації мети законопроекту: «змосі свідомого вибору товару». Утім, профільний парламентський комітет 16 липня 2015 р. вніс подання про необхідність доопрацювання проекту.

Отже, за майже рік роботи нового складу парламенту якихось суттєвих зрушень у регулюванні статусу мов в Україні не відбулося, що, ймовірно, насамперед пояснюється сучасною політичною ситуацією в Україні.

Симоненко Л.О., учений секретар Комітету наукової термінології НАНУ, кандидат філологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Українського мовно-інформаційного фонду НАНУ

РОЛЬ СЛОВНИКІВ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ФАХОВОЇ МОВИ

Мова - душа народу, той організм, у якому легко простежується система цінностей народу, життєві настанови та поведінкові стереотипи, знання про світ, національні особливості й емоційально-експресивна специфіка.

Мова є чинником правоутворення та законотворення, ці два процеси безпосередньо пов'язані з умовами існування його носіїв. Мова правової нормотворчості - це система термінів та інших засобів мовної комунікації, що використовується при формуванні текстів нормативно-правових актів. У цьому процесі велику роль відіграють галузеві словники, які допомагають людині вдосконалювати знання мови, а разом з тим підносити її загальну культуру та культуру володіння словом. Рівень розвитку мови, в тім числі й фахової, залежить від наявності в культурі певного народу корпусу словників різного типу і призначення. Термінологічний словник - це багатогранна праця, основною функцією якої є відбиття поняттєво-термінологічного апарату різних галузей знання. Він є своєрідним пропагандистом уніфікованої і кодифікованої термінології вихідної мови і залучених до нього мов та довгочасною пам'яттю суспільства.

Термінологічні словники виконують три функції: навчальну, довідкову і систематизувальну.

Юридична термінологія належить до найдавніших терміносистем, виникнення і розвиток якої пов'язаний з розвитком суспільства та його політично-правових норм. Документи, в яких регламентується поведінка членів суспільства, з'явилися разом зі становленням та розвитком держави. Засобом вираження понять, що виникають у правовій сфері життя суспільства й обслуговують її потреби, є мова. Однією з основних вимог, що висуваються до юридичної мови, є однозначність, точність і визначеність формулювань виразів і окремих термінів.

Особлива роль у цьому процесі належить термінології, яка робить законодавство компактнішим, позбавляючи його від просторових описів.

Термінологія є частиною нашої національної культури, історичною пам'яттю наукової думки. Українська термінографія має майже двохсотлітню історію. Першим юридичним словником був «Німецько-український юридично-політичний словник» на допомогу перекладачам урядових документів із німецької на українську мову, який вийшов у 1852 році у Відні за сприяння уряду Австрії, за постановою якого була організована спеціальна комісія під керівництвом П. Шафарика. У створенні Словника взяли участь відомі діячі слов'янських культур: Вук Кароджич, Ян Коллар та ін., від Західної України - Яків Головацький, Гр. Шашкевич, Юлій Вислобоцький. У 1883 році НТШ видає «Німецько-руський словар висловів правничих і адміністраційних» К. Левицького, в якому була зафіксована значно оновлена юридична термінологія, основою творення якої стає жива українська мова.

За неповними підрахунками автора в Україні від 1852 року видано понад 1500 словників різного типу і призначення, з-поміж яких понад 60 словників з галузі права. Великим досягненням правників є видання «Юридичної енциклопедії» в 6-ти томах.

Найпоширенішим типом є перекладні словники, покликані допомогти користувачеві відшукати потрібний еквівалент при перекладі з мови оригіналу на іншу мову. З другої половини ХХ ст. з'являється новий тип словника - тлумачно-перекладний, що передбачає розв'язання цілої низки питань, найпоширенішими серед них є тримовні словники.

Запровадження викладання у вищих навчальних закладах усіх дисциплін українською мовою актуалізувало створення галузевих навчальних словників та посібників з різних галузей знання.

Термінологічні словники розглядають у двох аспектах: як складник науки про мову і як елемент довідкової літератури, оскільки в них нагромаджений людством досвід, знання про навколишній світ.

Їхнє видання залишається назавжди насувною потребою нашої освіти, науки, адже кожен словник розкриває динаміку розвитку різних терміносистем та української наукової термінології в цілому.

Марунич І.І., професор кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ, кандидат філологічних наук, доцент; *Проценко Г.П.*, старший викладач кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ОФІЦІЙНИЙ ДОКУМЕНТ»

Однозначне тлумачення змісту поняття «офіційний документ» є досить важливим у полі правозастосування.

Дослідженню цього поняття приділяють велику увагу в сучасній науковій доктрині, та погляди науковців, як утім і законотворців та практиків, з цього приводу суттєво різняться.

Так, М. Коржанський вважає, що офіційними є лише письмові акти, що видаються державними, громадськими чи приватними підприємствами, установами або організаціями, які призначені для посвідчення фактів чи подій, що мають юридичне значення [1].

У Рекомендації Рес (2002) 2 «Про доступ до офіційних документів» офіційний документ означено як будь-яку інформацію, що зафіксована в будь-якому вигляді, розроблена або отримана органами державної влади і пов'язана з державною або адміністративною функцією. Виняток становлять документи, які перебувають на стадії підготовки, тобто не були оприлюднені державними органами [3].

Юридична енциклопедія визначає, що офіційний документ - це інформація, відомості чи дані, зафіксовані на папері, фотоплівці, магнітному диску та ін. матеріальних носіях, що мають законодавчий, нормативний, директивний або інформаційний характер. Приймається і поширюється (публікується, видається, надсилається) в установленому порядку компетентними державними органами або відповідною посадовою (службовою) особою [4].

Погорілецька А.В. подає відповідне поняття переліком основних його ознак, а саме: можливість запису на

матеріальному чи електронному носії; закінченість рішення, з питань якого приймається офіційний документ; створення в результаті виконання завдань та функцій органів державної влади і органів місцевого самоврядування; фінансування за рахунок бюджетних коштів; перебування в розпорядженні органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових чи службових осіб [2].

Проблемним є поняття офіційного документа і в Кримінальному кодексі України (далі - КК України). У статтях чинного КК України вживаються як поняття «документ» (ст. 358), так і поняття «офіційний документ» (ст. 357). Як зазначено у примітці до ст. 358 цього Кодексу, під офіційним документом у цій статті та статтях 357 і 366 цього Кодексу слід розуміти документи, що містять зафіксовану на будь-яких матеріальних носіях інформацію, яка підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти, які спричинили чи здатні спричинити наслідки правового характеру, чи може бути використана як документи - докази у правозастосовній діяльності, що складаються, видаються чи посвідчуються повноважними (компетентними) особами органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно- правової форми, а також окремими громадянами, у тому числі самозайнятими особами, яким законом надано право у зв'язку з їх професійною чи службовою діяльністю складати, видавати чи посвідчувати певні види документів, що складені з дотриманням визначених законом форм та містять передбачені законом реквізити.

У зв'язку з тим, що в чинному кримінальному законодавстві не наведено чіткого визначення критеріїв, яким повинен відповідати офіційний документ як предмет службового підроблення, у травні 2008 р. Верховний Суд України, проаналізувавши практику застосування судами терміна «*офіційний документ*» у справах про службові злочини, дійшов висновку, що неоднакове застосування судами названого терміна пов'язане насамперед з недосконалістю диспозиції ст. 366 КК, яка потребує законодавчого врегулювання та конкретизації наведених у ній понять.

Пізніше Верховний Суд України на засіданні Судової палати у кримінальних справах 09 липня 2015 року ухвалив постанову у справі № 5-50кс15, якою роз'яснив, які *обов'язкові ознаки повинен мати офіційний документ як предмет злочину*. За результатом розгляду справи, суд зазначив, що при встановленні ознак офіційного документа як предмета злочину слід керуватися такими критеріями: документ має бути складено, видано чи посвідчено відповідною особою в межах її професійної чи службової компетенції за визначеною законом формою та з належними реквізитами; зафіксована в такому документі інформація повинна мати юридично значущий характер - підтверджені чи засвідчені нею конкретні події, явища або факти мають спричиняти чи бути здатними спричинити наслідки правового характеру у вигляді виникнення (реалізації), зміни або припинення певних прав та/або обов'язків. Невідповідність документа хоча б одному з наведених критеріїв перешкоджає визнанню його офіційним.

Список використаних джерел

1. Коржанський М. Й. Науковий коментар Кримінального кодексу України / М. Й. Коржанський. - К. : Атіка : Академія : Ельга-Н, 2001. - С. 549.
2. Погорілецька А.В. Офіційна інформація: теоретико- правовий аспект // Вісник Вищої ради юстиції. - 2012. - № 1 (9). - С. 134.
3. Рекомендація Рес (2002) 2 «Про доступ до офіційних документів» [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r%282002%292.htm>.
4. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова) та ін.]. - К.: Укр. енцикл., 1998. - Том 4. - С. 376.

Онуфрієнко О.В., докторант кафедри державного управління та місцевого самоврядування Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, кандидат юридичних наук, доцент

ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ: ДОСВІД ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Історія концептуального розвитку ідеї громадянського суспільства нерозривно пов'язана з постановкою проблеми його взаємодії з державою. Не можна не погодитися з тими сучасними дослідниками, які зазначають, що проблема громадянського суспільства, незважаючи на все різноманіття та багатомірність концептуальних підходів, різні вектори наукового пошуку, характерні для того чи іншого етапу розвитку науки, неодмінно розглядалася у площині його взаємодії з державою [1, с. 14]. При цьому проблема взаємодії громадянського суспільства та держави ставилася й аналізувалася ще в часи античності: вчення про форми правління подавалося крізь призму відносин держави й суспільства в цілому (Полібій), коли зміна окремих форм правління між двома полюсами (монархією і демократією) відбувається відповідно до зміни балансу в цих відносинах (Цицерон) [2, с. 14—16].

Думається, що категорія «взаємодія» досить точно позначає відповідні процеси і є ключовим поняттям для тематичних досліджень. У той же час як у минулому, так і за сучасних умов спостерігається тенденція до розширення та поглиблення змісту цього комплексного родового поняття, яке конструюється за допомогою використання різними авторами низки загальнонаукових понять, узятих у різних комбінаціях. Так, відносини громадянського суспільства і держави можуть характеризуватися як протистояння та взаємозалежність у контексті теорії суспільного договору (Т. Гоббс та Дж. Локк та ін.); як конфлікт, що має постійний характер; як стосунки двох сторін дихотомії, як протиборство протилежностей, як

взаємозв'язок та взаємне проникнення, нарешті, як зв'язаність, узгодженість, уподібнення тощо. У тематичних дослідженнях певного поширення набуло також і терміносполучення «діалектика взаємодії», за допомогою якого звичайно намагаються описати антагоністичні тенденції у дихотомії «держава - громадянське суспільство». Значна частина досліджень, передусім на рівні наукової періодики, взагалі не пропонує системного розуміння взаємодії, залишаючись на рівні констатації загальноновідомих фактів, або зводиться до отождоження такої взаємодії зі співпрацею того чи іншого ступеня ефективності чи партнерськими відносинами.

Термінологічні особливості відбивають відмінність поглядів на розуміння категорії «взаємодія» стосовно означеного контексту; різні підходи, оперуючи відповідним тезаурусом, часто акцентують увагу лише на деяких аспектах взаємодії громадянського суспільства і держави, на наслідках їх співпраці (ефективної чи ні), формують таким чином відомою мірою релятивістський науковий напрям, який останніми роками здобув помітної популярності серед фахівців у сфері суспільних наук.

Зазначене дозволяє констатувати, що єдине загальновизнане поняття взаємодії не є остаточно розробленим чи принаймні потребує подальших уточнень. У той же час *взаємодія* як філософська категорія позначає «загальну форму зв'язку тіл або явищ, що відбувається у їх взаємозмінні. Два (або більше) тіла чи явища, що взаємодіють, утворюють систему, в якій здійснюється процес перетворення руху, причини у дію та зворотно» [3, с. 250]. При цьому взаємодія характеризується як взаємна зміна сторін системи, у контексті якої рух набуває характеру «кола» [3, с. 250]. Одночасне зближення та віддалення сторін системи є визначальним фундаментом для інших форм, напрямів чи процесів такої взаємодії.

Відтак, діалектика взаємодії та розвитку громадянського суспільства й держави характеризується одночасним зближенням одних елементів цих систем та віддаленням інших, дією та протидією, чергуванням домінування процесів зближення та віддалення як особливостей відповідних етапів історичного розвитку, політичних, економічних та правових змін, тобто наслідком діалектичних протиріч [4, с. 106] у взаємовідносинах між різними елементами, сторонами,

тенденціями дійсності, що постійно виникають та розвиваються. Незначні ціннісні, інституціональні, інструментальні відмінності державних органів та інститутів громадянського суспільства поступово поглиблюються та перетворюються у фундаментальні в контексті їх взаємодії чи, навпаки, нівелюються або зникають унаслідок взаємного зближення. Таке розуміння відрізняється від традиційної для суспільних наук інтерпретації конвергенції та дивергенції як збіжності чи розрізнення громадянського суспільства і держави (в останньому випадку в залежності від моделі постулюється первинність чи то громадянського суспільства, чи то держави).

Отже, під діалектичною взаємодією громадянського суспільства як системи забезпечення життєдіяльності будь-якого суспільства (що втілена в діяльності різних інститутів) та держави пропонуємо розуміти передусім складні процеси одночасної багатоаспектної як конвергенції, так і дивергенції, що відбуваються в інституціональній, ціннісній, телеологічній, інструментальній площинах тощо.

Список використаних джерел

1. Косов Г.В. Модели взаимодействия гражданского общества и государства в глобальной общественнополитической системе: Монография / Г.В. Косов, О.В. Паслер / Под ред. д.полит.н. А.А. Вартумяна. - Ставрополь: Изд-во «Ставролит», 2010. - 200 с.

2. Медушевский А. Н. Теория конституционных циклов / А.Н. Медушевский - М. : Изд. Дом ГУ ВШЭ, 2005. - 574 с.

3. Философская энциклопедия. / Под ред. Ф.В. Константинова. - В 5-ти томах. - Том 1. - М. : Советская Энциклопедия, 1960. - 504 с.

4. Философская энциклопедия. / под ред. Ф.В. Константинова. - В 5-ти томах. - Том 2. - М. : Советская Энциклопедия, 1962. - 576 с.

Онуфрієнко Г.С., доцент кафедри
українознавства та загальної мовної
підготовки гуманітарного факультету
Запорізького національного технічного
університету, доктор філософії у
філологічних науках, доцент

ОСОБЛИВОСТІ СФЕРИ ФІКСАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ КІНЦЯ ХХ СТ

Українська мова в юриспруденції як засіб юридичної техніки, законодавчої та правозастосовної діяльності в Україні, як об'єкт юридичного регулювання і канал сучасної правової комунікації активно й різноаспектно досліджується в обох формах (усній та письмовий) функціонування. Науковці і практики якнайбільше вивчають лексико-семантичне ядро мови юриспруденції - юридичну термінологію, що є відкритою, кодифікованою й ієрархізованою множинною системою взаємопов'язаних і взаємозалежних вербальних знаків як лінгвосеміотичних репрезентантів правової дійсності. Юридична термінологія існує у двох постійно взаємодіючих сферах: сфері функціонування і сфері її фіксації, яка репрезентована термінологічними словниками, юридичними довідниками, глосаріями, енциклопедіями.

Українські юридичні терміни, їх ознаки і дефініції обирають предметом своїх наукових студіювань і юристи, і мовознавці. Активно проблеми внормування української термінології обговорювалися на всіх десятих попередніх науково-практичних конференціях «Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи», ініційованих і проведених (у форматі всеукраїнських) Національною академією внутрішніх справ (м. Київ).

Лексикографічні ресурси юриспруденції кінця ХХ ст. представлені низкою термінологічних словників різного функційного призначення, поміж яких практики, науковці, студенти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів у світі найчастіше користуються перекладними (дво- та багатомовними) й тлумачними; для освітньої сфери актуальними є ще й навчальні словники.

Одним із перших від часу незалежності України став опублікований редакцією «Бюлетеня законодавства та юридичної практики України» «Російсько-український словник юридичних термінів» (К., 1994. - 322 с.), у реєстрі якого подано близько 20 тисяч найбільш уживаних в юридичному обігу термінологічних словосполучень, до яких наведено українські термінологічні еквіваленти. Укладачі (Ф. Андерш, В. Винник, А. Красницька, А. Полешко, О. Юрчук) із метою внормування (відповідно до IV редакції «Українського правопису») і подальшого впорядкування термінології використали словникові статті попередніх перекладних термінографічних видань, у т.ч. за редакцією А. Кримського, та інших авторитетних галузевих, енциклопедичних та загальномовних лексикографічних праць, а також джерела сфери функціонування юридичних термінів (наукові монографії, законодавчі акти, періодичні видання). Словник надає користувачам необхідну і достатню граматичну й стилістичну інформацію засобами позначок-ремарок.

Того ж 1994 р. задля аргументованого уточнення юридичних термінів у сенсі повної / максимальної їх відповідності позначуваному поняттю Українська Правнича Фундація видає тримовний (російсько-українсько-англійський) словник правничої термінології, яким було здійснено унікальну спробу комплексного розв'язання складного завдання - внормувати й уніфікувати галузеву термінологію. Укладачі словника (С. Воробйова, Ю. Зайцев, Н. Соломашенко) запровадили принцип мотивування терміна як словесного знаку відповідного правничого поняття на засадах ґрунтовного порівняння з аналогами в англійській мові та врахування еволюції аналізованих 642-х понять у нових часових та соціально-історичних умовах. Специфіка мікроструктури словника - наявність у статтях мотивувальної частини (порівняння існуючих тлумачень) для переконливого визначення нормативного (якнайточнішого за поняттєвим змістом та найприроднішого за мовною формою) відповідника з кола тих, які зафіксовані у різних словникових джерелах.

Для віддзеркалення динамічних змін українського законодавства (станом на 01.05.1999 р.) вийшов друком 1999 року тлумачний «Словник термінів і понять, що вживаються у чинних нормативно-правових актах України»

(К., 502 с.) за редакцією Сіренка В.Ф. та Станік С.Р. У ньому подано дефініції до 4351 терміна з майже 29 тисяч нормативних актів з метою надання правової інформації населенню. У словнику дефінійовано поняття з усіх галузей права, що дозволяє його використовувати як універсальну довідкову базу з правознавства.

У зазначених перекладних і тлумачних словниках кінця ХХ ст. було здійснено впорядкування української юридичної термінології за логічним, поняттєво-змістовим та мовним параметрами. Ці термінографічні видання розраховані передусім на професійних юристів, працівників державних органів, у тому числі правоохоронних. Для студентської молоді, яка здобуває базову (бакалаврську) й повну (магістерську) вищу юридичну освіту, в першу чергу потрібні термінологічні словники малих форм, тобто короткі словники інтегративного типу, які виконують у комплексі функції навчального, перекладного і термінологічного типів словників. Так, для освітніх закладів системи МВС одним із перших був підготовлений «Навчальний російсько-український словник фахової термінологіки для правників» (Запоріжжя, 1998. - 120 с.; Запоріжжя, 2001. - 124 с.) за загальною редакцією Г.С. Онуфрієнко. У словнику подано понад 2200 реєстрових терміноодиниць із правничої, ділової, військової сфер та додаток зі складними випадками керування в професійній документації. Такого типу словник є обов'язковим компонентом навчального профільного комплексу, активно допомагаючи забезпечити відповідно до державних потреб якісну українськомовну підготовку тих, хто здобуває юридичну освіту.

Отже, динамічність удосконалення законодавства України зумовлює процеси систематичного поповнення й оновлення термінографічних ресурсів юридичної практики і в першу чергу засобами перекладних, тлумачних та навчальних словників юридичної термінології.

СЕКЦІЯ 1 НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЮРИДИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Заїка Ю.О., завідувач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТЬ «ОПІКУВАТИСЯ», «МАТЕРІАЛЬНО ЗАБЕЗПЕЧУВАТИ», «БЕЗПОРАДНИЙ СТАН» ПРИ ЗМІНІ ЧЕРГОВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ

Слова і словосполучення, які використовуються у спадковому праві, мають свої особливості, і за змістом не завжди збігаються із загальноживим розумінням, а, інколи, набувають самостійного змісту.

При спадкуванні майнові права та обов'язки спадкодавця переходять до визначених у законі спадкоємців у порядку черговості. Кожна наступна черга спадкоємців за законом отримує право на спадкування у разі відсутності попередньої черги.

Проте відповідно до ч. 2 ст. 1259 ЦК України фізична особа, яка є спадкоємцем за законом наступних черг, може за рішенням суду одержати право на спадкування разом із спадкоємцями тієї черги, яка має право на спадкування, за умови, що вона протягом тривалого часу опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.

Спадкодавець у силу об'єктивних, незалежних від нього обставин (похилого віку, психічного розладу), може бути позбавлений можливості адекватно сприймати ставлення оточуючих до себе та висловлювати свою волю у заповіті. За таких умов справедливість у розподілі спадкового майна може відновити суд.

У статті 1259 ЦК України законодавець уживає термін «опікувалася» дещо в незвичному розумінні. Під опікою

традиційно розуміється цивільно-правовий інститут, метою якого є захист особистих немайнових і майнових прав інтересів осіб, які, в силу віку чи стану здоров'я, не можуть самостійно набувати та здійснювати свої права.

Аналіз наведеної статті дає підстави для висновку, що в цьому випадку йдеться не про опіку у звичайному її розумінні, що передбачена ст. 67 ЦК України «Права та обов'язки опікуна», яка надає опікунові право вчиняти правочини від імені підопічного та покладає на опікуна зобов'язання дбати про підопічного, створювати йому необхідні побутові умови, забезпечувати його доглядом та лікуванням, оскільки відповідно до ст. 60 ЦК України умовою призначення опіки є: а) визнання фізичної особи недієздатною або б) малолітність особи і позбавлення її батьківського піклування.

Під поняттям «опікувалася» в контексті ст. 1259 ЦК України потрібно розуміти не здійснення цивільних прав та обов'язків від імені підопічного, а надання особі, яка перебувала в безпорадному стані і потребувала сторонньої допомоги, звичайних фактичних послуг побутового характеру: в придбанні продуктів, медикаментів, у приготуванні їжі, в прибиранні квартири, пранні білизни, ремонті електропобутових приладів тощо.

Поняття «матеріально забезпечувала» необхідно розуміти не лише як надання такої матеріальної допомоги, яка була основним засобом до існування, а й оплату комунальних послуг, ліків, набуття необхідних особистих речей спадкодавця, який перебував у безпорадному стані і з об'єктивним причин не міг скористатися своїми коштами.

Витрати спадкоємців, пов'язані із перебуванням спадкодавця у лікарні, із виконанням зобов'язань спадкодавця за кредитним договором, із деліктних зобов'язань, похованням не є підставою в розумінні ч. 2 ст. 1259 ЦК України для задоволення вимог спадкоємців за законом подальших черг про визнання права на спадкування і зміну черговості.

Поняття «тривалий час» відноситься до оціночних категорій. І суд, який розглядає справу, повинен визначатися з його змістом, враховуючи конкретні обставини, та виходячи із засад розумності, добросовісності і справедливості. У будь-якому випадку, ці дії не повинні носити епізодичний характер, а сам

строк, на нашу думку, повинен становити не менше одного року (з урахуванням певного правонаступництва окремих положень спадкового законодавства, оскільки саме з такою тривалістю перебування особи на утриманні ст. 531 ЦК УРСР 1963 р. пов'язувала виникнення права на спадщину в утриманця).

Під поняттям «безпорадний стан» судовою практикою розуміє не лише тяжку хворобу, похилий вік, а й такий стан здоров'я, коли особа позбавлена можливості себе обслуговувати. Так, по одній зі справ у судовому рішенні зазначено, що у ході судового розгляду позивачем та її представником не надано суду будь-яких належних та допустимих доказів про перебування спадкодавця саме в безпорадному стані. Спадкодавець у силу свого похилого віку страждав рядом хвороб, які, однак, не позбавляли його можливості самостійно забезпечувати умови свого життя; зокрема, він до своїх останніх днів самостійно міг пересуватися в квартирі та поблизу свого будинку, виконувати дрібну побутову роботу тощо. Тому суд визнав відсутність підстав для зміни черговості при спадкуванні за законом.

Отже, реалізація положень ст. 1259 ЦК України створює для спадкоємців за законом додаткові можливості для здійснення своїх суб'єктивних прав на спадкування.

Баулін О.В., професор кафедри нагляду за додержанням законів при проведенні досудового розслідування Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ КПК УКРАЇНИ І ЇХ ВПЛИВ НА КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Сьогодні триває процес апробації органами кримінальної юстиції прийнятого у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України (в назві і далі - КПК). Характерною ознакою цього процесу є різне розуміння юристами змісту термінології,

використаної законодавцем у вказаному кодексі. В окремих випадках це негативно позначається на ефективності застосування закріплених в ньому норм та ускладнює досягнення завдань кримінального провадження.

Для виходу із таких ситуацій частіше пропонують вносити зміни і доповнення до КПК. Іноді дійсно, без цього не обійтися. Але цей шлях є довгим за часом, потребує зусиль суб'єктів законодавчої ініціативи, а тому стає доцільним якщо були порушені вимоги щодо юридичної техніки законотворення та проігноровані певні властивості мови і термінології закону. Якщо ж цього не сталося, то і спосіб має бути іншим - системне тлумачення нормативних положень при їх застосуванні у конкретній практичній ситуації.

На жаль, переважна більшість вітчизняних юристів перебуває під впливом правової школи, що склалася в СРСР, і яка в умовах існування тоталітарної держави готувала юристів, здатних, перш за все, буквально тлумачити нормативний текст, з мінімальним власним творчим потенціалом щодо комплексного застосування різних методів тлумачення норм права, і головне - виконавців волі єдиної тоді в країні політичної партії - КПРС, зорієнтованих на підказки її керівних органів і вождів та вказівки свого начальства у випадках з'явлення правових казусів, конкуренції правових норм, колізій та лакун й «інших несподіванок» в праві. Але і в ті часи не усі правознавці були задоволені таким становищем і пропонували користуватися можливістю вузького і широкого розуміння змісту понять тих чи інших правових явищ. Це допускалося радянською правовою доктриною, оскільки інтереси держави і більшості населення переважали над інтересами меншин та індивідуума. Інші підходи вважалися або класово ворожими і шкідливими, або штучними, зайвими, не потрібними для забезпечення законності та правопорядку.

Як уявляється, домінування в сучасній слідчій і судовій практиці методу буквального тлумачення, яке досталося у спадок представникам кримінальної юстиції, і бажання більш прогресивної їх частини раціонально залучити й інші методи щоб повернутися до європейських правових традицій, на кращих

з яких ґрунтується і авторитет Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ), обумовили низку проблем у кримінальному провадженні, що вимагають свого скорішого розв'язання через оновлення вітчизняної правової доктрини.

Так, п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК уповноважує суд у підготовчому засіданні повернути прокурору обвинувальний акт, якщо він не відповідає «вимогам цього Кодексу». Вимоги до цього акту передбачені у ст. 291 КПК, змістом якої іноді і обмежуються слідчі та прокурори, які невиправдано вузько розуміють підстави для його повернення. Але у п. 3 ч. 3 ст. 324 не зазначено, що він повертається лише за порушення ст. 291, якщо не відповідає вимогам КПК. Це може бути порушення права на захист (ст. ст. 20, 52 та ін. КПК), не ознайомлення з матеріалами досудового розслідування (ст. 290 КПК), вручення копії обвинувального акту не уповноваженою особою (ст. 293 КПК), інша невідповідність вимогам КПК, що унеможливує призначення судового розгляду та усунення якої в суді є не можливою. Наприклад, якщо в частині епізодів в обвинувальному акті не вказано місце вчинення злочинів, що позбавляє суд можливості визначитись з підсудністю кримінальної справи.

У той же час і судді вдаються до невиправдано розширеного тлумачення таких підстав. Згідно проведеного прокуратурою Сумської області узагальнення причин повернення обвинувальних актів, клопотань і угод про визнання винуватості (затв. заст. прокурора цієї області Маслоком С. В. 21.09.2015), Ковпаківський районний суд м. Суми повернув обвинувальний акт щодо Г., обвинуваченого за ч. 1 ст. 309, ч. 1 ст. 317 Кримінального кодексу України, через відсутність у ньому аналізу доказів, здобутих під час досудового розслідування, і «неправильне формулювання методики виготовлення наркотичних засобів в частині того, що вони виготовляються за допомогою металевої миски та інгредієнтів. Металева миска в цьому випадку є посудом - тобто підручним матеріалом, не за допомогою якої, а в якій виготовлялися наркотичні засоби». Помилка у формулюванні є, але вона не та, внаслідок якої суд має повертати обвинувальний акт прокурору.

1 не випадково, ухвала суду, який вдався до передчасного дослідження фактичних обставин злочину у підготовчому засіданні, була скасована 10.09.2015 р. внаслідок розгляду скарги прокурора апеляційним судом.

Дійсно, п. 5 ч. 2 ст. 291 КПК передбачає виклад фактичних обставин кримінального правопорушення в обвинувальному акті, але лише тих «які прокурор вважає встановленими», тобто доведеними зібраними у досудовому розслідуванні доказами, і які він доводитиме в суді. У той же час, КПК не передбачає можливість повернення судом обвинувального акту прокурору з причин неповноти викладення фактичних обставин кримінального правопорушення, зокрема щодо способу і знаряддя його вчинення, оскільки не бажано щоб суд вдавався до дослідження і оцінки таких обставин в підготовчому судовому засіданні, а не в спеціально присвяченому для цього етапі - в судовому розгляді. До того, наведення аналізу доказів у обвинувальному акті не відповідає засадам змагальності і здатне формувати упереджене ставлення суду до обвинуваченого.

Для українських юристів взірцем системного підходу до тлумачення норм, закріплених у КПК, з метою визначення відповідності їх застосування вимогам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, нещодавно стало Рішення ЄСПЛ від 09.10.2014 у справі «Чанєв проти України». Суть у тому, що підозрюваного не було звільнено з-під варті по закінченні строку дії ухвали слідчого судді на тій підставі, що обвинувальний акт вже був надісланий до суду, який і мав вирішувати питання звільнення. Дану позицію підтримав прокурор, слідчий суддя, та апеляційний суд, посилаючись на

ч. 3 ст. 331 КПК, яка нібито зобов'язує суд розглянути доцільність тримання особи під вартою протягом 2-х місяців після надходження до нього обвинувального акту.

На думку ЄСПЛ ця позиція, як і ч. 3 ст. 331 КПК суперечать ст. 5 зазначеної Конвенції, оскільки надають суду

2 місяці щоб вирішити питання тримання під вартою підозрюваного, коли строк дії попередньої ухвали слідчого судді вже сплив. Ці місяці особа буде триматись під вартою без рішення суду, тобто незаконно. А закріплене у ч. 3 ст. 331 КПК

повноваження суду прямо суперечить засадам доступу до правосуддя, змагальності та диспозитивності, закріпленим в ст. 21, 22, 26 КПК, бо надає йому можливість без клопотання сторони обвинувачення за власною ініціативою продовжити тримання особи під вартою. За таких обставин суд перебирає на себе функції державного обвинувачення, демонструє упередженість щодо підозрюваного та вирішує питання, яке не виноситься стороною провадження на його розгляд.

Сподіваємось, що спрямування зусиль усіх, хто зацікавлений у відновленні довіри до юстиції в Україні, на розвиток змагальності сторін і подальше розмежування процесуальних функцій при здійсненні правосуддя поступово не лише реанімує здатність українських юристів до системного (комплексного, раціонального) тлумачення норм права, а й піднесе вміння тлумачити норми права в державі на рівень високого юридичного мистецтва.

Шестопалова Л.М., професор кафедри теорії та історії держави та права Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ІННОВАЦІЇ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Зміни, які відбуваються в політичній, воєнній та юридичній сферах в Україні протягом останніх 17 місяців, пов'язані з анексією Криму й агресивним протистоянням Українській державі за участі сил Росії на частині територій Донецької та Луганської областей, не могли не відбитися на інноваційних мовленнєвих процесах, насамперед, у ЗМІ, політиці та політології, в юридичній мові. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі української мови завжди викликали інтерес у знаних і молодих дослідників [5, 6, 7], проте шар неологізмів останнього року та його юридико- політичні детермінанти, зрозуміло, ще не досліджено, що ми й

спробуємо зробити на прикладі хоча б одного маркерного новотвору - «рашизм».

Якщо не виникає суперечностей щодо загальноновживаності таких термінів, як: *німецький фашизм, італійський фашизм, французький фашизм* і навіть *російський фашизм*, зміст яких висвітлено в багатьох наукових публікаціях і закріплено в словниках, то введення в науковий тезаурус, здавалося б, семантично прозорого (й поки що з незначним емоційним відтінком) терміна «рашизм» потребує достатнього обґрунтування, хоча вже майже два роки ним послуговуються журналісти, політики й пересічні громадяни. А мова - це ДНК народу, нації, показник рівня культури та засіб цивілізації.

Семантична пара «*рашизм - путінізм*», де виявляються специфічні смислові зв'язки, також з'являється під герменевтичним кутом і корелює з тандемом понять «фашизм - гітлеризм». З лінгвістичної точки зору, іменник «фашизм» є запозиченням з італійської мови, де *fascio* - «зв'язка, об'єднання», його утворено його за допомогою суфікса *-изм* зі значенням назви політичного вчення, ідейної течії, концепції тощо. Семантика терміна вмотивована лексичним значенням кореня іменника й уточнена змістом афіксу. Цей суфікс, залежно від смислів кореня, може відповідати й стану, якості (наприклад, *героїзм*) [2, с. 153], якщо додається до основи прикметника. Значна частина «ізмів» має відіменне походження (*марксизм, ленінізм, гітлеризм, маоїзм, сталінізм, путінізм*). Вони легко впізнавані, адже співвідносяться з відомими особами. До слова, прикметник «*российский*» у росіян утворено від іменника «*Россия*» (від цього слова також утворився російський іменник і політонім «*росіянин*» на позначення представника сукупної нації громадян Росії, незалежно від етносу). Українці та й решта світу свідомо розрізняють історичних русинів (руських) і росіян - жителів Росії та представників російської національності.

Для поняття «*фашизм*» як антидемократичного вчення та ідеології і практики характерне співставлення і з такими поняттями, як «*расизм*», «*ксенофобія*», «*нацизм*» (як частини та цілого, як прояву) та ін. Досліджуючи «матрьошку»: марксизм - ленінізм - сталінізм - ельцинізм - путінізм, детально аналізуючи історичне минуле Російської імперії кінця 19-го -

початку 20-го століття, СРСР і сучасність РФ, можна уявити спіраль розвитку імперських амбіцій та великодержавного шовінізму [1, 4], на верху якої (на тлі останніх російсько- українських подій) вимальовується особливий державно - націоналістичний вид ідеології та агресивної практики, назва якого на слуху міжнародного співтовариства, та поки що не закріпилася нормативно, - *рашизм*.

Отож, цей новотвір з'явився за притаманною як російській, так і українській та іншим мовам схемою словотворення, а особливість його полягає в тому, що вихідний іменник має іноземну форму - англomовну (*Росія* - *Russia*) і в перекладі звучить саме як «*Рашиа*»), а тому його значення зрозуміле у світі, а термін «*russian fascism*», особливо останнім роком, семантично уточнено, звужено, крім того він набув широкого інформаційного вжитку.

Ці та інші моменти переконують, що новотвір «рашизм» таки може ввійти в словники та науковий, у тому числі юридичний, обіг, оскільки позначає нове поняття - політико- правову дійсність, запитаний буремним часом, семантично відрізняється від слів, які пересікаються з ним, потребує, принаймні, теоретико-правового обґрунтування, легко впізнаваний, компактний, утворений за однією з основних твірних моделей, широко вживаний ЗМІ, в політиці та пересічними громадянами.

Список використаних джерел

1. Добрынина М.В. Фашизм и угроза его появления в современной России : автореф. дис. ... канд. полит. Наук : 23.00.02 / Мария Владимировна Добрынина ; Моск. гос. обл. унт. - М., 2012. - 20 с.
2. Ефремова Т.Ф. Толковый словарь словообразовательных единиц русского языка / Т.Ф. Ефремова. - М. : Рус. яз., 1996. - 296 с.
3. Полякова Т.М. Лексичні інновації іншомовного походження в сучасній російській мові (на матеріалі мови ЗМІ останнього десятиріччя XX - початку XXI ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 05.05.03 / Т.М. Полякова ; НАН України. Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні. - К., 2004. - 20 с.

4. Сосновский Д.В. Процессы формирования региональной идентичности в Крыму в контексте поляризации украинского общества : 1991-2014 : автореф. дис. ... канд. полит. наук : 23.00.04 / Дмитрий Викторович Сосновский ; Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. - М., 2014. - 18 с.

5. Стишов О.А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації) : автореф. дис. д-ра філол. наук : 10.02.01 / О.А. Стишов ; НАН України. Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні. - К., 2003. - 35 с.

6. Стратулат Н.В. Дериваційні та семантичні неологізми в лексичній системі української мови (на матеріалі тлумачного Словника української мови в 20-ти томах) : автореф. дис. ... філол. наук : 10.02.01 / Н.В. Стратулат ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. - К., 2009. - 20 с.

7. Шаповалова Г.В. Інноваційні процеси в сучасному медіатексті (функціонально-лінгвістичні аспекти) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Г.В. Шаповалова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2003. - 20 с.

Бойчук В.М., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ, кандидат філологічних наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В УКРАЇНІ

Сучасна гуманітарна наука трактує мовну політику як складову загальнонаціональної політики держави, що виявляє себе у системі ідеологічних постулатів, які через систему адміністративно-правових заходів впливають і формують мовну ситуацію у країні. Варто акцентувати, що цьому актуальному питанню в українському мовознавчому науковому дискурсі присвячено чимало уваги, і на сьогодні вітчизняними вченими вироблено дієві пропозиції, врахування яких у законотворчій роботі могли б значно сприяти вирішенню проблематики мовної політики і мовної ситуації в Україні.

Однак доводиться констатувати, що на найвищому рівні державного опрацювання вказаної проблеми питання (відповідно до чинного законодавства, зокрема Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 р.) функціонування державної мови досі не вирішено належним чином, як того сподіваються національно свідомі громадяни нашої країни. Почасти це пояснюють так званим «важким економічним становищем» країни чи «непріоритетністю» серед низки державницьких завдань, яке, як правило, має присмак недолугих передвиборчих обіцянок тощо, однак реалії Революції гідності та постмайданні події, зумовивши значною мірою злам у свідомості більшості населення України, чітко актуалізують нагальність вирішення питання статусу державності української мови не на декларативному, а на правозастосувальному рівні. Вони мають зайняти гідне місце у першочергових заходах із реформування держави і вирішуватися синхронно з іншими вітальними проблемами нашого суспільства.

З огляду на сказане, не можна оминати увагою міркування Анатолія Загнітка, доктора філологічних наук, професора, члена-кореспондента НАН (до вересня 2014 року - завідувача кафедри української мови і прикладної лінгвістики, декана філологічного факультету Донецького національного університету, нині - завідувача відділу інформатики Українського мовно-інформаційного фонду НАН України), висловлені ним в інтерв'ю «Дзеркалу тижня». Вчений вважає, що сьогодні для утвердження статусу української мови як державної необхідно створити програму «Український духовний світ», складовими якої б стали: а) активний діалог усіх земель Української держави у науковому, культурному та інших вимірах; б) міжуніверситетський обмін студентами й міжуніверситетські майстер-класи; в) загальнонаціональні фестивалі студентської науки тощо. Далі - визначити напрями активізації присутності української мови у віртуальному просторі в рамках національно-державної стратегії розвитку української мови в масмедійному просторі держави і, зрештою, напрацювати цілісну програму розвитку державної мови на наступну декаду.

Такі завдання можливо виконати лише за умови глибокого усвідомлення з боку держави, владних інституцій проблеми інтеграційної та націоцентричної ваги державної мови в сучасному глобалізованому світі. До вирішення вказаних питань повинна активно залучатися національно свідомо молодь, зокрема студентська, яка в останні роки на найвищому рівні заманіфестувала свої прогресивні прагнення до якісних змін у нашій країні. І роль вищої школи у цих процесах залишається надважливою.

Список використаних джерел

1. Ніколайчук Ірина. Анатолій Загнітко : «Бути поза політикою в сучасному світі складно» // Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/personalities/anatoliy-zagnitko-buti-poz-politikoyu-v-suchasnomu-sviti-skladno-.html>

Семененко Л.Л., доцент Київського
національного лінгвістичного університету,
кандидат філологічних наук

Правова дійсність у лінгвістичному вимірі

Нині актуальним в лінгвістиці є питання дослідження категоризації та концептуалізації дійсності. Загалом дійсність є філософською категорією, що цікавить представників різних філософських шкіл і течій ще з часів Аристотеля, який трактує це поняття як реалізацію певних можливостей. Критикуючи платонівський світ ідей, Аристотель пише, що дійсність - це сукупність одиничних предметів, які можна спостерігати [1, с. 37].

Нині під поняттям *дійсність* розуміємо все, що об'єктивно існує в довкіллі, є невід'ємною частиною матеріального і духовного життя людства загалом і кожного окремого соціуму. Недискретна дійсність шляхом членування її свідомістю поділяється на розгорнуту в часі і просторі дискретну множину - формат знань, - серед якої можна виділити правову дійсність.

Загалом правова дійсність є цікавим об'єктом для правників, тому в юридичній літературі спостерігаємо значний інтерес до цього поняття (С.С. Алексєєв, Б.О. Кістяковський, О.О. Марченко). Так, К.В. Мількова пише, що правова дійсність - весь комплекс правових явищ, що існують, які здійснюють правовий вплив на суспільне життя і складають безпосередній її зміст [3, с. 16].

Ми вважаємо, що з лінгвістичного погляду *правова дійсність* - це виділений нашою свідомістю сегмент дійсності, що об'єднує предмети, об'єкти, явища, дії та вербалізується мовними знаками, що позначають поняття правової галузі. Вона є національно-специфічною, позаяк включає в себе предметно-ідейну складову правового буття певного суспільства.

Варто зазначити, що поняття будь-якої галузі, у тому числі й правової, формуються у свідомості носія мови у вигляді концептів - дискретних одиниць свідомості, за допомогою яких здійснюється процес людського мислення, - та об'єктивуються (вербалізуються) мовними засобами в юридичному дискурсі. Сукупність концептів певної галузі складають її концептосферу. Мова - один із засобів доступу до свідомості людини, її концептосфери. Через мову можна пізнати та експлікувати значну частину концептуального змісту свідомості [5, с. 14].

Концепт може бути вербалізований у випадку комунікативної необхідності різними способами (лексичними, фразеологічними, синтаксичними та ін.), цілим комплексом мовних засобів, систематизація і семантичний опис яких дозволяють виділити когнітивні ознаки і когнітивні класифікатори, які можуть бути використані для моделювання концепту [5, с. 15].

Структура концепту будується з різного роду когнітивних ознак, що, на думку лінгвістів, розташовані за польовим принципом. Концепти мають національні особливості змісту і структури.

Розглядати культурний концепт як багатомірне смислове утворення, в якому виділяються понятійний, образний і ціннісний аспекти, пропонує В.І. Карасик. Понятійний аспект - це мовна фіксація концепту, його позначення, опис, ознакова структура, дефініція, порівняльні характеристики певного концепту відносно до іншого. Образний аспект - це зорові,

слухові, тактильні, смакові характеристики предметів, явищ, подій, які в тому чи іншому вигляді відображені в нашій свідомості. Ціннісний аспект концепту характеризує важливість цього утворення як для особистості, так і для колективу [2, с. 154].

На думку З.Д. Попової та І.А. Стерніна, концепти формуються у свідомості людини з таких джерел: 1) Із її безпосереднього сенсорного досвіду - сприйняття дійсності органами чуттів; 2) Із безпосередніх операцій людини з предметами, з її предметної діяльності; 3) Із розумових операцій людини з іншими, вже існуючими в її свідомості концептами - такі операції можуть призвести до виникнення нових концептів; 4) Із мовного спілкування (концепт може бути повідомлений, роз'яснений, запропонований людині у мовній формі, наприклад у процесі навчання, в освітньому процесі, - дитина весь час запитує, що означає те чи інше слово або для чого той чи інший предмет; 5) Із самостійного пізнання людиною значень мовних одиниць, засвоєваних в процесі життя (доросла людина дивиться тлумачення невідомого для нього слова в словнику і через нього знайомиться з відповідним концептом) [5].

О.С. Кубрякова в російській лінгвістиці виділяє кілька шкіл, що займаються проблемами категоризації та концептуалізації дійсності з різних аспектів: логіко-філософську (концепція Р.І. Павільоніса), лексикографічну (Н.Д. Аругюнова), культурологічно-семасіологічну (Ю.С. Степанов), когнітивну [3, с. 46-49].

Отже, мова виступає активним засобом категоризації та концептуалізації правової дійсності. Знання про правову дійсність накопичуються у свідомості у вигляді концептів. Для ефективного формування концепту, для повноти його формування лише мови замало - необхідно обов'язкове залучення чуттєвого досвіду (слухових, зорових, дотикових рецепторів).

Список використаної літератури

1. Аристотель. Метафізика / Аристотель. - К. : «Ельга», 2002.
2. Карасик В.И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. - Волгоград : Перемена, 2002.

3. Кубрякова Е.С. В поисках сущности языка : Когнитивные исследования / Е.С. Кубрякова / Ин-т. языкознания РАН. - М. : Знак, 2012.

4. Мількова К.В. Поняття та зміст правової дійсності / К.В. Мількова // Адвокат. - 2009. - № 5. - С. 13-17.

5. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин. - М. : АСТ : Восток-Запад, 2010.

Гороховська Т.В., кандидат педагогічних наук,
доцент, викладач кафедри соціально-
гуманітарних дисциплін
Інституту кримінально-виконавчої
служби ДПтС України

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОВИ ПРАВА

У євроінтеграційному поступі України роль юридичної науки й освіти є надзвичайно важливою, оскільки від їхнього рівня розвитку залежить реалізація таких важливих завдань, як здійснення правової реформи, адаптація законодавства України до законодавства ЄС, створення ефективної правової системи і громадянського суспільства, підвищення якості законотворчої та правозастосовчої діяльності, що, у свою чергу, сприятиме утвердженню України як високорозвиненої, соціальної за своєю сутністю, демократичної, правової держави, в якій визнається та діє принцип верховенства права [1, с. 5].

Мова та право належать до числа найбільших цінностей культури, що мають фундаментальне значення для людського буття. Мова характеризує людей як істот розумних: за допомогою слів систематизується досвід освоєння навколишнього світу та формулюються думки. Право створюється для утвердження та захисту єдиного справедливого порядку, який забезпечує всім учасникам суспільних відносин однакову міру свободи.

Мова права відіграє у суспільстві надзвичайно важливу роль: за допомогою мовних одиниць закріплюються законодавчі поняття, які обслуговують правову сферу життя суспільства. Фактично мова права є найважливішою ланкою, яка забезпечує

зв'язок між людиною та суспільством. Тому мова є такою соціальною реальністю, яка потребує спеціального нормативноправового регулювання, а саме: лише за допомогою права (перш за все конституційного права) встановлюються не тільки основи використання мови в різних сферах суспільного життя, а й напрями розвитку мови.

Мова права є однією з професійних мов, яка виникла на основі літературної національної мови і характеризується сукупністю певних лінгвостилістичних параметрів і вимог до сучасного юридичного тексту. Мова права містить у собі низку відносно самостійних видів: мову законодавства і підзаконних правових актів, мову правозастосовної практики, мову юридичної науки і юридичної освіти, мову юридичної журналістики та ін. Крім того, предметна специфіка галузей права визначає додаткові особливості кожної з цих підмов, які у свою чергу також підрозділяються на декілька видів - мови цивільного, адміністративного, кримінального, міжнародного права тощо, мови відповідних видів судочинства і т. ін. Філологічна освіченість правника має неабияке значення, оскільки мовлення у його практичній діяльності є і носієм інформації, і засобом впливу, тому воно має бути науковим, об'єктивним, логічним, переконливим. У юридичній термінології не повинно бути двозначного тлумачення термінів, бо від точності формулювання думки та відповідного слововживання іноді залежить доля людини. Для розуміння названих процесів і необхідно ознайомити курсантів з поняттями «термін», «юридичний термін», «юридична термінологія».

У науковому плані на проблеми, пов'язані з упорядкуванням україномовного поняттєвого апарату юриспруденції та подальшим дослідженням питань юридичної термінології, звернули увагу українські мовознавці та юристи:

О.А. Сербенська (особливо з погляду історії становлення та функцій субмови права), Г.С. Онуфрієнко (словотвір), С.П. Головатий, Ю.Є. Зайцев та І.Б. Усенко (загальна характеристика мови законодавства), Н.В. Артикуца, Ю.Ф. Прадід (теорія юрислінгвістики), І. М. Гумовська (словотвір і семантико-функціональні аспекти юридичної терміносистеми), В.М. Демченко та М.І. Леоненко

(функціонування юридичної термінології), І.М. Кочан і А.С. Токарська (культура юридичної мови), а також О.Л. Копиленко, В.П. Сімонок, З.А. Тростюк (різні лінгвістичні характеристики юридичних термінів) та ін.

Літературна мова, крім загальноживаної частини, має численні підмови, які задовольняють потреби спілкування людей у найрізноманітніших сферах. Однією з таких підмов є наукова мова (мова науки й техніки, фахова мова), найголовнішу частину якої становить термінологія.

Термін - це слово або словосполучення, що означає чітко окреслене поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя [2, с. 1241]. Однією з важливих вимог до терміна є його прозорість, зрозумілість - критерій, якого можна дотриматися, спираючись на ресурси мови, в якій цей термін існуватиме.

Аналіз лексикографічних видань із галузі права дозволив визначити особливості становлення понять «термін», «юридичний термін» та «юридична термінологія» в історичному аспекті, представити еволюцію лексикографічних тенденцій та систематизувати теоретичні засади фахової лексикографії української мови.

Вивчення проблем термінології надзвичайно актуальне з кількох причин. По-перше, термінологія є потужним джерелом поповнення лексичного складу високорозвинених сучасних мов. Саме термінологія як частина природної людської мови є найбільш універсальним засобом зберігання, передавання, оброблення інформації, обсяги якої зростають шаленими темпами: за даними науковців, зараз її обсяги подвоюються через кожні п'ять-сім років, що спричиняє так званий «термінологічний вибух» (появу великої кількості нових термінів).

По-друге, наукове знання інтернаціональне за своєю природою. У сучасному світі відбуваються потужні інтеграційні процеси, які не оминають наукової сфери і висувають проблему міжнародної стандартизації термінів як основи для порозуміння між фахівцями різних країн.

По-третє, українська термінологія, яка повинна розвиватися разом із термінологіями інших національних мов, має низку специфічних проблем, зумовлених історично, гостру

потребу у створенні національних термінологічних стандартів, термінологічних словників тощо. Юридичні терміни української мови функціонують у сформованій системі, що має тривалий період розвитку та різні джерела становлення

Отже, українська юридична термінологія сформувалася як система у процесі тривалого історичного розвитку. На особливості становлення і функціонування субмови права вплинули інтра- та екстралінгвальні чинники, що зумовили як загальні, так і специфічні закони розвитку термінології національної мови: структурно-системні параметри, еволюційні закономірності зміни мовних форм, функціональні характеристики мовних одиниць та їх комунікативний потенціал, інтерференційні процеси у сфері субмови права, особливості мовних контактів із спорідненими і неспорідненими мовами тощо.

Список використаних джерел

1. Вербенєц М.Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01. - К., 2004. - 21 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укладач і головний редактор В.Т. Бусел. - К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. - 1426 с.

Остапенко В.О., викладач кафедри фізичного
виховання Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕРЖАВНА МОВА - МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Державною є мова більшості корінного населення країни, тобто мова корінної національності. Державною в Україні може бути лише літературна українська мова як мова корінного народу. Українська мова - єдина національна мова українського народу.

У статті 10 Конституції України зазначено, що: «Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання й захист російської, інших мов національних меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом» [1].

Мова професійного спілкування - це форма сучасної української літературної мови, специфіку якої зумовлюють особливості спілкування у виробничо-професійній сфері. Це спеціальна мова, насичена професіоналізмами й термінами; це засіб ефективного, «мовного професійного спілкування», це наука й мистецтво усної переконуючої комунікації, що становить фундамент професіоналізму [2, с. 9].

Володіння мовою професійного спілкування - це:

- 1) знання власне мови професійного спілкування (крім норм сучасної української літературної мови, це й спеціальна термінологія, і особливості побудови синтаксичних конструкцій, тексту тощо), тобто сформованість мовної компетенції;
- 2) уміння використовувати ці знання на практиці, доцільно вибирати те чи інше слово із синонімічного ряду, доречно поєднувати вербальні, паравербальні й невербальні засоби спілкування відповідно до мети, ситуації мовлення, тобто сформованість комунікативних навичок.

Таким чином, для більшості професій спілкування складає основу діяльності. Від форми, стилю спілкування значною мірою залежить ефективність роботи. Навички, уміння і здібності в спілкуванні є одними з основних фахових рис працівника. Нині виникає гостра потреба в людях саме особистісного типу, які вміють самостійно мислити, переконливо впроваджувати корпоративні інтереси, спонукати підлеглих і партнерів до активних дій.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про відновлення дії

окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. // Офіційний вісник України. - 2014. - № 19. - Ст. 583).

2. Українська мова (за професійним спрямуванням): навч. посіб. / Л.Є. Гапонова, В.М. Голенко, Н.В. Леонова та ін. - Дніпропетровськ: НМетАУ, 2012. - 118 с.

Луговий І.О., заступник начальника
Прикарпатського факультету Національної
академії внутрішніх справ з навчально-
методичної та наукової роботи, кандидат
юридичних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Як свідчить аналіз нормативно-правових актів України, правове регулювання в Україні здійснюється певною мірою хаотично і безсистемно, що створює передумови для «конструювання» посадовцями вигідних для себе владних повноважень або створення можливостей діяти на власний розсуд. Навіть якщо правове регулювання здійснюється, як може здатися на перший погляд, на належному рівні, воно досить часто містить істотні прогалини, що дозволяє деяким посадовцям зловживати відсутністю повного і однозначного визначення меж їхніх повноважень.

З метою виявлення в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, розробляються рекомендації щодо їх усунення, проводиться антикорупційна експертиза.

Антикорупційна експертиза - діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією ПП.

Корупціогенний фактор (в широкому розумінні) - здатність нормативно-правової конструкції (окремого нормативного

припису чи їх сукупності) самостійно чи у взаємодії з іншими нормами сприяти вчиненню корупційних правопорушень.

Завданнями антикорупційної експертизи є: проведення комплексного дослідження нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів з метою виявлення корупційних факторів; підготовка обґрунтованих висновків щодо наявності або відсутності у нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів корупційних норм, надання пропозицій та рекомендацій щодо їх усунення [2].

Антикорупційній експертизі підлягають проекти нормативно-правових актів щодо: прав та свобод людини і громадянина; повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; надання адміністративних послуг; розподілу та витрачання коштів Державного бюджету та місцевих бюджетів; конкурсних (тендерних) процедур.

Під час проведення антикорупційної експертизи здійснюються виявлення та оцінка таких корупційних факторів: нечітке визначення функцій, прав, обов'язків і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; створення надмірних обтяжень для одержувачів адміністративних послуг; відсутність або нечіткість адміністративних процедур; відсутність чи недоліки конкурсних (тендерних) процедур.

Під час оцінювання виявлених корупційних факторів особа, яка проводить експертизу, повинна обов'язково враховувати вид правотворчої діяльності і відповідно вид нормативно-правового акта, проекту нормативно-правового акта, що містить корупційні фактори. З цієї точки зору всі нормативно-правові акти поділяються на чотири групи (залежно від загрози породження корупційного фактора, починаючи з найменшої): закони України; нормативно-правові акти Президента України; нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України; нормативно-правові акти інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

У разі виявлення зазначених корупційних факторів особа, яка проводить експертизу, зобов'язана сформулювати рекомендації щодо їх усунення.

Усунення виявлених корупційних факторів може здійснюватися шляхом: конкретизації положень нормативно-правового акта, проекту нормативно-правового акта; включення до нормативно-правового акта, проекту нормативно-правового акта відсилних норм, що передбачають необхідність використання положень інших нормативно-правових актів; відображення в нормативно-правовому акті, проекті нормативно-правового акта розгорнутих (повних) процедур.

У разі виявлення під час проведення експертизи техніко-юридичних недоліків нормативно-правового акта, проекту нормативно-правового акта особа, яка проводить експертизу, вказує на них, як на корупційні фактори. До таких недоліків належать: юридичні колізії нормативних приписів, що містяться в одному нормативно-правовому акті або в різних нормативно-правових актах, у тому числі невідповідність змісту нормативних приписів нормативно-правового акта, проекту нормативно-правового акта положенням нормативно-правового акта, який має вищу юридичну силу; розробка проекту нормативно-правового акта, видання (прийняття) нормативно-правового акта органом (особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) з перевищенням своєї компетенції; порушення встановленої форми нормативно-правового акта, проекту нормативно-правового акта; порушення вимог нормопроєктувальної техніки; технічні помилки в тексті, пропущення слів тощо.

Виявляючи в нормативно-правовому акті, проекті нормативно-правового акта корупційні фактори, особа, яка проводить експертизу, повинна враховувати, що ознаки більшості з названих факторів взаємопов'язані між собою. Таким чином, один і той самий індикатор корупційності (конкретний нормативний припис) може свідчити про наявність в нормативно-правовому акті, проекті нормативно-правового акта різних корупційних факторів [3].

Результати антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів у разі виявлення факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, підлягають обов'язковому оприлюдненню на офіційному веб-сайті органу, який проводив відповідну експертизу.

Список використаної літератури

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

[http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700-18)

2. Деякі питання проведення антикорупційної експертизи: наказ Міністерства юстиції України від 18.03.2015 № 383/5 [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

[http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0303-15/paran7 #n7.](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0303-15/paran7 #n7)

3. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів: наказ Міністерства юстиції України від 23.06.2010 № 1380/5 [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

[http://zakon4.rada.gov.Ua/laws/show/z_1072-10.](http://zakon4.rada.gov.Ua/laws/show/z_1072-10)

Легін Л.М., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Прикарпатського факультету
(м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОПРИЛЮДНЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ: АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ

Якість та ефективність національної системи нормативно-правових актів у повному обсязі залежить від техніко-юридичних якостей норм права та їх ефективності. Адже, норма права це формально виражене правило поведінки загального характеру, яке встановлене та санкціоноване державою як регулятор суспільних відносин та забезпечується державним впливом. Усі норми права, які містяться у різних джерелах права, виражаються за допомогою мови. Як зазначає Н. Артикуца, що лінгвістичним інструментарієм законотворчості є сукупність усіх мовних засобів, способів і прийомів, що застосовуються для втілення законодавчої ідеї, думки, волі законодавця у формі норм права, правових конструкцій та приписів як важливих складових законодавчого тексту [1, с. 135]. Якщо спроектувати це положення на

правотворчість, то лінгвістичним інструментарієм правотворчості є сукупність усіх мовних засобів, способів і прийомів, що застосовуються для втілення правотворчої ідеї, думки, волі правотворця у формі норм права, правових конструкцій та приписів як важливих складових нормативно-правового тексту.

Насамперед, на мовному рівні в нормативно-правових актах формуються усі прийоми та способи юридичної техніки та відображається уся специфіка правового тексту. Однією з особливостей текстів норм права є наявність у них правових термінів та дефініцій, тому доцільно зосередити увагу на їх дослідженні, які містяться у різних нормативно-правових актах на прикладі терміна «оприлюднення нормативно-правових актів». Це пов'язано із тим, що досить часто у нормах права вживаються терміни, які мають неоднакове смислове навантаження та які не мають законодавчих визначень.

У правотворчому процесі важливе значення має стадія оприлюднення прийнятих, змінених чи доповнених нормативно-правових актів. Своєчасне оприлюднення нормативно-правових актів дає змогу ознайомитись із прийнятими нормативно-правовими актами, зі змінами та доповненнями до чинного законодавства, що, у свою чергу, дає змогу швидко корегувати діяльність у конкретному напрямі.

У юридичній літературі оприлюднення закону розглядають як доведення до відома населення змісту прийнятих законів. Оприлюднення закону має на меті інформування про прийняття законів, а також створення умов для ознайомлення з його змістом і може здійснюватись у різний спосіб. Офіційне оприлюднення закону має формально-юридичне значення й полягає в нормативно визначеному оголошенні, яке видається від імені законодавчого органу, звернене до загального відома, містить повний і гарантовано точний текст прийнятого закону [4, с. 179].

Моніторинг вітчизняного системи нормативно-правових актів дає змогу зазначити, що термін «оприлюднення» широко вживається в текстах нормативно-правових актів. Так, наприклад, згідно зі ст. 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-УІ, розпорядники інформації зобов'язані оприлюднювати... Наступним прикладом є назви підзаконних нормативно-правових актів - Указ Президента

України від 10.06.1997 № 503/9 «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності» і Постанова Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2015 р. № 676 «Про затвердження Порядку оприлюднення на єдиному веб-порталі використання публічних коштів інформації про платіжні трансакції на єдиному казначейському рахунку». Також термін «оприлюднення» вживається у ст. 22 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців» вказано, що обов'язковому оприлюдненню на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців повідомлення з інформацією... З метою доведення до відома населення, державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, організацій, установ усіх форм власності на офіційному веб-сайті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини оприлюднюється інформація про результати розгляду заяв про обробку персональних даних, яка становить особливий ризик для прав і свобод суб'єктів персональних даних («чутливих» даних), їх зміну, або припинення такої обробки, а також про створення структурного підрозділу або відповідальну особу, що організовує роботу, пов'язану із захистом персональних даних.

Однак, у жодному з нормативно-правових актів відсутнє визначення, що таке оприлюднення та оприлюднення нормативно-правових актів.

У словнику української мови вживається слово обнародувати - повідомляти, широко розголошувати, що-небудь, публічно ознайомлюватись з чимсь [2, с. 545].

У Юридичній енциклопедії оприлюднення законів та інших нормативно-правових актів визначається як порядок доведення текстів законів та інших нормативно-правових актів до відома населення, а також державних органів, підприємств, установ і організацій. Є обов'язковою умовою початку дії відповідних актів [31].

Можна дійти висновку, що оприлюднення це не лише повідомлення та оголошення певної інформації, а й забезпечення можливості публічного ознайомлення із нею. На основі викладеного можна запропонувати визначення «оприлюднення

нормативно-правових актів» - це повідомлення, оголошення про прийняття нормативно-правового акта та доведення до відома населення, а також державних органів, підприємств, установ і організацій текстів прийнятих нормативно-правових актів».

Список використаних джерел

1. Артикуца Н. Мова права в системі фахово-лінгвістичної підготовки правників і нормопроєктувальників / Н. Артикуца // Юридична техніка : доктринальні основи та проблеми викладання : [тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції (м. Харків. 30 вересня - 1 жовтня 2015 року)]. - Х. : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. - 178 с.

2. Словник української мови: в 11 тт. / [АН УРСР, Інститут мовознавства, за ред. І. К. Білодіда]. - К. : Наукова думка, 1970-1980. - Т. 5. - С. 545.

3. Юридична енциклопедія : довідк. вид. В 6 т. Т. 4. Н - П / Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана ; редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. - К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2002. - 720 с.

4. Юридичні терміни: тлумачний словник / [В. Г. Гончаренко]. - К. : Либідь, 2003. - 317 с.

Куций Р.В., старший інспектор з
навчально-методичної роботи
Прикарпатського факультету
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ АСПЕКТИ МОВИ ЗАКОНОДАВСТВА

Питання мови законодавства, що детерміновані методологією юридичної техніки, завжди перебували у колі наукових зацікавлень правників і лінгвістів, оскільки тексти нормативно-правових актів, на переконання вчених, мають свою специфічну мовну, логічну і граматичну основи. На сьогодні науково обґрунтованими і прийнятними є вимоги до тексту

закону, що стосуються, зокрема, логіки викладу, точності формулювань, ясності й зрозумілості. Однак щоразу виникають нові питання, що стосуються упорядкування юридичної терміносистеми, уточнення значення окремих термінів, які використовуються у різних системах права, а іноді й в окремих галузях юриспруденції.

Ключовою проблемою у мові закону є чітка відповідність матеріально вираженого способу викладу змісту правової норми за допомогою мовних засобів (лінгвістичний аспект) онтологічній суті самої норми права (юридичний аспект), якій, як правило, властивий динамічний характер. Зрозуміло, що до уваги береться не природа чи характер мови (українська, російська, англійська тощо, їх граматичні чи лексичні системи), а йдеться передусім про спосіб як своєрідний національно-ментальний алгоритм опису правової дійсності за певними мовними правилами. З огляду на зазначене вчені-юристи виокремлюють серед інших і правову функції мови.

Варто наголосити, що у сучасному правничому дискурсі є дві думки щодо мови закону. Суть першої можна виразити таким чином: закон пишуть для юристів, які є фахівцями своєї справи, тому правові норми повинні виписуватися професійною юридичною мовою, яку не зобов'язані розуміти пересічні громадяни. Представники другої точки зору заперечують таке твердження, вважаючи, що закон безпосередньо впливає на життя великої кількості людей, які, зрозуміло, не є правниками, а тому він має бути зрозумілим для більшості, тим більше, що конституційний принцип «незнання закону не звільняє від відповідальності» повинен реалізовуватися.

Оптимальним вирішенням такої ситуації є синтезування цих поглядів, з наданням все-таки пріоритету другій позиції, оскільки мова законодавства повинна бути доступною кожній людині, яка повинна бути обізнана, за власним бажанням, із параметрами дозволеної чи забороненої поведінки. З іншого боку, мова законодавства не може послуговуватися мовними конструкціями, прийнятними для художнього, частково публіцистичного чи розмовного стилів, бо не приймає багатозначності й образності формулювань думки.

Тому варто наголосити, що підготовка текстів нормативно-правових актів є складним творчим процесом, у якому синтезуються професійні знання правників і лінгвістів, і незначні недопрацювання з одного чи іншого боку негативно позначаються на якості мови закону, призводять до різнотрактувань єдиних за своєю правовою природою понять.

З огляду на наведене особливої актуальності набувають дослідження у рамках законодавчої техніки, зокрема стосовно галузевої термінології. Особливо помітно це зараз у невиправданому поширенні іншомовних слів і побудові речень з українських слів за правилами російської мови.

СЕКЦІЯ 2 РОЗВИТОК ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Бичкова С.В., заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Чурпіта Г.В., доцент кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ «ЗЛОВЖИВАННЯ ЦИВІЛЬНИМИ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ»

На осіб, які беруть участь у цивільній справі, законодавець покладає обов'язок добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки (ч. 3 ст. 27 ЦПК України).

Добросовісність є оціночною категорією. У тлумачному словнику вона розкривається як властивість, що полягає у чесному, старанному і сумлінному виконанні своїх обов'язків [2, с. 230].

Нажаль, не всі учасники цивільного процесу завжди сумлінно виконують свої цивільні процесуальні обов'язки, у тому числі й зловживають наданими їм цивільними процесуальними правами.

Проблема недобросовісності у цивільному процесі була відома ще римському праву, яке передбачало заходи протидії поведінці осіб, які безпідставно пред'являють позови або безпідставно заперечують проти них.

Однак цивільне процесуальне законодавство України не містить дефініції «зловживання цивільними процесуальними правами».

На доктринальному рівні одним із перших спробу розкрити зміст поняття «зловживання правом» і довести, що сам термін

має право на існування як такий, здійснив М.И. Бару, вказавши, що зловживання правом матиме місце у тому випадку, коли особа наділена відповідним суб'єктивним правом, «зовні опирається на таке», однак її поведінка, насправді, не відповідає змісту належного їй права. Із цього випливає, що зловживання правом наявне в тих випадках, коли діяння осіб перебуває у межах первинного суб'єктивного права (відповідає правовій нормі), проте, водночас, виходить за межі його здійснення (тобто за межі вимог загальних правових принципів) [3, с. 346].

У сучасній науковій доктрині зловживання процесуальними правами розглядається як: особлива форма цивільного процесуального правопорушення, тобто умисні недобросовісні дії учасників цивільного процесу (а в окремих випадках і суду), що супроводжуються порушенням умов здійснення суб'єктивних процесуальних прав і здійснюються лише з видимістю реалізації таких прав, пов'язані з обманом щодо відомих обставин справи, з метою обмеження можливості реалізації або порушення прав інших осіб, які беруть участь у справі, а також з метою перешкоджання діяльності суду щодо правильного і своєчасного розгляду і вирішення цивільної справи, що тягнуть застосування

заходів цивільного

процесуального примусу [4, с. 414]; вчинення учасником процесу дій в межах дозволеної поведінки, однак з використанням свого права з метою, що суперечить завданням правосуддя [1, с. 119]; порушення функціонального призначення суб'єктивного цивільного процесуального права, що утворює поведінку, спрямовану на досягнення протиправної мети [5, с. 10], тощо.

У судовій практиці зловживання процесуальними правами вважаються, зокрема, такі дії: заявлення численних необґрунтованих відводів суддям, нез'явлення представників учасників судового процесу в судові засідання без поважних причин і без повідомлення причин, подання необґрунтованих клопотань про вчинення судом процесуальних дій, подання зустрічних позовів без дотримання вимог закону тощо (Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 15 березня 2010 р. № 01-08/140 «Про деякі питання запобігання зловживанням процесуальними правами у господарському судочинстві»). Пленум Верховного Суду України в п. 14 своєї Постанови № 5 від 12 червня 2009 року «Про застосування норм

цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» як зловживання процесуальними правами кваліфікує неподання чи несвоєчасне подання доказів без поважних причин, що направлено на затягування процесу.

Отже, на підставі проведеного аналізу наукової доктрини, цивільного процесуального законодавства України та судової практики, зловживання цивільними процесуальними правами можна визначити як використання учасником цивільного процесу свого суб'єктивного цивільного процесуального права з метою, що суперечить завданням цивільного судочинства. Вбачається, встановлювати у кожному конкретному випадку, чи добросовісно учасники цивільного процесу здійснюють свої цивільні процесуальні права, має суд. Хоча, звичайно, межа між добросовісним використанням своїх цивільних процесуальних прав і зловживанням ними є достатньо умовною.

Список використаних джерел

1. Балюк М. І. Практика застосування цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях). Коментарі, рекомендації, пропозиції / М. І. Балюк, Д. Д. Луспенник. - Х. : Харків юридичний, 2008. - 708 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. - К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. - 1440 с.
3. Іванюк І. Д. Юридична природа та ознаки поняття зловживання правом у кримінальному процесі: загальнотеоретичний аспект / І. Д. Іванюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична : зб. наук. пр. / Гол. ред. Б. В. Щур. - Л. : Львів. ДУВС, 2010. - Вип. 3. - С. 340-349.
4. Курс цивільного процесу : [підруч.] / [Комаров В. В., Бігун В. А., Баранкова В. В. та ін.] ; за ред. В. В. Комарова. - Х. : Право, 2011. - 1352 с.
5. Юдин А. В. Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра юрид. наук : специальность 12.00.15 «Гражданский процесс; арбитражный процесс» / А. В. Юдин. - СПб., 2009. - 47 с.

Дзира І.Я., професор кафедри
педагогіки та методики
професійного навчання Київського
національного університету
технологій та дизайну, доктор історичних
наук, професор

ВІДТОПОНІМНІ ПРИЗВИЩА ЗАПОРОЗЬКОГО
КОЗАЦТВА СЕРЕДИНИ ХУІІІ СТ. (НА МАТЕРІАЛІ
РЕЄСТРУ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО НИЗОВОГО 1756 Р.)

Для повного уявлення про еволюцію антропонімної системи запорозького козацтва в останній період існування Запорозької Січі необхідне детальне вивчення прізвищевих назв відтопонімного походження. По-перше, воно дасть змогу встановити, якою мірою в їх основах, формантах і моделях знайшла своє відображення тогочасна українська топонімія. Також цей аналіз є надзвичайно важливим для повної реконструкції катойконімічної й ад'єктонімічної лексики староукраїнської мови та вивчення міграційних і колонізаційних процесів у межах Вольностей війська Запорозького Низового в середині ХУІІІ ст.

Автор поставив завдання з'ясувати особливості словотвору, етимологію, сортимент і частоту вживання відтопонімного фонду в антропоніміконі запорозького козацтва середини ХУІІІ ст. Предметом дослідження є відтопонімні прізвищеві назви.

Джерелом фактичного матеріалу послужив укладений 1756 р. Реєстр Війська Запорозького Низового (далі РВЗН - І.Д.), а також додані до нього списки козаків, які перебували на промыслах і зимівниках на території паланок [1]. Крім політичних мотивів, поява цієї групи взаємопов'язаних між собою документів була викликана потребою виконати повноцінну калькуляцію призначеного Війську Запорозькому грошового й матеріального забезпечення та скасувати митний податок на товари, що ввозилися в Запоріжжя й вивозилися звідти. РВЗН складається зі списків 38 окремих куренів і містить 13085, а разом із поданими паланками відомостями й описами близько 15000 найменувань запорозжців.

На сторінках РВЗН нами виявлено близько 410 відтопонімних прізвищевих назв, які у структурному відношенні поділяються на іменниковий (22,4%) та прикметниковий (77,6%) типи.

Найбільшу групу серед найменувань першого типу становлять антропоніми на -ець (40,2%): *Бтлоцерковець, Кантвець, Полтавець* тощо. Малопродуктивність суфіксів -аниц- а/-аниц-я (*Кіяниця, Остриниця*), -ашк-а (*Кияшка*), -ц-я(*Киянця*) дозволяє припускати, що на середину ХУІІІ ст. вони вже втратили свою катойконімічну функцію і продовжували вживатись як структурні форманти. У РВЗН зустрічаються також антропоніми *Киянь* і *Черкась*, що походять від відповідних катойконімів з нульовим суфіксом сингулятивності. На особливу увагу заслуговують «прозванія» (32,6%), що виникли шляхом трансонімізації: *Збараж, Кролевець, Охтырка* та ін.

Відтопонімні прізвищеві назви прикметникового типу насамперед представлені субстантивованими відносно- присвійними прикметниками (94%). Найпоширенішими серед них є антропоніми на -ск-ий (60,4%) (*Лисянский, Миргородский, Уманский* та багато ін.) і -цк-ий (21,5%) (*Базавлуцький, Вишневецький, Гадяцький* тощо). Відтопонімних «прозваній» із суфіксом -зк-ий (*Великолузький, Збаразкий, Остртзкий* тощо) трапляється обмаль (3,7%). Деяким моделям притаманне використання складних суфіксів:

-анск-ий (2,7%) (*Кропивянский, Нефороощанский, Смтлянский* тощо), -евск-ий (*Чорноблевский*), -ецк-ий (*Маковецький*), -инск-ий (*Кущинский, Рогозинский* тощо), -овск-ий / -івск-ий (4,7%) (*Веселовский, Жуковский, Санжартовский* тощо). Окрему групу становлять антропоніми на -ий, зокрема й ті, що містять загальну вказівку на місце проживання. Найбільше серед них найменувань, які походять від відносних прикметників із суфіксами -ан-, -н-або -ов-: *Береговий, Болотняний, Колодежний* тощо. 4 антропоніми є субстантивованими відносними прикметниками префіксально-суфіксального способу творення: *Заболотний, Загородній, Зарудний* і *Птдгтрний*. «Прозванія», утворені від присвійних прикметників на сторінках РВЗН зустрічаються надзвичайно рідко: *Киянчинь, Кобежчин*.

Різні класи топонімів неоднаково представлені в антропонімікою РВЗН. 369 прізвищевих назв утворені від ойконімів. Твірні основи 15 найменувань пов'язані з гідронімами, що, як правило, поряд з водним об'єктом позначали прилеглу до нього заселену територію: *Донець, Луганській, Миоскіи* тощо. 10 «прозваних» запорожців утворені від хоронімів (*Басараб, Задесенский, Понизкий* тощо), 8 - від оронімів (*Балка, Береговий, Таванець* тощо), 3 - від агронімів (*Баишань, Баишанник і Загородній*). 5 антропонімів мають подвійну як оронімічну, так і гідронімічну мотивацію: *Базавлуцькій, Хортицькій, Чортотлицькій*.

У 410 запорозьких прізвищевих назвах нам вдалося виділити 293 різні топоніми. Найчастіше вони виражають зв'язок з назвами конкретних населених пунктів Лівобережжя та Правобережжя (відповідно 85 і 78 лексем). Ще 21 антропонім постав від топонімів, що використовувалися для позначення географічних об'єктів як на Лівобережжі, так і на Правобережжі. У 34 «прозваніях» відображена топоніміка Вольностей Війська Запорозького Низового. Дещо менше зустрічаємо прізвищевих назв, мотивованих топонімікою Слобожанщини й Західної України (відповідно 25 і 21 найменування). Найменування запорожців, в основі яких лежать топоніми, що знаходяться поза межами сучасної України трапляються надзвичайно рідко: *Кубанець, Стбтрака, Шлонські* под.

Отже, на середину ХУІІІ ст. в українській мові склалася цілком сформована, семантично й морфологічно розвинена система відтопонімних прізвищевих назв. У цей період уже існували моделі та засоби, необхідні для вільного утворення іменників і прикметників від усіх видів топонімів.

Список використаних джерел

1. Архів Коша Нової Запорозької Січі: Корпус документів. 1734-1735. - К.: Держ. комітет архівів України, ЦДІА України, НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, 2008.

- Т. 5: Реєстр Війська

Запорозького Низового 1756 року / Л.З. Гісцова (ст. упоряд. тому), І.Л. Бутич (наук. ред.). - 528 с.

Рябоконь Є.О., доцент кафедри цивільного права
юридичного факультету Київського національного
університету імені Тараса Шевченка, кандидат
юридичних наук, доцент

ВИТОКИ ПОНЯТТЯ «SUCCESSIO» У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Правонаступництво - одне з центральних, вузлових понять для усієї системи цивільного права, оскільки саме воно виступає одним з основних засобів забезпечення цивільного обороту та динаміки усіх майнових відносин.

Саме спадковому праву правнича термінологія зобов'язана поняттям «*succession*», наступництво. З'явившись спочатку для позначення процесу переходу прав від померлої особи до її спадкоємців, згодом, при розширенні майнового обороту, розповсюдженні засад універсального правонаступництва на інші інститути (усиновлення, опіки, укладення шлюбу з чоловічою владою, переходу майна неспроможного боржника до іншої особи) та розвитку правонаступництва, обумовленого волею окремих осіб, контрагентів (сингулярного правонаступництва), *successio* вийшло за межі спадкової термінології, утвердившись для позначення будь-якого переходу майнових прав та обов'язків.

Історичний зв'язок *successio* і спадкування, *hereditatis*, підкреслюється і в джерелах римського права, які нерідко для позначення порядку спадкування, права спадкування або правового статусу спадкоємців використовують терміни «наступництво», «право наступництва», «наступник» (D. 5.2.31.1; 25.4.3.8,9; 28.2.8; 31.1.77.23; 32.1.103; 41.2.13.4). Такий же підхід спостерігається і у роботах окремих романистів. Так, Д.В. Дождев перекладає фрагмент 2.14. з Інституцій Гая у частині тлумачення безтілесних речей таким чином: «...саме *право наступництва* (виділено мною - Є.Р.) ... право користування і одержання плодів, . право із зобов'язань є безтілесним» [2, с. 359].

Водночас для цілей нашого дослідження немає жодних підстав для отождолення *successio* і спадкування, яке є лише однією з підстав виникнення *successio*. Слід звернути увагу на неповноту, а тому і неточність інтерпретації поняття «*successio*» у численних юридичних словниках латинських термінів, де *successio* перекладається як «спадкування», «спадкова передача» [4, с. 109], «спадкоємство» [6, с. 143], «перехід прав від спадкодавця до спадкоємців» [5, с. 27]. Повніше даний термін характеризується у тих джерелах, які дають наступні визначення: «слідувати за ким-небудь, займати місце кого-небудь; похідне (деривативне) або передавальне (транслятивне) набуття права» [1, с. 305]; «наступництво прав» [3, с. 22], хоча і в даному випадку акцент робиться лише на можливому переході прав, залишаючи без уваги наступництво у обов'язках попереднього учасника правовідносин.

Список використаних джерел

1. Бартошек М. Римское право. Понятия, термины, определения / М. Бартошек. - М.: Юридическая литература, 1989. - 448 с.
2. Дождев Д.В. Римское частное право: Учебник для вузов/ под общ. ред. Академика РАН, д.ю.н., проф. В.С. Нерсисянца. - 2-е изд., изм. и доп. / Д.В. Дождев. - М.: Издательство НОРМА, 2003. - 784 с.
3. М.М. и М.С. Полный перевод латинских слов и цитат из «Догмы римского права» проф. Д. Гримма / М.М. и М.С. - С.Петербург: Освобождение, 1908. - 96 с.
4. Римское право. Латинско-русский и русско-латинский словарь терминов и выражений / составитель Б.Н. Фомин. - О.: Астропринт, 2012. - 232 с.
5. Студент Ж-ъ. Все важнейшие определения по истории римского права / Ж-ъ студент - К.: Тип. Акционерного общества «Петр Барский в Киеве», 1914. - 31 с.
6. Хоміцька З.М. Словник латинських юридичних виразів / З.М. Хоміцька. - Х.: Право, 2007. - 272 с.

Конончук Т.І., завідувач кафедри української філології та суспільних наук Академії адвокатури України, кандидат філологічних наук, професор

ЮРИДИЧНА ЛЕКСИКА В ЩОДЕННИКАХ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Олесь Гончар (1918-1995) - відомий український письменник, який увійшов до історії української культури романами «Прапороносці», «Тронка», «Людина і зброя», «Собор», «Твоя зоря» та ін., а також активною громадською діяльністю, спрямованою на відстоювання гідного життя людей. Право в його творах (як етична категорія) реалізується на проблемно-тематичному, сюжетному та образному рівнях. Через персонажів автор демонструє свою позицію, своє розуміння обставин зображуваного часу чи подій минулого. У спадщині О. Гончара значне місце посідають щоденники. Як відомо, це жанр мемуарної літератури, який дозволяє не через персонажів, як це бачимо в художніх творах, а безпосередньо виявити своє ставлення до тих чи інших подій. Письменницький щоденник дає можливість глибше зрозуміти психологію творчості. О. Гончар вів щоденники з 1943 по 1995 р., вийшли ці тексти друком у трьох томах (2004-2004 рр.), підготовлені дружиною письменника, Валентиною Гончар, уже по смерті автора.

Для аналізу юридичної лексики в щоденниках О. Гончара беремо записи 2 - 17 жовтня 1990 р., коли в Києві відбувалася Революція на граніті (нинішнього, 2015 р., відзначаємо її 25-річчя). Дана Революція була протестною акцією студентів проти підписання нового Союзного договору, вимогою відставки уряду і перевиборів парламенту. Протест виявили студенти голодуванням на площі Жовтневої революції в Києві (тепер це Майдан Незалежності). Йшлося про права людини на правду, права України на незалежну державу. Революція на граніті розбудила народ, надала сміливості людям старшого покоління, її наслідком стали наступні революції - Помаранчева, Революція гідності. Зрозуміло, що події Революції на граніті знайшли відображення в щоденниках О. Гончара,

зафіксували юридичну лексику. Перший запис про протести студентів знаходимо вже 03.10.1990 р.: «На Хрещатику, розкинувши намети, оголосили голодівку студенти на знак протесту проти нав'язування Союзного договору. Девіз: «Краще вмерти, ніж жити в Радянському Союзі»[1, с. 321]. Щоденник фіксує поняття «надзвичайний стан». Його вводить автор з тривоною, адже йдеться про придушення протестної акції: «У Верховній Раді України вже лунають голоси з вимогою (певне, не без підказки з центру) запровадити надзвичайний стан в Україні, тобто потопити студентські страйки в крові»[1,с. 322]. Це із запису від 08.10.1990 р. В цьому ж записі фіксується термін «суверенітет». Обставини в країні такі, що цей термін набуває гострого політичного забарвлення: «Десятки тисяч студентів Києва вийшли на Хрещатик на підтримку голодуючим своїм товаришам, з вимогою відставки горбачовських холуїв на Україні, яких він так уперто нав'язує нашому народові, щоб задушити в зародку суверенітет України, її молоду свободу...» [1, с. 322]. Поняття «гуманні закони» в О. Гончара означене як таке, що неможливе в несправедливому суспільстві. В парламенті 239 депутатів блокують будь-які гуманні закони. Письменник неоднозначно висловлює про цю ситуацію свою позицію: «Страшні ці в парламенті «239»! Юхновський як голова комісії доповідає їм про вимоги голодуючих студентів, про те, що звідчасні молоді люди готові на все, «аж до масового самоспалення», а у відповідь йому - регіт, жирне іржання цих парламентських жеребців!.. І серед таких жити? Від таких ждати гуманних законів? Ні, неможливий з ними ніякий мир, ніяке порозуміння»[1, с. 322]. Прикметно, що реакція Верховної Ради на вимоги студентів призвела до того, що письменник написав лист-заяву до парткому про вихід із Комуністичної партії. В записі від 09.10.1990 р. він фіксує фрагмент заяви: «З такими безмежно жорстокими, що реготом зустрічають трагедію власного народу, я не хочу мати нічого спільного» [1, с. 322-323]. В записі від 12.10.1990 р. О. Гончар наводить поняття «національні утиски». Він пригадає свого листа про національні утиски, якого був надіслав Горбачову, а після того з Москви прибула «солідна комісія (аж чотири заступники завідувачів відділів ЦК КПРС!) (...) по кожному пункту перевіряли, чи Гончар не згустив, бува, фарби, і зрештою

дійшли висновку, що українська мова не може бути (в У к р а ї н ! - виділення О. Гончара) державною...)» [1, с. 323-324]. Йдеться про лист до

Горбачова 1988 р. Текст щоденника містить таке поняття, як «сидячий страйк» (такий страйк, до речі, було влаштовано перед Верховною Радою).

В записі від 16.10. 1990 р.

О. Гончар пише: «Студенти вимагають зустрічі з депутатами, в парламенті розгубленість - хто піде? Кравчук: я сам не піду, хай і Масол, і Гуренко йдуть. Тим часом студенти прорвали кордон міліції, захопили площу перед Верховною Радою, і тут голодуючі влаштували сидячий страйк» [1, с. 324]. Поняття «правда» в щоденнику постає як юридична категорія, виникає неодноразово. Під впливом Революції на граніті письменник у цьому ж записі, 16.10.1990 р., згадує, що колись його «умовляли в ЦК написати твір про УПА: «Ми вам усі матеріали дамо. У нас їх гори!» Я відмовився» [1, с. 324-325]. Чому відмовився? Розумів, що дотриматися правди в умовах тоталітарної держави йому не вдасться: «Правдиво написати не дасте, а брехати не хочу.» [1, с. 325]. Запис від 17.10.1990 р. фіксує слово «перемога», оскільки студентські вимоги задоволено: «Всі п'ять вимог Верховна Рада змушена була прийняти, навіть під оплески!..» [1, с. 325]. Коментар автора: вочевидь, Верховна Рада злякалася, «бо, крім студентів, почали страйкувати заводи» [1, с. 325].

Отже, в записах про Революцію на граніті, що відбувалася в Києві з 2 по 17 жовтня 1990 р., щоденники О. Гончара фіксують правові терміни й поняття (протест, голодування, мітинг, солідарність, держава, державна незалежність, надзвичайний стан, справедливість, мир, свобода, державна мова, заява, договір, суверенітет), оприявнюють позицію письменника, спрямовану на демократизацію суспільства, на державну незалежність.

Список використаних джерел

1. Гончар О. Щоденники: у 3 т. - Т. 3 / упоряд., підгот. текстів, ілюстр. матеріалу В. Гончар. К.: Веселка, 2004.

Катеринчук К.В., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Аналізуючи законодавство України доводиться зазначити, що існує ряд проблем термінологічного характеру. Як приклад, психічна хвороба є результатом спричинення шкоди здоров'ю від тяжких тілесних ушкоджень. При вивченні цього питання ми звернули увагу на те, що в спеціальній літературі та у законодавстві використовується різна термінологія, а саме, «психічний розлад», «душевна хвороба», «психічна хвороба», «психічне захворювання». Закон України «Про психіатричну допомогу» в статті 1 надає визначення психіатричним розладам, під якими розуміє розлади психічної діяльності, визнані такими згідно з чинною в Україні Міжнародною статистичною класифікацією хвороб, травм і причин смерті» [1]. Під душевною хворобою розуміється всяка психічна хвороба, тобто розлад психічної діяльності людини [2, с. 72].

Аналізуючи вище зазначене, ми вважаємо, що терміни «психічний розлад», «душевна хвороба», «психічна хвороба», «психічне захворювання» є синонімічними. Так як законодавчі акти України по різному їх використовують. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про зґвалтування та інші статеві злочини» [3] до прийняття Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти статеві свободи та статеві недоторканості особи» [4] містила термін «душевна хвороба» (п. 15). Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень містить наступні терміни: «душевна хвороба», «психічна хвороба», «психічне захворювання», «психічні розлади».

Під душевною хворобою належить розуміти психічне захворювання (психічну хворобу). До психічних захворювань не можна відносити пов'язані з ушкодженням реактивні стани

(психози, неврози). Ушкодження кваліфікується як тяжке тільки тоді, коли воно потягло за собою розвиток психічного захворювання, незалежно від його тривалості і ступеня вилікованості (п. 2.1.5) [5]. Більшість документів прийнятих Міністерством охорони здоров'я України в своїх назвах містять термін «психічний розлад»: «Про затвердження Інструкції з організації диспансерного та консультативного нагляду осіб, які страждають на психічні розлади, при наданні амбулаторної психіатричної допомоги» [6], «Порядок переведення хворих на психічні розлади, до яких застосовані примусові заходи медичного характеру» [7], «Порядок застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які хворіють на психічні розлади і вчинили суспільно небезпечні дії, у відділенні (палаті) для застосування примусових заходів медичного характеру з посиленням наглядом» [8], «Порядок застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які хворіють на психічні розлади і вчинили суспільно небезпечні діяння, у психіатричній лікарні із суворим наглядом» [9], «Про заходи щодо запобігання небезпечним діям з боку осіб, які страждають на тяжкі психічні розлади» [10], а також «Рекомендація Комітету міністрів державам-учасницям стосовно правового захисту осіб, які страждають на психічні розлади, що примусово утримуються як пацієнти» [11].

Але більшість законодавчих актів містять термін «психічний розлад» серед них є Цивільний кодекс України (ч. 1 ст. 36) [12], Кримінальний кодекс України в ч. 2 ст. 19 та ч. 1 ст. 20 [13], Сімейний кодекс України в ч. 3 ст. 15 та ч. 1 ст. 40 [14], Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» [15], ч. 2 ст. 44 Закону України «Про нотаріат» [16] та інші. На нашу думку, законодавство України повинно мати єдину термінологію для недопущення невірних розуміння та трактування даних термінів.

Список використаних джерел

1. Про психіатричну допомогу. Закон України від 22.02.2000 № 1489-III// Відомості Верховної Ради України - 2000. - №19. - Ст. 143 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>.

2. Дубовец П.А. Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву. Изд-во «Юридическая литература». М., 1964. - 159 с.

3. Про судову практику у справах про зґвалтування та інші статеві злочини: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.03.1992р. - № 4
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-92>.

4. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 № 5
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-08>

5. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень : затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січ. 1995 р. № 6. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>.

6. Про затвердження Інструкції з організації диспансерного та консультативного нагляду осіб, які страждають на психічні розлади, при наданні амбулаторної психіатричної допомоги:затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 22.01.2007р. № 20 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0314-07>.

7. Порядок переведення хворих на психічні розлади, до яких застосовані примусові заходи медичного характеру: затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08.10.2001р. № 397 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0220-02>.

8. Порядок застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які хворіють на психічні розлади і вчинили суспільно небезпечні дії, у відділенні (палаті) для застосування примусових заходів медичного характеру з посиленням наглядом:затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08.10.2001р. № 397 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0217-02>.

9. Порядок застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які хворіють на психічні розлади і вчинили суспільно небезпечні діяння, у психіатричній лікарні із суворим наглядом: затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України

від 08.10.2001р. № 397 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0217-02>.

10. Про заходи щодо запобігання небезпечним діям з боку осіб, які страждають на тяжкі психічні розлади затв. Наказом МОЗ України, МВС України від 19.12.2000р. № 346/877 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0215-02>.

11. Рекомендація Комітету міністрів державам- учасникам стосовно правового захисту осіб, які страждають на психічні розлади, що примусово утримуються як пацієнти: Рекомендації Ради Європи, Комітет Міністрів Ради Європи від 22.02.1983р. № R(83)2 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_074.

12. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№ 40-44. - Ст.356 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435>.

13. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341- III Відомості Верховної Ради України - 2001.-№ 25-26 - Ст.131[Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?nreg=2341>.

14. Сімейний кодекс України. від 10.01.2002 № 2947- III Відомості Верховної Ради України. - 2002.- № 21-22.-Ст.135 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

15. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори. Закон України від 15.02.1995 № 60/95-ВР// Відомості Верховної Ради України. - 1995.- N10. - Ст.60 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/60/95>.

16. Про нотаріат. Закон України від 02.09.1993 № 3425- XII// Відомості Верховної Ради України - 1993.-N 39.-Ст.383 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3425-12/page?text=%F0%EE%E7%EB%E0%E4>.

Лоцинська Н.В., доцент кафедри
юридичного документознавства
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат філологічних наук

СПІЛЬНЕ І ВІДМІННЕ В ЮРИДИЧНИХ ШТАМПАХ І КЛІШЕ

Уживання готових стійких виразів характерне для розмовного, наукового, публіцистичного стилів. Для офіційних зносин наявність мовленнєвих стандартів є основною стилетворчою рисою. Стійкі юридичні формули - обов'язковий атрибут законодавчої техніки. Юристи володіють широким набором трафаретних виразів, уміють доречно їх використовувати. Традиція використання офіційних кліше ведеться з давнини. Вживання постійних мовних формул було обов'язковим при складанні офіційних паперів ще з середніх віків.

Стандартні частовживані слова і конструкції називають по-різному: канцеляризми, штампи, кліше. При цьому в лінгвістичній науці відсутня єдність у визначенні даних понять і їх оцінці. При формулюванні дефініції «канцеляризм» виразно виявляють два підходи. Одні дослідники називають канцеляризмами слова і звороти, властиві для різного роду ділового листування і документації, підкреслюючи їх закономірність і доречність у відповідному контексті. Інші вважають канцеляризмами готові, впізнавані слова та вирази, вжиті у щоденному живому мовленні або в художній літературі без спеціального стилістичного навантаження. На нашу думку, термін «канцеляризми» доречний тільки відносно стандартизованих, повторюваних стійких виразів, вжитих в офіційно-діловому стилі мови.

Щодо поняття штамп, то ним все частіше в лінгвістичній літературі позначаються не будь-які стійкі вирази, а тільки ті, що втратили початковий зміст у зв'язку з частим вживанням. Штампи вважають словесним вираженням вбогості мислення, невмінням чітко висловлювати свої думки. Вживання таких стійких мовних одиниць отримало негативну оцінку. Деякі дослідники вказують на хиткість і непевність між поняттями

штамп і кліше. Іноді одні й ті же регулярно вживані стійкі форми одні дослідники відносять до штампів, а інші - до кліше [7, с. 13].

Для встановлення понятійних меж між цими термінами можна на підставі різноманітних визначень, які наводяться в лінгвістичній літературі, зіставити характеристики кліше і штампа за такими параметрами, як чіткість, функціональність, стилістична маркованість, роль у мовленні, оцінка адресата. Відмінності між поняттями подаємо в таблиці:

Основні параметри	Кліше	Штамп
Чіткість	Лаконічне, доречне, однозначне вираження думки	Неоднозначне, нечітке, розмите передавання змісту
Функціональність	Наявність функціональності і як необхідного конструктивного елементу	Втрата комунікативних функцій
Роль в мовленні	Економічне висловлення думки, пришвидження інформаційного обміну	Затемнення основного змісту висловлювання, засмічування мови
Стилістична маркованість	Стилістично нейтральне мовне утворення	Стилістично забарвлене мовне утворення
Ставлення адресата	Не викликає негативних емоцій у слухача і читача	Викликає негативне сприйняття адресата
Причини виникнення	Висока частотність однотипних мовленнєвих ситуацій	Низька мовленнєва культура

Штамповане мовлення найчастіше зустрічається в засобах масової інформації. Штапи проникають і в юридичну галузь, але значно рідше. Вони можуть з'явитись у професійному мовленні юристів як вживання надлишкових елементів. Так, дослідниця Н.М. Івакіна юридичними штампами вважає словосполучення на зразок кримінальна справа по звинуваченню, де слова по звинуваченню зайві, бо є слово кримінальна [6, с. 28].

Спільними рисами як для штапів, так і для кліше є їх повторюваність і впізнаваність, однак ці риси мають різні виявлення. Для офіційно-ділового стилю справедливим вважається вислів, що «кліше - це помічник того, хто складає і читає документ; штап - шкідник для того, хто пише і говорить» [4, с. 15]. Синонімами до поняття кліше в літературі виступають ділові стандарти, мовні стандарти, стандартизовані одиниці, стандартні мовленнєві звороти.

Виявити в законодавчих текстах клішовані або стандартизовані одиниці допомагають такі їх основні категоріальні прикмети як впізнаваність та стійкість. Під впізнаваністю розуміємо їх регулярне використання в мовленні у вигляді готових мовних одиниць. Стійкість проявляється в однозначній відповідності мовленнєвої одиниці і позначуваної нею реалії. У лінгвістичній літературі існують різні підходи до класифікації кліше. Так, виділяються кліше, згруповані за певним стилем або жанром: газетні, наукові, розмовні, справочинні. Кліше певного стилю у свою чергу класифікують залежно від їх функцій в тексті, лексико-граматичній співвідношеності, тематичній приналежності. Одна із відомих класифікацій кліше розподіляє їх у чотири групи: кліше з функцією номінації; кліше з функцією конкретизації; кліше з функцією зв'язку; кліше з функцією тематичної приналежності [7, с. 16].

Н.М. Івакіна до складу юридичних кліше включає: стійкі предикативні одиниці (розслідуванням встановлено), синтаксичні дієслівно-іменникові конструкції (визнати потерпілим), лексичні стандарти (кримінальна справа) [6, с. 32].

На нашу думку, до стандартизованих термінологічних ознак варто відносити стійкі складні терміни типу кримінальна відповідальність, судові дебати, покази свідків. Стандартизованість таких термінів саме і обумовлена тим, що великого значення в цих словосполученнях набуває

моносимічність, завдяки наявності стійких незмінних елементів. Такі терміни вважаються неподільними, стійкими утвореннями. А це у свою чергу зумовлює їх використання не в будь-якій, а лише типовій, стандартній мовній ситуації.

У деяких дослідженнях стійкі звороти офіційно-ділового стилю називають фразеологізмами на підставі загальної властивості фразеологізмів позначати щось цілісне за значенням. При цьому наголошується на відсутності образності, експресивності, емоційного забарвлення у порівнянні з фразеологізмами художньої літератури, публіцистики, фольклору [7, с. 44].

На наш погляд, відносно стійких утворень в мові законодавця слід використовувати поняття юридичні кліше, а не фразеологізми. На тлі доволі розрізнених, уривчастих досліджень про специфіку мови законодавства юридичні кліше як лінгвістичний феномен - маловивчене явище. Крім того, що немає єдності поглядів на визначення поняття, недостатньо вивчена термінологія, відсутнє наукове обґрунтування методики досліджень.

Таким чином, юридичні кліше є функціонально обумовленими компонентами законодавчих текстів. Вони сприяють однозначності законодавчих положень, спрощують їх сприймання. На відміну від них штампи є свідченням примітивності мислення, невмінням чітко й послідовно висловлювати свої думки. Однак і штампи, і кліше на сьогодні доволі поширені і в юридичній літературі, і в усному професійному мовленні фахівців юридичної галузі.

Список використаних джерел

1. Алонцева Н.В. Лексико-граматические особенности текстов официально-делового стиля / Н.В. Алонцева // Вестник МГУ. - Сер. 1. Филология. - 2003. - № 11.
2. Артикуца Н.В. Мова права і юридична термінологія / Артикуца Н.В. - К., 2004.
3. Богославська М.О. Судова лінгвістична експертиза / Богославська М.О. - К., 2009.
4. Богуславський В.Ш. В защиту делового штампа / В.Ш. Богуславский // Русская речь. - 1968. - №6.

5. Горбачук Д.В. Структурно-семантичні типи стійких сполучень слів в офіційно-ділових текстах : Автореф. дис. канд. філол. наук. - К., 1997.

6. Ивакина Н.Н. Клише и штампы в речи юриста // Советская юстиция / Ивакина Н.Н. -1990. - № 2.

7. Сушко О.І. Фразеологія офіційно-ділового стилю / О.І. Сушко. - К., 2007.

Красницька А.В., доцент кафедри
юридичного документознавства
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВИМОГИ, ЩО СТАВЛЯТЬСЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ У НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ

Необхідно вказати на те, що проблеми забезпечення високого юридико-технічного рівня нормативно-правових актів, попередження та виправлення лінгвістичних помилок є досить актуальним. Право повинно прагнути досконалості, а саме: повноти правового регулювання, логічності та несуперечності правових норм, структурної організованості. Для забезпечення єдності термінології при вживанні юридичних термінів повинна існувати система вимог, що висуваються до їх уживання у правовому тексті.

До термінів правознавці й лінгвісти ставлять низку специфічних вимог. Зокрема, у 60-ті роки ХХ ст. Д.С. Лотте висунув до термінів наступні вимоги: системність; незалежність від контексту; однозначність; точність та лаконічність. Термін не повинен бути полісистемним, омонімічним, синонімічним [1, с. 88]. С.С. Алексєєв зазначав, що «не можна забувати найважливіші вимоги, які пред'являють до наукової термінології, - її однозначність, сувору визначеність, ясність, сталість, що сумісна з усім комплексом термінів, які застосовуються в науці» [2, с. 28].

К.І. Бриль вважає, що вимоги, які висуваються до термінів правових актів, потрібно поділити на загальні (стосуються всіх

правових актів) і спеціальні (стосуються тільки актів застосування права). Загальними вимогами є: 1) вживання терміна тільки в прямому, безпосередньому, загальновідомому значенні, тобто будь-яке переносне, алегоричне значення юридичного терміна в принципі не допускається; 2) простота і зрозумілість терміна; 3) точне і недвозначне відображення в терміні змісту конкретного поняття, що позначається. Потрібно уникати застосування розпливчастих, багатозначних і недостатньо визначених термінів [3, с. 17].

Л.І. Чулінда зазначає, що використання термінології в нормативно-правових актах підпорядковується низці вимог:

а) уживання термінів у прямому і загальновідомому значенні; б) простота і доступність у розумінні термінів; в) усталеність, стабільність у вживанні юридичної термінології; г) милозвучність і стилістична правильність юридичних термінів [4, с. 32].

Ми цілком згодні з думкою З.А. Тростюк, яка вказує на наступні вимоги до термінології Кримінального кодексу України: а) офіційний характер - здатність термінології адекватно відображати волю законодавця, доносити її безпосередньо до виконавців за допомогою термінів і термінологічних зворотів, відсутність емоційного забарвлення; б) чіткість викладу - виразність, точність, зручність для читання, вичерпність; в) зрозумілість - зміст терміна повинен бути дохідливим, неважким для розуміння, легко сприйматися; г) єдність - встановлення єдиних норм і вимог до викладу однакових положень; відмінне позначення різних понять у нормах Особливої частини; г) стислість викладу - термінологічний апарат Кримінального кодексу України має бути небагатослівним, лаконічним, стислим [5, с. 45-54].

Сьогодні триває процес оновлення нормативно-правової бази України. Тому існують сприятливі умови для усунення полісемічних, синонімічних, застарілих, зрусифікованих, неоднозначних юридичних термінів, слів, які призводять до двозначності й незрозумілості, надмірного вживання запозичених слів, введення до нових нормативно-правових актів нової української юридичної термінології.

Ми вважаємо, що при використанні юридичних термінів повинна існувати наступна система вимог-правил, що висувається до вживання юридичних термінів у нормативно-

правових актах: 1) один і той самий термін у будь-якому нормативно-правовому акті повинен уживатися однозначно, тобто мати одне значення, яке виражається в науковій дефініції, і не випробовує на собі впливу контексту; 2) терміни повинні бути загальновизнаними й використовуватися в мовленні, а не бути придуманими тими, хто розроблює правові приписи; 3) у кожному новому правовому акті терміни повинні зберігати свій основний зміст; 4) словесно відображати родовидові відносини у системі термінів; 5) недоцільно використовувати застарілі терміни; їх уживання є доречним лише у випадках, коли вони є невід'ємною частиною української правової спадщини; 6) терміни не повинні бути тавтологічними; 7) терміни повинні бути простими і зрозумілими, їх зміст має бути нескладним для розуміння, легко сприйматися; 8) термін має бути точним, тобто в його структурі чітко вказаний зміст і головні ознаки поняття; не можна застосовувати неточні терміни, тому що змістові неточності у формулюванні правових норм призводять до їх розпливчастого або багатозначного тлумачення; 9) терміни повинні бути стабільними; не можна відмовлятися від старих і вдалим термінів й уводити до вжитку замість них нові, адже не всі такі неологізми бувають доречними; 10) у правовому тексті доцільні аббревіатури, які давно вживаються в українській літературній мові та зрозумілі носіям мови; 11) дуже важливою вимогою вживання юридичної термінології є єдність її використання (встановлення єдиних норм і вимог до викладу однакових положень). Будь-яка сфера точних знань вимагає однозначності інформації і тому, враховуючи вимогу максимальної точності викладу правових приписів, для права це має особливе значення; 12) терміни за структурою мають бути стислими, незважаючи на точне визначення; 13) терміни повинні підпорядковуватися нормам і правилам української мови; 14) неприпустимо перенасичувати правовий акт багатозначними термінами; 15) поняття і термін, що його виражає, мають бути тотожними; 16) юридичні терміни повинні чітко виражати спеціальні поняття. Значення терміна - це визначення поняття, дефініція, яка йому приписується. Найбільш точними є такі терміни, у структурі яких особливо широко переданий зміст поняття або його відмінні ознаки; 17) слід обмежити використання іншомовних юридичних термінів (тільки у

випадках: а) коли такі терміни дійсно затребувані українським правом; б) за відсутності тотожних за своєю сутністю мовних елементів у сучасній українській літературній мові); 18) якщо значення терміна викликає сумніви, слід звертатися до енциклопедичних, тлумачних словників.

Отже, усі вимоги, що висуваються до юридичних термінів, є підґрунтям для роботи щодо впорядкування термінології.

Список використаних джерел

1. Лотте Д.С. Основы построения научно-технической терминологии / Д.С.Лотте. - М. : Изд-во АН СССР, 1961.
2. Алексеев С. С. Право. Азбука. Теория. Философия. Опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. - М. : Издательская группа НОРМА - ИНФРА, 1998.
3. Бриль К.І. Правозастосовний акт як особливий вид індивідуальних правових актів / К. І. Бриль : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. -К., 2008.
4. Чулінда Л.І. Українська правнича термінологія : Навч. посібник / Л.І. Чулінда. - К. : Магістр - ХХІ сторіччя, 2005. - 128 с.
5. Тростюк З.А. Понятійний апарат Особливої частини КК України / З.А. Тростюк. - К., 2003. - 177 с.

Туровська Л.В., кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник відділу
наукової термінології Інституту української
мови НАН України

ФАХОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК СКЛАДНИК ВИСОКОГО ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ СУЧАСНОГО СПЕЦІАЛІСТА

Загальноновизнано, що інтелектуальний світ людини нерозривно пов'язаний з розвитком її мовних здібностей. Мовна освіченість сучасного фахівця набуває надзвичайної актуальності серед не менш важливих завдань, що стоять перед вищими навчальними закладами у ХХІ столітті: закласти міцний фундамент знань і умінь відповідно до вимог нового часу; виховати фахівця високої культури; підвищувати загальноосвітній рівень студентів. У таких умовах основною вимогою до мовної підготовки сучасного працівника є вільне володіння фаховою

термінологією. На жаль, українська лексикографія не може наразі задовольнити фаховими тлумачними словниками зрослі потреби галузі. А саме фахові словники, на нашу думку, мають відбивати динамічні процеси розвитку галузевих терміносистем. Це створює певні труднощі на шляху опанування мови науки. Очевидно, що забезпечення навчального процесу необхідною навчально- методичною літературою (підручниками, посібниками, словниками-довідниками) є завданням першочерговим. Можливо, це зменшить кількість мовленнєвих помилок та недоречностей у слововжитку.

Так, часто у науковому усному та писемному мовленні спостерігаємо нерозрізнення видових форм віддієслівних іменників, зумовлене відсутністю такого в російській мові. В українській мові на відміну від російської розрізняються незавершена дія, завершена дія та наслідок дії.

Як слушно зауважувала ще на початку XX століття Олена Курило, «нарід у своєму розвитку твердим ступає кроком тільки тоді, коли має за підставу ту без міри глибоку й живу рідну мову, що тисячоліттями виховувала собі народня психологія» [1, с. 8]. Відповідно до цього є сенс звернутися до потенціалу української мови, спроможної відбити майже втрачені семантичні напівтони сучасних термінів: *розиширювання* - *розищення*; *перемішування* - *переміщення*; *використовування* - *використання*; *насаджування* - *насадження*.

Велика кількість помилок, які трапляються у мовленні сучасних фахівців, пов'язана з калькуванням, полісемією російських термінів, перекриванням семантичних полів: *площина* - *площа*; *об'єм* - *обсяг*; *багаточисельний*, *малочисельний* - *численний*, *нечисленний*, *всезагальний* - *загальний*, *міроприємство* - *захід*, *співпадати* - *збігатися* *слідуючий* - *наступний*. Теоретично існування зазначених слів в українській мові можливе, бо маємо словотвірні моделі *багатогранний*, *маловідомий*, *підприємство*, *всеосяжний*, *співіснувати*. Але при творенні традиційно вживаних слів проявляються риси індивідуальності української мови, тому вживання замість них зазначених кальок є показником недостатнього опанування лексичними нормами.

Не оминули помилки у мовленні сучасних фахівців і синтаксис. Кожна мова має свої специфічні особливості вживання прийменників: у російській та українській мовах їх

використовують по-різному. Прийменник *згідно* керує іменником в орудному відмінку з прийменником *з*: *згідно з методикою, згідно з вимогами до оформлення договору купівлі- продажю*. Побудови типу *згідно методики, згідно плану* є відступами від норми.

Низка проблем розбудови та кодифікації галузевої термінології не вичерпується лише лінгвістичними, пов'язаними з диференціацією або ототожненням понять, надмірним захопленням чужими термінами або навпаки штучною реставрацією діалектних, застарілих назв. Для забезпечення повнокровного функціонування мови у державі слід розв'язувати й екстралінгвістичні проблеми:

видання українськомовних підручників, викладання у вишах усіх предметів державною мовою, створення тлумачних галузевих словників. Для здійснення поставленої мети потрібно об'єднувати зусилля фахівців різних сфер наукової діяльності.

Список використаних джерел

1. Курило О.Б. Уваги до сучасної української літературної мови / 2-е вид. - К., 1923. - 120 с.

Басиста І.В., професор кафедри кримінально-правових дисциплін та оперативно-розшукової діяльності Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «ДОКУМЕНТ» ТА «КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ДОКУМЕНТ»

Поняття «документ» у наш час є найпоширенішим у науках, що вивчають різні способи зберігання та передачі в суспільстві знання або інформації. Перш за все документ уявляється як певна річ, як «матеріальний об'єкт» або «субстанціальний» носій інформації. Аналіз різноманітної літератури, що стосується тлумачення значення поняття «документ», дає можливість зробити висновок про те, що для різних учених у різних контекстах, різних науках поняття «документ» має різний обсяг. Різні значення поняття

«документ» мають спільне підґрунтя: найширше значення поглинає, охоплює всі інші, менш широкі [1, с. 18].

З латинської *documentum* означає взірць, посвідчення, доказ [2, с. 26]. Енциклопедичний словник трактує документ як: письмовий акт, здатний служити доказом юридичних відносин або юридичних фактів, що спричиняють правові наслідки; офіційне посвідчення особи (паспорт, трудова книжка тощо); достовірне історичне письмове джерело; матеріальний об'єкт, у якому міститься певна інформація (наприклад, перфораційна картка) [3, с. 538].

Документ - це результат відображення конкретної інформації на спеціальному матеріалі за визначеним стандартом чи формою. Документи мають правове значення, оскільки є засобом засвідчення та доведення певних фактів. Вони також використовуються як джерела та носії інформації. А в управлінській діяльності документ виступає як предмет і як результат праці [2, с. 27].

У Законі України «Про інформацію» під документом розуміють передбачену законом матеріальну форму одержання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або іншому носіїві [4].

Термінологічний словник документом визначає матеріальний об'єкт із зафіксованою на ньому інформацією у вигляді тексту, звукозапису чи зображення, призначений для передавання в часі та просторі з метою збереження та суспільного використання [5, с. 58]. У європейських словниках документ розглядається як записана інформація (здатна накопичуватися) або матеріальний об'єкт, що може розглядатися як одиниця в документаційному процесі. Документ діловий папір, що посвідчує певний юридичний факт, підтверджує право на що-небудь, служить доказом чого-небудь. Отже, це зафіксована певним чином на спеціальному матеріалі інформація про факти, події, явища об'єктивної дійсності та розумової діяльності людини. Одні документи ми складаємо самостійно, інші ж є форматованими паперовими носіями даних, що їх заповнюють автоматично або вручну [6, с. 5].

У свою чергу процесуалісти під кримінально- процесуальними документами розуміють письмові документи, складені на підставі кримінального процесуального закону

уповноваженим на те суб'єктом у зв'язку із здійсненням процесуального акту (виконанням процесуальних дій або прийняттям процесуальних рішень), в якому зафіксована інформація про хід та результати кримінальної процесуальної діяльності. Кримінально-процесуальні документи виконують інформаційну, пізнавальну, комунікативну, правозастосовну, правозахисну, засвідчувальну, виховну функції, забезпечують можливість здійснення правосуддя, виконання прийнятих процесуальних рішень, здійснення прокурорського нагляду, судового та відомчого процесуального контролю, відіграють організуючу й дисциплінуючу роль [7, с. 8-9]. Саме тому, дослідження їх генези, проблематики підготовки та окремих прогалів нормативної регламентації є актуальним та потребує детальних наукових досліджень і вироблення на їх основі ґрунтовних і раціональних пропозицій.

Список використаних джерел

1. Швецова-Водка Г.М. Документознавство : навч. посіб. - К. : Знання, 2007. - 398 с.
2. Глушик С.В. . Сучасні ділові папери: навч. посіб. / С.В.Глушик, О.В.Дияк, С.В. Шевчук. - 4-те вид., перероб. і допов. - К.: А.С.К., 2005. - 400 с.
3. Український радянський енциклопедичний словник: в 3-х томах/ редкол.: А.В. Кудрицький та ін. - К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. - 2-ге вид. - Т.1 - 755 с.
4. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. - Режим доступу : // <http://rada.gov.ua>
5. Терминологический словарь по библиотечному делу и смежным отраслям знания. - М., 1995. - 568 с.
6. Библик С.П., Сюта Г.М. Ділові документи та правові папери / Художники-оформлювачі Б.П. Бублик, В.А.Мурликін. - Х. : Фоліо, 2005. - 493 с.
7. Удалова Л.Д. Складання кримінально-процесуальних документів у досудовому провадженні: Нав. посіб. / Л.Д. Удалова, Ю.І. Азаров, В.В. Рожнова, Д.О. Савицький та інші. - К.: КНТ, 2013. - 376 с.

Оперук В.І., начальник
консультаційного пункту
научально-научового інституту заочного навчання
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

У сучасному суспільстві мова перестала бути лише засобом накопичення й обміну інформацією. Сьогодні ставлення особи до мови, ступінь оволодіння її нормами та реалізація цих норм у міжособистісному спілкуванні сигналізують про рівень її самосвідомості, інтелекту, духовності.

Мова є засобом ідеологічного впливу апарату влади на громадян і показником ставлення особи до своєї держави. Мова об'єднує різних за вподобаннями, рівнем освіченості, сферами реалізації інтелектуальних, духовних і фізичними можливостей людей.

Специфіка професійної діяльності правознавця полягає в тому, що йому доводиться постійно користуватися мовою в різних її виявах - усному та писемному.

Мова права - це функціональний різновид літературної мови, що має відповідні стилістичні та структурно-жанрові риси, зумовлені специфікою правової сфери та її комунікативно- професійними потребами. Мова права - одне з найважливіших правових явищ, яке виступає основною формою існування правових актів. У зв'язку з цим мова права є центральним питанням юриспруденції, на якому зав'язані такі ключові її проблеми, як пізнання, інтерпретація [1].

Юридична мова має свої специфічні риси, традиції, правила, особливості логіки та функцій. Вони складаються під впливом юридичної сфери застосування як такої. Право, правова доктрина та практика значно впливають на мову, що використовується у правовій системі. Зокрема, істотний вплив на юридичну мову здійснює висока абстрактність права, офіційність, обов'язковість.

Мова права конкретизується в таких формах функціонування, як мова юридичної науки, мова законодавства, мова судочинства, мова нормативно-правових актів та ін.

У межах цієї семантичної системи можна визначити такі семантичні категорії: висловлювання, імена (загальні, одиничні, абстрактні, конкретні), юридичні терміни («право», «юридичний закон», «законність», «правопорядок», «правопорушення», «злочин», «покарання» і т.д.), які мають особистий смисл і предметне значення. Всі юридичні терміни з точки зору семіотики є знаками, мовними виразами, які позначають певний правовий об'єкт.

Кожен функціонально-стильовий різновид юридичної мови має свої специфічні ознаки, норми і правила використання мовних засобів залежно від ситуації та комунікативного завдання. Так, мова офіційно-ділових текстів, зокрема законодавчих актів, призначених регулювати суспільні відносини, характеризується офіційністю, узагальненістю, стандартизованістю, кодифікованістю, безособовістю, настановчо-інформативним характером, стилістичною нейтральністю, відсутністю індивідуально-авторських рис. Мова юридичної науки вирізняється логічністю, об'єктивністю й обґрунтованістю, фактологічною точністю, аргументованістю, узагальненістю тощо. Мова юридичної публіцистики, реалізуючи дві основні, тісно пов'язані функції - інформативності і впливу, характеризується полемічною загостреністю, популярністю, образністю, експресивністю, поєднанням різностильових елементів у тексті, індивідуально-авторськими стильовими ознаками. Розмовний стиль у юридичному мовленні, маючи основною функцією комунікативну, реалізує її у двох видах усного професійного спілкування - офіційному і напівофіційному, або неофіційному. Останньому притаманні спонтанність (непідготовленість), неповнота або надлишковість мовних засобів, експресивно-емоційна забарвленість тощо [2, с. 24].

Отже, мова в діяльності юриста виступає як носій інформації і як спосіб впливу. Вплив завдяки мові може бути різних типів: вплив людини на людину, людини на групу осіб, людини на аудиторію та ін. Мовну діяльність юриста можна класифікувати як мову усну та письмову, внутрішню і зовнішню, діалогічну і монологічну, буденну і професійну, підготовлену і непідготовлену.

Список використаних джерел

1. Мова права [Електронний ресурс]. - Режим доступу :[Шп8://ик.-ткіре^іа.о^-шкі/%B0%9C%B0%BB%B0%B2%B0%B0_%B0%BP%B1%80%B0%B0%B0%B2%B0%B0#сйє_по1є-1](#)

2. Артикуца Н.В. Мова права в її функціональних різновидах / Н.В. Артикуца // Сьогодення українського мовного середовища. - Кіровоград : Вид.-во КДУ, 2008. - С.23-32.

Білас А.А., доцент кафедри соціально-
гуманітарних дисциплін
Прикарпатського факультету
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук

ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Перекладацькі трансформації наявні в текстах перекладів юридичних документів у різних варіаціях комбінацій. Їхнє здійснення й поєднання - безупинний і безперервний процес, кінцевим результатом якого є формування балансу відповідності мовних одиниць різних рівнів у межах цілісного семіотичного процесу - перетворення знакової форми однієї мови на знакову форму іншої з огляду на три виміри семіозису: семантику, синтактику та прагматику.

Розглянемо лексичні трансформації, які застосовуються в процесі перекладу англійських юридичних текстів. Перекладацькі лексичні трансформації - це різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою еквівалентної передачі їхніх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик з урахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу.

Лексичні трансформації застосовуються тоді, коли словникові відповідники того чи того слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі з причин невідповідності з погляду значення та контексту. У практиці перекладу існує шість найпоширеніших лексичних трансформацій; ми

простежимо, як вони відтворюються в перекладі англійських і французьких текстів конвенцій.

Лексичний елемент, як відомо, перекладається не окремо, сам по собі, в ізоляції від речення та тексту, де він уживається, а в сукупності його контекстуальних зв'язків і функціональних характеристик. Тільки так досягається точність та еквівалентність перекладу слів (у тому числі й термінів). Чим більше враховуються перекладачем усі характеристики слова, що перекладається, тим більш еквівалентним буде його переклад.

Важливим способом вибору контекстуального відповідника слова є перекладацька лексична трансформація конкретизації значення, що зумовлена розбіжностями між функціональними характеристиками словникових відповідників лексичних елементів оригіналу та традиціями мовлення.

Конкретизація значення - це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом вужчої семантики, наприклад: *inorder todeal with* - з метою врегулювання; *monitor ingorders* - постанови про відстеження.

Необхідно зауважити, що англійські слова ширшої семантики можуть перекладатися українською мовою за допомогою не тільки конкретизації, а й вилучення їх у перекладі взагалі, як ми це спостерігаємо у наведеному прикладі *mentaldis order of a serious nature* - *серйозний психічний розлад*, а також шляхом використання їхніх словникових відповідників. Застосування конкретизації у перекладі лексики вимагає творчого підходу з боку перекладача.

Лексичною перекладацькою трансформацією, що при цьому використовується і протилежна за напрямом трансформації конкретизації, є генералізація, внаслідок якої слово із вужчим значенням, що перекладається, замінюється у перекладі на слово із ширшим значенням, нерідко гіпонімом: *advantage from criminal offences* - *вигода, набута злочинним шляхом*.

Розглядаючи трансформацію додавання слова, ми повинні зауважити, що перекладач не має права щось додавати від себе до змісту тексту, що перекладається: *investigativeassistance*- *допомога у проведенні розслідування*, *spontaneousinformation* -

надання інформації без попереднього прохання, *obligation to confiscate* - зобов'язання здійснювати конфіскацію.

У перекладі певні фрагменти експліцитного смислу оригіналу можуть переходити до імпліцитної частини тексту перекладу і, навпаки, певні фрагменти імпліцитного смислу можуть знаходити в тексті перекладу вираження на поверхні. Тому, коли йдеться про додавання як лексичну трансформацію, йдеться про експліцитне вираження частини імпліцитного смислу оригіналу в тексті перекладу: *imprisonment in default* - тюремне ув'язнення за борги.

Трансформація як додавання в перекладі юридичних термінів полягає у введенні в переклад лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі змісту оригіналу, що перекладається, та дотримання мовленнєвих і мовних норм, що існують у культурі мови перекладу, наприклад: *sanction imposed in the sentencing State* - міра покарання, призначена в державі винесення вироку.

Перекладач від себе не може нічого усунути зі змісту тексту, що перекладається. Вилучати можна лише ті елементи смислу, що певним чином дублюються в оригіналі за нормами мови оригіналу або передача яких мовою перекладу може порушити норми останньої. Для цього застосовується трансформація вилучення - виправдана з погляду еквівалентності перекладу, насамперед норм мови перекладу, усунення в тексті перекладу тих плеонастичних або тавтологічних лексичних елементів, які за нормами мови перекладу є частинами імпліцитного смислу тексту.

Трансформація заміни застосовується у тих випадках, коли збереження частиномовної характеристики слова, що перекладається, призводить до порушення граматичних норм мови перекладу та норм слововживання.

Сутність трансформації перестановки (її ще називають пермутацією) полягає у тому, що при перекладі лексичні елементи міняються місцями, наприклад: *lapse time* - строки давності.

Досліджено та встановлено способи досягнення еквівалентності в перекладі лексичного рівня англійських юридичних текстів українською мовою, які представлені конкретизацією, генералізацією, додаванням, вилученням.

Гута В.В., викладач кафедри соціально-
гуманітарних дисциплін
Прикарпатського факультету
Національної академії внутрішніх справ

ЛАТИНСЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В ЮРИДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Латинська мова протягом багатьох віків зберігає статус міжнародної мови в юриспруденції, оскільки римське цивільне право в силу своєї абстрактності і унікальності, втративши риси права, обмеженого однією нацією, виявилося придатним для регулювання правових відносин різних народів. Принципами римського цивільного права користувалися ще на території Київської Русі, використовуючи юридичну термінологію латинської мови.

Для юриста необхідне знання не тільки латинських юридичних термінів, а й самого латинської мови, щоб з його допомогою повніше вивчити римське право. Знайомство з римським правом, заснованим на читанні джерел в оригіналі, вчить юриста правильно висловлювати свої ідеї, а також дає йому безліч понять і навичок, здатних збагатити культуру його професійного мислення [1, с. 11].

Безумовно, найважливішим для юриста є освоєння юридичної лексики, бо *ignoratis terminis artis ignoratur et ars* (якщо термінологія предмета невідома, невідомий і сам предмет). Багато постулатів римського права стали основою правових систем держави і законності. Саме тому крилаті латинські вирази про закон неможливо розглядати окремо від змісту права. До прикладу, навіть слова юриспруденція та юрист мають латинське походження - *juris* [2, с. 4].

Термінологічна система юриспруденції перебуває в тісному зв'язку з відповідною галуззю знань, тому обов'язковою ознакою її є динамічність. Слово „термін» ввійшло в українську мову ще в часи античності і означало в латинській мові „межа», „кордон». Запозичені з латинської мови юридичні терміни характеризуються системністю, наявністю дефініції, тенденцією до моносемантичності, відсутністю емоційної забарвленості, стилістичною нейтральністю [3, с. 17].

Сучасна юридична термінологія української мови демонструє міжмовні контакти на лексичному і на морфемному рівнях. Значний вплив на становлення юридичної термінології української мови має латинська мова. Кожний етап іншомовних запозичень був підготовлений історичними змінами, умовами життя поколінь, змінами у відповідних сферах життя країни, тісними контактами з іншими країнами і міжмовними зв'язками. Історія юридичної термінології нерозривно пов'язана не лише з національними та інтернаціональними, а й з проблемами розвитку і становлення юриспруденції.

Сучасний український термін „версія» (лат. *уегеіо* - „тлумачу», „зважаю») у слідчій і процесуальній діяльності означає одне з декількох, що відрізняються одне від одного, припущень або пояснень якогось факту, події. У кримінальному судочинстві при розслідуванні і розкритті злочину „версія» слугує встановленню істини, тобто з'ясуванню всіх обставин злочинної події. Термін „віза» (лат. *visus* - „побачений», „переглянутий») у юриспруденції означає позначку, зроблену службовою особою на закордонному паспорті, що дає дозвіл на в'їзд або виїзд за кордон держави [4, с. 31].

Терміни запозичені з латинської мови можуть бути основою для словосполучень, що мають більш конкретизований характер. Словосполучення дозволяють систематизувати поняття на основі уточнення, деталізації окремих ознак. На основі терміна „цивільний» (лат. „с^т^» - штатський, цивільний) утворено більше 15 двокомпонентних та трикомпонентних термінологічних словосполучень (за моделлю «прикметник + іменник»): «цивільне законодавство», «цивільне право», «цивільне судочинство», та ін.. На основі терміна «версія» існують термінологічні словосполучення, які складаються з двох компонентів (прикметник + іменник): «судова версія», «слідча версія», „експертна версія» «обгрунтована версія», «необгрунтована версія», «оперативно - розшукова версія». Термінологічні словосполучення «обгрунтована версія» і «необгрунтована версія» вступають в лексико-семантичні парадигматичні відношення антонімії, що відображає полярні поняття у певному семантичному просторі [3, с. 23].

Формування нових понять сприяє подальшому розвитку термінологічних значень в юридичній термінології української мови. Запозичені з латинської мови терміни використовуються для утворення термінологічних гнізд, до складу яких входять мовні одиниці, які представляють різні частини мови, зокрема: іменники, дієслова, прикметники. Серед новоутворених термінів особливе місце посідають терміни, утворені від запозиченого латинського кореня або слова та українського суфікса. В українських термінах «апелювати», «санкціонувати» використано корені латинських слів «апеляція», «санкція» та суфікс української мови для утворення дієслова «-увати», «-ювати». Терміни «адвокатура», «прокуратура» утворено від латинських коренів додаванням словотворчого українського суфіксу «-ур» [3, с. 15].

Асиміляція запозиченого слова в українській мові, його семантико-морфологічна здатність поєднуватися з коренями та афіксами сприяє підвищенню можливості використання латинських термінів в процесі розвитку нових спеціальних понять юриспруденції.

Утворення нових термінологічних одиниць внаслідок комбінації вже існуючих в українській мові елементів та запозичених з латинської мови слугують збагаченню юридичної термінології української мови та свідчать про розвиток юриспруденції як науки [4, с. 187].

Список використаних джерел

1. Астапенко П.М., Дербічева Є.Ю. Латинська мова. Юридична термінологія: посібник/Під загальною редакцією професора С.А. Дербічевой. - М.: ЮІ МВС РФ, Книжковий світ, 2009.
2. Ахтерова А.А., Іваненко Т.В. Латинська та основи юридичної термінології. - М.: Спарк, 2008.
3. Скорина Л.П., Чуракова Л.П. Латинська мова для юристів: Навчальний посібник / За ред. С.В. Семчинського. - М.: ЛНА Кафедра-М, 2008.
4. Соболева А.К. Топічна юриспруденція. - М.: Добросвет, 2011.

Головня І.І., викладач кафедри тактико-спеціальної, фізичної та вогневої підготовки Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ

ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

Питання української мови в юриспруденції тісно пов'язано з використанням юридичної термінології, тобто термінів, які мають обмежену сферу вживання. Термін - це слово або словосполучення, що виражає спеціальне поняття будь-якої сфери науки, виробництва, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя, а юридичний термін - слово чи сполучення слів, які є найменуванням понять, що використовуються у правовій системі [1, с. 235]. До особливостей юридичної термінології належать: сфера вживання юридичних термінів, вимоги до юридичної термінології, класифікація юридичних термінів, походження юридичних термінів в українській правовій мові. Сфера вживання юридичної термінології поширюється на їх вживання в правовій мові, яка є основою при створенні нормативних актів, законів і кодексів та якою оперують суб'єкти правових відносин. Юридичні терміни посідають чинне місце в правовій мові, так як саме з їхньою допомогою вдається чітко і в повній мірі виразити думки правотворця і правозастосувача. Саме через це сучасна правова доктрина розробила низку вимог до юридичних термінів: вживання термінів у буквальному та звичайному усталеному значенні, прийнятому у загальнонаціональному мовному стандарті, не слід використовувати терміни не у своєму прямому значенні, точність юридичних термінів, однозначність у змісті - обов'язкові умови правової визначеності та справедливості, недопустимість синонімії, омонімії, багатозначності при створенні та використанні юридичної термінології, ієрархічна узгодженість термінології, слідування термінології Основного закону, законів загалом, достатня доступність термінів для розуміння, постійність та стійкість при вживанні правової термінології, що вимагає без достатньо вагомих підстав не змінювати використовувану термінологію, споріднені за змістом поняття слід позначати подібними, по можливості,

однокореневими термінами (право - правовий, правовласник, правочин, правочинний), відсутність експресивності, емоційності Г 2, с. 1271. Юридичні терміни іноді отримують фіксоване власне визначення у законодавстві, зокрема у т.зв. нормах-дефініціях. Окрім того багато з них мають стійке визначення у правовій доктрині і їх застосування в офіційних документах не має потребу нормативного визначення. Разом з тим використання юридичних термінів без їх чіткого зафіксованого правового визначення часто породжує розбіжності в інтерпретації. Неоднозначним питанням також залишається класифікація термінів, яка досить різниться через різноманітність поглядів вчених. Виділяють такі види класифікації: за вертикальним принципом (терміни Конституції України - терміни, що функціонують в усіх галузях законодавства); за горизонтальним принципом (міжгалузеві - галузеві); за групами (загальноживані - загальноживані з більш вузьким спеціальним значенням у нормативно-правовому акті - спеціальні юридичні - спеціальні технічні); за генетичною ознакою (власне українські - запозичені); кодифіковані - некодифіковані; за ступенем конкретності (терміни, що вимагають тлумачення - однозначні терміни); за точністю значення (терміни точного значення - оціночні терміни). Походження термінів в українській правовій мові є досить розгалуженим, так як переплітаються власне національні та запозичені терміни (грецькі, латинські, полонізми, германізми, росіянізми), а за рахунок поєднання національних та інтернаціональних термінів створюються нові [3, с. 58]. Тому роз'яснення різного роду юридичних термінів є не легким завданням, що полягає у вивченні багатьох аспектів.

Список використаних джерел

1. Юридична енциклопедія. - К., 2005.
2. Токарська А.С. «Українська мова фахового спрямування для юристів» - Л., 2008.- 413с.
3. Чулінда Л.І. Українська правнича термінологія: навч. посіб./Л. І. Чулінда. - К., 2005.

Бацько І.М., доцент факультету заочного навчання Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ОКРЕМИХ ПОНЯТЬ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН І ЗАКОНОДАВЧИХ ПРАВИЛ

Чинний КПК України включає багато загальних понять- дефініцій стосовно учасників кримінально-процесуальних правовідносин: «близькі родичі та члени сім'ї», «головуючий», «дізнання», «досудове розслідування», «досудове слідство», «керівник органу досудового розслідування», «керівник органу прокуратури», «кримінальне провадження», «малолітня особа», «неповнолітня особа», «обвинувачення», «сторони кримінального провадження», «учасники кримінального провадження», «учасники судового провадження», «прокурор», «слідчий», «слідчий суддя», «суд», «суд апеляційної інстанції», «суд касаційної інстанції», «суд першої інстанції» (ст. 3 КПК України) тощо. Інші терміни, що вживаються в КПК України, визначаються спеціальними нормами у КПК та інших законах України (ч. 2 ст. 3 КПК України).

Крім цього, коло взаємних прав і обов'язків учасників правовідносин у кримінальному судочинстві регламентується в інших нормах КПК України.

Порівняно з попереднім текстом КПК України 1960 року чинний текст КПК України деякі поняття подає в новій редакції («малолітня особа», «неповнолітня особа» - замість «дитина» в КПК-1960 року), або розширяє коло тієї чи іншої класифікаційної групи учасників правовідносин (наприклад, розширено коло «близьких родичів та членів сім'ї») тощо.

Крім цього, ряд юридичних формулювань, наприклад, підстав і правил процесуального затримання особи або, навіть, назви окремих слідчих та процесуальних дій («очна ставка» замість «однчасний допит двох або більше осіб») подаються по-новому порівняно з попередньою редакцією КПК. Подібні розбіжності можуть призводити до певних незручностей у застосуванні права у практичній діяльності. До того ж,

запропоновані багатослівні (порівняно з попередньою усталеною редакцією КПК 1960 року) назви, поняття та дефініції, на наш погляд, є просто незручними і не завжди виправданими. Текст законодавчого акта має бути лаконічним, однозначним і зручним для використання у практичній діяльності, а також зрозумілим не тільки для фахівців у галузі права (слідчим, прокурорам, суддям та ін. владним особам), а й іншим громадянам.

Правила затримання осіб, які вчинили правопорушення і залучаються до кримінально-процесуальних правовідносин, суттєво відрізняються від вироблених багаторічною правозастосовною практикою і були закріплені у попередніх текстах законів (Уставі кримінального судочинства та КПК України 1960 року), а також відрізняються від формулювань у текстах КПК інших країн СНД. Законодавцю, на нашу думку, необхідно було б більш бережно враховувати і використовувати наявний досвід кримінального судочинства з метою запобігання помилок у правозастосуванні та реалізації прав учасників кримінально-процесуальних правовідносин.

Подальша розробка основних понять, дефініцій і термінів, рівно як і правил, що регламентують права й обов'язки учасників кримінально-процесуальних правовідносин, слугуватиме правильному застосуванню засад кримінального судочинства, покращенню практики судових органів і слідства, а також зміцненню законності в країні.

*Левченко Ю.М., помічник судді
Заводського районного суду міста
Дніпродзержинська*

ПРО ПОНЯТТЯ «ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ» В КПК ТА ІНШИХ ЗАКОНАХ УКРАЇНИ

Установлення особистості громадян - важливе завдання працівників органів внутрішніх справ і прокуратури з моменту надходження відомостей про вчинений злочин. Ідентифікація особистості забезпечує можливість швидкого розкриття злочину, розшуку злочинця або зниклого без звістки громадянина. Успіх розслідування залежить від уміння

використовувати весь комплекс кримінально-процесуальних та криміналістичних засобів і методів збирання, дослідження й використання доказів. Найбільш важливим завданням будь-якого процесу розслідування злочину є встановлення осіб, причетних до його події (потерпілого, підозрюваного, свідка тощо). Саме особистість і її поведінка становлять єдиний об'єкт криміналістичного дослідження, оскільки вона є носієм певних ознак учиненого злочину. Встановлення особистості проводиться за комплексом демографічних даних та анатомічних ознак зовнішньої й внутрішньої організації людини, включаючи як особисті ознаки людини з моменту її народження, так і придбані, які є предметом різних видів обліків (медичних, соціально-демографічних, криміналістичних, алфавітно-облікових тощо).

Стаття 3 КПК України «Визначення основних термінів Кодексу» містить глосарій основних термінологічних одиниць, які вживаються в тексті закону. На нашу думку, перелік цих понять необхідно розширити, в тому числі, й шляхом включення «встановлення особи» (правопорушника, затриманого, свідка, потерпілого тощо).

Словосполучення «встановлення особи» у значенні «встановлення особистості суб'єкта судочинства» законодавець включив до тексту КПК України лише один раз: «Слідчий, прокурор зобов'язаний вжити заходів з метою встановлення особи опитуваного у режимі відео- або телефонної конференції та зазначити в рапорті, яким чином була підтверджена особа опитуваного» (ч. 11 ст. 232 КПК України). При цьому законодавцем не розкривається зміст поняття «встановлення особи», його смислове наповнення та логіко-семантичне наповнення, умови, при яких наявна інформація про особистість є необхідною і достатньою для того, щоби вважати особу остаточно «встановленою».

Особистість - це, насамперед, живий, конкретний індивід, що володіє певним набором властивостей і якостей. Ототожнення людини повинне відбуватися в комплексі всіх ознак і властивостей особистості, а саме: антропологічних, соматичних, біологічних, функціональних, психофізіологічних та інших супутніх притаманностей.

Людина являє собою складно організовану систему, всі властивості й ознаки перебувають у взаємозв'язку. З усіх властивостей і ознак, якими володіє людина, з метою його ідентифікації найбільша увага повинна бути звернена на ту сукупність притаманних ознак установлюваного суб'єкта, без застосування, якої неможливо скласти його суб'єктивний образ.

Установлення особистості слід розуміти як діяльність слідчого й інших органів поліції по збиранню, дослідженню й використанню властивостей і ознак людини з метою побудови його інформаційної моделі для розшуку й ідентифікації.

Дефініцію поняття, вважаємо, необхідно включити до тексту КПК України та інших законів, що регулюють розшукову та процесуальну діяльність поліції та інших правоохоронних і судових органів держави.

Кузніченко О.В., професор кафедри
цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету
внутрішніх справ, доцент, кандидат
юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АСПЕКТУ КОЛЕКТИВНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ (КОНФЛІКТІВ)

Законодавство України досить динамічне, нерідко суперечливе. Поняття і терміни, вживані в ньому, є певною мірою професійним обличчям вітчизняної законодавчої діяльності в упорядкуванні юридичної термінології. Воно висвічує досягнення й невдачі. Оскільки останніх немало, то на порядку денному постають питання поліпшення правової експертизи проектів законів, уніфікації юридичної термінології. Орієнтирами у вирішенні цих питань можуть бути Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів №41 та Методичні рекомендації для центральних органів виконавчої влади щодо застосування в законотворчій діяльності Конвенції про захист прав і основних свобод людини №40, затверджені постановами колегії Міністерства юстиції України від 21 жовтня 2000 року.

Суперечності, недоліки та навіть помилки є сьогодні в нормативних актах усіх галузей українського законодавства. Це, певно, спричинено браком часу у законодавця на більш детальний аналіз укладених документів. Не уникли, на жаль, цієї долі й нормативно-правові акти законодавства про працю. Якщо проаналізувати з лінгвістичної точки зору наявні нормативні акти цієї галузі, очевидним стане сумний висновок: їх норми не мають однієї з найважливіших ознак ефективного законодавства - термінологічної єдності.

Немає, наприклад, на сьогоднішній день чіткого визначення поняття «колективний трудовий спір (конфлікт)». Навіть закон, який нібито повинен розставляти всі крапки над „і» в цьому питанні, „Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 03.03.98 не робить ситуацію яснішою. Колективний трудовий спір (конфлікт), за цим законом, це розбіжності, що виникли між сторонами соціально-трудова відносин ... Досить широко поряд із цим терміном юристами використовується й такий термін, як «колективна трудова суперечка». Непорозуміння виникло при перекладі з російської терміна «коллективный трудовой спор», а між тим достатньо трішки більше уваги та логічного мислення, щоб визначити, який же саме термін має бути застосований у цьому контексті.

Необхідно відзначити, що в сучасній науковій літературі західних країн пріоритет відданий більше терміну «конфлікти». Розбіжності ж з приводу встановлення або зміни умов праці іменують конфліктами інтересів або економічними конфліктами, а розбіжності з приводу застосування норм чинного законодавства, інших нормативно-правових актів - конфліктами права або юридичними конфліктами.

Як бачимо, виникла необхідність дослідити два терміни «спір» та «конфлікт», які мають своє правове застосування. Яке ж з цих двох понять більш підходить для використання в контексті трудового права? Адже дослідження цих двох понять важливе для визначення способу захисту порушених трудових прав та інтересів суб'єктів трудових правовідносин.

Російське «спор» перекладається на українську і як «суперечка», і як «спір». Спір українською тлумачиться як : «1) словесне значення; обговорення чого-небудь двома або кількома особами, в якому кожна із сторін обстоює свою думку,

свою правоту; суперечка; і 2) *(переважно множина)* взаємні домагання щодо володіння чим-небудь, посідання чогось і т.ін., вирішувані переважно судом». Тому в правовому контексті найбільш правильно буде використовувати саме «спір» (у його другому значенні).

Термін «конфлікт» в українській мові означає «зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів; серйозні розбіжності; гостра суперечка; тертя; зіткнення; колізія...». Цей термін, безперечно, теж прийнятний у даному контексті, і багато вчених навіть поспішили б назвати це явище синонімією, тобто вживанням синонімів - різних за будовою й походженням, але однакових або дуже близьких за змістом слів. Але використання синонімії призводить до втрати законодавством термінологічної єдності.

У контексті цієї проблеми важливо відповісти на запитання, чи є актуальною правова конструкція «спір - конфлікт» в Законі України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», чи, можливо, слід залишити якесь одне поняття, щоб не ускладнювати термінологічне сприйняття суспільством юридичних дефініцій?

Здається, у правовій конструкції «колективний трудовий спір (конфлікт)» ніякої помилки насправді не існує, тому що тут законодавець, певно, хотів зазначити не тільки про трудовий спір як такий, а й трудовий конфлікт як явище, що впливає з трудового спору у разі недосягнення сторонами примирення навіть після розгляду їх взаємних домагань примирними органами. Сучасні колективні трудові спори унікальні й не схожі один на інший, їх важко підвести під один стереотип правозастосування, можна лише виділити певні етапи розгляду конфлікту, але лише за умови індивідуалізації в підходах для прийняття взаємоприйнятного рішення.

У той же час, на нашу думку, таке використання цих двох термінів не є виправданим і може зайвий раз заплутати тлумачника при правозастосуванні, тому слід використовувати окремо термін „колективні трудові спори» та «колективні трудові конфлікти». Також у сучасній зарубіжній та національній юридичній практиці існує правовий простір для понять «спір» та «конфлікт». Обидва ці поняття відтворюють суспільну необхідність у вирішенні невеликих і глобальних проблем, і

виключення якогось з них можливе за теоретичною логікою правознавця, але не є необхідністю і швидше погіршить, ніж допоможе вдосконалити механізм правового регулювання колективного трудового спору.

Розглянутий приклад, на жаль, далеко не єдиний серед неточностей та розбіжностей в законодавстві України. Прийняті закони повинні термінологічно стикуватися між собою і містити бездоганні дефініції, єдині, наскрізні для всієї галузі законодавства. Законодавець зобов'язаний не тільки користуватися точною термінологією тієї сфери, що підлягає регулюванню, але й неухильно та уніфіковано застосовувати її в усьому законодавстві. Понятійний апарат усіх галузей повинен мати „модельні» терміни і визначення, що виражають найбільш загальні і одночасно найбільш істотні ознаки предмета чи явища. Поняття можуть одержати подальший розвиток у галузевих нормативних актах, одне уточнене визначення все одно має спиратися на основну (базову) дефініцію. Тому базові дефініції, терміни, що відображають зв'язки між юридичними поняттями, доцільно систематизувати в одному документі, яким може стати Закон про юридичні терміни.

Федотова Г.В., провідний науковий співробітник науково -організаційного відділу ДНДІ МВС України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПРАВОВА ПРИРОДА ЮРИДИЧНОГО ТЕРМІНА «КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК»

Інтерес до нової кримінально-правової категорії - «кримінального проступку» та порядку використання її в науковій літературі і правовій практиці зростає не лише у науковців, а й у практиків, тому обумовлює необхідність дослідження правової природи та визначення чіткої термінології щодо цього питання.

До дефініції кримінального проступку у своїх роботах зверталися В.О. Туляков, М.М. Дмитрук, А.А. Манжула, С.В. Петков, І.П. Голосніченко, О.О. Кашкаров, П.Л. Фріс,

ОД Кос, Л.В. Павлик проте чіткого уявлення щодо правової природи та визначення конкретного терміна, який би розкривав сутність кримінального проступку наразі не існує. З цією метою, цілком логічно приділити увагу лінгвістичному аспекту, який насамперед допоможе з'ясувати юридичний зміст терміна «проступок». За тлумачним словником української мови, проступок визначається, як прегрішення, вина або прохоть. [1, с. 483]. Сучасні словники української мови розкривають проступок як вчинок, що порушує будь-які норми, правила поведінки, загальноприйнятий порядок; провина [2, с. 306; 3, с. 817].

У загальносоціальному значенні проступок розуміється як антисоціальна або шкідлива для суспільства дія, що спрямована на знищення основ цивілізованого життя та порушує норми, що зафіксовані правовими кодексами держави [4, с. 20]. У юридичній енциклопедії, визначення проступку розглядається як провина - вид правопорушення, що полягає в провинній дії (або бездіяльності), яка відрізняється від злочину меншим ступенем суспільної небезпеки. За проступок, що полягає в порушенні громадського порядку, до винного може бути застосований один із заходів громадського впливу - громадський осуд, догана, штраф тощо; за проступок, здійснений при виконанні службових обов'язків, - одне з дисциплінарних стягнень; за скоєння адміністративного проступку - одне з адміністративних стягнень [5, с. 47]. Науковець-правознавець В.В. Копейчиков у підручнику правознавство, зокрема в словнику юридичних термінів визначає проступок як діяння, що порушує приписи норм права, але не сягає рівня суспільної небезпеки, притаманного злочинам [6].

Традиційною і загальновизнаною в теорії держави та права є думка, згідно з якою правопорушення класифікується на злочини та проступки залежно від ступеня суспільної небезпеки (шкідливості) [7, с. 438-439]. Професор С.В. Петков зазначає, що наголошена «теорія» у радянському праві вважалася хибною, тому, для того щоб спростити життя соціалістичним органам, всі проступки були названі правопорушеннями та розміщені в одному кодексі - Кодексі України про адміністративні правопорушення [8]. Відповідно до зазначеної теорії проступки-делікти (лат. *delictum* — проступок) - це

правопорушення, що завдають шкоди особі, суспільству, державі і є підставою для притягнення правопорушника до передбаченої законом відповідальності. Але проступки слід відрізняти від злочинів, оскільки кримінальний злочин - це передбачене кримінальним законом суспільне небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), яка полягає в посяганні на суспільний лад держави, її політичну і економічну системи, власність, особу, політичні, трудові, майнові та інші права і свободи громадян, а так само інше суспільне небезпечне діяння, передбачене кримінальним законом, яке полягає в посяганні на правопорядок. Таким чином, поняття проступку здебільшого використовується як тотожне поняттю правопорушення без якогось змістовного розмежування. Таке ототожнення, на наш погляд, є некоректним, оскільки правопорушення є більш загальним поняттям та за чинним законодавством охоплює всі види проступків та злочини.

На сьогодні, з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України в 2012 році [9] запроваджено узагальнююче поняття «кримінальне правопорушення», яке залежно від ступеня небезпеки та кримінально-правових наслідків поділяється на два види діянь - злочини та кримінальні проступки. Натомість, законодавче закріплення поняття кримінального проступку відсутнє, ця категорія не відокремлюється як вид кримінального діяння в кримінальному праві і не висвітлена в підручниках із навчальної дисципліни «Кримінальне право України».

З приводу кримінально-правового змісту «кримінального проступку» серед вчених-правників розгорнулася досить широка дискусія. Професор І.П. Голосніченко пропонує звернутися до досвіду зарубіжних країн, та ввести в українське законодавство поряд з проступками адміністративними та злочинами, «кримінальні проступки», мотивуючи це відповідністю закономірностей класифікації протиправних діянь, та урахуванням всіх особливостей встановлення як матеріальних, так і процесуальних правовідносин [10, с. 70]. Вивчаючи дефініцію «проступку» порівнюючи його з поняттям «порушення», вчений-правознавець А.А. Манжула доходить висновку, що порушення - це недотримання системи правил, тоді як проступок - є невиконання певного виду конкретно

визначеної норми, правила поведінки [11]. Низка правників, стверджують, що інститут кримінального проступку є інститутом кримінально-правової спрямованості [12, с. 240]. Натомість, Л.В. Павлик вважає його, «нетрадиційним» для галузі кримінального права [13, с. 524]. Як елемент політики у сфері боротьби зі злочинністю, кримінальний проступок визначає вчений О.Д. Кос, посилаючись на зміст Концепції реформування кримінальної юстиції [14]. Неоднозначно у своїх працях щодо проступку висловлюється професор П.Л. Фріс та наводить декілька варіантів термінів, таких як: «кримінальні провини», «карні провини, переступи», та пропонує

використовувати у кримінально правовій теорії термін - «кримінальні провини», що, на нашу думку, є непитаманним цій галузі [15, С. 42-49]. Професор В.О. Туляков переконаний, що недоцільним є використання такого терміна, як «кримінальні «підсудні» проступки» [16], а найбільш виправданим є термін «кримінальний проступок», оскільки слово «проступок» вказує на зв'язок із іншими видами правопорушень, а частина «кримінальний» на зв'язок зі злочином. За своїми властивостями кримінальний проступок, на думку вченого, є проміжним діянням між злочином та адміністративним правопорушенням, за скоєння якого настає кримінальна відповідальність [17, с. 117, с. 29].

Наведені твердження мають право на існування в науковій дискусії, тому що виокремлюють з багатоманітного та суперечливого предмету пізнання характерні ознаки, притаманні одному явищу - «кримінальному проступку», і започатковують в науці кримінального права новий правовий інститут, який потребує повного теоретичного обґрунтування. Відповідно, теоретичне осмислення визначить підстави законодавчого врегулювання цього питання.

Список використаних джерел

1. [Словарь української мови: в 4-х тт. / За ред. Б. Грінченка. - К., 1907-1909. - Т. 3. - С. 483.](#)
2. [Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. - К.: Наукова думка, 1970— 1980. - Т. 7. - С. 306.](#)

3. Новий тлумачний словник української мови : в 4 т. Т.3: О-Р / укл. В. Яременко, О. Сіпушко. - К. : Аконіт, 1998 - 927 с.
4. Бачинин В.А. Философия права [Текст] : краткий словарь / В.А. Бачинин , В.П. Сальников . - Санкт-Петербург : СПбУ МВД РФ ; Лань, 2000. - 382 с.
5. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. - К.: «Укр. енцикл.», 1998. - Т.5 П-С - 2003. - 736 с.
6. Копейчиков В.В. Правознавство / В.В. Копейчиков // Підручник., - 7-ме вид., стер. Київ., Юрінком Інтер - 2003. - 736 с.
7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. - Х.: Консум, 2001. - 656с.
8. Петков С.В. До питання про співвідношення дефініцій «публічний проступок» та «адміністративний проступок» // Юридичний журнал. - 2010. - № 9. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://justinian.com.ua/prmt.php?id=3695>.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4652-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2013. - № 9-10, 11-12, 13 - Ст.88.
10. Голосніченко І.П. Адміністративне законодавство - нові підходи до кодифікації / І. П. Голосніченко // Вісник Луганськ. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Спеціальний випуск: у двох частинах. - 2008. - № 6. - Ч. 1. - 176 с.
11. Манжула А. А. Дефініція «проступок» як категорія публічно-правової відповідальності / А. А. Манжула // Форум права. - 2011. - № 3. - С. 505-511 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11maappv.pdf>.
12. Кашкаров О.О. Передумови Реформування Кримінального кодексу України та створення законодавства про кримінальні проступки / О.О. Кашкаров . - Форум права. - 2009 - №1. - С.236-241 [Електронний ресурс]. - Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_mdex.htm_2009_1_36.pdf.
13. Павлик Л.В. Перспективи виділення категорії кримінального проступку за злочинні посягання у сфері економіки / Л.В. Павлик // Форум права - 2012. -№2. - С.524-531 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12plvuce.pdf>.
14. КосО.Д. Кримінальний проступок як структурний елемент політики у сфері боротьби зі злочинністю // Вісник

Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2011. - Спец. вип. № 5. - 130 с.

15. Фріс П.Л. Злочин і кримінальна провина : проблеми нормативного закріплення / П.Л. Фріс // Право України. - 2011. - С.42-49.

16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» : Указ Президента України від 8 квітня 2008 року №311/2008.

17. Туляков В.О. Кримінальний проступок у доктрині та законодавстві / В.О. Туляков, Г.П. Пімонов та ін.. за заг ред. В.О. Тулякова - Одеса: Юридична література, 2012. - 424 с.

Яценко Н.О., старший науковий
співробітник відділу наукової
термінології Інституту української мови
НАН України, кандидат філологічних
наук

ТЕРМІНИ РАПОРТ І ЗАЯВА В ЮРИДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Дехто з юридичних працівників запитує про те, з *рапортом* чи *заявою* повинен звернутися атестований працівник прокуратури до керівника вищого рівня?

Вмотивоване вживання в юридичній термінології цих термінів допоможе з'ясувати звернення до загальномовних та юридичних довідкових джерел.

У сучасній українській літературній мові слово *рапорт* має значення 'усне або офіційне повідомлення про що-небудь вищій інстанції, керівництву. // Доповідна записка, в якій стисло, але докладно викладено суть якої-небудь справи' (див. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. голов. ред. В. Т. Бусел. - К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. - С.1202).

У юриспруденції слово *рапорт* тлумачать так: «Рапорт - 1) Усна або письмова *доповідь* передбаченої статутами форми при зверненні військовослужбовців і осіб, яким присвоєні спеціальні звання, до своїх начальників. У письмовому рапорті

зазначається посада, звання, прізвище, ім'я та по батькові начальника, до якого звертається підлегла особа, назва документа, його текст, посада та звання особи, котра доповідає, та її особистий підпис. При поданні рапорту в усній формі на особистому прийомі у начальника звернення підлеглої особи вноситься до журналу особистого прийому начальника. Форма і порядок подання рапорту регламентуються Статутом внутрішньої Служби Збройних Сил України (1999) та іншими статутами. Начальник зобов'язаний розглянути рапорт по суті викладених у ньому питань, винести відповідне рішення щодо їх задоволення або відмови у задоволенні та повідомити про своє рішення особі, яка звернулась із рапортом. 2) *Звіт* про виконання завдання або взятих на себе зобов'язань» (див. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. - К.: «Укр. енцикл.», 1998 - Т.5: П - С. - 2003. - С.237-238).

У сучасній українській літературній мові слово *заява* вживається з семантикою: 1. Чис-небудь повідомлення, звернення до кого-небудь із викладом якихось відомостей, положень, думок. 2. Письмове прохання, оформлене за певним зразком, що подається на ім'я офіційної особи або до установи чи організації (див. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. голов. ред. В. Т. Бусел. - К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. - С.439).

У юридичній термінології *заява* - «1) Форма офіційного звернення до органів державної влади, місцевого самоврядування та посадових осіб цих органів з метою ознайомлення їх з певним правом заявника чи групи осіб, а також з іншою інформацією або обставинами, які мають юридичне значення. 2) Спосіб повідомлення широких верств населення через ЗМІ. 3) Процесуальна форма звернення до суду.» (див. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. - К.: «Укр. енцикл.», 1999 - Т.2: Д-Й. - 2003. - С.547).

Додатково наводимо значення терміна *заява* заюридичними словниками: 'Заява (клопотання) - звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією за чинним законодавством їх прав та інтересів... (див. Словник законодавчих і нормативних термінів: Термін.

словник / Укладачі доктор юрид. наук, проф. Іншин М. І., канд. юрид. наук Шопіна І. М., Якимов Г. О. - К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. - С.155); ‘Заява - офіційне звернення особи (чи кількох осіб) в установу чи до *посадової особи*, не пов’язане, на відміну від *скарги*, з порушенням прав і законних інтересів *громадянина* і не містить тому вимог про усунення таких порушень’ (див. Юридичні терміни. Глумачний словник / В. Г. Гончаренко,

П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін.; за ред. В. Г. Гончаренка. - 2-ге вид., стереотипне. - К.: Либідь, 2004. - С.108).

Ураховуючи наведені вище визначення, подані в загальнономовних і юридичних джерелах, атестований працівник прокуратури має звернутися до керівника вищого рівня з *рапортом* (якщо це повідомлення чи звіт) та *заявою* (коли йдеться про прохання, звернення з клопотанням). Оскільки в органах прокуратури є *свої статuti*, які передбачають *свою форму* при зверненні осіб, яким присвоєні спеціальні звання, до своїх начальників, при поданні рапорту чи заяви потрібно враховувати ту форму звернення, яка прописана в статуті відповідної організації.

Щодо правового аспекту проблеми, що розглядається (зокрема, чи повинен керівник прокуратури давати відповідь на зазначені питання у рапорті) радимо звертатися до відповідних інститутів НАН України. Вважаємо, що терміни *рапорт* і *заява* в юридичній термінології є частковими (а не повними) синонімами; їх бажано розмежовувати у зазначений вище спосіб. На таке розмежування натрапляємо в юридичних словниках (Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. - К.: «Укр. енцикл.», 1998-2004), чим, власне, й радимо послуговуватися.

СЕКЦІЯ 3

ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ЗНАЇ

У ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Шаблій О.А., доктор філологічних наук,
директор Центру міжкультурної фахової
комунікації та гармонізації термінології при
корпорації «Науковий парк Київський
університет імені Тараса Шевченка»

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ У ГАЛУЗІ ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Сьогодні якість та системність перекладу юридичних текстів, як ніколи досі, є вирішальною для долі української держави. Так, з огляду на сучасні політичні та світоглядні непорозуміння під гаслом «Схід проти Заходу» і навпаки, що загострилися після турбулентних і трагічних подій 2013 - 2015 років, українському суспільству як ніколи потрібні не емоції, а знання про факти і їхню взаємозалежність. А це обов'язково передбачає вихід за межі суто національного правосприйняття, тобто - доступ до іноземної правничої інформації рідною мовою (українською, російською, кримськотатарською чи іншою мовою національних меншин України). До того ж, через енергетичну залежність України та глибоку економічну кризу проблеми юридичного перекладу є ще й питанням державної безпеки. Так, українська влада задля диверсифікації джерел постачання енергоресурсів та ринків збуту для товарів з України, вимушена концентруватися на розширенні та поглибленні міжнародної співпраці, а відтак - на імплементації нових стандартів державного управління, виробництва товарів і послуг, партнерства в галузі політики, економіки, безпеки, соціальної сфери тощо. Тож обсяги адаптації українського законодавства до стандартів європейського права зростають у геометричній прогресії, а відтак постає і чимало значних проблем у галузі юридичного перекладу.

Ще одним євроінтеграційним викликом є те, що законодавчі акти та міжнародні угоди - це лише одна зі

складових відповідних правових систем, адже їхнє розуміння і офіційне тлумачення залежить ще й від судової практики та правознавчого доробку. Тож, з огляду на законодавчо закріплені євроінтеграційні прагнення та амбіції України постає питання: Хто буде перекладати численні законодавчі приписи, а також коментарі та підручники з європейського права?

Саме тривалий і складний досвід багатомовного Європейського союзу у сфері юридичного перекладу дає принципові відповіді на поставлене запитання. Так, взаємний переклад юридичних текстів у Європейському Союзі розглядають як одну з передумов ефективного функціонування європейської демократії та справедливого судочинства (див. праці F.Müller, R. Christensen, E.Wiesmann та ін.). Тож цілком логічно, що у Німеччині, Польщі, Італії та в інших країнах- членах ЄС присяжних судових перекладачів у їхньому статусі прирівнюють до експертів (нім. Übersetzer als Gutachter), яких суд залучає для компетентного вирішення відповідних спорів. А у відділі перекладів Європейського суду перекладачами працюють лише кваліфіковані юристи. В інших органах ЄС усі переклади перевіряють спеціалісти з права та лінгвістики (нім. Rechts- und Sprachsachverständige).

Викликом у цій сфері є й обсяги здійснюваного у ЄС перекладу і зростання бюджету на його виконання. Так, для того, щоб створити єдиний онлайн-простір без мовних бар'єрів і полегшити комунікацію, співпрацю та автоматизований аналіз інформації, за останні шість років у розвиток технологічних програм ЄС у галузі лінгвістичних технологій було вкладено 150 млн. євро [дані 2014 р. Генерального Директорату з систем зв'язку, контенту та інформаційних технологій Європейської Комісії, відділ G.3 Data Value Chain]. Для упорядкування цієї стратегічної галузі органи ЄС абонують відомі програмні продукти (передусім SDL), призначені для створення, управління, підтримки й перекладу контенту, а також загалом для організації процесу юридичного перекладу, а саме: системи контролю за дотриманням одноманітної термінології, підтримки технічного редактора (Author Memory), пам'яті перекладу, машинного перекладу, що інтегруються в єдине робоче середовище як окремі модулі та розширюють функціональні можливості систем пам'яті перекладу, систем управління

термінологічними базами даних, а також уніфікованих стандартів обміну даними. На перевагах таких систем для України, зокрема, докладно зупиняється у своїй докторській дисертації А.Л. Міщенко. Так, у розділі «Національні лінгвістичні ресурси України та освітній стандарт галузевого перекладу» авторка описує сучасну модель науково-технічного перекладу в умовах глобального полілінгвокультурного середовища, що реалізується на системотехнічному та мовному рівнях. Її висновки і рекомендації стосуються і сучасної моделі юридичного перекладу із єдиним застереженням - у цій галузі перекладу людина відіграє і відіграватиме вирішальну роль, адже бере на себе юридичну відповідальність за перекладацький продукт.

На жаль, в Україні підготовку перекладачів для галузі права здійснюють лише поодинокі ВУЗи (див., напр., відділення перекладу при Академії адвокатури

<http://aau.edu.ua/ua/translation/>). Тому у переважній більшості випадків цю роботу виконують перекладачі, котрі не обізнані з особливостями юридичної теорії і практики порівнюваних правових систем, не володіють спеціальною термінологією та методами юридичного перекладу.

Практикою юридичного перекладу займаються й численні перекладацькі бюро, а також деякі недержавні самоврядні організації, які делегують ці завдання приватним фірмам (зокрема, Торгово-промислова палата України, див. <http://www.ucci.org.ua/ua/dpts/region.html>). При цьому, на сьогодні в Україні існує лише один державний орган, який здійснює наукову експертизу юридичних перекладів, а саме - Державне підприємство «Українське бюро лінгвістичних експертиз НАН України» (див. <http://linguoexpert.org.ua/>), однак воно займається лише наслідками - допомагає у розв'язанні правових проблем, що виникли через помилки у терміновживанні та при перекладі.

У державах-членах ЄС міждисциплінарні курси з юридичного перекладу переважно пропонувані у рамках філологічної освіти. Так, у Швейцарії, на факультеті перекладу Женевського університету, діє магістратура за напрямом «юридичний переклад» (див. <http://www.unige.ch/traduction-interpretation/enseignements/formations/ma->

traduction/specialisee_de.html). В Австрії, в Інституті перекладознавства Інсбруцького університету, під керівництвом відомого теоретика юридичного перекладу П.Сандріні (Ass.- Prof. Mag. Dr. P. Sandrini) студенти, які спеціалізуються на цьому напрямі перекладу, штудіюють і необхідні юридичні дисципліни на юридичному факультеті цього ж університету (див. <http://www.uibk.ac.at/translation/und> <http://homepage.uibk.ac.at/~c61302/forsch.html>). У Німеччині, на філософському факультеті Кельнського університету, під керівництвом відомих спеціалістів з юридичного перекладу І.Бурр (Isolde Burr) та А. Фелічі (Annarita Felici) функціонує міждисциплінарний проект «Європейська правнича лінгвістика» (див. <http://erl.phil-fak.uni-koeln.de/> та <http://www.sprache-und-recht.de/team/burr.html>).

Першою українською освітньою інновацією у цій галузі стала Осіння школа з німецько-українського юридичного перекладу, що надала українським юридичним перекладачам унікальну можливість отримати сучасні знання та методики від провідних німецьких та українських перекладачів у галузі права, а також завдяки практичним заняттям та фаховим дискусіям між юристами та лінгвістами обмінятися досвідом у галузі української та німецької правничих мов і, таким чином, отримати практичні навички уникнення правових помилок у галузі юридичного перекладу (див. <http://zdr.knu.ua/ua/zakhody/nimetskomovni-seminary/391-rezultaty-osinnoi-shkoly-z-iurydychnoho-perekladu> та фото у додатках).

Підсумовуючи, хочеться наголосити на тому, що у практиці різних видів юридичного перекладу (офіційного, судового, наукового) його виконавці не просто творять відповідні тексти, але й як суб'єкти відповідних юридичних процедур фактично впливають на досягнення цілей юридичної діяльності - встановлення справедливості, забезпечення правопевності, захисту законних інтересів суб'єктів правовідносин тощо. А у царині правничої літератури відповідальність перекладача полягає у тому, що результат його перекладу (текст перекладу) виступає підґрунтям для нового праворозуміння. Тож з огляду на мовно-культурну специфіку та залежність юридичного перекладу від процедур набуття чинності його природу можна визначити як

міжкультурне фахове посередництво найвищого ступеню складності і важливості.

Окрім цього, за сучасних умов право твориться і структурується настільки швидкими темпами, що для його багатомовного супроводу вже необхідні кардинально нові методи, процедури та технології. Тож, визначення вимог до перекладацької діяльності у сфері юридичного перекладу створює солідне підґрунтя для розв'язання багаточисельних мовно-термінологічних проблем, які виникають у процесі євроінтеграції. Слід наголосити ще й на тому, що за умов сучасної глобальної економічної кризи створення національних юридично-лінгвістичних ресурсів та підготовка висококваліфікованих кадрів з управління ними - це один із засадничих елементів державної безпеки. А це вимагає від юридичної освіти підготовки фахівців подвійної кваліфікації, а саме - «юрист-експерт з юридичного перекладу» (скор. юридичний перекладач). Тільки постійне підвищення кваліфікації у цій галузі, а також системна робота з текстами перекладу завдяки колегіальності та фаховому супроводу (командній роботі над перекладом) гарантуватимуть його якість та сталий розвиток.

Список використаних джерел

1. Міщенко, А. Л. (2015) Мультилінгвальна текстова комунікація у світлі сучасних лінгвістичних технологій (на матеріалі технічної документації): Дис... докт. філолог. наук: 10.02.21 / Український мовно-інформаційний фонд. - Київ, 2012.
2. Шлоер, Бернгард. (2012) Передумови для юридичного дискурсу у європеїзованому та глобалізованому праві. Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи. - Київ, 2011.
3. Weißbuch zur Reform der ukrainischen Juristischen Ausbildung. (2015). - Kiew. <http://zdr.knu.ua/ua/biblioteka-1/bila-knyha-z-reformuvannia-ukrainskoi-iurydychnoi-osvity/361-stratehii-kontseptsii>.
4. Осіння школа з німецько-українського юридичного перекладу <http://zdr.knu.ua/de/zakhody-2/nimetskomovni-seminary/392-ergebnisse-der-herbstschule-2015>.

Кулакова Н.В., професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ

Проблема збереження культурної спадщини та недопущення її незаконного вивозу з країни стала особливо актуальною у зв'язку сучасними процесами, оскільки об'єкти культурної спадщини та культурні цінності все частіше втягуються у торговий обіг. На жаль процеси, що обумовлені лібералізацією цього обігу, сприяли зміні відношення до завдань та способів охорони культурної спадщини.

Вперше спробу охорони культурної спадщини на міжнародному рівні було здійснено на Гаазьких конференціях 1899 і 1907 рр., на яких було прийнято 13 конвенцій, що започаткували формування принципів й норм міжнародного права, які передбачали спеціальні заходи охорони історичних і культурних об'єктів - мистецтва, історії, археології, давні рукописи й книги, будівлі, в яких зберігаються чи експонуються культурні надбання, а також окремо - центри зосередження культурних цінностей [1, 2]. Одна з перших спроб розробити понятійний апарат об'єктів охорони культури було зроблена Міжнародною хартією, прийнятою на II Міжнародному конгресі архітекторів і технічних спеціалістів з питань збереження монументальних пам'яток, що відбувся у Венеції (травень 1964 р.) та Конвенцією про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини 1972 р. [3].

Критерії визначення культурної спадщини і культурних цінностей відрізняються фізичними відмінностями об'єктів. Але не зважаючи на застосування різних понять в нормативно-правових документах у сфері охорони культурного надбання нашої держави, основним завданням цих законів є система заходів їх охорони. Метою нормативно-правового забезпечення охорони культурної спадщини є захист і збереження культурного надбання як основи національної культури [4].

Чинне кримінальне законодавство передбачає відповідальність за посягання на об'єкти культурного надбання, а

саме: ст. 179 КК України» Незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь». Об'єктивна сторона злочину виявляється у вчиненні щодо релігійних святинь одного з трьох діянь, альтернативно визначених в диспозиції ст. 179 КК України: їх 1) незаконне утримування, 2) осквернення, 3) знищення. Суб'єктивна сторона злочину характеризується лише умисною виною, вид умислу прямий. Суб'єкт злочину будь-яка особа, що досягла 16-річного віку; ст. 201 КК України»Контрабанда». Основним безпосереднім об'єктом контрабанди є встановлений порядок переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів, вказаних в диспозиції ч. 1 ст. 201 КК України. Під товарами розуміється будь-яке рухоме майно, в тому числі і культурні цінності, під якими розуміється об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України, а саме: оригінальні художні твори живопису, графіки та скульптури, художні композиції та монтажні з будь-яких матеріалів, твори декоративно-прикладного і традиційного народного мистецтва; ст. 298 КК України «Незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини». Безпосереднім об'єктом злочину є суспільна моральність у сфері духовного та культурного життя. Правовий режим пам'яток - об'єктів культурної спадщини, які є предметом злочину встановлюється законами та іншими нормативно-правовими актами. Пам'ятка культурної спадщини - об'єкт культурної спадщини, який занесене до Державного реєстру нерухомих пам'яток України; ст. 298-1 КК України»Знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду. Об'єктом злочину є суспільна моральність у сфері духовного та культурного життя» [5].

У більшості випадків посягання на об'єкти культурної спадщини відбувається з метою їх вивозу за межі країни в Західну Європу, США, Японію, Китай, де вже тривалий час діє багатомільярдний ринок культурних цінностей («арт-ринок»). Наприклад, серед предметів контрабанди культурні цінності займають провідне місце, чим більша цінність того або іншого викладеного предмету, тим більша вірогідність його вивозу закордон. Нажаль, у вітчизняному законодавстві не враховано, що контрабанда культурних цінностей має організований характер.

Безпосередніми виконавцями є особи, звільнені від митного контролю. Також відсутня норма щодо відповідальності за дії, пов'язані з не поверненням предметів культурного надбання на територію України, а саме це не відображає рільної небезпеки та реального розповсюдження таких дій. Питання боротьби зі злочинними посяганнями розглядаються розрізнено - окремо знищення, пошкодження або контрабанда. Але це не дозволяє боротися з організованою злочинністю в даній сфері, виявляти всі злочинні взаємозв'язки: замовник злочину - особи, що вчинили розкрадання або викрадення - перевезення об'єктів культурної спадщини за межі країни - покупець. Саме це спрямовує зусилля правоохоронних органів на боротьбу зі злочинцями-одинаками. Але на міжнародному рівні, ще у 1970 р. Конвенцією ЮНЕСКО «Про заходи, спрямовані на заборону і попередження незаконного ввозу, вивозу та передачі права власності на культурні цінності» було запропоновано комплекс заходів щодо запобігання вчинення злочинних посягань на об'єкти культурної спадщини організованою злочинністю [6]. Діючи міжнародно-правові акти по захисту культурних цінностей, безсумнівно володіють значним потенціалом, особливо при розробці системи запобіжних заходів, спрямованих на захист об'єктів культурної спадщини.

Чинне кримінальне законодавство не має систематизованого підходу до злочинів, що посягають на культурне надбання. Норми, що передбачають відповідальність за посягання на об'єкти культурної спадщини та культурні цінності передбачені різними Розділами Особливої частини КК України. Крім цього, існує проблема точного визначення в законі суттєвих властивостей та юридичних ознак, що характеризують об'єкти культурної спадщини, як предмети злочинів. Актуальність даної проблематики обґрунтовується тим, що характеризуючи об'єкти культурної спадщини та культурних цінностей ознаки виступають в якості об'єктивної складової підстави кримінальної відповідальності у комплексі з іншими ознаками складів злочинів, що вчиняються по відношенню до культурної спадщини. Це обумовлено такими факторами: 1) законодавець у чинному кримінальному законі для визначення практично тих самих предметів злочинів користується різною термінологією не розкриваючи в кримінально-правових нормах зміст того або іншого поняття; 2) при застосування опису предметів злочинних посягань, що вчиняються по відношенню до культурних цінностей,

законодавець використовує наступне формулювання: у ч. 1 ст. 201 КК України «культурні цінності, під якими розуміється об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України»; ст. 298 КК України «об'єкти археологічної спадщини, об'єкти культурної спадщини»; ст. 298-1 КК України «документи чи унікальні документи». Тому сьогодні склалася ситуація використання різноманітних понять при забезпеченні режиму кримінально-правової охорони об'єктів культурної спадщини. Подолання такої проблеми має виключне значення, як з позиції юридичної науки, так і з точки зору правозастосовної практики.

Також необхідно звернути увагу на одну з обов'язкових ознак, що характеризує об'єкти культурної спадщини, їх високу матеріальну вартість. Об'єкти культурної спадщини, будучи особливо значущими для суспільства, як результати матеріальної та інтелектуальної праці, разом із тим розглядаються як майно. Вони володіють вираженими у грошовій характеристиці вартісними властивостями і можуть виступати об'єктом купівлі- продажу, знаходитися у власності, користуванні, розпорядженні фізичний або юридичних осіб, держави. Таким чином, об'єкти культурної спадщини мають статус майна. Але, незважаючи на таку їх властивість, ця ознака не може вважатися їх змістовною характеристикою, вона є похідною, оскільки це обумовлено їх підвищеною суспільною значимістю, унікальністю з точки зору історії, мистецтва, архітектури.

Забезпечення охорони культурної спадщини та культурних цінностей можливе при ефективній реалізації державної політики у сфері запобігання шляхом розроблення та здійснення комплексу заходів, спрямованих на усунення причин та умов вчинення протиправних діянь, а також налагодження дієвої співпраці правоохоронних органів та Міністерства культури України, діяльність яких повинна бути спрямована на розробку конкретних заходів, підвищення ефективності запобіжних заходів.

Список використаних джерел

1. Конвенція про закони і звичаї суходільної війни [Електронний ресурс] - Режим доступу :

http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_222.

2. Брюссельська декларація про закони та звичаї війни
[Електронний ресурс] - Режим доступу :

<http://te.zavantag.com/docs/238/index-23956-5.html>.

3. Конвенція о защите культурных ценностей в случае
вооруженного конфликта [Електронний ресурс] - Режим доступу :

<http://zakoni.rada.gov.ua>.

4. Закон України «Про охорону культурної спадщини».
[Електронний ресурс] - Режим доступу :

<http://zakoni.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.

5. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення
культурних цінностей» [Електронний ресурс] - Режим доступу :

<http://zakoni.rada.gov.ua>.

6. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] - Режим
доступу :

<http://zakoni.rada.gov.ua>.

Шкуратенко О.В., професор кафедри історії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

РОЗВІДКИ ЕТИМОЛОГІЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ СУБКУЛЬТУРИ

Розвиток незалежної демократичної держави на сучасному етапі реформування суспільства пов'язаний з певними труднощами в усіх сферах суспільного життя (політичного, економічного, соціального, культурного тощо). Однією з таких проблем є складний криміногенний стан в Україні, який у великій мірі пов'язаний із засиллям норм кримінальної субкультури. З кінця XX ст. в Україні значно погіршився криміногенний стан. З'явилися види злочинності, які раніше були маловідомі, зокрема: рекет, викрадення людей з метою отримання викупу, торгівля людьми; широкого розповсюдження набули злочини, пов'язані із так званими «важкими наркотиками», незаконним обігом вогнепальної зброї.

У цій ситуації надзвичайна популярність квазінорм кримінальної субкультури призвели до стану сильного криміногенного ураження суспільства. Ситуація стала ще напруженішою в зв'язку із складним політичним станом в країні.

Культура, насамперед, є проявом певного рівня розвитку людини, її світогляду, а сама людина як суб'єкт, носій культури формується в процесі культуротворчої діяльності. Культура загалом, правова культура та її антипод - псевдо правова антикультура або кримінальна субкультура не є константами, вони змінювались протягом історичних етапів розвитку суспільства, зміни форм правління та державного устрою.

Правова культура розвивалася у контексті загальної культури, яку можна зрозуміти лише через призму діяльності людини, народів, цивілізацій. Із розкриттям змісту буття людини, культура одночасно формує та розвиває саму цю сутність. Людина не народжується соціальною, а лише в процесі діяльності стає такою. Знання і виховання є не що інше як оволодіння культурою, а отже культура - це залучення людини до соціуму, суспільства, вважав Пітірім Сорокін.

Будь-який тип культури містить підкультури, які мають властиві суттєві відмінності. Така внутрішня неоднорідність і диференційованість культури пізнається через поняття «субкультура». Субкультура характеризується герметичністю, стійкістю і тривалістю, проте вона не намагається протистояти панівній культурі, сприяючи її еволюції. Науковець О.М. Костенко, зазначає, що метою в даному випадку є ведення антисуспільного і аморального, паразитичного способу життя за рахунок суспільства, небажання узгоджувати свої інтереси з інтересами суспільства, забезпечувати свої потреби коштом інших осіб. Широко використовується думка серед науковців, що подібні явища, які передають у спадок антисоціальні орієнтири, агресію, секуляризацію суспільних цінностей не можуть вважатися ні традиціями, ні звичаями.

А термін «кримінальна субкультура» повернувся у вітчизняну юридичну науку, відносно нещодавно, тому до неї

можна умовно прирівняти термін «асоціальна субкультура», «злочинні традиції», «антисоціальна орієнтація», «злочинна романтика». Вказані поняття не є тотожними до «кримінальної субкультури», але висвітлюють ті ж самі проблеми.

Найчіткіше простежується вплив кримінальної субкультури на загально визнану культуру через засоби мас - медіа: газети, журнали, радіо-і телеканали, художні фільми. Створення привабливого образу супермена-злочинця є неприпустимим для засобів масової інформації.

Зокрема, О.М. Костенко висловлювався про необхідність розробки нової концепції, яку умовно можна зобразити як «культура + закон», оскільки без розвитку антикриміногенної культури ніякі політичні сили не здатні забезпечити прогресивний поступ українського суспільства. Погоджуємося з даною думкою професора, оскільки проблема поширення кримінальної субкультури є проблемою не лише соціальною чи правовою, але й культурологічною у значній мірі.

На теперішній час неупередженим явищем залишається кримінальне субкультурне середовище, в якому кримінальні угруповання не тільки існують, а й скоюють недопустимі агресивні дії - по відношенню до державних органів влади та управління республіки, проведення бойових дії на Сході України проти українських силових структур, застосовування жорстких методів залякування, катування та насильства по відношенню до мирного місцевого населення, членів ОБСЄ та журналістів.

Таким чином, обов'язковою компонентою сучасного суспільного розвитку держави є підвищення культурного рівня громадян (в тому числі й правової культури), який повинен призвести до зниження загального рівня злочинності та найнебезпечніших проявів криміногенного впливу з поширенням норм кримінальної субкультури.

На жаль, неможливо тепер вести мову про дієві спільні зусилля науковців у зазначеному розділі науки з Росією, яка проявила агресію, відкриту інформаційну війну, пряме озброєне втручання та анексії на території України. Російськими спецслужбами в інтересах розв'язання на Україні

спочатку масових заворушень, а згодом і військового конфлікту була використана величезна кількість кримінального субкультурного елементу двох країн. Неупереджене явище, десятиліття науковці спочатку двох радянських республік, а згодом країн, спільними зусиллями боролися проти протиправної культури та насильства яке несе в собі субкультурне злочинне середовище, задля того щоб одна з них використала зброю знань проти іншої, шляхом використання протиправних дій представників кримінального субкультурного світу.

Артикуца Н.В., доцент кафедри міжнародного права і спеціальних правових наук НаУКМА, кандидат філологічних наук

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ І ФОРМ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВНИКІВ

Інтеграція вищої освіти України до європейського освітнього простору неможлива без перегляду та суттєвої модернізації змісту, форм і методів підготовки фахівців відповідно до вимог Болонського процесу, без впровадження європейських освітніх стандартів, без постійного пошуку нових ефективних освітніх моделей та технологій навчання.

Процес реформування й демократизації української вищої школи нині відбувається в усіх її ланках. Проте особливо значущою є сфера юридичної освіти й науки, адже від того, яким буде рівень професіоналізму й компетентності майбутніх правників залежить утвердження України як демократичної, соціальної та правової держави у світі, здійснення правової реформи тощо.

Усвідомлення необхідності кардинального перегляду застарілих державних стандартів щодо мовної підготовки правників та запровадження більш ефективної моделі лінгвістичної освіти на юридичних факультетах, побудованої на синтезі найновіших наукових і прикладних розробок, передусім у галузі правничої лінгвістики та методики її викладання,

спонукало нас до розроблення нових, зорієнтованих на майбутні фахові потреби, спеціалізованих мовних курсів та їхнього подальшого вдосконалення.

У циклі фахово-мовних дисциплін для правників новими за змістом є такі теми і питання: українська правнича термінологія в європейському контексті; якісні параметри нормативно-правових текстів; лінгвістичний моніторинг нового законодавства України; типологія помилок у юридичному мовленні; юридичний переклад; термінологічні лакуни та шляхи їх заповнення; юридична лексикографія; лінгвоекспертування; юрислінгвістичні експертизи.

Нині відпрацьовуються нові методи і форми наукової, навчальної та позааудиторної роботи, спрямовані на підвищення рівня мовної компетентності, на збагачення спектру практичних вмінь і навичок правників.

Сучасна методика наукового дослідження та прикладного опрацювання юридичних текстів синтезує загальнонаукові, спеціальні галузеві та міжгалузеві методи і робочі прийоми аналізу мовного матеріалу. Серед них: різні види текстуального аналізу; моделювання; стилістичний експеримент; етимолого- історична реконструкція;

порівняльно-історичний; тезаурування; формалізовані методи поглибленого семантичного аналізу тексту: компонентний, дистрибутивний, трансформаційний; статистичний; опозицій; зіставно- типологічний; дефініювання (побудова дефініцій термінів); культурно-історична та семантико-стилістична інтерпретація мовних фактів.

Репертуар сучасних методів і робочих прийомів викладання дисциплін фахово-мовного циклу багатий і різноманітний, побудований на поєднанні фундаментальної підготовки фахівців із вузькопрофільною спеціалізацією, навчальної та науково-дослідницької діяльності, творчості, імпровізації та експерименту, класичних методів навчання з інноваційними (передусім активними й інтерактивними), мультимедійним супроводом.

Модернізувати навчальний процес, зробити його цікавим, креативним, творчим, інтерактивним допомагають такі інноваційні методи і форми навчання, як аудіовізуальний, проблемний, ситуаційний, пошук і аналіз помилок, колізій,

казусів; мозковий штурм; дебати; дерево рішень; дискусія із запрошенням фахівців; сократів діалог; ділові (рольові) навчальні ігри (виконуються ролі законодавця, експерта, юрисконсульта, нотаріуса, клієнта, судді, прокурора, адвоката, слідчого); займи позицію; заповни пропущене; судові засідання; колегіальна нарада; майстер-класи; інтерв'ювання та консультування; метод проектів; різні види моделювання; навчальний «полігон»; «навчаючи вчуся»; «виправ помилку»; переговори і медіація; повернутий аргумент; прес-конференція; PRES-формула (англ. Position - Reason - Explanation or Example - Summary); проблемно-пошуковий метод; експертна оцінка та експертний висновок; робота в малих групах або парах; тренінги індивідуальні та групові (окремих і комплексних навичок).

У Центрі інноваційних методик правничої освіти НаУКМА визначаються можливості та ефективність методів, здійснюється їхня корекція відповідно до реальних умов, дидактичної мети і кола навчальних завдань.

Матеріалом для різних видів лінгвістичного аналізу та експертної оцінки на заняттях слугують різноманітні юридичні тексти: міжнародно-правові документи, законодавчі акти України, різні види судово-процесуальних документів, науково- юридичні і судово-публіцистичні твори; конфліктогенні тексти, матеріали ЗМІ, включаючи газетні публікації, Інтернет- матеріали, аудіо- та відеоматеріали. Важливим інструментом лінгвоекспертної діяльності є словники, довідкова і фахова література. Для консультацій також запрошуються експерти з досвідом роботи у відповідних галузях.

Реалізація інноваційної моделі фахово-мовної підготовки правників дозволяє готувати кваліфікованих і конкурентноспроможних, витребованих на сучасному ринку праці фахівців, здатних виконувати складні науково- дослідницькі, фахово-прикладні й творчі завдання. Це також розширює межі можливої професійної самореалізації випускників (не лише у традиційних сферах юридичної діяльності: суд, прокуратура, адвокатура, органи юстиції, нотаріат, правоохоронні органи тощо), але й у таких специфічних галузях, як законотворчість, експертна діяльність, переклад нормативних актів, юридична лексикографія, правниче

редагування, що потребує синтезу юридичних і філологічних знань, високого рівня фахово-мовної компетентності.

Одним із нових і перспективних напрямів поглибленої лінгвістичної освіти правників є спеціалізоване навчання т. зв. юрлінгвістів-експертів для здійснення лінгвоекспертної діяльності у різних правових сферах правотворчості і правозастосування. Йдеться насамперед про лінгвістичні експертизи проектів законів та інших нормативно-правових актів України; лінгвістичні експертизи у документаційних та інформаційних спорах; лінгвістичні експертизи якості юридичного перекладу; процедури яких мають розроблятися з урахуванням загальнонаціональної мовної специфіки та європейських вимог і стандартів щодо юридичного тексту.

Демченко В.М., доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету, кандидат філологічних наук, доцент

ЛОГІКА ЮРИДИЧНОГО СУБСТИЛЮ: СИНТАКСИЧНИЙ ВИМІР

У торішньому збірнику цієї конференції ми аналізували юридичний субстиль у його морфологічному вимірі на прикладі КАС України. Наразі приділимо увагу синтаксичним структурам правничої мови, оскільки в мовному оформленні правових понять вони виявляють орієнтацію укладачів або на українську традицію, або на російську. Як ми вже кількаразово зазначали, це становить небезпеку для системи мови, порушує її та кодифікує помилкові форми через їх використання в державних документах. Найбільш свіжий приклад - кодифікація в ухваленому на найвищому рівні Законі України «Про поліцію» терміна *поліцейський*, що ілюструє суто російську традицію. Відповідно ж до законів української мови прикметникова форма для називання особи не використовується. І якщо пропоновані лексеми *поліцай* або *поліціянт* табуйовані колишніми радянськими адептами, то *полісмен* - як міжнародний термін - мав би право на існування.

Що ж до синтаксичних особливостей юридичного субстилю, то вони визначаються своїми писаними та неписаними правилами: слід дотримуватися певного порядку (спочатку описуються умови, за яких починає діяти норма права (гіпотеза), далі - ознаки діяння, що відбулося за таких умов (диспозиція), і насамкінець - можливі заходи державного впливу вразі невиконання вимог цієї норми (санкція); наскільки можливо, намагатися використовувати прості речення, не ускладнювати та не загромождувати їх зайвими конструкціями та повторами.

Останню вимогу проілюструємо фрагментом із КАС України: «Сторони та інші особи, які беруть участь у справі, дають свої пояснення. Першою дає пояснення особа, яка подала касаційну скаргу. Якщо касаційні скарги подали обидві сторони, першим дає пояснення позивач. За ними пояснення дають особи, які приєдналися до касаційної скарги, а потім - інші особи, які беруть участь у справі. Суд може обмежити тривалість пояснень, встановивши для всіх осіб, які беруть участь у справі, рівний проміжок часу, про що оголошується на початку судового засідання» (ч. 3 ст. 221 КАС України). Цей текст складається з п'яти речень, які ускладнено хіба що означальними чи обставинними зворотами або односкладними підрядними частинами. Тобто речення, наскільки це можливо, прості та логічно побудовані.

Щоб уникнути зайвого нагромадження у складі синтаксичної конструкції, треба звільнити її від різноманітних тавтологічних утворень. Так, у нормі «У разі відсутності *закону*, що регулює відповідні правовідносини, суд застосовує *закон*, що регулює подібні правовідносини (аналогія закону), а за відсутності такого *закону* суд виходить із конституційних принципів і загальних засад права...» (ч. 7 ст. 9 КАС України), на перший погляд, наявна тавтологія: автор три рази називає ознаки певного Закону, змінюючи другого разу лексему *відповідні* на таку ж абстрактну *подібні* та вводячи третього разу короткий заміник із вказівним займенником *такий*. Проте ці ознаки стосуються різних законів: перша - конкретного (відповідного), друга - схожого (подібного), і лише третя змінює останню.

Буває також, що текст потребує якоїсь певної вставки- доповнення, з чим стає більш зрозумілим. Наприклад, норму ч. 3

ст. 25 КАС України варто доповнити розділовим сполучником а: «...Цей документ не оголошується в судовому засіданні, *а* приєднується до справи і є відкритим для ознайомлення». У цьому разі він не протиставляє зазначені дії, а просто їх розділяє для більшої конкретизації.

Таким чином, слід визнати, що на дотримання законів української мови уже здійснено чимало змін у правових документах, однак цей процес потребує постійної уваги та контролю, оскільки потребує такого ж захисту своїх законів, як і будь-яка інша складова державної незалежності.

Павлишин О.В., докторант докторантури та
ад'юнктури Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент

СЕМІОТИКО-ПРАВОВІ КОНЦЕПТИ ТА ТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЯ У ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОМУ ДИСКУРСІ

Як відомо, теоретичність узагальнення, перенос методів дослідження на інші моделі, системність, структурність та когнітивні паралелі, притаманні семіотичним дослідженням, позитивно характеризують пізнавальні можливості соціальної та культурної семіотики. У зв'язку з цим, перспективними видаються семіотичні дослідження права та політики, оскільки вони дозволяють по-новому осмислити співвідношення матеріального світу та нашої свідомості, в якій цей світ постає у вигляді певної символічної реальності. Важливим є значення семіотики права для інтеграції знань з різних дисциплін, зокрема, об'єднання досягнень філософії права, логіки, культурології, соціології, психології, лінгвістики, кібернетики, загальної теорії права та політології. У результаті їхньої взаємодії з'являється можливість досліджувати явища, які раніше не потрапляли в площину філософсько-правового дискурсу. Продуктивним наслідком цієї співпраці є дослідження таких феноменів, як політико-правова комунікація, політико-правова міфологія, політико-правовий універсум і політико-правова реальність.

Політико-правова комунікація (від лат. *communicatio* - зв'язок, повідомлення) - обмін політико-правовою інформацією в суспільстві, який об'єднує соціальних суб'єктів, сприяє порозумінню між ними та врегулюванню суспільних відносин. Система політико-правової комунікації охоплює суб'єкти, цілі, зміст, методи, засоби, контекст. Передавання політико-правової інформації, яке здійснюється багатьма каналами та за допомогою розмаїття ресурсів (серед усіх форм суспільної свідомості право володіє найширшим спектром засобів впливу), може бути поєднане з особливою діяльністю, яка спрямована на інтерпретацію змісту повідомлення, подолання перешкод та нейтралізацію «шумів», а також досягнення консенсусу сторін, тому має не лише «процесуальне» значення, а є надзвичайно важливою для продуктивності комунікації, що є ключовою передумовою правового розвитку суспільства.

Політико-правова міфологія (від грец. *μῦθος* - переказ та *λόγος* - слово) - це система наративних повідомлень, яка виражає, охороняє, зміцнює, кодифікує політичні та правові уявлення, вірування і приписи, будучи формою збереження й передачі досвіду спільноти та запорукою дієвості політико-правових ритуалів. Ця наративна система об'єднує онтологічно-екзистенційні вказівки на первинні начала влади і права, задаючи особі-носію міфологічної свідомості орієнтацію в просторових і часових вимірах політико-правової реальності епохи.

Політико-правовий універсум (від лат. *Universum*— сукупність, спільність, усі речі, як ціле) - цілісна система політико-правових феноменів, які репрезентують сучасний стан соціального розвитку людства, всесвіт актуального політико-правового буття. Цим терміном позначають множину всіх існуючих у даний момент політико-правових явищ і процесів, яка розглядається як єдине ціле. Політико-правовий універсум утворюють всі виміри та зрізи певного соціально-культурного простору, які мають політико-правове значення та за традицією можуть розглядатися як світ ідей, світ норм, світ цінностей, світ інституцій, світ відносин.

Політико-правова реальність (від лат. *realis*- речовий, дійсний) - узагальнене визначення різних аспектів буття політики та права, цілісна сукупність політико-правових

феноменів (ідей, норм, інститутів, відносин тощо), упорядкованих у просторі, часі та відносно базисного феномену, спосіб осмислення, організації та інтерпретації різних аспектів політичного та правового життя. Категорія «політико-правова реальність» визначає цілісність світу політики та права, дозволяє розглядати цей світ як автономну сферу буття, яка має власну побудову, логіку та специфічні закономірності існування.

Маковій В.П., начальник кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВІ ТА ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МОМЕНТУ ВИНИКНЕННЯ СУМІЖНИХ ПРАВ

Право інтелектуальної власності є свого роду флагманом розвитку всієї юриспруденції у світі незалежно від публічної або приватноправової її складової, що пояснюється відомою часткою динамічності розвитку цієї сфери правовідносин. Саме в межах відносин інтелектуальної власності виникає питання гармонійного поєднання приватного інтересу автора та інших уповноважених суб'єктів такого права й публічного інтересу суспільства. У зв'язку з цим постає необхідність прискіпливого дослідження місця правового часу в механізмі обмеження суб'єктивного права інтелектуальної власності як засобу до вирішення проблемних питань співвідношення приватних та публічних інтересів у наведених взаєминах, зокрема терміну (моменту) виникнення такого права.

Для суміжних прав моментом виникнення суб'єктивного права інтелектуальної власності відповідно до ст. 451 ЦК України є: перше здійснення виконання або передачі (програми) організації мовлення, виготовлення фонограми або відеограми. Водночас ч. 2 ст. 37 Закону України «Про авторське та суміжні права» пов'язує момент виникнення суміжного права з фактом виконання твору, виробництвом фонограми або відеограми, а також з оприлюдненням передачі організації мовлення. Тобто

маємо двояке розуміння сутності виникнення суміжного права як темпоральної величини, що жодним чином не сприяє ясності й однозначності подальшого правозастосування визначених норм згідно з вимогами рішень Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005, від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010, від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010, від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011.

За ЦК Грузії чітко розмежовано правове регулювання суміжних прав, де перевага надається спеціальному закону (ст. 1017). Так, згідно зі ст. 57 Закону Грузії «Про авторські та суміжні права» момент виникнення суміжних прав щодо виконання безпосередньо пов'язується з першим виконанням, щодо фонограми та відеограми - першим записом, щодо програми організації мовлення - першою передачею її в ефір чи по кабелю.

За ст. 1303, 1318, 1327, 1331 ЦК РФ як загальний термін виникнення суміжного права розглядається момент часу, пов'язаний з відповідною поведінкою суб'єкта, що відображена у тій чи іншій формі вперше. Так, щодо виконання - це альтернативна дія виконавця, що виявляється у здійсненні виконання, його запису, повідомленні в ефір або по кабелю, щодо фонограми - у здійсненні запису, щодо передачі організації ефірного чи кабельного мовлення - у повідомленні відповідних передач в ефір чи по кабелю. Водночас, у Законі РФ «Про авторське право та суміжні права» подібна ситуація пов'язувалася з першим виконанням, постановкою виконання, першим записом фонограми, першою передачею в ефір відповідно. Однак, з набранням чинності четвертою частиною ЦК РФ положення спеціального закону були скасовані, що відображає удосконалене розуміння сутності цієї правової категорії.

Сутність розуміння моменту виникнення суміжного права за вітчизняним законодавством можна з'ясувати взявши до уваги філологічне розуміння наведених понять. Так, за змістом тлумачного словника «виготовлення» означає створення чи складання (про діловий документ, твір), «виконання» - відтворення для слухачів або глядачів якого-небудь твору, «виробництво» - виготовлення, вироблення предметів, матеріалів і т. ін., «здійснення» - запровадження, втілення в

життя, надання дійсності чи реальності або ж виконання чи вироблення чого не-будь, «оприлюднення» - здійснення у присутності людей [1, с. 131, 137, 149, 455, 850]. Таким чином, виходячи з наведеного формулювання, необхідно дійти висновку про тотожність використаних понять за Кодексом та Законом, однак з деякими зауваженнями. Зокрема, спірним є ототожнення понять «здійснення» та «оприлюднення», яке впливає зі змісту моменту виникнення права інтелектуальної власності на передачу (програму) організації мовлення. Оскільки за наведеним законодавством інших країн як визначальну дію для цього об'єкта визнано повідомлення в ефір, тобто фактично оприлюднення, то перевагу необхідно надати саме останньому. Подібна думка має обґрунтування з огляду на співставлення змісту понять «здійснення» та «оприлюднення», оскільки здійснення в наведеному контексті може й не передбачати оприлюднення, як наприклад запис такого об'єкта без залучення відповідного загалу.

Крім того, положення ЦК необхідно було б узгодити з нормами Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (Римська конвенція) від 26 жовтня 1961 року, де виникнення суміжних прав пов'язане з виконанням, записом, передачею в ефір як формами легітимацийної поведінки виконавця, виробника фонограми, організації мовлення (ст. 14).

Не менш значущим у дослідженні наведеного питання є погляд на обставини, за яких виникають суміжні права як первинні, тобто саме створення відповідного результату інтелектуальної, творчої діяльності, а також ті, які легітимують відповідний об'єкт в суспільстві [2]. З урахуванням наведеного в межах авторського та суміжних прав первинними підставами будуть дії щодо створення об'єкта права інтелектуальної власності, але з урахуванням особливостей такого за певних обставин необхідні додаткові обставини, які зокрема опублікують подібний результат творчої діяльності.

Викладене підкреслює значимість правильного тлумачення термінів у разі визначення сутності правового часу як елементу механізму обмеження суб'єктивних суміжних прав, що є засобом до вирішення проблемних питань співвідношення приватних та публічних інтересів у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. - К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. - 1728 с.
2. Басай О.В. Первинні підстави виникнення прав інтелектуальної власності / О.В. Басай // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія» : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.] ; відпов. за вип. В.М. Дрьомін; МОНмолодьспорт України, НУ «ОЮА». - Одеса : Юрид. л-ра, 2012. - Т. 12. - С. 383-391.

Братель С.Г., начальник Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
Ляшук А.В., заступник начальника Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ СЛОВА «КОНТРОЛЬ» У ДОВІДКОВИХ ВИДАННЯХ

Спробуємо зрозуміти значення слова "контроль" за допомогою аналізу його етимології та знайти в особливостях його використання відношення до слова "нагляд". Отже, слово "контроль" має іншомовне походження. Думки дослідників щодо того, з якої мови воно було запозичене, розходяться. Деякі вчені стверджують, що воно прийшло в українську мову через німецьке слово *коПохоПе* в XVIII ст. [18, с. 314], інші ж науковці зазначають, що воно сягає коренями в голландську мову [20, с. 424], проте автори більшості словників схиляються до думки, що це слово було запозичене безпосередньо з французької мови [3, с. 558; 9, с. 255; 19, с. 314]. Французьке слово "*соШгоІе*" є результатом спрощення більш ранньої форми "*соПхегоІе*", яке буквально означає "зворотний, протилежний, подвійний рахунок" [3, с. 558], "перевірка рахунків" [21, с. 281]. Воно походить від латинських "*соШха*" - префікса, що означає "протидія", "протилежність" тому, що виражено у другій

частині, та "гоїе" - міра впливу, значення, ступінь участі в чомусь [9, с. 255], список [19, с. 314], перелік, реєстр [3, с. 558]. Controle може також означати "книга прибутків і видатків, реєстр, відомість, що ведуться двома особами" (слід зазначити, що в цьому значенні це слово вживається з XIV ст.). У російській мові слова "контроль", "контрольний", "контролювати", "контролер" почали вживатися з XVIII століття [20, с. 424].

В юридичній літературі пропонуються різні класифікації контролю (наприклад, за формою здійснення, сферою діяльності, предметною ознакою тощо), проаналізувавши та узагальнивши які, пропонуємо класифікувати контроль таким чином:

залежно від призначення контролю виділяється загальний (всесторонньо охоплює діяльність суб'єкта, що контролюється) і спеціалізований (контроль окремого напрямку роботи);

залежно від суб'єкта виділяється державний (здійснюється органами державного управління) та недержавний контроль (здійснюється недержавним структурами);

за сферою діяльності, яка підлягає контролю, контроль поділяється на внутрішньовідомчий (контроль у межах одного відомства), міжвідомчий (застосовується стосовно об'єктів, які організаційно підпорядковані органам виконавчої влади) і позавідомчий (застосовується стосовно об'єктів, які організаційно не підпорядковані органам виконавчої влади);

залежно від мети та часу, в який здійснюється контроль, розрізняються попередній (спрямований на прогнозування проблем і запобігання їм у майбутньому), поточний (призначений для підтримки установленної схеми взаємодії суб'єктів) та підсумковий контроль (який застосовується для покращення роботи всієї системи);

залежно від частоти проведення та передбачуваності контроль може бути систематичним, тобто таким, що здійснюється періодично, та одиничним (позаплановим), який здійснюється в разі необхідності;

за предметною ознакою виділяються такі види контролю: фінансовий, експортний, антидемпінговий тощо;

за формами здійснення розрізняють такі види контролю: аналіз, аудит, моніторинг, нагляд, облік, оцінка, перевірка, ревізія, спостереження.

Контроль часто пояснюється рядом синонімів, наприклад: "перевірка, ревізія вчинків, рахунків, того, як провадиться будь-яка справа" [8, с. 95], "перевірка, нагляд, ревізія вчинків, справ" [15, с. 219] або просто "перевірка" [12, с. 201; 13, с. 199].

Найлаконічнішим тлумаченням слова "контроль" є таке: контроль - перевірка чого-небудь [7, с. 164; 1, с. 70; 16, с. 631]. В науковій літературі термін "контроль" часто вживається саме з таким значенням. Короткий тлумачний словник української мови додає до попередньо наведених визначень ще й те, що контроль - це не будь-яка перевірка, а перевірка діяльності кого-небудь або чого-небудь [5, с. 126].

Слід також зазначити, що деякі джерела у визначенні контролю на перше місце ставлять термін "перевірка", зіставляючи терміни "перевірка" та "спостереження" ("контроль - перевірка, а також спостереження з метою перевірки" [17, с. 306; 6, с. 210]) або протиставляючи їх ("контроль - перевірка або спостереження з метою перевірки" [4, с. 242]). У деяких словниках зустрічаються визначення контролю, в яких термін "перевірка" відноситься на другий план і відділяється від терміна "спостереження" комою або навіть крапкою з комою, що також свідчить про розрізнення цих двох понять: "контроль - спостереження з метою перевірки; перевірка" [11, с. 94], "контроль - спостереження з метою перевірки, перевірка чого-небудь" [10, с. 357; 2, с. 119].

Як бачимо, у багатьох словниках термін "перевірка" стає наріжним каменем у тлумаченні терміна "контроль", при чому є також уточнення типу перевірки, наприклад: перевірка діяльності, роботи або занять [20, с. 424] або перевірка діяльності кого-, чого-небудь; спостереження за ким-, чим-небудь з метою перевірки [14, с. 1341].

Список використаних джерел

1. Большая советская энциклопедия / под ред. А.М. Прохорова. - М. : Сов. энцикл., 1973. - Т. 13. - 608 с.
2. Большой толковый словарь иностранных слов. - Ростов-на-Дону : Феникс, 1995. - Т. 2. - 544 с.
3. Етимологічний словник української мови / за ред. О.С. Мельничука. - К. : Наук. думка, 1985. - Т. 2. - 570 с.

4. Зенович Е.С. Словарь иностранных слов и выражений. - М. : Олимп ; ООО "Издательство ОСТ-ЛТД", 1997. - 608 с.
5. Короткий тлумачний словник української мови / за ред. Д.Г.Гринчишина. - 2-е вид. - К.: Рад. шк., 1988. - 320 с.
6. Лопатин В.В. Малый толковый словарь / В.В. Лопатин, Л.В.Лопатина. - М. : Рус. язык, 1990. - 704 с.
7. Малая советская энциклопедия / под ред. Н.Л. Мещерякова. - М. : Сов. энцикл., 1929. - Т. 4. - 1306 с.
8. Пиптенко З. Словник чужих слів, що вживаються в українській мові / З.Пиптенко. - К. : Поступ, 1918. - 254 с.
9. Словарь иностранных слов / гл. ред. Ф.Н. Петров. - 18-е изд. - М. : Рус. язык, 1989. - 624 с.
10. Словарь иностранных слов в русском языке / под ред. ИВ. Лехина, Ф.Н. Петрова. - М. : ЮНВЕС, 1996. - 832 с.
11. Словарь русского языка / под ред. А.П. Евгеньевой. - 4-е изд. - М. : Рус. язык, 1999. - Т. 2. - 736 с.
12. Словарь синонимов / под ред. А.П. Евгеньевой. - Л. : Наука, 1975. - 648 с.
13. Словарь синонимов русского языка / под ред. Л.А. Чешко. - 7-е изд. - М. : Рус. язык, 1975. - 600 с.
14. Словарь современного русского литературного языка / под ред. А.М.Бабкина, Ю.С. Сорокина. - М. ; Л.: Изд-во Акад. наук СССР. - 1956. - Т. 5. - 1918 с.
15. Словник чужомовних слів / І. Бойків, О. Ізюмов, Г. Калишевський, Г. Трохименко. - 2-е вид. - К. : Родовід, 1996. - 535 с.
16. Советский энциклопедический словарь / под ред. А.М. Прохорова. - М. : Сов. энцикл., 1980. - 1600 с.
17. Современный словарь иностранных слов / под ред. Е.А. Гришина. - СПб.: Дуэт, 1994. - 740 с.
18. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : пер. с нем. / М. Фасмер. - 4-е изд. - М. : Астрель, 2003. - Т. 2. - 671 с.
19. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : пер. с нем. М.Фасмер. - М. : Прогресс, 1986. - Т. 2. - 671 с.
20. Черных П.Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка / П.Я. Черных. - 3-е изд. - М. : Рус. язык, 1999. - Т. 1. - 624 с.
21. Этимологический словарь русского языка / под ред. Н.М. Шанска. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1982. - Т. 2. - 470 с.

Максимів Л.В., науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем досудового
розслідування Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО ОЗСЛІДУВАННЯ

Українська мова відіграє надзвичайно важливе значення в житті кожної людини, адже вона є засобом спілкування та висловлення своєї думки і почуттів. Водночас українська мова є мовою справочинства та документації, мовою відносин державних, партійних і громадських органів, установ, закладів, мовою судочинства, прокурорського нагляду тощо [1]. Українська мова також використовується під час здійснення досудового розслідування, на чому хотілося б детальніше зосередити увагу.

Вся діяльність органів досудового розслідування в кримінальному провадженні відбувається в певній процесуальній формі, яка зобов'язує проводити процесуальні дії в необхідному порядку, з дотриманням встановлених умов і послідовності. Процесуальна форма зумовлює письмовий характер кримінального провадження, у тому числі й досудового розслідування. Складання передбачених законом процесуальних документів - необхідна умова успішного проведення досудового розслідування.

Відповідно до частини 1 статті 38 КПК органами досудового розслідування (органами, що здійснюють дізнання і досудове слідство) є:

1) слідчі підрозділи: а) органи внутрішніх справ; б) органи безпеки; в) органи, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; г) органи державного бюро розслідувань;

2) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України [2].

Діяльність органів досудового розслідування за своєю суттю є доволі складною, оскільки вимагає досконалого знання законодавства, вільного володіння українською мовою та мовою юриспруденції. Ще одним важливим моментом слід назвати правильне використання юридичної термінології під час

проведення слідчих (розшукових) дій та процесуально грамотне їх оформлення у вигляді кримінально-процесуальних документів.

Кримінально-процесуальним документом можна вважати письмовий документ, складений на основі кримінального процесуального закону правомочним на це суб'єктом у зв'язку зі здійсненням будь-яких процесуальних актів (виконанням процесуальних дій або прийняттям рішень), у якому засобами письмової мови зафіксовано інформацію про хід та результати діяльності учасників кримінального процесу. Процесуальний документ відіграє домінуючу роль у розвитку кримінального провадження, у здійсненні правосуддя, слугує способом реалізації учасниками процесу своїх прав і законних інтересів, є однією з гарантій їхнього захисту у кримінальному провадженні [3]. Кримінально-процесуальний документ, який складають органи досудового розслідування, повинен відповідати таким вимогам: законність складання, обґрунтованість, вмотивованість, об'єктивність і вірогідність, логічність, юридична бездоганність та ясність.

Отже, враховуючи реалії нашого часу, незначний період чинності Кримінального процесуального кодексу України, яким безпосередньо регулюється порядок здійснення досудового розслідування, органи досудового розслідування потребують постійного вдосконалення своїх знань з української мови з метою правильного застосування юридичної термінології під час складання кримінально-процесуальних документів.

Список використаних джерел

1. Українська юридична термінологічна система. Труднощі при перекладі юридичних термінів з російської на українську мову [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://5fan.ru/wievj_ob.php?id=55953
2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/Laws/mam.cgi?nreg> (вступив в дію з 20 листопада 2012 року). - Ст. 541.
3. Кримінальний процес України. Загальна частина [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://pidruchniki.com/1541010459241/pravo/protsesualni_dokumenti_vidi_zmist_struktura_logika

Дем'янчук Т.Д., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент

СТАНОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ РИТОРИКИ

В умовах глобалізації та інтенсивного розвитку комунікаційних технологій, а також з поглибленням тенденцій до унормування суспільних відносин в усіх сферах життєдіяльності суспільства зростає значення юридичної риторики. Саме тому й всі європейські країни розвиненої демократії встановлюють оптимальні правила правової мовленнєвої поведінки у суспільстві, які ґрунтуються виключно на загальних і спеціальних правових принципах та механізмах переконувannya і спираються на міжнародні, у тому числі європейські, правові стандарти та норми національних і міжнародних нормативно-правових актів, положення звичаєвого права у сфері юридичної риторики.

Юридична риторика зародилася в епоху Античності з появою прототипів сучасних правових інститутів: представництва, професійних учасників судового процесу. Саме в цю епоху виникли вимоги до професійної юридичної підготовки, були створені перші навчальні заклади і наукові осередки з метою вивчення юридичної риторики.

Юридична риторика епохи Середніх віків характеризувалася переважанням догми та імперативів, визначених владою церкви і монарха. Разом з цим період Середньовіччя в Західній Європі відзначився систематизацією письмового риторичного тексту, а також текстів промов, у тому числі було впорядковано термінологію юридичних текстів.

Характерною рисою риторики епохи Відродження та Просвітництва стало повернення до традицій Античності. Обмеження королівської влади, зародження й поширення інституту парламентаризму, часткове або й повне унезалежнення суду від королівської та князівської влади сприяли посиленому розвитку писемної риторики. Завдяки цим явищам юридична риторика досягла якісно нового рівня розвитку. Цей період став часом розквіту риторики і на українських землях, становлення та

розвиток якої, перш за все, пов'язують з Києво-Могилянською академією.

Подальший розвиток юридичної риторики упродовж XIX - початку XXI століття був зумовлений виокремленням судової гілки влади та зростанням попиту на мистецтво публічного доказування.

Сучасна юридична риторика базується на загальних механізмах переконування у вірогідності висловлюваного, спираючись на норми національних чи міжнародних нормативно-правових актів, правила звичаєвого права, національні та міжнародні правові стандарти і нормативи. При цьому вона діє, виходячи із системи логічних доведень, застосовуючи механізми аргументації, у тісному взаємозв'язку з іншими гуманітарними науками, зокрема, з юридичною лінгвістикою та психолінгвістикою, мовознавством і літературознавством, психологією та філософією, логікою та етикою.

Таран О.С., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Прикарпатського факультету
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ КОМЕРЦІЙНОГО НАЙМЕНУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Комерційне найменування є одним із основних засобів індивідуалізації юридичної особи у цивільно-правовому обороті. Дотримання правил української мови та законодавчих вимог при створенні комерційного найменування є основними передумовами його ефективності як засобу ідентифікації відповідного підприємницького товариства.

В Україні діє принцип свободи вибору комерційного найменування, який полягає у тому, що будь-яке позначення може бути обране як комерційне найменування. Проте законодавство встановлює деякі обмеження на цей принцип. Зокрема комерційне найменування юридичної особи не повинно співпадати або бути співзвучним з назвою органу державної

влади або місцевого самоврядування, назвами пам'яток історії, археології, містобудування і архітектури та інших об'єктів, що становлять виняткову цінність та занесені до Державного реєстру національного культурного надбання.

Структурно комерційне найменування складається з корпусу та додаткової частини. Корпус є обов'язковою частиною будь-якого комерційного найменування і містить вказівку на організаційно-правову форму підприємства, його тип, предмет діяльності та інші правові характеристики. Так, згідно з частиною 3 статті 152 Цивільного кодексу України найменування акціонерного товариства повинно містити в собі зазначення, що дане товариство є акціонерним [1]. Виходячи з вимог Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» [2], юридичні особи, що мають однакове комерційне найменування, але різну організаційно-правову форму, можуть бути зареєстровані та брати участь у цивільно- правовому обороті. Наприклад, приватне акціонерне товариство «Родос», командитне товариство «Родос», повне товариство «Родос» можуть бути зареєстровані та використовуватись як комерційні найменування відповідних юридичних осіб.

Додаткова частина комерційного найменування складається з елементів, які можна поділити на обов'язкові та факультативні. Обов'язковими елементами є спеціальна назва підприємства, його номер або інше позначення, за допомогою якого можна відрізнити дане підприємство від йому подібних [3, с. 272]. Функцію таких позначень найчастіше виконують певні оригінальні слова, власні назви, географічні назви тощо.

Комерційне найменування юридичної особи може створюватися також за допомогою збірних понять. Перевагами цього способу є те, що створене найменування не має словникового значення, а отже може використовуватись у будь- якій сфері бізнесу. Наприклад, найменування «Койак», яке легко і однаково вимовляється на багатьох мовах; найменування «Тонар», що є поєднанням словосполучення «товари - народу». Факультативними елементами комерційного найменування є такі характеристики, як «універсальний», «спеціалізований», «центральный». Вони не є обов'язковими складовими комерційного найменування та визначаються в ньому за бажанням підприємницького товариства.

Отже, комерційне найменування юридичної особи може бути створене шляхом використання оригінальних назв, збірних понять чи географічних позначень. Незважаючи на спосіб створення, будь-яке комерційне найменування має відповідати вимогам законодавства та не вводити споживачів в оману.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України в редакції від 16 січня 2003 року зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 40-44. - Ст. 356.
2. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» в редакції від 15 травня 2003 року зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 31-32. - Ст. 263.
3. Кеєр Ю. В. Щодо співвідношення понять комерційного найменування, фірмового найменування, найменування юридичної особи / Ю. В. Кеєр // Правничий часопис Донецького університету. - 2013. - № 1. - С. 271-280.

Пташник-Середюк О.І., старший викладач
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Прикарпатського факультету Національної
академії внутрішніх справ, кандидат соціологічних
наук

ПРО ОКРЕМІ КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ФАХОВИХ МОВ

Упродовж останніх років українська фахова лексика стала об'єктом багатьох досліджень, що пов'язано з процесом державотворення та утвердження української літературної мови в усіх сферах державно-політичного та культурного життя суспільства.

Поняття «фахова мова»(нім. «Fachsprache») вперше з'явилося в німецькій лінгвістиці, тому в цій мові воно є найкраще опрацьованим і його визначення є найбільш поширеним. Так, німецький лінгвіст Лотар Хоффман визначає фахову мову як «сукупність усіх мовних засобів, які використовуються у спеціально окресленій комунікативній

сфері з метою досягнення порозуміння між усіма фахівцями галузі».

Під сукупністю мовних засобів Л. Хоффман розуміє не лише фонетичні, морфологічні і лексичні елементи та правила синтаксису, але і їх функціональну взаємодію у випадку будь- яких можливих у цій області актах комунікації. Усі ці мовні засоби він розподілив на три класи:

- мовні засоби, які наявні у всіх субмовах;
- мовні засоби, які наявні у всіх фахових мовах;
- мовні засоби, які наявні лише в одній фаховій мові.

Фахові мови можна поділити як за екстралінгвістичними, так і за власне мовними ознаками. Відповідно до екстралінгвістичних ознак виокремлюють:

- фахові мови за предметним змістом (мови біології, спорту, медицини, тощо);
- фахові мови за характеристикою носіїв, індивідів: за віком (мова молоді, дітей), за гендерною ознакою (мова жінок, чоловіків), за соціальною, груповою ознакою (мова злодіїв, наркоманів).

Згідно з лінгвістичними критеріями виокремлюють такі типи фахових мов:

- мови, які мають свою особливу систему як в граматиці, так і в лексиці (латинська мова та есперанто, мови міжнародного спілкування, санскрит і церковнослов'янська мови, мови релігійно-культові, мови програмування)

- мови, які мають свою особливу систему лише в лексиці (більшість мов науки, техніки, групових жаргонів);

- мови, які мають особливу систему в синтаксисі (більшість фахових мов);

- мови змішаного типу, які мають, як правило, свою особливу систему в лексиці й лише частково в граматиці (мови хімії, біології, математики);

- мови, які зберігають розвинену морфологію (мови гуманітарних наук, жаргони);

- мови із залишковою морфологією (мови природничих наук);

- мови з відносно жорсткою ієрархією семантичної структури, зокрема однозначність слів (всі мови науки, техніки,

професійні жаргони, інформаційно-пошукові мови, мови програмування);

- мови з розмитою дифузною семантичною структурою у сфері непередметної лексики (групові жаргони);

- мови з розвиненою синонімією (професійні мови, жаргони, аргі);

- мови з нейтральною, нульовою експресивністю в лексиці (мови ділового спілкування, мови науки, техніки, юриспруденції).

Таким чином, фахові мови характеризуються перш за все наявністю спеціальної лексики, яка слугує для спілкування в певній комунікативній сфері. Проаналізувавши основні ознаки фахових мов, ми дійшли думки, що розробка питань, пов'язаних з різними аспектами теорії фахових мов в українській лінгвістичній традиції, досліджена недостатньо і продовжує бути актуальною дотепер.

Тимчишин А.М., начальник курсу
юридичного ліцею імені Ярослава
Кондратьєва Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук

МОВА КРИМІНАЛІСТИКИ

Протягом останніх років практично всі галузі науки дуже швидко змінюються, і криміналістика теж не стоїть осторонь цих процесів. Саме її практичні й теоретичні здобутки впливають на розвиток так би мовити її внутрішнього потенціалу - її термінології, без якої, як відомо, не існує жодна наукова галузь. Водночас теоретичні та практичні завдання сучасної криміналістики потребують від фахівців ретельної уваги до лінгвістичних проблем, які виникали й виникають як під час проведення певних наукових досліджень, так і при здійсненні безпосередньо криміналістичної діяльності.

Різнопланові дослідження, які було проведено за цією тематикою, не вичерпали всіх її аспектів, а лише створили певну фактологічну передумову для вивчення термінологічних пластів юридичної сфери, вихідну базу для подальшого

методологічного дослідження термінологічного потенціалу наук, які її створюють, й зокрема - криміналістики [1, с. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з цієї тематики свідчить про те, що зазначена проблематика широко увійшла в науковий обіг та набула неабиякої актуальності, так, мовним проблемам присвячені дисертаційні дослідження В.Я. Радецької,

О.С. Александрова, Ю.М. Баранова [2], О.П. Головінської та ін.

Як зазначає у своїй праці В.Я. Радецька, значний обсяг знань, як природничо-технічних, так і гуманітарних, репрезентується в криміналістиці за рахунок визначень, понять і термінів, втілюється в нових теоріях, концепціях, наукових дослідженнях. Поняття інших наук у контексті криміналістики потребують нової оцінки не лише за критеріями криміналістичної науки, але й мовного осмислення. Для того, щоб поняття було правильно й чітко названим, необхідно вирішити проблему добору словотвірних засобів з близьких зазначенням слів, уникаючи багатоваріантності, ураховуючи мотивацію спеціального поняття. Зупиняючись на визначенні окремих термінів, найчастіше науковці-криміналісти

акцентують на існуванні такої проблеми й приходять до загального висновку, що формулювати терміни необхідно чітко, коротко й зрозуміло. Довільний процес введення нового терміна в криміналістиці призводить до різнобою в назвах криміналістичних понять, тому актуальною є проблема кодифікації термінів і встановлення єдиних формулювань. Саме інтегрований характер криміналістичних знань передбачає виникнення проблем уніфікації, стандартизації термінів, тому для їх вирішення необхідно використовувати досвід лінгвістичного обґрунтування вживання термінів [1, с. 6].

Отже, і досі чекають на своє розв'язання такі проблеми, як, з одного боку, певна легкість уведення в обіг нових термінів, а з іншого, - деяка повільність у чіткому, виваженому їх тлумаченні. Така неузгодженість спричинює непорозуміння серед науковців і практиків, що у свою чергу ускладнює діяльність слідчих, експертів, спеціалістів тощо. Будь-яка професійна необізнаність криміналістів у лінгвістичних питаннях - це не просто питання відсутності мовної культури фахівця, насамперед - це можливі помилки в процесі кримінального судочинства. Термінологічна відпрацьованість

мови і мовлення правознавця - вагомий показник рівня його підготовки, нехтувати яким ми не маємо права.

Однією з проблем сучасного стану української криміналістичної термінології є те, що основна частина науково-теоретичних праць велася російською мовою. Окремі вітчизняні видання з криміналістики ґрунтуються на російськомовних джерелах, що спричиняє труднощі у формулюваннях визначень термінів відповідно до норм української літературної мови. Аналіз проблеми, яка досліджується, свідчить, що рівень її наукового осмислення в криміналістиці недостатній та потребує комплексного підходу. Початкове визначення Р. С. Белкіним мови науки криміналістики як фундаментальної криміналістичної теорії викликало дискусії щодо доцільності вживання деяких понять в криміналістиці, уважнішого ставлення до введення нових термінологічних одиниць, виокремлення мікросистем у часткових криміналістичних теоріях [3, с. 3-4]. Справедливо зазначає професор І.І. Когутич, наголошуючи, що мова криміналістики рухлива й розвивається, і на підставі аналізу спеціальної літератури виділяє та детально аналізує сім тенденцій розвитку наукової мови криміналістики [4, с. 355-357], якими вважає такі процеси, як: 1) розширення кола понять і визначень, що використовуються, та поява нових; 2) використання в криміналістиці термінів технічних та інших наук... Виникнення нових термінів або неологізація; 3) зміна наявних визначень, заміна й уточнення усталених дефініцій; 4) диференціація понять та їх визначень; 5) уніфікація термінології криміналістики (приведення до однакового розуміння значення термінів); 6) розробка знакових систем; 7) скорочення складених термінів і широке використання аббревіатур тощо.

Отже, підсумовуючи, слід зазначити, що мова криміналістики, саме як термінологічна система, має стати фундаментом під час розбудови базисної концепції нових типів словників, нових довідників та енциклопедій, що є питанням не лише часу, але і його сучасною потребою, адже фахова наукова термінологія завжди була, є і буде базисом наукових досліджень, джерелом знань майбутніх спеціалістів, й особливо криміналістів, від рівня теоретичної і практичної підготовки

яких дуже часто залежить розв'язання важливих правових проблем, а часто й долі людей.

Список використаних джерел

1. Мова науки криміналістики : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / В.Я. Радецька; Нац. акад. внутр. справ України. - К., 2002. - 18 с.
2. Баранов Ю.Н. Теоретические основы применения лингвистических знаний в криминалистике при производстве фоноскопических и автороведческих экспертиз : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук. : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно розыскная деятельность» / Ю.Н. Баранов. - Челябинск, 2004. - 18 с.
3. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия. - М. : Издательство БЕК, 1997.- 340 с.
4. Когутич І.І. Курс лекцій. - К. : Атіка, 2008. - 888 с.

Андрейчук У.В., науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем кадрового
забезпечення діяльності ОВС Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
економічних наук, доцент

МОВА ЯК ЕЛЕМЕНТ КУЛЬТУРИ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ

Процес національного відродження нашого народу позначився корінними змінами в усіх сферах суспільного життя. При цьому мова як один з факторів самоорганізації нації стала важливим критерієм духовності, культури, освіченості народу і кожного громадянина зокрема. Панас Мирний писав:

„Найбільше і найдорожче добро в кожного народу - це його мова, ота жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, розум, досвід, почуття».

Важко переоцінити ту роль, яку відіграє усне мовлення як засіб спілкування і знаряддя впливу на маси. Уміння говорити

важливіше від усього іншого. У наші дні, коли помітно зростає політична активність людей, уміння говорити (а також і писати) чітко, послідовно, переконливо і правильно - не лише показник культури людини, а одна з умов її участі у громадському житті.

Віконцем, крізь яке людина бачить світ,
В.О. Сухомлинський називав мову. І добре, коли це віконце чисте, прозоре. Тоді і життя пізнається в усій його величі та красі. Отож, працівник поліції повинен постійно стежити за тим, що, де і як сказати, написати, завжди дбати про чистоту свого віконця - мови. Мова - втілення думки, що багатша думка, то багатша мова.

Орфографію не можна поліпшити у відриві від загальної культури. Орфографія завжди шкутильгає у тих, хто духовно безграмотний. А щоб досягти високого рівня загальної культури, треба бездоганно володіти мовою - найважливішим засобом пізнання розмаїтого навколишнього світу, мистецьких надбань людства. Для працівників поліції володіння мовою є необхідним для успішного виконання своїх обов'язків.

Історія рідної мови знає кілька бурхливих періодів, проте, сучасний етап її розвитку особливий. Він ознаменований утвердженням державності, пошуками нових форм економічного, соціального співжиття в суспільстві, відреченням від ідеологічного тоталітаризму, звільненням від імперського синдрому, який для української мови не так давно означав важко стримуване поросійщення як наслідок асиміляції з свавільним старшим братом. Найбільш потерпілою є лексика. Саме тому зараз вона зазнає найпильнішої ревізії і патріотичний обов'язок кожного українця - реалізувати потенційні можливості рідної мови, виявляючи її багатство та красу. Потрібно зробити так, щоб ожила в душах любов до рідного краю, щоб кожний був гордий, що він українець. А ще між нами повинно бути і братолюб'є і єдинодум'є, як заповідав Тарас Шевченко.

Готуючись до майбутньої практичної діяльності, працівники поліції мають оволодіти мовним багатством. Не може бути активною життєва позиція людини, яка не навчилася грамотно писати, не вміє підготувати доповідь, виступити у дебатах, скласти звіт про виконану роботу, написати статтю у газету тощо.

На відміну від усталеної практики головна увага в реформованій поліції України має бути приділена мовленнєвому розвитку поліцейських. Тому основна мета навчання рідної мови в поліції повинна полягати у формуванні особистості, яка володіє вмінням і навичками вільно, комунікативно виправдано користуватися мовними засобами при сприйнятті (слуханні та читанні), створенні (говорінні й письмі) висловлювань у цій сфері, формах, видах і жанрах мовлення, тобто в забезпеченні її всебічної мовленнєвої компетенції. Йдеться, звичайно, і про вміння спілкуватися з людьми, виступати публічно перед аудиторією. Тому стає ясною та зрозумілою потреба прилучення поліцейських і до мистецтва публічного мовлення. Працівник поліції без майстерного володіння живим словом взагалі не зможе виконати свій обов'язок. Краса, переконливість спілкування досягаються уважним ставленням до мови.

Гуцуляк М.Я., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
Пасічняк Р.Л., викладач кафедри тактико-спеціальної, фізичної та вогневої підготовки Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ

ПРО ЗМІСТ І ЗНАЧИМІСТЬ МОВНОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ

З кожним роком роботодавці підвищують запити до випускників вузів і вимагають від останніх не лише знань із конкретної галузі, а й обізнаності як у рідній, так і в іноземних мовах. Саме тому зростання наукового інтересу до гуманітаризації вищої освіти зумовлено багатьма причинами. Одна з них полягає в тому, що фундаментальна підготовка

майбутнього спеціаліста можлива лише за умови широкої гуманітаризації освіти, інша - в рівні культури особи. Саме тому сучасний стан розвитку освіти характеризується прагненням виявити теоретичні основи його гуманітаризації, системно й органічно вписати формування мовної культурної компетентності у процес професійного становлення особистості майбутнього спеціаліста [3].

Поняття «мовна компетенція» в науковий обіг впровадив американський мовознавець Ноам Хомський, протиставляючи «знання мови», «використання мови», «мовному виконанню», «мовній активності». За Н. Хомським, мовна компетенція - це факт індивідуального світосприйняття. Тобто мовна компетенція - знання учасниками комунікацій мови (мовного коду), зокрема правил, за якими формуються правильні мовні конструкції та повідомлення, здійснюється їх трансформація. Учасники

спілкування повинні володіти засобами мови, якою вони спілкуються, знати закони їх використання тощо.

Ю. Апресян, окрім цих складників, до мовної компетенції відносить уміння перефразовувати висловлювання, розрізняти синоніми й омоніми, правильні та неправильні речення. А.Н. Шумарова до мовної компетенції зараховує також показники інтерференції, продуктивність мови, «швидкість\легкість» мовлення, його правильність, насичення, адекватність тому, про що йдеться в комунікації, тощо. Особливо наголошує вона на семантичній і стилістичній компетенціях.

Володіння лише мовним кодом, його засобами не дасть змоги людині повноцінно спілкуватися, необхідні й інші знання, уміння та навички.

Так, Д. Хаймс вважає, що компетенція - це не тільки володіння граматиною і словником, а й знання умов, ситуацій, в яких відбувається мовленнєвий акт. Вчений розширив обсяг цього лінгвістичного поняття, перетворивши його на одне з найважливіших понять соціолінгвістичної та комунікативної компетенцій.

Над обґрунтуванням поняття «мовна компетенція» працювали дослідники різних шкіл і напрямів, які до мовної компетенції відносять уміння оперувати засобами мови, тобто добирати ситуації спілкування, дотримуватися норм розмовно-

літературного чи писемно-літературного мовлення; навички і уміння автоматичного, швидкого, легкого та доречного вживання мовних засобів; здатність утворювати (у разі необхідності) нові мовні форми (тобто творчий, креативний аспект); здатність тих, хто говорить, до аутокореkcії; володіння всіма стильовими засобами мови тощо.

Окрім знання мови індивід повинен уміти використовувати її в конкретному контексті й ситуації, тобто володіти комунікативною компетенцією. Компетенцію людина удосконалює все своє життя в різноманітних ситуаціях, з різними людьми, перебуваючи в різних станах [1 ,с. 124].

Формування мовленнєвих і комунікативних компетенцій відбувається шляхом:

- поглиблення знань про функціонально-стилістичну систему української чи іноземної мов, засвоєння норм мовленнєвої поведінки в різних сферах і ситуаціях спілкування та вдосконалення вмінь і навичок спілкування в науковій та офіційно-діловій сферах, оволодіння різноманітними стратегіями і тактиками ефективної комунікації, генерування вартісних зразків власної мовленнєвої творчості, виховання потреби самоосвіти і самооцінки для постійного вдосконалення особистісно-мовленнєвої діяльності;

- розвитку вмінь і навичок переконливо викладати свої думки, дискутувати, використовуючи різні способи аргументації, вести діалог із співрозмовниками, дотримуючись правил мовленнєвого етикету; працювати з різними типами текстів, у тому числі й з мовними формами різних жанрів, стилів і підстилів;

- оволодіння вмінням сприймати, аналізувати, зіставляти мовні явища й факти, коментувати їх, оцінювати їх під кутом зору нормативності, відповідності ситуації спілкування;

- формування дослідницької компетенції, удосконалення вмінь і навичок самостійної роботи з науковим текстом, різноманітними джерелами наукової інформації, зокрема електронної, розвиток умінь інформаційної переробки тексту, пошук інноваційних технологій.

Успіх комунікативного акту буде залежати від уміння мовця зацікавити реципієнта сказаним [6]. Будуючи фразу, бажано вміти знайти такий шлях мовних комунікацій, коли рельєфна лінія думки прямує поруч із добірним напрямом фактів, з'єднуючись у ході викладу в логічний контекст [5, с.52].

Отже для успіху сучасній людині потрібно володіти мистецтвом комунікації, тобто мати відповідну мовну та комунікативну компетентність. Це в першу чергу стосується юристів і працівників правоохоронних органів, тому що чіткість, ясність, плинність мови - це своєрідна візитна картка, яка дає змогу судити про освіченість, ерудицію, начитаність людини.

Викладене вище дозволяє зробити висновок, що в сучасних умовах юридична лінгвістика набуває особливого суспільного звучання, беручи разом з юридичними науками участь у розв'язанні корінних питань теорії і практики державноправового розвитку. Мовну підготовку сьогодні слід розглядати як обов'язковий елемент професійної підготовки майбутнього правознавця, а тому не виникає найменшого сумніву щодо введення фундаментального курсу «Юридична лінгвістика» в навчальні програми вищих навчальних закладів, які готують фахівців-правознавців [4].

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич. - К. : Видав. центр «Академія», 2004. - 346 с.
2. Мерзвинський В.В. Комунікативні аспекти в підготовці та професійній діяльності юриста: постановка питання [Електронний ресурс] / В.В. Мерзвинський // Кримський юридичний вісник : наук. зб. - 2009. - Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Kyuv/2009_1/1-5/5-33.pdf.
3. Ротова Н. В. Проблеми вдосконалення комунікативних компетентностей при вивченні курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» [Електронний ресурс] / Н.В. Ротова // Гуманізм та освіта : IX міжнар. наук.-практ. конф. - Режим доступу : <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed/2008/txt/Rotova.php>.

4. Савченко А.О. Удосконалення мовної підготовки майбутніх правознавців - нагальна вимога часу [Електронний ресурс] / А.О.Савченко, О.І. Камаєв, П.А. Филиппенко // Економіко-правова бібліотека. - 2009. - Режим доступу :

[http : // www .pravo .vuzlib .net/book_z 1699_page_8 .html](http://www.pravo.vuzlib.net/book_z1699_page_8.html).

5. Тищенко В.М. Викладач вищої школи: феномен професії : монографія / В.М. Тищенко. - Л : Сполом, 2006. - 398 с.

6. Хміль Ф.І. Ділове спілкування : навч. посіб. / Ф.І. Хміль. - К. : Академвидав, 2004. - 208 с.

Вербовий В.П., тимчасово виконуючий обов'язки начальника кафедри тактико-спеціальної, фізичної та вогневої підготовки Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ; *Білецька Л.В.*, викладач кафедри тактико-спеціальної, фізичної та вогневої підготовки Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ПРАКТИКИ ЮРИСТА

Мова у діяльності юриста виступає як носій інформації і як засіб впливу. Вплив за допомогою мови буває різних типів: вплив людини на людину, людини на групу осіб, людини на аудиторію тощо. Мовна діяльність працівника праці - це головним чином вплив людини на людину і людини на групу.

Мовну діяльність юриста можна класифікувати як мову усну та письмову, внутрішню і зовнішню, діалогічну і монологічну, буденну і професійну, підготовлену і непередбачену.

Усне мовлення є головним інструментом спілкування. З його допомогою безпосередньо здійснюється комунікативна і управлінська діяльність. Для усного мовлення важливо, щоб співрозмовники чули і бачили один одного. Дослідження

показують, що у людини, яка слухає співрозмовника, не бачачи його, сприйняття різко знижується.

Різновидом усного мовлення є діалогічна мова. Семантика її залежить від того, як сприймається сказане співрозмовником. Одне і те ж слово, фраза можуть вимовлятися по-різному і означати наказ, прохання, дружнє зауваження, осуд, догану і т. п.

Професійне мовлення вимагає певної освіти. Цей вид мовлення характерний для спілкування фахівців, у тому числі і юристів. Велику роль у цій справі відіграють різні аспекти професійного мовлення: лексикон, вимова термінів і спеціальних фраз, логіка висловлювання і т. д.

У діяльності юриста мова вживається повсюдно; заготовлені відповіді на запитання, виступи на процесах, заздалегідь продуманий монолог у бесіді, на допиті і т. д. Попередня робота над змістом і формою майбутньої мовної комунікації важлива та необхідна. Разом з цим постійна прихильність до заздалегідь розробленого тексту сковає творче мислення працівника юриспруденції, робить його догматичним. Тому юристу поряд з ретельною підготовкою висловлювань потрібно передбачати й імпровізацію.

До імпровізації дуже близька невідготовлена мова. По суті, імпровізація являє собою один з складних процесів творчого використання досвіду. Без попередньої копії роботи над темою виступу, наприклад, у суді, або при проведенні дискусії імпровізація неможлива. У зв'язку з цим імпровізацію можна вважати певним етапом у розвитку мовної діяльності, якому передують етапи підготовки промови.

Слово має зовнішнє оформлення в звуках або буквах, але не кожне поєднання звуків (букв) є словом.

У промові юриста точність вибору слів відіграє важливу роль у висловлюванні норм права, при позначенні дій обвинуваченого або підсудного, в обґрунтуванні кваліфікації злочину.

Професійна лексика не є загальноживаною, вона використовується особами, об'єднаними професією.

Основу професійної лексики становлять терміни - слова або словосполучення, що дають офіційні наукові найменування спеціальним поняттям або предметам будь-якої галузі науки.

техніки, мистецтва, сільського господарства і т. д. Терміни в межах певної науки завжди однозначні. Поряд з термінами існують професіоналізми, які називають виробничі процеси (розколоти - з промови юристів), продукцію (двухчастевий фільм - з промови акторів) та ін. Це напівофіційні слова, які не мають наукового характеру. Широкого поширення в літературній мові професіоналізми не мають, сфера їх вживання обмежена.

Сав'юк О.В., кандидат юридичних наук, доцент,
заступник начальника курсу з виховної та
соціальної роботи Прикарпатського факультету
Національної академії внутрішніх справ;
Равлюк І.І., викладач кафедри тактико-
спеціальної, фізичної та вогневої підготовки
Прикарпатського факультету Національної
академії внутрішніх справ

ПРО КУЛЬТУРУ МОВЛЕННЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ

Формування культури мовлення правника є однією з актуальних проблем гуманітарної підготовки й фахового становлення майбутнього правоохоронця нового типу, оскільки досконале й уміле володіння нормами сучасної української літературної мови дозволяє на належному рівні виконувати низку важливих з точки зору професійної компетенції завдань. Це, зокрема, стосується питань ефективної фахової комунікації у професійному (під час виконання функціональних обов'язків), публічно-професійному (комунікація з громадянами), професійно-науковому (вироблення пропозицій і рекомендацій до текстів нормативно-правових актів), навчально-науковому (оволодіння й правильне розуміння та використання норм права тощо) дискурсах.

У сучасній мовознавчій науці культуру мовлення розуміють як уміння дотримуватися сталих [мовних норм](#) усної і [писемної літературної мови](#), а також [свідомо](#), цілеспрямовано і

майстерно послуговуватися мовно-виражальними засобами залежно від мети й обставин спілкування.

Оволодіння курсантами ВНЗ МВС нормами сучасної української літературної мови забезпечують навчальні дисципліни лінгвістичного спрямування, як-от: українська мова (за професійним спрямуванням), риторика, юридичне документознавство, техніка юридичної нормотворчості тощо. Варто констатувати, що навчальними планами і програмами передбачено всебічне опрацювання предметів зазначених дисциплін, що сприяє загалом формуванню належної мовної й мовленнєвої компетенції майбутніх фахівців-правоохоронців.

В усі часи в людському соціумі існувала потреба в особистостях, які вміють самостійно мислити, переконувати живим словом, спонукати до дій. Такі ж якості можна адресувати й сучасним курсантам, які в недалекому майбутньому повинні на практиці засвідчити й реалізувати свої знання і навички послуговування мовою й ефективним офіційним мовленням.

Сьогодні дотримуватися чітко регламентованих правил культури мовлення надзвичайно важко, оскільки національний теле- й радіопростір заповнила неякісна з погляду культури мови продукція, домінують «суржикові» радіосеріали, що культивують відверту зневагу до української мови і зводять нанівець усі зусилля словесників щодо культури спілкування.

Саме тому на вищі навчальні заклади покладається важлива місія підготовки фахових правників, які будуть володіти бездоганно не лише професійними знаннями, а й зможуть уміло їх репрезентувати за допомогою усної й писемної мови. Бо, зрештою, рівень розвитку суспільства визначається рівнем розвитку мови кожного громадянина, зокрема поліцейського, на якого буде звернено прискіпливу увагу у найближчі роки.

Але всі зусилля будуть марними, якщо не дотримуватися правил культури мовлення щоденно - як під час навчання, так і під час спілкування з курсантами в позаурочний час. Тому вважаємо за необхідність дотримання єдиного мовного режиму в навчальних закладах усіма учасниками навчально-виховного процесу, що створить необхідні умови для ефективного навчання і формування професійної мовної компетенції.

З іншого боку, питання формування мовленнєвої культури потребує також і розв'язання нагальних проблем державної мовної політики в усіх сферах суспільного життя, координації зусиль провідних фахівців різних галузей, зокрема письменників і мовознавців, розробки і впровадження нових сучасних технологій навчання, які забезпечуватимуть ефективний мовний і мовленнєвий розвиток молодого покоління правоохоронців.

Савчук Н.В., старший інспектор
Прикарпатського факультету
Національної академії внутрішніх справ

УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ

Сьогодні правовий статус безпаперового документообігу із застосуванням електронного цифрового підпису в органах влади визначається двома законами України, прийнятими 22 травня 2003 року: «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851-IV і «Про електронний цифровий підпис» № 852-IV [1, 2].

Питання застосування органами державної влади положень зазначених законів регламентуються постановами Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2004 року: «Про затвердження Порядку застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності» № 1452 [3] і «Про затвердження Типового порядку здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади» № 1453 [4].

Незважаючи на досить солідний пакет нормативно-правових актів щодо забезпечення безпаперових процедур документообігу, головною прогалиною залишається відсутність визначених норм щодо здійснення електронного діловодства. По суті, не вистачає аналога (або суттєвого доопрацювання) Примірної інструкції з діловодства у міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, місцевих органах виконавчої влади. Ціла низка класичних паперових процедур,

визначених цією інструкцією, у разі використання електронного документообігу втрачають свою актуальність і доцільність, перетворюючись на своєрідне рудиментарне гальмо.

Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання» від 11 листопада 2014 року № 1886/5, що встановлює загальні вимоги до впровадження електронного документообігу із застосуванням електронного цифрового підпису, організацію роботи з електронними документами у діловодстві в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, а також забезпечення передавання на архівне зберігання електронних документів, має водночас позитивні й негативні риси [6]. Позитивом і чи не найбільшим здобутком наказу є визнання можливості ведення органами влади архівів електронних документів, чого не було передбачено в жодному із зазначених вище нормативно-правових актів. Негативом є неврегульованість процедури передачі таких даних до архіву.

Одним з перших у разі переходу до безпаперових технологій документообігу постає питання, чи буде такий документообіг юридично значимим? І якщо так, то чим забезпечуватиметься його легітимність?

Єдиним інструментом, що вирішує проблему, є електронний цифровий підпис. Із правової точки зору це різновид електронного підпису, який за юридичним статусом прирівнюється до власноручного в разі виконання технічних умов, визначених законом. З фізичної ж точки зору він являє собою унікальний електронний код, за допомогою якого підтверджується цілісність та юридична сила електронного документа, а також однозначно ідентифікується особа, яка його підписала.

Електронний цифровий підпис підтверджує незмінність редакції документа, а у випадку внесення до документа навіть найнезначніших корегувань засвідчує, що даний документ уже не має юридичної сили. Органи державної влади мають право використовувати лише електронні цифрові підписи, підтверджені сертифікатами відкритого ключа, що засвідчують належність цього підпису відповідній особі. Такі сертифікати мають право видавати лише акредитовані центри сертифікації ключів, яких на сьогодні в Україні є дев'ять.

Аргументи «за» безпаперовий документообіг очевидні, адже це: доступність інформації, прозорість руху документів, відсутність необхідності роздруковувати та зберігати паперові копії; пришвидшення опрацювання документів і зменшення середньої тривалості робочого дня працівників; посилення виконавчої дисципліни завдяки глобальній автоматизації процесу; забезпечення оперативної й одночасної колективної роботи з документами, коли один і той самий документ може опрацьовуватися синхронно кількома працівниками [6].

Звичайно, можна знайти й аргументи «проти» - такі як: психологічний бар'єр, що виникає внаслідок відходу від класичних паперових процедур; юридичні суперечності, пов'язані з тимчасовим паралельним існуванням паперового та електронного документообігів; імовірність зниження якості документів з точки зору їх викладу [7].

Однак, проаналізувавши комплекс переваг і недоліків, неважко зрозуміти, що плюсів не тільки більше, вони ще й створюють значні можливості для організаційного розвитку та підвищення ефективності робочого процесу, а недоліки це лише тимчасові суб'єктивні труднощі, які неважко подолати.

Зазираючи в майбутнє, уже сьогодні можна стверджувати: лише глобальне застосування технології електронного безпаперового документообігу, яка об'єднує в єдиній мережі органи влади, у змозі забезпечити швидкий цілісний обмін документами, що ведеться за єдиними оптимальними правилами й регламентами, об'єднує всі типи документів (у тому числі ті, що містять інформацію з обмеженим доступом), скеровується єдиною загальнодержавною довідниковою базою, актуальність якої постійно підтримується на належному рівні, та забезпечує реальні можливості для зміни філософії організації роботи органів влади внаслідок відходу від практики контролю формального виконання документів і запровадження аналізу ступеня досягнення результату та якості кінцевого продукту [8].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг»// Відомості Верховної Ради - 2003. - №851-IV.
2. Закон України «Про електронний цифровий підпис»// Відомості Верховної Ради. - 2003. - № 852-А.

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності» від 28.10.2004 № 1452.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового порядку здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади» від 28.10.2004 № 1453.

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади» від 30.11.2014 № 1242

6. Наказ МЮ України «Про затвердження Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання» від 11.11.2014 № 1886/5.

7. Швецова-Водка Г.М. Документознавство: Навч. посіб. - К.: Знання, 2007. - 398 с.

8. Вишневський А., Кучеров М. Електронний документообіг: досвід Голодержслужби України/ Вісник Головного управління державної служби України.

Куляс П.П., кандидат історичних наук,
доцент кафедри журналістики НПУ імені
М.П. Драгоманова

ТИПОЛОГІЯ ПОМИЛОК У СИСТЕМІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

1. Мова для фаху

«Помилки — важливе *джерело* наших знань про мову; *інструмент* її дослідження». Так сказав (і дуже влучно сказав) наш львівський учений та педагог Флорій Бацевич. Можна уточнити: йдеться про мову фаху. (особливо для спеціальностей, які насамперед залежать від володіння мовою, — журналістів, юристів, педагогів, науковців...)

Отже, джерело й інструмент. Тобто йдеться про методологію. - про методологію використання мови у фаховій діяльності.

Тож є необхідним науковцеві і педагогу, студентові і фахівцеві працювати з помилками. Систематизувати їх, вдумуватися в причини, бачити характерні вади мовлення в нашому оточенні. У наших учнів і студентів. У депутатів і журналістів. У наших авторів. Та й у самого себе.

Якщо осмислити цю потребу, то «Типологія помилок», виявляється, потрібна нам усім. Кожен має охоплювати зором дев'ятивне поле /тобто поле помилок/, щоб удосконалювати мовлення.

2. Про книгу «Типологія помилок»

Підручник з цієї дисципліни вийшов уперше в Україні.

В ньому викладається педагогічна технологія протидії а нормативам. Вона оснащує фахівців інструментарієм для цієї роботи.

Тут і технологія професійного володіння мовою - зі знанням історії розвитку української мови, з баченням її сучасних трансформацій.

Книга буде корисною не лише для редактора, а й для будь-якого фахівця, який користується мовою як основним інструментом своєї діяльності.

Автор прагнув утілити психолого-комунікативний підхід до редагування. І тут в основі лежить психологія сприйняття, інтерес читача, слухача, глядача. Ця методика веде нас у сферу психологічної стилістики.

У підручнику «Типологія помилок» розгорнуто велику типологічну систему помилок (вся книга «танцює» від цієї таблиці).

3. Про дисципліну «Типологія помилок»

А для чого вона потрібна - ця система й ця типологія? Адже можна сказати, що системою є мовна норма. От і дивись системно, щоб ця норма не була порушена. Це зрозуміло й більш-менш грамотному читачеві.

Але у редакторській справі - інше бачення, інша психологія, інша інтуїція, ніж у читача. Досвідчений редактор і читає текст інакше, ніж масовий читач, і по-іншому на нього

дивиться. Головне - він має особливий зір (чи, часто кажуть, нюх) на помилки. Він розгортає недовомлені фрагменти і, з аналітичною метою, навпаки, згортає багатослівні конструкції, щоб перевірити логіку думки. Він насторожується у так званих помилконебезпечних місцях. Бо він знає стан наших публікацій, нашого авторського мовлення. Знає найбільш повторювані помилки. Але понад те - він, як правило, людина глибоко компетентна що в тій мовній нормі, що в тенденціях її розвитку, в історичних та сучасних актуальних аспектах. Він бачить мову як живий організм, який і зростає, і хворіє. Він у курсі сьогочасних мовних дискусій, які визначають шляхи

подальшого розвитку мови. І от ця система бачення рухливості мови, зміщень у ній у редактора складається роками й десятиріччями. Вона й є, по суті, його ексклюзивною типологією помилок.

Типологія помилок як університетська дисципліна дає розгортку фахової компетентності редактора, отже, компетентності мовної. Вона розкриває систему, типологію помилок з їх характеристиками, описом причин з'яви і, головне, - методів, прийомів і підходів до «лікування» девіативних текстів.

Отже, «для чого потрібна «типологія помилок»?..

Перше. Функція типології помилок (як університетської дисципліни) якраз і полягає в тому, щоб розгорнути перед студентом /майбутнім редактором, видавцем та й педагогом/ систему помилконебезпечних місць у редагованих текстах, у мовному потоці. Бачення цієї системи вже є найпершим і ефективним інструментом редактора.

Друге. Метод дисципліни - зосередження уваги редактора не на випадкових, а на найбільш поширених помилках.

Третє. Історичний зріз, генеза помилок.

Дуже важливо в пропонованому курсі простежувати генезис помилок, лєвова частка яких - це русизми (росіянізми) і російські кальки. Звідки це пішло? Із започаткованої 1933 року політики лінгвоциду. На практиці це вилилося в заходи з «наближення» української мови до російської, з добору у словники лексем «однозвучних» і «рівнозначних» з російськими. Зрозуміло, що при цьому підходить всю самотутню

українську лексику кваліфікували як штучно створену, а її носіїв — «націоналістичними шкідниками на мовному фронті».

Словники стали насичувати тисячами русизмів і кальок.

Таким чином, можемо метафорично означити основну функцію типології помилок: це — *функціональна діагностика* для ураженої (хворої) мови і розгортка методів для її «лікування».

Сеvрук В.Г., кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу
організації науково-дослідної роботи
Національної академії внутрішніх справ;
Павленко С.О., кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу
організації науково-дослідної роботи
Національної академії внутрішніх справ

ДІАЛЕКТИ УКРАЇНСЬКИХ ЦИГАН

Із здобуттям України незалежності, дослідження діалектів осіб циганської національності, що проживають на її теренах набрало нових обертів, про те такі дослідження циганських діалектів в Україні розкривають вище вказану проблему в неповній мірі. Як і в будь-якій країні де проживають особи циганської національності, так і в Україні циганська мова поділяється на ряд діалектів. Діалекти циган України не є єдиним цілим. На території України виділяють такі етнічні групи циганської національності: влахі, плащуні, кишинівці, польські роми, лотви, чокенари, російські рома, литовські рома, білоруські рома, мулат, лінгуари (рудари), цигани-кримці (крими, кримські цигани), келдерари, унґріко рома, расейці, ловари, серви, келмиши та інші. Кожна етнічна група розмовляє на своєму діалекті.

На даний час на території Східної Європи (у тому числі Росії) найбільше поширення мають такі діалекти: котлярський (келдерарський) - досить консервативний, в лексиці високий відсоток запозичень з румунської мови, помітний вплив російської мови. Різновид влашського діалекта; ловарський

(карпато-циганський) - в лексиці підвищений відсоток запозичень з угорської та румунської мови. Різновид влашського діалекта; північно-російський - в лексиці, синтаксисі і словотворенні дуже помітний вплив російської мови - так, наприклад, артикль майже не використовується, часто використовуються префікси і частки російського походження. Багато запозичень із польської та німецької мов. Знаходиться в спорідненості з діалектами польських, чеських, словацьких, литовських циган, а також циган-сінті; влашський діалект - використовується іноді як позначення різновиду групи влашського діалекту. Даний діалект притаманний циганам- влахам в Україні, в Росії та Чехії; сервіцький (сервський) діалект; балканські діалекти - це група досить різноманітних діалектів, що переважають на Балканському півострові на півдні Румунії, спільною рисою яких є значний консерватизм у фонетиці і в морфології, а також відсутність помітного впливу румунської мови. Типові представники - македонський арлійський і болгарський ерлійський діалекти. З російських і взагалі східнослов'янських територій зустрічаються тільки в Криму і в прилеглих районах на півночі від Криму; карпатські діалекти - широко використовуються в Чехії, Словаччині (північна підгрупа), а також в деякій мірі в Угорщині та в Австрії (південна підгрупа). У північній підгрупі відчутно вплив західнослов'янських мов, позначається, наприклад, у виникненні інфінітива Європи [1].

На території Західної Європи також виділяють кілька діалектів циганської мови. Цигани сінті говорять на діалекті, родинному діалектам російських і прибалтійських циган, але з запозиченнями переважно з німецької та французької. Свої діалекти у різних британських циган, зокрема мова уельських циган. У зв'язку з активними міграціями циган до Західної Європи з Румунії, а також і ловарів, активно використовуються келдерарській і близькі до нього діалекти, а також ловарській діалект. Цигани, які проживають в Країні басків, розмовляють креольською мовою ерромінчела, яка заснована на баскській граматиці і переважно на циганській (келдерарській) лексиці. У Греції сформувалася змішана цигансько-грецька мова. Знаходиться на межі зникнення [1].

Отже вище вказаний перелік не є вичерпним та дослідженням у повній мірі. У циганській національності безліч

діалектів. Тільки на території колишньої держави СРСР можна почути півтора десятка. Відрізняються вони один від одного не менше, ніж слов'янські мови. Серед українських та зарубіжних вчених не існує єдиної думки до поділу осіб циганської національності, що проживають на території України на конкретні діалектичні мовні групи.

Одним із перших хто виділив та виокремив особливості циганського діалекту на якому розмовляли особи циганської національності, що проживали на території України вважається академік О.П. Баранніков. Він відстоював ідею існування різних діалектів (українських, російських та ін.) циган й навіть різних діалектів серед українських циган (зокрема, він проводить порівняльно-мовний аналіз діалектів Ізюму та Слов'янська з одного боку, Сум - з іншого, на підставі чого робить висновок про різні шляхи проникнення циган в Україну (як з півдня, з приднаїнських областей, також й з півночі).

Найбільший інтерес представляють роботи О.П. Бараннікова «Українські цигани» (1931) та «Українські та південно-російські циганські діалекти» (1933). Автор, на підставі ретельного аналізу діалекту українських циган, підтверджує свій висновок, що вони прийшли іншими шляхами, ніж інші цигани СРСР. Вчений вважає, що цигани прибули на територію України не пізніше XVII ст. Він виокремлює декілька діалектів українських циган: «...від Чорного та Азовського морів до Белгорода йдуть діалекти ^хег, від Белгорода та Вороніжчині йдуть діалекти с'хег, а далі вже, в Орловській губернії йдуть діалекти російських циган» [2, с. 4]. Виходячи з цього, О.П. Баранніков доходить висновку про те, що українські цигани уявляють собою окрему етнічну групу.

Останньою великою подією було видання цигансько- російського словника, що був складений О.П.Баранніковим і М.Сергієвським на основі північноросійського діалекту циганської мови (1933) [3]. Особливістю його є те, що в додатках були охарактеризовані специфічні риси українського (південноросійського) діалекту циган. Словник містить 10 тисяч слів і граматику циганської мови.

Після робіт вже згадуваного академіка О.П. Бараннікова до кінця 90-х рр. XX ст.. не з'явилося жодної публікації, присвяченої діалектам циган, що живуть в Україні. Але з часу виходу в світ його робіт минуло сімдесят з гаком років. І

циганське населення України, і сама територія української держави з тих пір зазнали дуже істотних змін. Отже, як вище зазначалося єдиного підходу до поділу на діалекти етнічних циганських груп, що проживають на території України не існує, а тому ми наведемо найбільш розповсюдженні класифікації діалектів.

В 1964 році, Т.В. Венцель опублікувала нарис «Циганська мова (північноросійський діалект)». У даній роботі автор наводить фонетичний та морфологічний опис північного діалекту циганської мови; дає класифікацію цієї мови взагалі: вона розподіляється на території СРСР на північні (балтійська й німецька групи) та південні (українська, балканська, волоська й карпатська групи) діалекти. Ця класифікація довгий час вважалася загальноприйнятою.

Основу вивчення келдерарського діалекту присвятили своїй праці родина Деметр. Починаючи з 1979 року серйозним і всебічним вивченням діалекту кримських циган займається В.Г. Топоров. Дослідниця Н. Деметр також вивчає розвиток двомовності в циган. Автор характеризує причини розвитку двомовності й визначає позитивні та негативні наслідки цього. У роботі Н. Деметр «Етнотонімія циган Європейської частини СРСР» (1984) розглядаються питання щодо діалектів циганської мови. У статті автор дещо доповнює класифікацію, що була запропонована Л.Н. Черенковим, а також конкретизує взаємозв'язок діалектних та етнографічних груп: південна діалектна група - балканська група (урсарі, кримські цигани), південно-українська група (серви, влахуря), волоська група (келдерарі, ловарі, кишинівці); північна діалектна група - балтійська група (російські, білорусько-литовські, латиські цигани) та німецька група (німецькі цигани або сінті) [4, с. 20].

Кочівля та міграційні процеси серед циган в Україні завжди мали свої особливості й системність. Цигани-носії одного і того ж діалекту мали «власні» території кочівлі, збуту та виготовленню виробів. Перш за все це українські цигани - серви, сервуря або лівобережні цигани (найбільш чисельна циганська група в Україні), та влахи, влахуря. Мова цих циган належить до української діалектної групи, згідно з лінгвістичною класифікацією, яку запропонував Л.Н.Черенков [5, с. 5-15].

Ще одна циганська група, яка склалася на території України - це кримські цигани, або кримітіка рома, татарітіка рома. Їхня мова належить до Балканської діалектної групи. Ці цигани традиційно мешкають в Криму, на Півдні України, вони зазнали великого лінгвістичного та етнографічного впливу з боку місцевого тюркомовного населення.

Третя велика мовна група - Власька. До неї належать молдавські цигани (Одеська та Чернівецька області), частина яких (кишинівці) оселилася у 20-30 рр. 20 ст. у Донецькій, Луганській областях. Також до цієї групи належать келдерари та ловари, які мешкають маленькими групами скрізь на території України.

Четверта - Карпатська група. Карпатська мовна група представлена словацькими (сервітіка рома) та угорськими (унгріке рома) циганами, які мешкали у Закарпатській області компактними групами. Також дисперсно в Україні проживають російські цигани (расейці),

польські, латиські, північнорумунські цигани, сінті (німецькі цигани), цигани-чорнобильці з Полісся, середньоазіатські люлі тощо [6, с. 197].

0. В. Беліков вважає, що історично в Україні склалося декілька циганських етнодіалектних груп. Кожна з них має власну назву, відрізняється самосвідомістю, мовою, ареалом проживання, заняттями тощо. Перш за все, це найбільш чисельна циганська група в Україні - українські цигани (серви або лівобережні цигани та влахи або правобережні); потім - кримські цигани, волоські цигани (молдавські цигани, кишиньовці, рударі, урсарі; ловари, келдерари), російські цигани, польські цигани, сінті (німецькі цигани), латиські цигани, північнорумунські цигани, цигани «чорнобильці», люлі (середньоазіатські цигани) тощо [4, с. 65-66].

У кінцевому підсумку слід зазначити, що результатом наукового узагальнення буде використання вище зазначеної інформації для розроблення українсько-циганського розмовника та словника із врахуванням діалектів різних циганських етнічних груп, які проживають на території України.

Список використаних джерел

1. Циганська мова : [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [Мір:/^пайто.сog.иа/Циганський_мову#1тк12](http://paito.com.ua/Циганський_мову#1тк12).

2. Баранніков О.П. Українські цигани. - К.: Всеукраїнська академія наук. Етнографічна комісія. Кабінет нацмен, 1931. - 57 с.
3. Сергиевский М.В., Баранников А.П. Цыганско -русский словарь. - М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1933. - 423 с.
4. Беліков О.В. Циганське населення України (XVI-XX СТ.) : дис. канд. істор. наук : 07.00.01 / Беліков Олександр Володимирович. - Донецьк, 2003.-231с.
5. Черенков Л.Н. Некоторые проблемы этнографического изучения цыган СССР // Малые и дисперсные этнические группы в Европейской части СССР: Сб. ст. - М.: Московский Филиал Географического Общества СССР, 1985. - С. 5 - 15.
6. Беліков О.В. Цигани України. Історія та постановка проблеми // Сходознавство. - К.: 2007, вип. 7-8. - 191 - 198 с.; Скрипник Н. В Донбасе уже появилась кочевья цыган из среднеазиатского племени люли // Факты. - 1999. - 11 августа.

СЕКЦІЯ 4
НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ,
АД'ЮНКТІВ, МАГІСТРІВ, СТУДЕНТІВ, КУРСАНТІВ

Лук'янчук О.І., ад'юнкт докторантури та
ад'юнктури Національної академії внутрішніх
справ;

Науковий керівник: Чурпіта Г.В., доцент
кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПІКЛУВАННЯ ПРО НЕПРАЦЕЗДАТНИХ,
НЕМІЧНИХ БАТЬКІВ: ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ
МОРАЛЬНОГО ПРАВА

Частина 2 статті 51 Конституції України закріплює обов'язок повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків.

Стаття 172 СК України більш детально регулює цей вид особистих немайнових відносин між батьками й дітьми. Вона розширює коло осіб, зобов'язаних піклуватися про своїх батьків. До них належать не тільки повнолітні діти, а й діти, які не досягли 18 років [1, с. 211].

Із аналізу ст. 55 ЦК України, піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки. Піклуватися - дбати, доглядати, опікуватися, турбуватися, непокоїтися [2, с. 295].

Поняття непрацездатності має визначатися згідно зі ч. 3 ст. 75 СК України: особи, які досягли пенсійного віку або є інвалідами I, II чи III груп.

Спеціального пояснення вимагає використання у множині слова «батьки». Це означає, що у повнолітніх дочки, сина обов'язок по утриманню виникає щодо кожного з батьків, матері й батька окремо [1, с. 238].

Законодавчий термін «повнолітні діти» вважався усталеним, звичним. Його вжито у ст. 51 Конституції України, використовується він й у ЦК України. У СК України вживаються слова «син» та «дочка»; для чого були достатні історико- етимологічні підстави. Отже маємо давню і відносно нову

правничу термінологію, які можуть застосовувати паралельно. Повноліття - певною мірою умовний термін, оскільки фізичне і духовне формування людини не є ще завершеним. Уважається, що з досягненням 18-ти років вона є достатньо зрілою, такою, що доросла до того, щоби бути самостійним творцем свого майбутнього, самостійним суб'єктом різноманітних ризиків та відповідальності [3, с. 470].

Проте у ч. 1 ст. 172 СК України встановлюється обов'язок не тільки повнолітніх, а і дитини, турбуватися про своїх батьків та надавати їм допомогу. Покладення на дітей, як повнолітніх, так і неповнолітніх, такого обов'язку є виправданим лише з точки зору моралі.

Відповідно до ч. 2 ст. 172 СК України повнолітні дочка та син є законними представниками своїх непрацездатних, немічних батьків та можуть звернутися за захистом їх прав та інтересів без спеціальних на те повноважень. Але що стосується захисту прав та інтересів батьків у суді, то і ЦПК України, і КПК України містять перелік тих осіб, які можуть брати участь у судовому засіданні в якості законних представників, а також тих осіб, які можуть мати законного представника. Під їх перелік представництво непрацездатних або немічних батьків повнолітніми дітьми не передбачено. Тому, варто було б внести необхідні зміни до чинного законодавства для врегулювання даного питання та уникнення його подвійного тлумачення.

Застосування даної норми статті також ускладнюється наявністю в ній терміну «немічні» батьки, значення якого є невизначеним. Незрозумілим також є те, хто саме має встановлювати, чи є особа немічною, чи допускати дочку, сина до участі у справі в якості законних представників, чи ні [1, с. 211]. Немічний - слабкий, безсилий, знесилений, кволий, недужий, безпорадний [2, с. 241].

Такі ознаки стану особи можуть співпадати із ознаками недієздатної або ж обмежено дієздатної особи, над якими, в силу статей 58, 59 ЦК України встановлюється опіка та піклування. Таким чином, до проведення експертизи, призначеної в порядку ст. 145 ЦПК України, повнолітні дочка, син не зможуть брати участь у справі як законні представники немічних батьків до тих пір, доки не буде досліджений стан здоров'я батьків [2, с. 211].

За нормальних умов діти добровільно допомагають своїм батькам, зокрема непрацездатним, виявляють турботу про них та

підкування, як наслідок, в нашій країні не часто подібні спори між батьками та їхніми дітьми розглядаються в судах. «Але ця обставина не може бути свідченням недієвості цієї норми. Сила її - у тому виховному впливі, який у ній закладений: моральний обов'язок доповнений обов'язком юридичним; діючи разом, ці обов'язки будуть підсилювати у дитини почуття відповідальності перед батьками» [1, с. 477].

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / Булеца С.Б., Іванов Ю.Ф, Ісвіня О.В. та ін. - К. : «Видавничий дім «Професіонал», 2011. - 428 с.
2. Караванський С.И. Практичний словник синонімів української мови. - Київ : Українська книга, 2000. - 480 с.
3. Ромовська З.В. Українське сімейне право : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / З.В. Ромовська. - К. : Правова єдність, 2009. - 500 с.

Бреус С.М., аспірант кафедри конституційного права
юридичного факультету Київського національного
університету імені
Тараса Шевченка;
Науковий керівник: Марцеляк О.В., професор
Київського національного університету імені Тараса
Шевченка, доктор юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ
ЮРИДИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ «КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД»
У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Юридична категорія «конституційний лад» відносно нещодавно з'явилася в тексті національного законодавства. Так, до 1996 року конституціями ще «радянської» України використовувалися категорії «суспільний лад», «державний лад». Проте зміна державно-правового режиму призвела і до зміни концептуального погляду на відповідні конституційно-правові категорії.

Цікавий факт, що назва розділу I Конституції України - «Загальні засади». Проте, як стверджують науковці, у проектах Конституцій України 1992 та 1993 років цей розділ мав назву «Засади конституційного ладу»[1, с. 119]. Проте пізніше народні обранці так і не підтримали цю назву.

Практична необхідність теоретичного визначення категорії «конституційний лад» спричинена також і тим, що згідно з частиною 2 статті 5 Конституції України, право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами. Тобто від меж тлумачення відповідної категорії, залежать межі реалізації народом його установчої функції.

Вітчизняні вчені також не оминають увагою цю юридичну категорію. На думку В. Погорілка, конституційний лад - це система суспільних відносин, передбачених і гарантованих конституцією та законами, прийнятими на її основі і відповідно до неї [2, с. 41-43]. У свою чергу, Ю. Шемшученко вважає, що конституційний лад являє собою певний тип конституційно - правових відносин, зумовлений рівнем розвитку суспільства й держави [3, с. 11-13].

Важливо, що Конституційний Суд України в Рішенні від 05 жовтня 2005 року за № 6-рп/2005 дав тлумачення, що положення частини третьої статті 5 Конституції України «право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами» треба розуміти так, що тільки народ має право безпосередньо шляхом всеукраїнського референдуму визначати конституційний лад в Україні, який закріплюється Конституцією України, а також змінювати конституційний лад внесенням змін до Основного Закону України в порядку, встановленому його [розділом XIII](#).

Поряд із цим, своєрідну думку займала й Конституційна Асамблея, створена колишнім Президентом України Віктором Януковичем. Так, у Проекті Концепції змін до Конституції України, розробленої Конституційною Асамблеєю, йдеться, що попри те, що поняття «конституційний лад» є фундаментальним у сучасному конституціоналізмі, воно не отримало належного

конституційного визначення, хоча й застосовується у тексті Основного Закону України (статті 5, 17, 37 Конституції України).

Тому на сьогодні вкрай важливо дослідити сутність юридичної категорії «конституційний лад» для напрацювання ефективного механізму реалізації народом його виключного права на визначення та зміну конституційного ладу.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми конституційного права України : Підручник / За заг. ред. проф. Олійника А.Ю. - К. : Видавничий дім «Скіф», 2012.
2. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997/2001 / Відповід. ред. канд. юрид. наук П. Б. Євграфов. - К.: Юрінком Інтер, 2001.
3. Конституційне право України. Академічний курс: Підручник: У 2 т. - Т. 2 / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. - К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008.

Куцук К.В., ад'юнкт докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ;

Науковий керівник: Чурпіта Г.В., доцент кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПРИМУС ЯК ВИД ДЕРЖАВНОГО ПРИМУСУ

У юридичній літературі тривалий час ведеться дискусія з приводу того, яке місце посідає і яку роль виконує державний примус у правовому житті суспільства. Найбільш поширеною є точка зору, згідно якої без державного примусу немає сенсу навіть говорити про право, тому що воно є не чим іншим, як забезпеченням життєвих умов суспільства у формі примусу, системою соціальних цілей, гарантованих примусом [1, с. 53-54].

Державний примус розглядається науковцями у широкому та вузькому значеннях. У широкому значенні - це багатогранна та складна діяльність компетентних державних органів з охорони

права від порушень [2, с. 54]. Існує також думка, згідно з якою примус є однією зі стадій механізму правозастосування [3, с. 44]. Характерними рисами державного примусу є те, що він здійснюється від імені держави, має правовий характер, оскільки застосовується у визначених законом формах, на законних підставах відповідними компетентними органами [4, с. 66].

Примус також характеризують як такий засіб, який застосовується лише до конкретних суб'єктів права, які порушили юридичні норми, з метою примусити виконувати правові приписи, не допустити нових порушень, виховати винних осіб і оточуючих. На спеціальну характеристику заслуговує такий засіб державного примусу як юридична відповідальність, яка може бути визначена як супроводжувана державним і суспільним осудом реалізація санкції правової норми, що є за своїм характером засобом примусу і виражається в покладанні на винного правопорушника невідгукних для нього наслідків матеріального чи іншого характеру [5, с. 38].

Увагу дослідників привертало питання доцільності виокремлення такого різновиду юридичної відповідальності як процесуальна. Проте детального аналізу законодавчого закріплення в нормах цивільного процесуального права основних аспектів реалізації заходів процесуального примусу здійснено не було. Вивчення окресленого питання входило до проблематики наукових досліджень таких вчених як: С.С. Алексєєв, С.С. Бичкова, В.І. Бобрик, С.В. Васильєв, М.А. Вікут, І.М. Зайцев, О.С. Захарова, П.Ф. Єлісейкін, О.С. Іоффе, В.В. Лазарєв, О.Г. Лук'янова, А.О. Мельніков, Н.О. Чечіна, Г.В. Чурпіта, М.Й. Штефан, С.Я. Фурса.

На думку С.В. Васильєва, під цивільною процесуальною відповідальністю слід розуміти застосування судом мір процесуального примусу або інших санкцій до учасників цивільного судочинства та інших осіб за умов та в порядку, передбаченому ЦПК України [6, с. 284]. Інші дослідники вважають, що чинний ЦПК України закріплює у своїх нормах лише заходи процесуального примусу, які не встановлюють додаткових обов'язків осіб. Заходи ж відповідальності, що передбачають покладання на правопорушника нового обов'язку, повністю винесені за межі норм цивільного процесуального законодавства [7, с. 318]. Так, у чинному ЦПК України

законодавець відійшов від концепції наявності цивільної процесуальної відповідальності як особливого виду юридичної відповідальності, що була реалізована у попередньому ЦПК України 1963 року.

З огляду на викладене, доцільним є з'ясування суті цивільного процесуального примусу та його ролі у цивільному судочинстві. Цивільним процесуальним примусом є фізичний або моральний (психологічний) вплив держави на учасників цивільного процесу та інших осіб, присутніх у залі судового засідання, для забезпечення їх належної поведінки під час розгляду цивільної справи, який у вигляді встановлених законом правообмежень застосовується безпосередньо судом або за його дорученням іншими уповноваженими особами у разі, коли авторитет закону та суду і переконання в необхідності виконання нормативних приписів виявляються недостатніми [7, с. 319]. Виходячи з цього, можна виділити такі основні ознаки цивільного процесуального примусу: 1) відносини, що виникають,

розвиваються, припиняються в ході застосування і припинення конкретних заходів процесуального примусу мають державно- владний характер; 2) може полягати у фізичному або моральному (психологічному) впливі держави в особі суду на учасників цивільного процесу, а також на інших осіб, присутніх у залі судового засідання; 3) завжди пов'язаний з деякими обмеженнями прав і свобод певних суб'єктів; 4) має місце у разі, коли авторитету закону та суду і переконання в необхідності виконання нормативних приписів недостатньо; 5) застосовується всупереч волі та бажанню відповідних суб'єктів.

Таким чином, цивільний процесуальний примус є видом державного примусу, що характеризується низкою особливостей, зумовлених юридичною природою цивільних процесуальних правовідносин.

Список використаних джерел

1. Марченко М. М. Теория государства и права : Учебник. - М. : Юрид. лит., 1996. - 431 с.
2. Самошенко И.С., Фарукшин М.Х. Ответственность по советскому законодательству. - М. : Юрид. литература, 1971. - 240 с.
3. Котюк В. О. Теорія права. Курс лекцій : навч. посіб. для юрид. фак. вузів - К. : Вентурі, 1996. - 147 с.

4. Теория государства и права : Учебник для вузов / Под ред. В. М. Корельского и В. Д. Перевалова - изд. 2-е, изм. и доп. - М. : НОРМА, 2001. - 450 с.
5. Поняття та види державного примусу / Ю. О. Ровинський // Держава і право. - 2010. - Вип. 49. - С. 35-41.
6. Васильев С. В. Гражданский процесс: учебное пособие / С. В. Васильев. - Харьков : Одиссей, 2006. - 512 с.
7. Цивільне процесуальне право України : підручник / Бичкова С. С., Бірюков І. А., Бобрик В. І. та ін.; За заг. ред. С.С. Бичкової. - К. : Атіка, 2009. - 760 с.

Кирдан Б.В., аспірант Національної академії
внутрішніх справ;
Науковий керівник: Бичкова С.С.,
доктор юридичних наук, професор, заступник
начальника кафедри цивільного права і
процесу Національної академії внутрішніх
справ

ЗАХИСТ ПРАВ АВТОРА: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

Конституція України закріплює право кожної людини на свободу творчості і гарантує захист цього права у разі його порушення. Автор має виключне право на результат своєї інтелектуальної діяльності, тобто самостійно їм користуватися чи передавати іншим суб'єктам. Але не рідко такий порядок порушується: інший суб'єкт без попереднього отриманого дозволу від автора чи особи, якій належать майнові права автора, починає розпоряджатись останніми на власний розсуд. Забезпечення належного захисту прав автора, на нашу думку, є достатньо важливим, оскільки саме від інтелектуального капіталу, який наявний в нашій державі, і залежить її становлення на світовій арені.

Поняття «захист прав автора» не визначено ні в Цивільному кодексі України, ні в Законі України «Про авторське право і суміжні права», тому вчені по різному його трактують.

Наприклад, Бондаренко С.В. вважає, що захист прав автора - це сукупність передбачених законодавством заходів, метою яких є відновлення та визнання прав, які були порушені, що включає

діяльність відповідних органів державної влади з поновлення та визнання прав, а також усунення перешкод, які заважають реалізації прав та законних інтересів їх суб'єктів [1, с.186].

Панасюк О.О. під захистом прав автора розуміє не тільки передбачені законом способи припинення їх порушення та притягнення порушників до юридичної відповідальності, а й заходи з визнання авторських прав [5, с. 759].

Ми вважаємо, наведені визначення дійсно є змістовними, але в повному обсязі не розкривають змісту аналізованого поняття. Тому ми пропонуємо уточнення визначення, а саме: захист прав автора - це сукупність передбачених законом заходів щодо відновлення та визнання порушених, невизнаних чи оспорених прав автора та притягнення винної особи (осіб) до цивільно-правової відповідальності.

Із наведеної дефініції можна виокремити такі ознаки захисту прав автора:

1) ним є сукупність передбачених законом заходів, тобто у законі чітко визначені заходи, за допомогою яких суб'єкт авторського права може захистити свої порушені, невизнані чи оспорені права;

2) ці заходи спрямовані на відновлення та визнання порушених, невизнаних чи оспорених прав: автор може захистити свої права не лише шляхом відновлення порушених прав, а й шляхом їх визнання. Таке твердження цілком підтверджується судовою практикою, зокрема: Держинський районний суд м. Харкова розглянув 11.06.2013 року у відкритому судовому засіданні питання про ухвалення додаткового рішення суду у цивільній справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання авторського права, стягнення моральної шкоди, компенсації, зобов'язання вчинити певні дії, скасування свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір [2].

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ розглянув 12.02.2014 справу за позовом ОСОБА_4 до ОСОБА_5, Державної служби інтелектуальної власності України про визнання авторського права та визнання свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір недійсним за касаційною скаргою ОСОБА_4, поданою представником - ОСОБА_6, на рішення апеляційного суду м. Києва від 23 жовтня 2013 року[6];

3) притягнення винної особи до цивільно-правової відповідальності. Ця ознака передбачає, що, загалом, юридична відповідальність поділяється на багато видів. У нашому випадку особа винна у порушенні, не визнанні чи оспоренні прав притягується саме до цивільно-правової відповідальності.

На наш погляд, вказівка у визначенні захисту прав автора на кількість винних осіб є також доречною, хоча така ознака і не є визначальною. Адже достатньо часто кілька осіб спільними діями (бездіяльністю) порушують, не визнають, оспорюють права автора, а тому і до відповідальності слід притягувати всіх таких осіб.

Враховуючи вищевикладене, ми пропонуємо внести зміни до статті 1 «Визначення термінів» Закону України «Про авторське право і суміжні права» і доповнити її ще одним терміном: «Захист прав автора - це сукупність передбачених законом заходів щодо відновлення та визнання порушених, невизнаних чи оспорених прав автора та притягнення винної особи (осіб) до цивільно-правової відповідальності».

Проаналізувавши поняття «захист прав автора», ми можемо чітко визначити, в чому ж полягає його сутність.

По-перше, діяльність щодо захисту прав автора дає можливість кожній фізичній та юридичній особі відстоювати своє законне, а точніше - конституційне, право в порядку передбаченому законом.

По-друге, відновлення і визнання порушених, невизнаних чи оспорених прав автора продемонструє кожному автору, що саме його праця, його інтелектуальна діяльність (результат такої діяльності) є важливими і держава гарантує захист належних йому прав.

По-третє, захист порушених, невизнаних чи оспорених прав автора деякою мірою допоможе запобігти в подальшому таким порушенням (профілактика правопорушень).

По-четверте, винна особа (винні особи) будуть притягнуті до цивільно-правової відповідальності.

Підводячи підсумок, хотілось би зазначити, що кожен автор повинен усвідомлювати: будь-яке порушене, невизнане чи оспорене його право має бути справедливо відновлене та визнане, а отже, захищене.

Список використаних джерел

1. Бондаренко С. В. Авторське право та суміжні права : Гкур лекції / С. В. Бондаренко. - К. : Ін-т інтел. власн. і права, 2008. - 288 с.

2. Додаткове рішення у справі № 2-1099/2011 від 11.06.2013 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

<http://reyestr.court.gov.ua>.

3. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 13. - Ст. 64.

4. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 29 серп. 2011р. : офіц. текст. - К. : ПАЛИВОДА А.В., 2011. - 56 с.

5. Панасюк О. О. Поняття та класифікація форм захисту авторських прав / О. О. Панасюк // Форум права. - 2013. № 1 - С. 758 - 762 [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13poozap.pdf>

6. Ухвала Вишого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справу справі № 6- 46979св13 від 12.02.2014 // Єдиний державний реєстр судових рішень ГЕлектронний ресурс]. - Режим доступу :

<http://reyestr.court.gov.ua>

7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 [Електронний ресурс].- Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

8. Цивільний процесуальний кодекс України : станом на 01 січ. 2012 р. - Х. : Одісей, 2012. - 184 с. - (Закони України).

*Клименко С.І., вчитель спеціалізованої
середньої загальноосвітньої школи І ступеня
№ 312 м. Києва*

МОВА ПРАВА ЯК БАГАТОРІВНЕВА ПІДСИСТЕМА
ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Мова - це сфера правової компетенції, а тому не слід розглядати її лише з позицій філології чи то лінгвістики. Щоб усвідомити це, треба державні інтереси щодо механізмів верховенства права поставити в основі питань її статусу. Мова

права - це цілісна комунікативно-галузева підсистема літературної мови з певним набором характерних лінгвостилістичних і структурно-жанрових ознак, зумовлених специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній.

«У свідомості юристів мова - це насамперед спосіб матеріалізації думки і волі законодавця. Однак сутність ролі мови у праві значно ширша» [3, с.148]. «Потрапляючи в руки тих, хто ставить собі за мету визначати поведінку інших, мова стає знаряддям влади в прямому значенні слова»[1, с.248].

Оскільки «мова права - це складна, багаторівнева підсистема літературної мови зі своїми функціонально-стильовими різновидами та жанрами, з багатим запасом специфічних мовних засобів», стає цілком зрозуміло, чому «лінгвістична підготовка юриста» - це тривалий систематичний процес [4, с.177].

Сьогодні «уміння спілкуватися мовою професії сприяє» не лише «швидкому засвоєнню спеціальних дисциплін», перш за все, «підвищує ефективність праці, допомагає орієнтуватися в професійній діяльності та в ділових контактах». Це «своєрідна візитна картка», що на думку, І. Харченко, «дає змогу судити» як про «освіченість», так «ерудицію, начитаність» особи [4, с. 176-177].

Разом з тим, підготовка висококваліфікованих юридичних кадрів з належною мовленнєвою, політично-правовою культурою продиктована самою Концепцією розвитку юридичної освіти в Україні, де точність та ясність юридичних формулювань є визначальними в питанні захисту прав громадян та держави (див. сучасні концепції розвитку юридичної освіти в Україні).

Оскільки природа правового регулювання вимагає бездоганного знання мови, тож наша увага буде повністю сконцентрована на термінологічних одиницях (питанні багатозначності), юридичних поняттях, великій кількості русизмів, діалектизмів, калькуванні конструкцій, порушенні мовної цілісності, відтак, невдалій синонімії, антонімії й паронімії у юридичних текстах.

«Чим простіша конструкція, тим вона більш досконала, прозора, природна» (Р. фон Ієрінга).

Іншими словами, специфіка мовного закону має чітко дотримуватись думки законотворця у правильному виборі мовних одиниць (лексичних, стилістичних, граматичних і синтаксичних) зумовлених тенденціями змін словникового складу мови та державними мовними нормами.

Щоб зробити юридичний текст більш чітким та зрозумілим, достатньо в мові права створити високі лінгвістичні стандарти.

Неузгодженість окремих правових норм, недосконале мовне забезпечення, все це, на думку Н. Артикуца, А. Дерябіна, С. Дорда,

0. Косаренко, П. Недбайла, Н. Пилипенка, Ю. Прадіда, Б. Спасова,

1. Харченко, Л. Шестопалова, Л. Чулінди, може призвести до зниження ефективності правового регулювання, погіршення загальномовної та мовної культури майбутнього фахівця.

Очевидно, опанування найбільш прийнятних засобів і прийомів юридичної публіцистики сприятиме не лише входженню України в європейський правовий простір, а й посилить «можливості засобів масової інформації здійснювати свої інформативні, просвітницькі та культурно-виховні функції, підвищить ефективність комунікації у суспільно-правовій сфері життя суспільства» [2].

Отже, «для того щоб система законодавчих термінів дійсно служила підвищенню рівня якості вітчизняного законодавства, нормопроєктувальники повинні керуватися вимогами, які висуваються наукою до юридичних термінів» [3, с.150]. А робота над культурою мовлення студентів включати не лише виключно теоретичний, а й практичний аспект, що містить систему вправ репродуктивного, ознайомлювального, творчого характеру.

На нашу думку, до лінгвістичної підготовки юриста введення спецкурсів з «Мови права» та «Правничої стилістики» сприятиме самостійності, кращому засвоєнню термінології за фахом.

Список використаних джерел

1. Ажеж К. Человек говорящий: Вклад лингвистики в гуманитарные науки / К. Ажеж / Пер с фр. - М.: Едиториал УРСС, 2003. - 304.

2. Артикуца Н.В. Мова права в її функціональних різновидах /Н.В. Артикуца // Сьогодення українського мовного середовища. - Кіровоград: Вид-во КДУ, 2008. - С.23-32.

3. Ключко, М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості [Текст] / М.І. Ключко // Державне будівництво та місцеве самоврядування. Вип. 18. - Х. : Право, 2009. - С. 148-154.

Харченко І.І. Термінологічна компетентність як обов'язковий складник мовно-професійної культури майбутніх юристів /І.І. Харченко //Термінологічний вісник. -2013. Вип. 2(2). - С. 176-180.

Турова Є.О., студентка юридично-психологічного факультету Національної академії внутрішніх справ;
Науковий керівник: Катеринчук К.В., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін, юридично-психологічного факультету Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПОНЯТТЯ «ПРОВОКАЦІЯ ЗЛОЧИНУ» У ВІТЧИЗНЯНІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Оскільки у чинному Кримінальному кодексі України відсутнє визначення «провокації злочину», ми вважаємо актуальним дослідити дане питання. Історичні корені провокації як правового явища виходять із законів Древнього Риму, якими встановлювалося правило «*propositio ad rorariis*» - процедура прямої апеляції до народу громадянина, засудженого судом магістрату. Тобто правовий інститут провокації споконвічно розумівся зовсім інакше, у порівнянні із сучасним його змістом, і був спрямований на забезпечення гарантії прав і законних інтересів громадян. В епоху середньовіччя відбувається поступова еволюція поняття провокації. У цей період, коли створювалася політика, вільна від будь-яких стримувань морального або релігійного характеру та яка брала до уваги тільки реальні інтереси монарха, методи провокації одержали широке поширення. Найбільш серйозний рівень теоретичної розробки питання щодо провокації одержало у матеріалах європейської літератури ще в середині XIX ст. і у вітчизняній юридичній літературі другої половини XIX - початку XX ст. Вітчизняні вчені та науковці досліджуючи дане питання дійшли висновку, що провокацією визначається ситуація, коли особа схиляє іншу особу до вчинення злочину з метою викриття її у вчиненні злочину. Аналіз понять дає підстави зробити висновок, про те, що провокація є одним з видів підбурювання, якій характерна мета викриття особи у вчиненні злочину і притягнення її до відповідальності. О.В. Говорухіна дає наступне

визначення провокації злочину, а саме: це умисні односторонні дії особи (провокатора), спрямовані на втягнення особи, яку провокують, у вчинення злочину з метою викриття останньої у скоєному. При цьому провокація злочину відрізняється від підбурювання до вчинення злочину та не створює співучасті [1, с. 4]. О.Ф. Бантишев, С.А. Кузьмін вважають, що провокація злочину - це активні дії суб'єктів з умисного спонукання особи (осіб), які не мають злочинного умислу до скоєння злочину з метою наступного викриття особи, котра скоїла даний злочин [2, с. 105].

О.І. Альошина під провокацією злочину розуміє завідоме створення особою обстановки, що викликає вчинення іншою особою злочину, або співучасті у такому злочині з метою її викриття, шантажу або заподіяння іншої матеріальної чи нематеріальної шкоди такій особі [3, с. 4]. Підтримуємо думку тих науковців, які вважають, що провокаційна діяльність можлива по відношенню до будь-якого з умисних злочинів: отримання неправомірної вигоди службовою особою; підкупу службової особи юридичної особи приватного права; незаконного обігу зброї, наркотичних засобів чи психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; злочинів проти власності, життя та здоров'я, честі та гідності; податкових та військових злочинів і т.д. У зв'язку з цим, слід зазначити, що існує необхідність в проведенні кримінально- правового аналізу видів провокаційної діяльності, результатом якого повинні стати теоретично обґрунтовані пропозиції стосовно удосконалення кримінального законодавства в частині провокації злочинів.

Список використаних джерел

1. Говорухина Е.В. Понятие и правовые последствия провокации в уголовном праве : автореф. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. «Уголовное право и криминология; уголовно исполнительное право» / Е.В. Говорухина. - Ростов, 2002. - 18 с.
2. Бантишев О.Ф. Провокация хабара как специальный вид соучастия у злочині/ О. Ф. Бантишев, С. А., Кузьмін. - К. : Прецедент, 2008. - 120 с.
3. Альошина О.І. Провокація злочину (кримінально-правове дослідження) : автореф. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. «Уголовное право и криминология; уголовно исполнительное право» / О.І. Альошина. - Дніпропетровськ, 2007. - 19 с.

Красницький В.О., студент навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ;
Науковий керівник: Лощинська Н.В., доцент
кафедри юридичного
документознавства Національної академії
внутрішніх справ, кандидат філологічних наук,
доцент

УЖИВАННЯ ЛАТИНСЬКИХ СЛІВ У ТЕКСТАХ ПРАВОВОЇ СФЕРИ

Однією з основних властивостей лексики законодавчих текстів є наявність латинізмів, адже певні ідеї, поняття неможливо виразити без використання латинських термінів:

домінантний, нація, реформа, еміграція, імунітет, утопія, цивілізація тощо.

Слід зауважити, що латинські слова з давніх часів почали проникати в українську мову: у X-XV ст. - через грецьку мову, у XV-XVI - польську, а з XVII ст. - як через латинську, так і через німецьку, французьку мови. Навчання латинській мові у Західній Європі з часів античності до XVII ст. диктувалося практичною потребою, оскільки ця мова була мовою науки, дипломатії, європейської літератури, адміністративної та судової практики, міжнародної торгівлі. У середньовіччі вона набула значення міжнародної юридичної мови; нею були написані правові акти раннього середньовіччя (Варварські правди, «Саксонське зеркало» тощо) [1, с. 177]. Необхідно звернути увагу на те, що процес входження латинських слів в юридичну терміносистему очевидний і зрозумілий, оскільки римське право мало визначальний вплив на формування законодавства майже всіх європейських держав. Без понять і термінів, розроблених римськими юристами, не може обійтись жодне національне право. За кожним латинським терміном стоїть певне поняття, категорія правознавства, яку важко зараз виразити іншим словом так, щоб воно точно і повно передавало зміст латинського терміна.

Багато юридичних понять, які вперше були розроблені в римському праві, пізніше перейшли в лексику законодавства інших держав. У середні віки на Русі латинська мова поступово

почала впливати на вітчизняну. Протягом довгого часу вона була офіційною державною мовою. Пізніше вона втратила своє значення і в законодавстві, оскільки закони почали видавати національними мовами або перекладати з латинської мови на національну мову [1, с. 188].

Більшість римських юридичних термінів дійшли до наших днів, ставши надбанням багатьох сучасних правових систем та законодавчих актів.

Збагачуючи українську мову, збільшуючи її виражальні можливості та придатність як засобу спілкування в суспільстві, латинські слова поступово втрачають свій іншомовний характер, підпорядковуються законам фонетики та граматики української мови. Багато латинізмів (*апеляція, адвокат, документ, дублікат, інстанція, конституція, копія, кримінологія, нотаріус, оригінал, юстиція* тощо) настільки міцно ввійшли до складу юридичної лексики сучасної української мови, що мовці часто забувають про їх латинське походження та сприймають як рідні українські слова.

Слова переходять в іншу мову як усним, так і писемним шляхом. Слово запозичується разом зі значенням предмета чи поняття, яке воно визначає, наприклад, *алибі* -лат. *alibi*, *кодекс* - лат. *codex*, *процес* -лат. *processus*, *юрист* - нім. *juris* від лат. *jus*. Якщо слова прямо переходять з однієї мови в іншу, такі запозичення називаються безпосередніми (напр., з латинської *ексцес, превенція*). Якщо слова з'являються в іншій мові внаслідок посередництва третьої мови, такі запозичення називаються опосередкованими (напр., з латинської через французьку - *версія, раціоналізація, резерв, реформа*, з латинської через німецьку - *референція*, з польської мови через французьку запозичено латинський термін *регламент*).

Слід зазначити, що термін, який не має асоціації з іншомовним словом у рідній мові, є більш точним і конкретним, оскільки за його допомогою існує більше можливостей уникнути небажаної багатозначності. Наприклад, *рецидив* (франц. *recidive* від лат. *recidivus*) - той, що відновлюється - повторне або неодноразове вчинення злочину особою, що раніше відбувала покарання за аналогічний злочин[2, с. 805].

Проте часто запозичуються й такі слова, які не дають нового, паралельного найменування предметам і поняттям, які вже існують. Порівняйте: лат. *інкримінувати* — укр.

звинувачувати, лат. *фальсифікація* - укр. *підроблення*. Вживання латинізмів, англоамериканізмів, германізмів тощо повинно мати достатні підстави, а саме: «стійке входження іншомовного терміна в мову і відсутність в ній лексеми для позначення відповідного поняття» [3, с. 15]. Доцільність використання запозичених слів і критерії їх включення до юридичного тексту залежать, по-перше, від наявності чи відсутності власних синонімічних одиниць, по-друге, від мовної культури того, хто пише, і, безпосередньо, його майстерності.

Неправомірно віддавати перевагу малозрозумілій іншомовній термінології перед повноцінним українським словом і словосполученням, зловживати класичною латинською мовою на позначення юридичних понять, відносин, процесів. І тому, коли іншомовне слово може бути без втрат замінено, його не потрібно вводити до тексту. Недоречно, наприклад, використовувати такі терміни, як *ексклюзивний* (укр. *винятковий, надзвичайний*), *інсинуація* (укр. *наклеп*), *пролонгувати* (укр. *продовжити*), *рентабельний* (укр. *прибутковий*) тощо.

Таким чином, правильне й доречне вживання латинських слів у юридичному тексті вимагає дотримання таких правил: а) не використовувати латинські слова без потреби; б) латинське слово можна вживати в тому випадку, коли воно точніше й повніше, ніж українське, розкриває відоме поняття; в) латинське слово необхідно вживати тільки у тому значенні, з яким воно запозичувалося; г) не можна вживати в одному тексті для позначення того самого поняття латинське та власне українське слово.

Список використаних джерел

1. Красницька А.В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування : Посібник. - 2-е вид., доп. і переробл. - К. : Парламент. вид-во, 2006. - 528 с.
2. Словник іншомовних слів : 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. - К. : Довіра, 2000. - 1018 с.
3. Трач Н.С. Українська правнича термінологія в XX ст. : автореф. дис... канд. фіз.-мат. Наук : 01.04.01 / Н.С. Трач; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. - Чернівці, 2009. - 20 с.

Андрієнко В.В., курсант 31 групи факультету
підготовки фахівців спеціальних підрозділів
Національної академії внутрішніх справ;
Науковий керівник: Красницька А.В., доцент
кафедри юридичного документознавства
Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

СИНОНІМІЯ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Українська юридична термінологічна система є невід’ємним елементом правової реформи. Сьогодні українську юридичну термінологію формують нормативно-правові акти, які створювались у різний час, використовувались різними політико-економічними устроями, ґрунтувались на різних методологічних засадах, мали різну мету. Сьогодні, коли швидко розвивається законодавча діяльність, зокрема, юридична термінологія, - один із найважливіших напрямів впливу юридичної теорії на практику, точність і ясність юридичних формулювань, чітке їх мовне втілення, - правильне вживання юридичної термінології визначає ефективність дії законодавства, сприяє зміцненню законності й дисципліни, охорони і забезпечення прав особистості[1, с. 77].

Серед проблем юридичної термінології важливе місце відведене синонімії. Як відомо, синоніми - це слова, близькі за значенням, різні за звучанням, але різняться змістовим, емоційним і стильовим відтінком, наприклад, *сильний - могутній; стислий - короткий, лаконічний; авторитет - престиж, репутація, вплив, повага* тощо. У тексті документа використовується одне зі слів, а не весь синонімічний ряд.

Зауважимо, що синонімія є одним із найцікавіших мовних явищ, яке безпосередньо пов’язане з багатством і різнобічністю словникового складу, з питанням культури мови, стилістики. Наявність синонімів допомагає урізноманітнити мовлення, уникнути повторення слів, найточніше висловити думки і почуття. Точність і виразність змісту юридичного тексту часто

залежить від того, наскільки правильно і доречно підібрані слова. Багатство синонімії дає можливість вибрати найточніше для певного контексту слово, уникнути неоднозначного тлумачення висловлення, зберегти нейтральний тон[2, с. 76].

Не всі синоніми однаково поширені в усіх її функціональних стилях, тобто вони можуть розрізнятися між собою стильовим співвідношенням. На цій підставі Т.В. Михайлова поділяє їх на дві групи: 1) синоніми загальноновживані: *повідомлення* - *оповіщення*, *рапорт* - *донесення*, *екзамен* - *іспит* тощо. Такі синоніми поширені лише у діловому стилі; 2) синоніми, співвіднесені з будь-яким функціональним стилем: загальноновживані слова *захисник*, *оборонець*, а синонім до них - *поборник* використовується в ораторському мовленні[3, с. 78].

В українській юридичній термінології синонімія є поширеним явищем. У мові права існує чимало різних мовних позначень одного й того самого поняття, наприклад: *державна мова* - *офіційна мова*, *тягар доказування* - *обов'язок доказування*; *позбавлення волі* - *ув'язнення*; *залучати до злочинної діяльності* - *втягувати у злочинну діяльність* тощо. При використанні синонімів потрібно зважати на такі правила їх функціонування: не допускається взаємозаміна синонімів, особливо коли одне слово є запозиченим, інше - власне українським (*контракт* - *угода*); слово треба використовувати з точним урахуванням відтінків значень: (*авторитет* - *престиж*) [4, с. 57].

При складанні проектів нормативних актів розуміння і правильний підбір синонімів та омонімів з-поміж проблем юридичної термінології займає одне із перших місць. Нормативні акти, розраховані на неодноразове застосування, повинні викладатися мовою і стилем, що відповідають діям і меті права як регулятора суспільних відносин. Неточне формулювання юридичних приписів, використання синонімів та омонімів певним чином можуть відобразитись на досягненні завдань, що стоять перед правом. Слід зауважити, що при підготовці та застосуванні правових актів синоніми повинні повністю збігатися за змістом і не мати будь-яких інших відтінків, наприклад, *підприємницьке законодавство* - *законодавство*

про підприємництво, транспортні засоби - засоби транспорту тощо. Так само збігаються повні найменування загальноприйнятих скорочень, наприклад: Міністерство внутрішніх справ - МВС, Міністерство юстиції - Мін 'юст, оперативний уповноважений - оперуповноважений, районний відділ - райвідділ [5].

Правові акти часто мають відхилення від норм використання термінів, особливо якщо це акти різної юридичної сили. У забезпеченні єдності вирішальну роль відіграє лексика законів, указів, постанов. Акти цих рівнів вирішують проблеми синонімів значною мірою однорідним способом, що є суворою ієрархією субпідрядних актів.

Учені вважають, що домогтися повного усунення синонімії з термінології законодавства у правових нормах можна лише при виникненні нової галузі права, коли для неї можна заново розробити і стандартизувати термінологію.

Отже, синонімія посідає важливе місце при складанні текстів законопроектів, нормативно-правових і правозастосовних актів.

Список використаних джерел

1. Артикуца Н.В. Мова права і юридична термінологія. - К., 2004.
2. Михайлова Т.В. Багатозначність українських науково-технічних термінів та її репрезентація в лексикографії // Вісник Харківського університету. - Серія Філологія. - 2001. - № 520: Філологічні аспекти дослідження дискурсу. - Вип. 33.
3. Михайлова Т.В. До питання про синонімію термінів // Українська термінологія і сучасність: Тези доп. Всеукр. наук. конф. - К., 1996. - С.76.
4. Красницька А.В., Чулінда Л.І. Ділова українська мова. Курс лекцій. - К., 2002.
5. Інтернет-ресурс - <http://ffre.ru/mabewatyfsmabew.html>.

Лозова Т.О., студентка юридично-психологічного факультету Національної академії внутрішніх справ;
Науковий керівник: Янковська Г.В. доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін юридично-психологічного факультету Національної академії внутрішніх справ, кандидат філологічних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОГО ТЕКСТУ НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

У сучасних умовах, які пов'язані з євроінтеграційними процесами та всесвітньою глобалізацією, правова комунікація відіграє велике значення. З метою уможливлення комунікації, долаючи мовні і культурні бар'єри, має бути узгоджена або мова однієї із взаємодіючих сторін, або третя нейтральна мова, але прийнятна як загальний засіб зв'язку - «лігвіагіпса» [1, с. 20]. У «Юридичній енциклопедії» юридичну мову визначають як різновид літературної мови з характерними лінгвостилістичними і структурно-жанровими ознаками, зумовленими специфікою правової сфери та комунікативними професійними потребами в ній [4, с. 472]. Міжкультурна правова комунікація відбувається середнеоднакових правових систем за допомогою різних мов, і саме тому потрібно враховувати певні вимоги, що застосовуються до перекладу юридичного тексту, що й зумовлює актуальність даної теми.

Що стосується перекладу юридичного тексту, цей процес не можна назвати простим. Яскравим прикладом важливості та складності може бути заснування Європейського Союзу (ЄС), де багатомовність та лінгвістична рівність всіх членів були одним із основоположних принципів практичного існування цієї організації. Саме лінгвістичне та культурне різномаття надає ЄС його специфічного характеру. Європейський парламент як орган законодавчої влади створює закони, які стають законами в державах-членах і мають пряму дію по відношенню до всіх громадян ЄС. Всі ці закони перекладаються та публікуються офіційними мовами відповідних держав-членів ЄС.

Переклад юридичного тексту будь-якого типу, починаючи від законів і договорів до судових свідчень, є практичною діяльністю, яка стоїть на перехресті теорії права, теорії мови та перекладу. Тому дуже важливим є те, щоб перекладач мав основні знання з права та юридичної мови, а також розумів, який вплив це може мати на майбутній переклад. Сьогодні в Україні видається величезна кількість юридичних словників, але більшість із них, на думку дослідників, мають достатньо серйозні вади як юридичного, так і лінгвістичного характеру[2, с. 165].

Кожне суспільство має різні культурні, соціальні, лінгвістичні структури, які розвивалися протягом всієї історії відповідно до власних умов. Юридичні поняття, правові норми та їх застосування різняться в залежності від того, у якому суспільстві відбувається цей процес, відображаючи певні особливості цього суспільства. Юридичний переклад включає в себе переклад однієї правової системи на іншу. Це суттєво впливає на юридичний переклад, коли комунікація здійснюється різними мовами, у різних культурних середовищах та правових системах.

Головною лінгвістичною проблемою юридичного перекладу є відсутність еквівалентної термінології в різних мовах. Це вимагає постійного порівняння правових систем. Зрозуміло, що можна стикнутися з нормами чи правилами, які відрізняються за значенням чи умовами застосування. Але зовсім іншим є те, коли відсутня навіть ціла система норм чи правил. Одна із сфер, де виникають певні термінологічні проблеми, стосується судових посад. Так, в Англії та Австралії існують такі терміни, як judge, justice (судді Верховного Суду, наприклад), magistrate (лише мирові судді). В Україні існує лише один термін -суддя. Він застосовується для суддів усіх рівнів. Враховуючи той факт, що правова комунікація може відбуватися і в рамках різних правових систем, слід зазначити, що важливим чинником правильного перекладу є розуміння всієї структури системи, значення її інститутів[4, с. 219].

Отже, з метою правильного перекладу юридичного тексту іншою мовою необхідно насамперед вивчити і порівняти терміни, що використовуються в різних правових системах. У тому ж випадку, якщо не існує еквівалентів, з'являється потреба у створенні неологізмів чи передачі цих термінів в оригіналі.

Правова комунікація є дуже специфічною сферою завдяки тому, що її учасники повинні мати як правові, так і лінгвістичні знання. Урахувавши все це, Україна зможе стати повноцінним членом ЄС в найближчому майбутньому.

Список використаних джерел

1. Вербенєць М.Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування : Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2004.
2. Сушинська І.М. Юридична термінологія як один із складників формування мовленнєвої культури студентів- правознавців / І. М. Сушинська, П.Г. Давидов // Культура Причорномор'я: научный журнал. - 2006. - № 82. - Т. 2.
3. Хаджирадєва С.К. Підготовка державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації: концептуальні засади й стратегія модернізації технологій: Автореф. дис. . д-ра наук з держ. упр.: 25.00.03; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - К., 2006.
4. Янишин Н.П. Юридична термінологія як об'єкт мовознавчих досліджень / Н.П. Янишин // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. - 2011. - № 6. - Ч. 2.

Дзигора М.С., студентка юридично- психологічного факультету Національної академії внутрішніх справ;
Науковий керівник: Красницька А.В., доцент кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СПЕЦИФІКА ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

При утворенні правових актів використовується стиль, який обслуговує суто офіційні стосунки між державною владою і населенням, між особистістю і суспільством, установами, організаціями, підприємствами, фірмами між собою. Офіційно-

діловий стиль є переважаючим для юридичної мови, тому що «обслуговує» два найважливіших його рівні: мову законів - законодавчий підстиль; мову інших юридичних документів - побутово-діловий підстиль. Офіційно-діловому стилю притаманні функції волевиявлення, імперативності, фіксації правових відносин, передачі інформації. Основною функцією стилю є повідомлення громадянам, установам та організаціям законів, постанов, розпоряджень та іншої офіційної інформації.

Серед учених, які досліджували офіційно-діловий стиль, сформувалися чіткі погляди на призначення та ознаки цього стилю. Зокрема, Ю.І. Палеха у своїй праці «Управлінське документування» виділяє такі основні ознаки офіційно-ділового стилю: 1) офіційно-діловий стиль ґрунтується на логічній основі. Найважливішим у ньому є послідовність і точність викладу актів, документальність, об'єктивність оцінок, гранична чіткість, емоційно-експресивна нейтральність вислову; 2) цей стиль відзначається суворими вимогами до лексики й фразеології (широке використання професійної термінології, абreviатур, відсутність діалектизмів, жаргонізмів); 3) високий ступінь одноманітності, стандарту форми, суворе регламентація розміщення та будови тексту [3].

Специфіка офіційно-ділового стилю полягає в певних стильових рисах, що притаманні лише йому, а саме: нейтральний тон викладу змісту; точність та ясність слів, термінів, і понять; лаконічність, стислість і послідовність викладу фактів; документальність; наявність необхідних для певного документа реквізитів; суворе регламентація тексту; поділ тексту на параграфи, пункти, підпункти, абзаци.

М.Г. Зубков описав такі мовні засоби офіційно-ділового стилю: широке використання суспільно-політичної та адміністративно-канцелярської термінології (функціонування закладу, узяти участь, регламентація дій); наявна фразеологія повинна мати специфічний характер (ініціювати питання, висунути пропозицію, поставити до відома); відсутність авторської мовної індивідуальності та емоційно - експресивної лексики; застосування синонімії не повинно викликати двозначності сприймання; наявність безособових і наказових форм дієслів у формі теперішнього часу; чітко регламентоване розміщення та побудова тексту [2].

Відзначаючи характер і писемну форму офіційно-ділового стилю, М. Брандес логічно продовжує: «...він не є мовою

регулярного масового спілкування. Крім того, він комунікативно односторонній: це мова повідомлення, а не спілкування. Його сприймають, але дуже рідко відтворюють, і ним не говорять». Зауваження «ним не говорять» є дуже суттєвим для характеристики офіційно-ділового стилю: його використовують, він - засіб: системний, кодовий, схематичний [1].

В офіційно-діловому стилі може використовуватися лексика з інших прошарків, зокрема, наукова-термінологічна, виробничо-професійна, суспільно-політична, що залежить від того, яку галузь суспільного життя він обслуговує. Загалом для цього стилю властиве суворе дотримання зразків оформлення ділових паперів, мова яких повинна бути точною, зрозумілою, чіткою, стислою.

Отже, офіційно-діловий стиль задовольняє потреби суспільства в документальному оформленні актів державного, суспільного, політичного, економічного життя, ділових стосунків між державами, організаціями, між членами суспільства в офіційній сфері їх спілкування[4, с. 12]. Особливостями стилю текстів правових актів є: змістова однозначність, чіткість, точність, зрозумілість викладу; логічна послідовність, аргументованість, переконливість, повнота викладу правової інформації; стилістична нейтральність; точність і ясність юридичних формулювань; правильне й однакове вживання юридичної термінології.

Список використаних джерел

1. Брандес М. П. Стилiстика тексту: Навч. посiбник : [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

<https://iqlib.ru/book/preview/1D02A23C46BB452589A3BBD262F1A7D5>.

2. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова: Навч. посiбник: [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

<https://docs.google.com/fTe/d/0ByCv3NNjEjRbVFdJZkZBdXFOTE0/edit>.

3. Палеха Ю. І. Управлінське документування : Навч. посiбник : [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

<https://dilo.kiev.ua/ud1ozd.html>.

4. Білоусова О.І. Граматична специфіка мови українського законодавства // Автореф. дис. ... канд. філол. наук. - Дніпропетровськ, 2010.

Южека Р.С., студент юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;
Науковий керівник: Кізіль М.А., викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Кримінальним процесуальним кодексом України передбачена окрема глава, в якій наведено перелік і в загальному вигляді визначено засади кримінального провадження. Серед такого переліку засад п. 22 ч. 1 ст. 7 КПК України закріплено мову, якою здійснюється кримінальне провадження. Крім того, ст. 29 кодексу стосується тлумачення питання мови, якою здійснюється кримінальне провадження. Так, посадові особи органів, які здійснюють кримінальне провадження, складають процесуальні документи саме державною, українською мовою.

Дослідженнями розвитку мови займалися такі вчені, як: Е.Сепір, Б.Уорф, В.Виноградов, Є.Поливанов, М.Марр, О.Потебня та ін. Із праць дослідників відомо, що мова тісно пов'язана з людським мисленням, мова відображає в собі суспільну свідомість, що значно може впливати на кримінальне провадження. Питання мови актуальне в усіх сферах людської діяльності.

Кримінальне провадження здійснюється державною мовою. Сторона обвинувачення, слідчий суддя та суд складають процесуальні документи державною мовою [1]. Згідно із Законом України «Про засади державної мовної політики» від 03 липня 2012 року, державна (українська) мова - це закріплена законодавством мова, вживання якої обов'язкове в органах державного управління та діловодства, установах та організаціях, на підприємствах, у державних закладах освіти, науки, культури, у сферах зв'язку та інформатики тощо [2].

За загальним правилом, кримінальне провадження в Україні здійснюється українською мовою, яка за ст. 10

Конституції України визнається державною [3]. Втім, кримінальне провадження може здійснюватися не лише мовою державною, а й мовою більшості населення тієї чи іншої місцевості [2]. Особа повідомляється про підозру у вчиненні кримінального правопорушення державною мовою або будь-якою іншою мовою, якою вона достатньо володіє для розуміння суті підозри у вчиненні кримінального правопорушення.

Сторона обвинувачення, слідчий суддя та суд складають процесуальні документи державною мовою (ч. 1 ст. 29 КПК України) [1]. Однак таке положення не обмежує право особи, яка не знає державної мови або знає її недостатньо, вживати під час провадження рідну або іншу мову (ч. 3 ст. 29 КПК України) [1]. Норма гарантує підозрюваному, обвинуваченому, свідку й узагалі будь-якому учаснику кримінального процесу низку прав, які встановлюються та забезпечуються КПК України, а саме: давати показання; заявляти клопотання; подавати скарги; виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись у разі необхідності послугами перекладача в порядку, передбаченому цим кодексом; користуватися власною мовою, якщо він або вона недостатньо володіє державною (українською) мовою; право на допомогу перекладача; право на отримання певних процесуальних документів, перекладених мовою, якою володіє відповідний учасник кримінального процесу тощо.

Таким чином, кримінальне провадження здійснюється державною (українською) мовою, а також має наскрізний характер, що проявляється на всіх стадіях кримінального провадження, проте на деяких стадіях і з певними категоріями учасників така засада проявляється з певними особливостями через інший правовий статус учасників правовідносин. Зокрема, вони мають місце під час провадження за участі іноземців, коли в разі незнання ними мови судочинства обов'язковою є участь перекладача, захисника тощо.

Список використаних джерел

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-УІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2013. - № 9-10. - № 11-12. - № 13. - Ст.88

3. Закон України «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 року № 5029-УІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2013. - №23. - Ст.218 (із наступними змінами).

4. Конституція України: станом на вересень 2015 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1996. - № 30. - 141 с.

Бабчук Ю.І., курсант Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ;

Науковий керівник: Бойчук В.М., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ, кандидат філологічних наук, доцент

МОВЛЕННЄВІ ДЕВІАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ЮРИДИЧНОЇ СФЕРИ

Останнім часом у лінгвістиці посилюється інтерес до вивчення відхилень у текстах різних типів, зокрема юридичних. Предметом нашого дослідження послугувало усне мовлення юристів. Для виявлення девіантних структур використано прийом лінгвістичного спостереження.

З поняттям девіації тісно корелює поняття мовної норми, під якою розуміємо сформоване у кожного вміння всебічно користуватися мовою в її соціально усвідомлюваних і усталених формах, кожна з яких має статус літературної норми [1, с. 360]. Норма є об'єднувальним і зміцнювальним елементом складної структури літературної мови на всіх етапах її розвитку. Тому основною її ознакою є стабільність, яка спирається на традицію [2, с. 70].

Порушення мовних норм виникає внаслідок недостатньої мовної компетенції учасників ситуації спілкування, зокрема майбутніх правоохоронців. Однак не менш важливою причиною ненормативного мовлення комунікантів є не стільки рівень компетентності учасників, скільки дезорієнтація мовця-юриста в конкретному мовленнєвому акті, його неготовність до несподівано заданої теми спілкування. Тому мовленнєві

помилки мають не лише лінгвістичну природу, а й когнітивну, психологічну.

Як засвідчує досліджуваний матеріал, найбільш поширеними помилками працівників юридичної сфери є:

- використання плеоназмів (*у кінцевому підсумку, спільна угода, уперше ознайомитися з матеріалами справи*);

- тавтологія (*бездоказові докази, слідчі органи*

розслідували, засудити засудженого, запитати питання у підсудного);

- надмірне використання дієприкметників(*головуючий, виконуючий, діючий, правлячий, співпрацюючий*);

- девіантне закінчення іменників II відміни чоловічого роду однини у Р. в. (*пункта, акту, відсотку, архіва, текста*);

- помилкове узгодження у прийменникових конструкціях, спричинене неправильним використанням прийменників (*справа по звинуваченню, заслуговувати уваги, по професії, робота по підготовці, згідно закону*);

- використання калюк (*заложник, виключення, приналежність, відноситися, заключення, слідуєчий, настоювати*);

- девіантне утворення ступенів порівняння прикметників, калькованих з російської мови, зокрема аналітичних форм (*самий вільний, більш правильніший*).

Отже, у професійній діяльності юриста рівень грамотності мовлення надзвичайно важливий, оскільки юрист повинен бездоганно володіти всіма нормами мови і застосовувати їх в офіційно-діловій комунікації.

Список використаних джерел

1. Дудик П. С. Стилистика української мови. Навчальний посібник / П. С. Дудик. - К. : Академія, 2005. - 368 с.

2. Коць Т. А. До проблеми лексичної норми сучасної української літературної мови / Т. А. Коць // Мовознавство. - 2009. - № 1. - С. 70-75.

Фтемова А.М., курсант Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ;

Науковий керівник: Бойчук В.М., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ, кандидат філологічних наук, доцент

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Питання соціального статусу державної мови у її взаємозв'язках з мовами інших етнічних груп, що проживають на території України, значною мірою визначається ступенем досконалості чинного мовного законодавства і ефективністю мовної політики держави, яка безпосередньо регулює мовні відносини у соціумі. Однак Україна є поліетнічною державою, яка відповідно до Конституції та міжнародно-правових актів гарантує захист і розвиток як державної, так і всіх мов національних меншин на своїй території.

Питання формування мовної політики та закріплення її базових основ у національному законодавстві є актуальною проблемою сьогодення, яка вже стала предметом наукових студій політиків, політологів, мовознавців, соціологів, культурологів, філософів. Із поняттям мовної політики нерозривно пов'язане питання мовної ситуації, яка значною мірою залежить від етнічних, культурно-мовних, соціально-політичних та інших чинників як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Це призводить часто до недотримання норм чинного мовного законодавства і створює передумови для його коригування та вдосконалення.

Із початком демократичних процесів у кінці 80-х років XX століття у країнах СРСР гостро постало вирішення мовного питання. Внаслідок цього в Україні статус державної отримала українська мова, що було визначено статтею 2 Закону УРСР «Про мови в Українській РСР» від 28 жовтня 1989 р. Під державною розуміють мову офіційного спілкування громадян певної держави; офіційну мову діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування; мову, обов'язкову для

вивчення в закладах освіти, що існують на території певної держави; мову державних засобів масової інформації; основну мову в діяльності політичних партій та інших громадських об'єднань; офіційну мову політичних, освітніх, наукових та інших форумів, зборів, зібрань тощо. Таким чином, Закон надавав українській мові великі повноваження, але водночас гарантував вільний розвиток і рівноправність національних мов, що мало стати, як ідеться в преамбулі, основою духовного взаєморозуміння, культурного взаємозбагачення та зміцнення дружби народів.

Загалом Закон «Про мови...» на час свого видання (1989 р.) мав доволі прогресивний характер, оскільки відкрив українській мові нові перспективи розвитку. З набуттям Україною незалежності українська мова почала активно вживатися в різних сферах життєдіяльності, тобто розширилися межі української мови в комунікативному просторі. У культурно-мовному плані мовна ситуація в Україні визначалася також і ступенем асимільованості з боку провідної раніше нації представників корінної нації в їхній мовній поведінці та національно-мовній ідентифікації. Ідеться передусім про вплив переважаючих верств російськомовного населення, до яких входили не лише етнічні росіяни, а й представники української та інших націй, які, хоча й усвідомлювали свою національність і в побуті спілкувалися рідною мовою, вважали себе, однак, «руськими», об'єднуючи себе з власне росіянами. Незважаючи на послідовні і логічні заходи державного рівня з утвердження української мови в усіх сферах суспільного життя, загалом не досягнуто задекларованих цілей. На нашу думку, мовна політика України була і залишається поміркованою, надто обережною, не схильною до будь-яких радикальних кроків. Це виявляється у невиконанні чи ігноруванні вимог чинного мовного законодавства, безконтрольності. Як наслідок - українська мова виштовхується на маргінес, не отримує належної підтримки з боку держави.

Наразі безперечним залишається той факт, що мовна політика не займала одне з центральних місць у системі загальнонаціональної політики влади, а сьогодні це питання набуває особливої актуальності.

Семенюк Г.А., курсант Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ;
Науковий керівник: Яслик В.І., викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ

СЛЕНГ У МОВІ КУРСАНТІВ ПРИКАРПАТСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Молодіжне спілкування здавна є об'єктом вивчення у лінгвістиці. Особливо цікавим є сленг майбутніх правників, оскільки їхнє мовлення відзначається точністю та стандартністю, тому сленг у мові права вважається девіантною рисою. З іншого боку, майбутні правоохоронці повинні знати і розуміти мову представників різних субкультур та молоді з метою порозуміння.

Під терміном *сленг* розуміємо нелітературну додаткову лексичну систему одиниць мови, яка представляє певну субкультуру.

У мові курсантів сленг вживається з метою пожвавлення та розширення мови, збагачення її цікавими словами і фразами. Однак сленг у мові курсантів не є системною формою існування мови, оскільки не має власної специфіки фонетичного та граматичного рівнів і ґрунтується на закономірностях національної мови [1, с. 560].

Основна функція сленгу в мові курсантів, як засвідчило опитування, - полегшити вимову складних слів, а також кодування певних найменувань. Наприклад: *побутовий злочин* - *битовуха*, *старший лейтенант* - *старлей*, *домашнє завдання* - *доза*, *стрійова записка* - *стрійовка*, *командир взводу* - *бос*, *курсанти першого курсу* - *духи*, *самопідготовка* - *сампо*, *фізкультура* - *фізра*, *фізо*.

Використовується сленг також для іронічного найменування певних понять: *вбивство* - *мокруха*; *тюрма* - *мав'ятник*; *курсант*, який *склав залік автоматично* - *автоматчик*; *порушити дисципліну* - *залетіти, влетіти*; *взвод* - *банда*; *магазин* - *чипок*; *звільнення* - *увал*; *курсанти старших курсів* - *діди*; *полковник* - *палкан*.

Однією з особливостей сленгу є його динамічність, адже слова цього типу виникають кожен день, хоча не всі входять в активне використання курсантами.

Отже, у курсантів сленг слугує засобом гумору та сатири, а також використовується для полегшення спілкування. Сленг важливий елемент курсантської мови, що робить її «живою», однак його потрібно використовувати з обмеженням, оскільки це не літературна форма мови.

Могорук Я.В., курсант Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ;

Науковий керівник: Яслик В.І., викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ

МОВА ПРАВА ЯК ОСОБЛИВИЙ РІЗНОВИД УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Особливістю мови права є те, що вона обслуговує сферу правових відносин, тому характеризується наявністю низки специфічних ознак, які притаманні лише мові юрисдикції.

Об'єктом нашого дослідження слугували юридичні тексти найрізноманітніших жанрів (закони, постанови, накази, статті тощо).

Н. В. Артикуца визначає мову права як функціональний різновид літературної мови з характерними лінгвостилістичними та структурно-жанровими ознаками, зумовленими специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній [1, с. 34]. Як будь-який інший різновид мови, мова права ґрунтується на законах української літературної мови, однак рисами, що виокремлюють її як особливий різновид мови, є:

І. Функція нормативно-правового регулювання. Мова права призначена для збереження та передавання інформації, пов'язаної з юриспруденцією. З огляду на зазначене виокремлюють правову функцію мови.

2. Інтеграція різних функціональних стилів (офіційно- діловий, науковий, публіцистичний, розмовно-побутовий (розмовно-офіційний)).

3. Стандартність та шаблонність.
4. Насиченість правничою термінологією.
5. Стилiстична нейтральність.
6. Безособовість і об'єктивність.
7. Комунікативна спрямованість і вмотивованість.
8. Високий ступінь абстрактності.
9. Точність правових формулювань.
10. Стрункість викладу.

Варто полемізувати з дослідниками, які трактують мову права як один із видів соціальних діалектів, наділених юридичними особливостями, оскільки мова права, на нашу думку, - особливий вид літературної мови, якому притаманна системність та специфічне відображення правової дійсності суспільства.

Отже, мова права є невід'ємним елементом правової та лінгвістичної систем, який забезпечує регулювання правовідносин у суспільстві.

Бацько Д.І., студент Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара;

Науковий керівник: Красницька А.В., доцент кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДОДАТКИ ДО ПРОТОКОЛІВ - ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ І ПРАВИЛА ЗА КПК УКРАЇНИ

Згідно з приписами статті 105 КПК України «Додатки до протоколів» особою, яка проводила процесуальну дію, до протоколу долучаються додатки.

Додатками до протоколу можуть бути: 1) спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів; 2) письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії; 3) стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії; 4) фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу (ч. 2 ст. 105 КПК).

Законодавець У ст. 105 КПК України назвав основні види, проте не надав легального визначення «додатків до протоколів». Додатки до протоколів повинні бути належним чином виготовлені, упаковані з метою надійного збереження, а також засвідчені підписами слідчого, прокурора, спеціаліста, інших осіб, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків.

Протокол під час досудового розслідування складається слідчим або прокурором, які проводять відповідну процесуальну дію, під час її проведення або безпосередньо після її закінчення (ч. 1 ст. 106 КПК України). До складу слідчої (розшукової) дії входять також дії щодо належного упакування речей і документів та інші дії, що мають значення для перевірки результатів процесуальної дії.

Крім цього, стаття 99 КПК України «Документи» розкриває також загальні поняття документів та порядок діяльності з цим видом доказів: «документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження. До документів, за умови наявності в них відомостей, передбачених частиною першою цієї статті, можуть належати: 1) матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні); 2) матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження заходів, передбачених чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України; 3) складені в порядку, передбаченому цим Кодексом, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії; 4) висновки ревізій та акти перевірок. Матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог [Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»](#), за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази. Сторона кримінального провадження, потерпілий зобов'язані надати суду оригінал документа. Оригіналом документа є сам документ, а оригіналом електронного документа - його відображення, якому надається таке ж значення, як документу».

Додаткова розробка понятійного апарату чинного КПК України і, зокрема, дефініцій, пов'язаних із закріпленням доказів у документах, і протоколах з додатками до них, слугуватиме правильному застосуванню законодавства у судочинстві та укріпленню режиму законності.

Аксьонов І.А., курсант психологічного факультету Інституту кримінально - виконавчої служби;
Науковий керівник: Мамука О.В., викладач кафедри кримінально- виконавчого права Інституту кримінально-виконавчої служби

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВОСУДДЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ

На Січі функціонувало власне козацьке право, яке було не писаним законом, а «стародавнім звичаєм, словесним правом і здоровим глуздом». Це пояснюється відсутністю традиції, оскільки козаки мали того часу порівняно коротку історію; перманентною воєнною конфронтацією, яка не давала змоги зосередитися на внутрішньому житті; побоюванням запорозьких козаків, що писані закони змінять та обмежать їхні свободи. Козацьке право фіксувало ті відносини, що уклались у Січі: утверджувало військово-адміністративну організацію (38 військових куренів і 5-8 територіальних паланок), зумовлювало правила військових дій, діяльність адміністративних та судових органів, порядок землекористування, укладання договорів, визначало види злочинів та покарань [11].

На Запорізькій Січі державна система народилася з військової організації, тому державні органи, адміністративно- територіальна система, посади були як військовими одиницями, так і державними. Кошовий отаман (гетьман), військовий суддя і військовий писар складали так звану військову старшину. Вони обиралися Військовою радою щорічно 1 січня. В мирний час військова старшина виконувала адміністративні та судові функції, а під час військових походів очолювала Запорізьке Військо, передаючи свої повноваження наказній старшині.

Кошовий отаман (гетьман) зосереджував у своїх руках вищу військову, адміністративну і судову владу. Його влада не була

абсолютною: він звітував перед Військовою радою, його повноваження обмежувалися річним терміном перебування на посаді. Військовий суддя був другою службовою особою на Запоріжжі. Він здійснював суд над козаками і призначав начальника артилерії. Військовий писар завідував канцелярією і вів всі письмові справи Запоріжжя. Військовий осавул слідував за дотриманням козаками порядку в Січі, видав охороною кордонів, заготівлею продовольства для війська тощо Г21.

Під злочином на Запорізькій Січі розумілося всяке порушення норм «давнього козацького права». У системі злочинів на першому місці стояли військові злочини, такі як: зрада, ненадання допомоги під час бою тощо. Особливо жорстоко карали зрадників - їх страчували. Серед видів покарання найбільш поширеними були смертна кара та штрафи.

Суддями у запорізьких козаків була вся військова старшина, тобто кошовий отаман, суддя, писар, військовий осавул; крім того, - довбиш, курінні отамани, паланковий полковник, а іноді й увесь кіш. Кошовий отаман вважався вищим суддею, тому, що він мав верховну владу над усім запорозьким військом [3, с. 190].

Але справжнім офіційним суддею на Запоріжжі був військовий суддя. Утім, він лише розбирав справи, давав поради сторонам, які сперечались, але вирішення справи було за кошовим отаманом. Військовий писар іноді оголошував вирок старшини на раді. Військовий осавул виконував роль слідчого, виконувача вироків; він розглядав на місці скарги, стежив за виконанням рішень кошового отамана і всього Коша, відстежував розбійників і крадіїв. Військовий довбиш був помічником осавули; він зачитував вирок старшини безпосередньо на місці страти, або на військовій раді. Курінні отамани, виконуючи роль судді серед козаків власних куренів, мали при куренях таку силу, що могли розбирати суперечки між козаками і наказувати винних. Паланковий полковник з його помічниками - писарем та осавулом, який жив далеко від Січі, - займався кордонними роз'їздами [3, с. 191].

Отже, Запорізька Січ у своєму судочинстві керувалася звичаєвим неписаним правом. Карна система нараховувала декілька видів злочинів, серед яких, сучасною мовою кажучи, і кримінальні, і цивільні, та інші. Судочинство на Січі відрізнялося демократичністю розгляду, з одного боку, і невимовною жорстокістю у разі доведення вини підсудного, - з іншого. Все це

було зумовлено обставинами життя військового стану козаків, їхнім побутом, звичаями та традиціями.

Список використаних джерел

1. Бойко О. Д. Історія України : посібник. - Київ : Видавничий центр «Академія». - 2002. - Електронний ресурс: Режим доступу:

http://www.ebk.net.ua/Book/history/boyko_iu/chapter5/502.htm.

2. Запорізьська Січ: становлення. Інформація з сайту. — Електронний ресурс : Режим доступу:

<http://www.horting.org.Ua/node/1102>.

3. Крип'якевич І., Гнатевич Б. Історія Українського Війська : [у 12-ти т.]. / І. Крип'якевич, Б. Гнатевич. - Тернопіль : Збруч, 1992. - Т. 6. - 576 с. - Електронний ресурс : Режим доступу :

<http://oldconf.neasmo.ua/node/2657>.

Бушанська Л.О., курсант психологічного
факультету Інституту кримінально-
виконавчої служби;
Науковий керівник: Мамука О.В., викладач
кафедри кримінально-виконавчого права Інституту
кримінально-виконавчої служби

ПОКАРАННЯ ЗА «РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ»

«Руська Правда» - найважливіше джерело для вивчення суспільних відносин, історії та правової системи Київської Русі. «Правда Руська» - назва «руська» засвідчує те, що вона постала в Києві, у Полянській Русі [1].

Метою покарання за «Руською Правдою» було насамперед відшкодування збитків потерпілому та його родичам, а також поповнення державної казни.

У цілому «Руська правда» репрезентує українське право. У ній не було передбачено смертної кари, а вбивство каралося «гривнею», тобто відшкодовувалось у грошовій формі. За злочин проти людини, незалежно від її соціального стану, встановлювався штраф. Усі штрафи залежали від соціального стану потерпілих. У «Руській правді» передбачалось тяжке

покарання за образу честі, а також підносилось становище жінки у суспільстві [2].

«Руська правда» передбачала і такий вид покарання, як продаж - грошовий штраф, котрий стягували зі злочинця на користь князя за вчинення інших злочинів проти особи, а також за більшість майнових злочинів. Смертна кара, тілесні й калічицькі покарання не були притаманні найдавнішим системам руського права. Вони виникли насамперед у практиці церковних судів [3, с. 158].

Покарання передбачало грошові виплати: «виру»- на користь князя і «головщину»- на користь потерпілого або його родичів. Тілесних покарань «Руська правда» не знала, за винятком кари для холопів за побиття вільної людини. Смертної кари цим документом також не передбачалося. Розміри грошових виплат, як і в більшості інших феодальних кодексів, залежали від соціальної належності потерпілих. Найбільші покарання призначалися за шкоду, спричинену представникам панівної верхівки. Норми цивільного права стосувалися права власності, спадкування, договорів купівлі-продажу, позики тощо. Судовий процес за «Руською правдою» переважно мав змагальний характер [2].

За «Руською Правдою» помстою карали за вбивство, каліцтва, криваві «сині рани», навіть за удар рукою, а також за крадіжку.

«Руська правда» зберігала свою чинність протягом кількох століть і набагато пережила Давньоруську державу, у якій вона виникла, її норми мали значний вплив на Литовські статuti, російське Соборне Уложення 1649 року та інші пам'ятки права України, Росії, Білорусії, Литви та деяких інших країн [2].

«Правда Руська» - пам'ятка юридичної думки України- Русі епохи Середньовіччя, звід законів, найвідоміша пам'ятка давньоруського княжого законодавства, що регламентувала внутрішні державні відносини [Київської Русі](#).

Список використаних джерел

1. Василь Яременко Тисяча років української суспільно- політичної думки. У 9-ти т. - К., 2001. - Том I. - С. 173-185 // Електронний ресурс : Режим доступу :

.... <http://litopys.org.ua/oldukr2/oldukr51.htm> Електронна бібліотека України. Руська Правда // Електронний ресурс: Режим доступу:

.... <http://uateka.com/uk/article/society/heritage/1221>.

Ісаєв І.А. Історія держави і права України : Повний курс лекцій. - М. : МАУП, 1996. - 448 с.

Марциненко К.І., курсант психологічного факультету Інституту кримінально-виконавчої служби;

Науковий керівник: Мамука О.В., викладач кафедри кримінально-виконавчого права Інституту кримінально-виконавчої служби

«ПАНОПТИКУМ» - УТОПІЯ ІСРЕМІЇ БЕНТАМА

1791 року сталася подія, яка суттєво вплинула на уявлення про в'язниці та практичну реалізацію цілей покарання. Ісремія Бентам (1748-1832) подав власний проект нової в'язниці, який отримав назву «Паноптикум». Паноптикум (лат. - «pan» - усе, «optican» - бачити) щось на зразок «досконалого соціального інституту», який базується на ідеї постійного контролю та дисципліни [1, с. 65].

Актуальність питань в'язничної архітектури для України обумовлена тим, що в умах сучасного глобалізованого суспільства особливої значущості набувають питання тотального контролю за активністю суспільства в цілому та представників певних соціальних груп.

З англійської мови поняття «паноптикум» (panoptican) перекладається як: 1) зібрання різних незвичайних предметів; 2) оптичний приклад; 3) кругла в'язниця, де будка наглядача побудована в центрі установи [1, с. 66].

М. Фуко описує цей досконалий політичний автомат в якості в'язниці: «У центрі - вежа, навколо її - будівля у формі кільця; великі вікна вежі дивляться на внутрішню частину кільцеподібного будівлі; будівля це складається з камер, кожна з яких займає весь внутрішній об'єм будівлі завширшки; у кожній камері - два вікна: одне виходить всередину, прямо на вікна вежі, інше - зовні, так що денне світло висвітлює всю камеру цілком.

Для того, щоб пристрій запрацював, достатньо помістити в центральну вежу наглядача, а в кожную камеру - душевнохворого, засудженого, робітника або ж школяра» [2, с. 92].

Концепція І. Бентама передбачала, що посадова особа в'язниці буде мати змогу оглядати в'язнів, не сповіщаючи їх, чи перебувають вони під наглядом, чи ні, створюючи таким чином атмосферу «всеохоплюючого пізнання». Цю ідею легкого нагляду І. Бентам запозичив від свого брата, який створив таку систему на своїй фабриці, зустрівшись із проблемами, що були пов'язані з одночасним наглядом за великою кількістю людей [1, с. 66].

Цим визначається головний ефект паноптикуму. Центральною архітектурною фігурою паноптикуму була вежа в центрі кільцеподібної пенітенціарної установи. Мешканці камер, розташованих по периметру установи, перебували під постійним наглядом наглядача. Одночасно вони не мали змоги бачити ні самого наглядача, ані, тим більше, моменту коли він наглядає за ними. Це, на думку І. Бентама, можна було досягти за допомогою жалюзі, які робили наглядача ще більш невидимим для піднаглядних [1, с. 66].

Паноптикум найбільш безпосередньо виражав «розумність дисципліни в камінні», робив архітектуру прозорою для відправлення влади, робив можливим змінити силу або насильницький примус м'якою ефективністю тотального безпрограшного нагляду, збільшував простір відповідно до нової гуманізації кодексів та нової пенітенціарної теорії [2, с. 93].

Підсумовуючи сказане вище, можна зазначити, що розгадка Бентама полягала в тому, що паноптикум - це пристрій з ув'язненими, в якому людськими тілами приводиться в рух прагнення людей знайти втрачену частину самих себе. Слід зауважити, що у 1830-1940 роках паноптикум став архітектурною програмою більшості європейських в'язничних проєктів [1, с. 71].

Список використаних джерел

1. Ягунов Д.В. Пенітенціарна система України: історичний розвиток, сучасні проблеми та перспективи реформування : монографія / Д.В. Ягунов. - 4-те вид., перероб. та доп. - Одеса : Фенікс, 2011. - 446 с.
2. Ягунов Д.В. Пенітенціарні ідеали та пенітенціарна архітектура в механізмах соціального управління/ Д.В. Ягунов // Актуальні проблеми державного управління. - 2005. - № 4(24). - С. 91-95.

Сіленко А.В., курсант психологічного
факультету Інституту кримінально -
виконавчої служби;
Науковий керівник: Мамука О.В.,
викладач кафедри кримінально-
виконавчого права Інституту
кримінально-виконавчої служби

СЛОН - ТАБІР СМЕРТІ

Рік 1920-й ознаменувався даже важливою подією для історії СРСР й України: було закрито загальновідомий сьогодні Соловецький монастир, а на його місці створено Соловецький табір примусових робіт особливого призначення (рос.-СЛОН).

СЛОН став «лабораторією» для розбудови нової в'язничної системи диктатури пролетаріату і надав імпульс для створення й розвитку майбутнього ГУЛАГу [5, с. 81-83].

Лише за десятиріччя в Соловецькому таборі особливого призначення опинилося приблизно півмільйона людей. Епідемії хвороб, свавілля охорони, виснажлива праця, розстріли забрали десятки тисяч людських життів, серед яких чимало українців. Створений у 1923 році, табір набув статусу найжорстокішої в'язниці вже в перші дні існування, де клімат і географічне положення гнітюче впливали на моральний та фізичний стан засуджених.

У «Положенні про Соловецькі табори примусових робіт» значилося, що ці табори призначені «для ізоляції особливо шкідливих державних злочинців, як кримінальних, так і політичних, які принесли або можуть завдати істотної шкоди спокою і цілісності СРСР». Перші в'язні були доставлені з Архангельська. Через місяць їх кількість подвоїлася. До вересня кількість табірників перевищувала 3 тис. осіб - 2714 чоловіків і 335 жінок, із них понад 300 «політичних», 2550 «контрреволюціонерів» («казэров») і кримінальників, 200

колишніх чекістів. До 1931 року СЛОН складався з 8 табірних відділень, 6 із яких перебували на материк, включаючи віддалений Мурманськ.

До початку 1929 року в місцях ув'язнення, підвідомчих НКВС, знаходилося 76,5 тис. ув'язнених. Ця кількість втричі перевищувала норму. Проблема «перенаселеності» місця ув'язнення в «державі робітників і селян» встала майже з моменту його появи. Неменш важливою проблемою було утримання людей у таборах. Утримання одного ув'язненого обходилося державі в середньому в 250 руб. на рік (на Соловках - 211 руб.). Природньо, що державний бюджет ледь витримував такі навантаження [3, с. 15-36].

Багато ув'язнених, знаючи, що самогубство врятувати їх не може, а в перспективі - неминуча смерть з попередніми довгими стражданнями, діяли рішучіше: вони вішаються на зледенілих деревах або лягають під підтягу сосну в той момент, коли вона падає, - тоді їх страждання закінчуються напевно.

Жінки в СЛОНі, головним чином, були зайняті роботами на рибопромислових відрядженнях. Інтелігентні, яких там була більшість, і особливо ті, що красивіші та молодші, служать у чекістів-наглядачів, перучи їм білизну, готуючи їм обіди [2, с. 18-43].

Усе частіше практикувалися показові масові розстріли, катування. Людей заганяли по горло в приозерне багно і тримали в ньому. Засудженого роздягали і залишали вмирати в лісі влітку на поживу комарам, взимку на морозі. Морозили людей і масово по 150 чоловік. Також прив'язували людину до колоди і спускали її по щаблях крутих сходів секирної гори (300 ступенів). Від людини залишався тільки кривавий мішок з кістками [1, с. 4-51].

Значний відсоток серед в'язнів становили українці. Сюди комуністична влада відправляла діячів Української Народної Республіки, вояків повстанських загонів, духівництво, представників старої інтелігенції, партійних і державних діячів тощо. Особливо активно «українізація» Соловків розгорталася в середині 1930-х років. Так, 1937 року в Соловецькому таборі були розстріляні провідні українські митці, серед яких: Лесь Курбас, Микола Куліш, Валер'ян Підмогильний, Павло Филипович, а також політичні діячі, зокрема Матвій Яворський, Володимир Чеховський, Валер'ян Поліщук, Михайло Полоз та багато інших.

У результаті діяльності чекістських «приймальників» «населення» СЛОНа в квітні 1930 року становило 57 325 арештантів - 54 973 чоловіків і 2352 жінок. Максимальної кількості в'язнів «Соловки» досягли у 1931 році - 71 800 в'язнів.

У грудні 1933 року табір був розформований, а його майно - передано Біломоро-Балтійському табору, проте в'язні не були розпущені.

У свідомості багатьох українців слово «Соловки» досі викликає жах. Сандармох є місцем масового розстрілу 1111 з 1116 в'язнів соловецького етапу 1937 року. Серед них - 290 українських митців, письменників, учених, священнослужителів і державних діячів.

Захар Прилепін детально описав роки Соловецького табору у творі «Обитель», Олександр Бойко (Ніжин) - у книзі «Остання адреса».

Соловецький табір забрав чимало життів: голі люди замерзали, а голодні вмирали. Це велика трагедія українського народу, яку ми повинні пам'ятати. Соловецька трагедія - прямий наслідок порушення балансу сил між державою та громадянським суспільством.

Список використаних джерел

1. Прилепін З. Обитель/ З. Прилепін. - М.: АСТ Редакция Елены Шубиной, 2005. - 4-51 С. - Електронний ресурс : Режим доступу: http://loveread.ws/read_book.php?id=30166&p=4

2. Лихачев Д.С. Воспоминания /Д.С. Лихачев. - М.: Вира М., 2008. - 18-43С. - Електронний ресурс : Режим доступу: <http://www.litmir.co/br/?b=153556&p=18>

3. Підгайний С. Українська інтелігенція на Соловках (спогади 1933-1941)/ С.Підгайний. - К.: Промітей, 1947. - 5-93 С. - Електронний ресурс : Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/928/file.pdf>

4. Волков О.В. Погружение во тьму/ О.В. Волков. - Електронний ресурс : Режим доступу: http://modernlib.ru/books/volkov_oleg/pogruzhenie_vo_tmu/read

5. Ягунов Д.В. Пенітенціарна система України: історичний розвиток, сучасні проблеми та перспективи реформування : монографія / Д.В. Ягунов ; Державна пенітенціарна служба України. - 4-те вид., перероб. та доп. - О. : Фенікс, 2011. - С.81-83.

Маноїленко Д.А., студент юридично-психологічного факультету Національної академії внутрішніх справ;
Науковий керівник: Катеринчук К.В., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент

СУПЕРЕЧНОСТІ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНІ

Саме по собі жебрацтво є негативним, але не забороненим законом, а тому правомірним видом діяльності. Протиправними і суспільно небезпечними діями визнаються лише втягнення дитини у заняття жебрацтвом (ст. 304 КК), використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (ст. 150-1 КК) [1, с. 63, 138]. Жебрацтво з використанням дітей є найбільш прибутковим і розповсюдженим явищем в Україні. Згідно зі ст. 36 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року держави, що її ратифікували, зобов'язані захищати дитину від усіх форм експлуатації, що завдають шкоди будь-якому аспекту життя дитини. А жебракування є однією з форм експлуатації дитини, яка завдає їй фізичну і моральну шкоду [3, с. 31].

Однією з найважливіших проблем КК України є те, що він містить дві конкуруючі статті: ст. 150-1 «Використання малолітніх для заняття жебрацтвом» та ст. 304 «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність» (а саме, заняття жебрацтвом). Внаслідок цього на практиці виникають певні проблеми. Під час аналізу двох подібних складів злочину виникають запитання: Чому потерпілим від злочину, передбаченого ст. 304 КК України, може бути як неповнолітній, так і малолітній, а потерпілим від злочину, передбаченого ст. 150-1 КК України - лише малолітній? [4, с. 152, 303].

Також, урегулювання потребує удосконалення термінології цих статей. А саме термін «використання» малолітнього для зайняття жебрацтвом та «втягнення» неповнолітнього у заняття жебрацтвом, адже на практиці

виникають розбіжності в їх розумінні та відмінності між собою. Незрозумілим також є те, що санкція ст. 150-1 значно м'якша, ніж у ст. 304 КК України [2]. Загалом ст. 150-1 КК України є прикладом казуїстичного та вкрай невдалого викладу законодавчого матеріалу та, на нашу думку, потребує негайного виключення з кримінального закону. Вважаємо, що будь-які проблеми в боротьбі із залученням і використанням українських дітей у жебрацтві можна вирішити шляхом незначних змін до ст. 304 КК України.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що норми, спрямовані на боротьбу з використанням, залученням, втягненням малолітніх, неповнолітніх у жебракування, сформульовані законодавцем так, що дають підстави для неоднозначного їх тлумачення, чим, безумовно, знижується їх ефективність.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 2526. Ст. 131. (ред. Від 4 лип. 2013 р.) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лют. 2004 р. № 2 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.
3. Конвенція ООН про права дитини від 21.12.1995 (ратифіковано постановою ВРУ 789-XII від 27.02.91)[Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. - [9-те вид., переробл. та доповн.]. -К. : Юридична думка, 2012. - 1316 с.

Полога А.В., студентка юридично-психологічного факультету Національної академії внутрішніх справ;
Науковий керівник: Катеринчук К.В., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ «ПСИХІЧНОГО НАСИЛЬСТВА» В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Аналіз наукових досліджень, присвячених кримінальному насильству, уможливив висновок про те, що існує два основних підходи до цієї проблеми. Перший полягає в тому, що визначення поняття насильства в кримінальному праві є можливим і необхідним. Другий заперечує взагалі можливість єдиного розуміння кримінального насильства. Існують лише конкретні його прояви. Що ж стосується психічного насильства, то досить рідко застосовується цей термін (лише ч. 2 ст. 180 КК України вказує конкретно на психічне насильство як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони) [1]. А між тим психічне насильство має безліч проявів, які є в тому числі і кримінально-караними діями (погроза, примус тощо).

Останнім часом цій проблемі були присвячені роботи В. О. Навроцького, Л. В. Сердюка, В. В. Іванової, І. А. Петіна, Р. Д. Шарапова та інших. Одні автори ототожнюють поняття психічного насильства та погрози, інші вважають погрозу більш широким поняттям. Ми ж вважаємо, що «психічне насильство» є поняттям більш широким, ніж погроза, і саме з цих позицій аналізуватимуться його ознаки. Недостатньо уваги в роботах учених приділялося внутрішній стороні психічного насильства, а саме особливостям його мотивації.

Тривалий час зміст психічного насильства обмежувався погрозами як єдиним його проявом. Так, І.Я. Фойницький вказував, що законодавство відрізняє насильство фізичне від погроз як насильства психічного. В.О. Навроцький взагалі не відносить психічне насильство до насильства [2, с. 33]. На його думку, насильство виражається у фізичному впливі на потерпілого. Так зване «психічне насильство»: залякування,

погрози заподіяння шкоди - цим поняттям не охоплюються. Підставу для такого тлумачення насильства у кримінальному праві дає насамперед сам закон. Адже в ньому окремо передбачається відповідальність за насильство і за погрозу його застосування, що вказує на розрізнення законодавцем насильства і погрози [3, с. 10]. Ми не погоджуємося з такою думкою, адже, окрім погроз, закон передбачає відповідальність і за інші прояви психічного насильства. До того ж ч. 2 ст. 180 КК України прямо передбачає відповідальність за примушування священнослужителя до проведення релігійного обряду шляхом фізичного або психічного насильства. Психічне насильство визнається як кримінально-правова категорія, яку слід досліджувати.

В українській мові під терміном «психічний» розуміється те, що пов'язано із внутрішнім світом людини, її настроєм, почуттями; з порушенням психіки [4, с. 1001]. У психології під терміном «психіка» розуміється психічне відображення об'єктивної діяльності й об'єктивування відображеного в поведінці, а людиною - в діяльності. Об'єктом психічного насильства є саме психіка іншої людини. Саме об'єкт, у першу чергу, відрізняє психічне насильство від фізичного [5, с. 544].

Немає єдності думок і щодо кримінально-правового визначення поняття психічного насильства. Одні автори вважають, що цим поняттям охоплюються лише погрози заподіяння фізичної шкоди, інші включають у це поняття й інші погрози (знищення майна, шантаж тощо), треті включають у нього й інші насильницькі інформаційні дії, які не є погрозами.

Ми підтримуємо останню точку зору. Погрози є лише одним із проявів психічного насильства. Психічне насильство не обмежується лише погрозами нанесення фізичної шкоди. Це можуть бути і погрози знищення майна, і шантаж тощо. Наприклад, способом доведення до самогубства може бути і систематичне приниження честі та гідності особи (фактично образу). Окремі вчені до психічного насильства відносять гіпноз. Так, дослідник Р.Д. Шарапов вважає, що психічний вплив - це вплив на організм іншої людини шляхом впливу на її психіку. Здійснення такого впливу можливе за допомогою

психічних факторів зовнішнього середовища і складає зміст психічного насильства [6, с. 50].

Спираючись на зазначене, можна зробити висновок щодо поняття «психічного насильства» як кримінально-правової категорії: психічне насильство - це суспільно небезпечний, протиправний вплив на психіку іншої особи або групи осіб, який здійснюється в інформаційній формі всупереч або поза волею цих осіб, впливає на свободу їх волевиявлення або спричиняє психічну чи фізіологічну травму.

Тому психічне насильство, як і фізичне, слід визнавати самостійною кримінально-правовою категорією; у подальшому особливої уваги потребує дослідження конкретних проявів психічного насильства.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 25-26. - Ст. 131. (ред. від 12 серпня. 2015 р.) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show./2341-14>.
2. Фойницкий И. Я. Уголовное право. Посягательства личные и имущественные. - СПб : Изд-во: Тип М.М. Стасюлевича, 1907. - 442 с.
3. Навроцький В.О. Поняття насильства та його врахування при кримінально-правовій кваліфікації // Роль органів внутрішніх справ у сфері запобігання та протидії насильству в суспільстві : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 17-18 квітня 2000 р.) / Гол. ред. В.Л. Регульський. - Львів : Львівський інститут внутрішніх справ при НАВС України, 2000. - 237 с.
4. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови - К. : Ірпінь ; Перун, 2005. - 1728 с.
5. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность/А.Н Леонтьев. - М.: Политическая литература, 1975. - 298 с.
6. Шарапов Р.Д. Физическое насилие в уголовном праве [моногр.]. - СПб. : Изд-во «Юридический Центр-Пресс», 2001. - 298 с.

Гук І.Г., курсант Прикарпатського факультету
Національної академії внутрішніх справ;
Науковий керівник: Бойчук В.М. доцент
кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін Прикарпатського факультету
Національної академії внутрішніх справ
кандидат філологічних наук, доцент

МОРАЛЬНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

У сучасній науці існує тісний зв'язок між мораллю (моральністю) і правом, оскільки вказані соціальні явища є динамічними системами, що виконують функцію регулювання поведінки людей у всіх без винятку сферах життя, що зумовлено життєвими потребами як окремого індивіда, так і соціуму загалом.

Найважливішою соціальною функцією моралі є узгодження вчинків окремих осіб з інтересами інших людей і суспільства в цілому, що має багато спільного із завданням права встановлювати та підтримувати соціальну, економічну, станову рівність громадян, а також їх відповідальність за порушення цих вимог згідно з чинним законодавством України.

Крім того, мораль вважають одним із найбільш доступних засобів осмислення складних процесів соціального буття, в основі яких - процеси регулювання складних взаємовідносин та інтересів особи й суспільства в усіх сферах життя, що визначаються системою норм, принципів, оцінок, переконань, традицій тощо. Отож цілком зрозуміло, чому мораль у філософському трактуванні розглядається як універсальна форма суспільної свідомості та різновид суспільних відносин.

Попри особливий характер категорій моралі (добра, зла, справедливості, чесності, порядності тощо), які стали звичною формою передачі і накопичення досвіду, відмінного від біологічного пристосування до середовища й природного відбору, вони набувають інших значень та трактувань у різних культурних традиціях тих чи тих соціальних груп або індивідів, тобто розуміються по-різному з огляду на індивідуальні особливості психіки людини, її світосприйняття й

світорозуміння. Навіть сучасна наука про мораль стверджує, що сукупність моральних почуттів і моральних принципів не зводиться до єдиного шаблонного зразка або аксіоми, оскільки середовище функціонування та взаємодії індивідів, умови їх проживання не є сталими, тобто такими, з яких можна було б розвинути логічну систему моральності, яка охоплювала б усі наші судження (оцінки) у рамках категорій моралі, наприклад, добра чи зла.

Мовне питання, яке у різні часи незалежності України перебувало не завжди у колі найголовніших для розв'язання, актуалізується, як правило, під час будь-яких суспільних зрушень. Саме тому для ефективної оптимізації мовної політики це питання має набути першочергового значення безпосередньо у щоденній діяльності мовних інститутів. При цьому особливу увагу варто приділяти не лише розвитку української мови та утвердженню її реального державного статусу, а й задоволенню мовних потреб національних меншин.

Держава як регулятор мовних процесів в Україні має ставити на меті створення всебічних умов для розвитку української мови і посилення в суспільстві її ролі та значення, розв'язання суперечностей між суттю національної культури та мовними засобами її реалізації. Для втілення цього завдання, яке має здійснюватися на підставі нового закону про державний статус української мови в Україні, у сфері мовної політики варто передбачити створення комплексної програми розвитку української мови, чітко окреслити правові засади мов національних меншин України, сформулювати механізми відповідальності за порушення законодавства України про розвиток і застосування мов у нашій державі.

Дарвай Ю.І., курсант Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ;

Науковий керівник: Яслик В.І., викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ

МОВНОКОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАВознавця

Надзвичайно важливу роль у професійній діяльності правника відіграє мовнокомунікативна компетентність, під якою розуміємо знання учасниками комунікації норм і правил літературної мови та вміле використання їх у продукуванні висловлювань.

Розрізняємо мовну та мовленнєву компетентність. Мовна компетентність - використання мовних норм (фонетичних, лексичних, граматичних, орфографічних, пунктуаційних) і застосування їх у певних мовних формах. Мовленнєва компетентність - уміле застосування мови в конкретних ситуаціях спілкування. Обидва види компетентності однаково важливі у професійній діяльності юриста.

З мовнокомунікативною компетенцією тісно взаємодіє поняття культури мови. Особливостями культури мовлення вважаються правильність, вправність, мовна майстерність, стилістичне чуття слова, доречність застосування варіантних мовних форм. Культура мовлення передбачає нормативність та доцільність викладу інформації відповідно до вимог і умов конкретної ситуації [2, с. 7].

Культура мови фахівця правознавчої галузі виявляється не тільки у ґрунтовному дотриманні норм літературної мови, умінні висловлюватися чітко і правильно, використовуючи за призначенням різні стилістичні мовні засоби, а й у вільному використанні нормативної наукової та офіційно-ділової мови в усіх підстилях письмової та усної форм. Уміння висловити свої думки настільки важливе, як і вміння мислити, а вміння слухати і чути, в свою чергу, не менш важливе, ніж уміння говорити [1, с. 248].

Через те, що професійна діяльність правника постійно передбачає його взаємодію з громадянами, він повинен всебічно

використовувати все багатство лексики української мови, широко застосовувати запас словникових засобів, вибирати найточніше слово, яке пояснює зміст заданої теми мовлення, уникати ненормативної лексики, невимушених пауз.

Отже, для правників важливо розвивати здібності до спілкування, вміння використовувати мовні засоби в різних соціальних ситуаціях спілкування з метою оцінити та проаналізувати ситуацію спілкування, свій комунікативний потенціал і прийняти правильне рішення. У мовленнєвій практиці юристів знаходять застосування висловлювання з різних стилів, за винятком хіба що художнього.

Список використаних джерел

1. Васильев В. Л. Юридическая психология / В.Л. Васильев. - СПб. : Питер Ком, 1998. - 656 с.

2. Мацько Л. І. Культура української фахової мови : навч. посіб. / Л.І. Мацько, Л. В. Кравець. - К. : ВЦ «Академія», 2007. - 360 с.

Івахненко В.С., курсант Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ;

Науковий керівник: Яслик В.І., викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЇ
ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ»

Мова права характеризується частим використанням термінологічної лексики, яка стала предметом вивчення нашої розвідки. Юридичний термін (від лат. *terminus* - межа, кордон) - слово або словосполучення, що виражає поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення (дефініцію) у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях) [1, с. 76].

Об'єкт дослідження - структурні особливості правознавчих термінів та їхня частиномовна належність у Законі України «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 року.

Мова права є статичною, оскільки серед виявлених нами термінів найбільш численними є іменники, а також поєднання іменників з прикметниками. Досліджуваний матеріал дозволяє диференціювати усі терміни таким чином:

однокомпонентні: закон, законодавство, комунікація, двомовність, багатомовність, право, самоврядування, порушення, свобода, захист, рішення, використання, промовець, засідання, розгляд тощо;

двокомпонентні: державна мова, мовна група, мовна меншина, регіональна мова, міжнародне спілкування, конституційні права, правові акти, місцеве самоврядування, місцеві ради та ін.;

трикомпонентні: органи державного управління, регіональна мовна група, державна мовна політика, право мовного самовизначення, національно-культурна самоідентифікація, адміністративно-територіальна одиниця, територіальна виборча комісія тощо;

багатокомпонентні: законодавство України про мови, Декларація прав національностей України, захист мовних прав і свобод та ін.

Серед дво- і трикомпонентних термінологічних сполучень найбільш поширеними є такі поєднання: прикметник + іменник (*державна мова, національна меншина*), іменник + іменник (*права людини*), іменник+ прикметник + іменник (*органи державного управління, право мовного самовизначення*).

Багатокомпонентні сполучення термінів, позначаючи певне правове поняття становлять нерозривну смислову єдність.

Отже, мова кожної галузі характеризується наявністю спеціальної термінології. Мові права притаманна своя термінологія, аналіз якої (на матеріалі Закону України «Про засади державної мовної політики») засвідчив перевагу одно- та двокомпонентних за структурою термінів.

Список використаних джерел

1. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія : навч. посіб. - 2-ге вид., змін. і доп. - К. : Стилос, 2004. - 277 с.

Паламарчук В.В., студентка юридично-психологічного факультету Національної академії внутрішніх справ;

Науковий керівник: Катеринчук К.В. доцент кафедри кримінально-правових дисциплін, юридично-психологічного факультету Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНИЙ В'ЯЗЕНЬ» В УКРАЇНІ

У нашій державі на сьогоднішній день бувають випадки, коли політичним діям «присвоюють» статус «політичного в'язня». На жаль, у державному законодавстві немає чітко сформульованого визначення, хто ж такий «політичний в'язень». Якщо розглядати термін *політичний в'язень* у ретроспективі, то слід зазначити, що такими особами при радянській владі вважалися особи, притягнуті до кримінальної відповідальності за вчинення «політичних злочинів», перелік яких був більш-менш зрозумілим, до нього, як правило відносилися злочини проти держави та політичного устрою. На сьогоднішній день існують думки різних науковців щодо цього питання. Наприклад, відомий правознавець та політолог Кирилюк Ф. вважає політичним в'язнем будь-якого ув'язненого, у кримінальному чи адміністративному переслідуванні якого істотно значущу і достовірно визначену роль відіграють політичні мотиви влади [1, 145 с.]. Також на думку таких науковців, як Володимир Яворський, Ольга Саломатова, Валентин Стефанович, Олена Тонкачева політичним в'язнем визнається особа, позбавлена волі, якщо має місце хоча б один із таких чинників: а) позбавлення волі було застосоване виключно через її політичні, релігійні або інші переконання, а також у зв'язку із ненасильницьким здійсненням свободи думки, совісті й релігії, свободи вираження поглядів та інформації, свободи мирних зібрань і асоціацій, інших прав і свобод, гарантованих Міжнародним пактом про громадянські та політичні права або Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод; б) позбавлення волі було застосоване

виключно через ненасильницьку діяльність, спрямовану на захист прав людини та основоположних свобод в) позбавлення волі було застосоване виключно за ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, національного, етнічного, соціального чи родового походження, народження, громадянства, сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, майнового стану чи іншими ознаками або виходячи з наявності стійкого зв'язку зі спільнотами, об'єднаними такими ознаками [2, 238 с.].

На міжнародному рівні визначення поняття «політичний в'язень» існує в резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи. Згідно з резолюцією Асамблея встановила 5 критеріїв, згідно з якими особу, що позбавлена волі, можуть розглядати як політичного в'язня. Серед таких критеріїв:

1) затримання у порушенні фундаментальних гарантій, встановлених Європейською конвенцією прав людини; 2) затримання з виключно політичних причин; 3) тривалість чи умови затримання з політичних причин більш ніж пропорційні злочину, в якому обвинувачують чи підозрюють особу; 4) утримання в дискримінаційних умовах порівняно з іншими з політичних мотивів; 5) затримання в результаті процесу, який був нечесним і якщо вдається, що це пов'язане з політичними мотивами влади [3, 153 с.].

Отож, підсумовуючи вищенаписане, я хочу зазначити, що для України вкрай необхідним є дати точне визначення, хто такий «політичний в'язень» та закріпити цей термін у законодавстві.

Список використаних джерел

1. Кирилюк Ф. Політологія Нової доби: Посібник для студ. вищ. навч. закл./ Федір Кирилюк. - К.: Академія, 2003. - 303 с.

2. Яворський В., Саломатова О., Кримінальне право України : Навчальний посібник/ Валентин Стефанович, Олена Тонкачева.- 5-е вид., перероб. і доп.. - К.: Знання, 2004. - 645 с.

3. Резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи [Електронний ресурс] //rada.gov.ua.- 310 с. - Режим доступу до ресурсу:

[Шр:/M1.c1.га<ia^ou.ia/pl8/trp2/o^anI2a1:ion8.trp_in\[o?o^=64.](http://rada.gov.ua/pl8/trp2/o^anI2a1:ion8.trp_in[o?o^=64.)

Воят Л.І., старший науковий
співробітник відділу організації
науково-дослідної роботи
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЄДНІСТЬ МОВИ ТА МИСЛЕННЯ ЯК САМОСТІЙНИХ ПРОЦЕСІВ З РІЗНИМИ ЖИТТЄВИМИ ФУНКЦІЯМИ

Мова виникла одночасно з мисленням у процесі суспільно-історичного розвитку людини. Мова та мислення людини протікають на основі спільних елементів якими є слова. З точки зору психології проблема мовлення тісно пов'язана з проблемою мислення. Мова - це процес спілкування між людьми, процес обміну думками за допомогою слова і вона властива тільки людині. Під час спілкування в процесі життєдіяльності людини виникла здатність відображення складних зав'язків і відносин навколишнього світу і вираження своїх думок за допомогою мови. Тому цілком природно, що людська думка пов'язана з промовою і його елементом - словом за походженням, змістом і функцією.

Мовне спілкування між людьми завжди здійснюється на якійсь мові і підкоряється його законам. Ці закони визначають лад мовного спілкування, їх порушення ускладнює спілкування. І навпаки мова тільки й існує в мовному спілкуванні, отже розвивається в процесі обміну думками. Вона пов'язана із свідомістю в цілому, включається в певні взаємовідносини з усіма психічними процесами, але основним і визначальним для неї є її ставлення до мислення. В літературі, також, зустрічається твердження щодо мови, на відмінність від мислення, відноситься тільки звуковий, фонетичний матеріал. Це неправильно, бо специфічність мови зовсім не зводиться до наявності в ній звукового матеріалу. Вона полягає насамперед в її специфічній мовній техніці.

Людська мова має здатність спонукати інших людей до дії. Сила такого впливу залежить від змісту і виразності мовлення. Найбільш наочно функція впливу мови проявляється в наказі, вимозі, проханні, які зобов'язують або спонукають співрозмовника здійснити певний вчинок. Заборонаю, загрозою або докором впливають на людину, щоб змусити її припинити

або відмовитися від наміру вчинити якісь дії. Мовний вплив може виражатися у формі попередження, призову, переконання, пропозиції, поради. Також, слід підкреслити, що мові притаманна різноманітність відтінків впливу, яка надає можливості говорити за допомогою емоційно-виразних компонентів на основі об'єктивних взаємин між співрозмовниками.

Завдяки мові людина сприймає та усвідомлює інформацію яка полягає в передачі думок, виражених словами, фразами через форму мовлення, яка відображена яскраво у поясненні, викладі, роз'ясненні - це є функція повідомлення, і значить пізнання. Слід зазначити, що мова служить не тільки для спілкування, але вона є інструментом думки, яка зароджується, розвивається і передається в промові завдяки їй. Однак, підкреслюючи зв'язок і єдність мови і мислення, не можна їх ототожнювати. Мова і мислення - самостійні процеси з різними життєвими функціями. Мислення - це процес відображення, мова - процес спілкування.

Оскільки мова є формою існування думки, між мовою і мисленням існує єдність, а не тотожність. Мова має усвідомлене значення. Слова, як наочні образи, звукові або зорові, самі по собі ще не складають мови. Тим більше не становлять мови самі по собі реакції, які за допомогою проб і помилок приводили б до їх продукування. Рухи, які продукують звуки, не є самостійним процесом, який в якості побічного продукту дає мова. Підбір самих рухів, які продукують звуки або знаки письмової мови, весь процес мови визначається і регулюється смисловими відносинами між значеннями слів. Ми іноді шукаємо і не знаходимо слова або виразу для вже наявної і ще словесно неоформленої думки; ми часто відчуваємо, що сказане нами не виражає того, що ми думаємо; ми відкидаємо раптове слово, як неадекватне нашої думки: ідейний зміст нашої думки регулює її словесне вираження. Тому мова і є сукупність реакцій, що відбуваються за методом проб і помилок або умовних рефлексів: вона - інтелектуальна операція. В своїй праці С.Л. Рубінштейн «Основи загальної психології» зазначив, що *не можна звести мислення до мови і встановити між ними тотожність, тому що мова існує як мова лише завдяки своєму відношенню до мислення.*

Але не можна відривати мислення і мову один від одного. Мова - не просто зовнішній одяг думки, яку вона скидає або одягає, не змінюючи цим своєї істоти. У промові ми формулюємо думку, але, формулюючи її, ми її формуємо. Мова тут щось більше, ніж зовнішнє знаряддя думки. Вона включається в самий процес мислення як форма, пов'язана з його змістом. Мислення формується при створенні мовної форми. Мислення і мова включаються в єдність одного процесу. Мислення в мові не тільки виражається, але здебільшого воно в мові і вчиняється.

У самій думці, в момент її зародження, у свідомості індивіда часто переживання її значення для даного індивіда переважає над оформленим знанням її об'єктивного значення. Сформулювати свою думку, тобто виразити її через узагальнені безособові значення мови, по суті, означає як би перевести її в новий план об'єктивного знання і, співставивши свою індивідуальну особисту думку з фіксованими в мові формами суспільної думки, прийти до усвідомлення її об'єктивного значення. Як форма і зміст, мова і мислення пов'язані складними і часто суперечливими співвідношеннями. Мова має свою структуру, яка не збігається зі структурою мислення: граматику висловлює структуру мови, логіка - структуру мислення; вони не тотожні. Оскільки в мові відкладаються і вкарбовуються форми мислення тієї епохи, коли виникли відповідні форми мови, ці форми, закріплюючись в мові, неминуче розходяться з мисленням наступних епох. Мова архаїчніше думки. Вже в силу цього не можна безпосередньо отожднювати мислення з промовою, що зберігає в собі архаїчні форми. Мова взагалі має свою «техніку». Ця «техніка» мови пов'язана з логікою думки, але не тотожності з нею.

Отже, між мовою і мисленням існує не тотожність і не розрив, а єдність, яка виникає у людини на основі життєдіяльності, та єдність яка включає відмінності загостренні в протилежності, та єдність мислення і мовлення де провідним є мислення, а не мова.

Мороченець К.С., студентка 3 курсу
юридично-психологічного факультету
Національної академії внутрішніх справ;
Науковий керівник: Красницька А.В.
доцент кафедри юридичного
документознавства Національної академії
внутрішніх справ кандидат юридичних
наук, доцент

ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ ЮРИСТА

Мова - це унікальне явище життя і професійної діяльності людини. Вона чітко визначає її національний характер, інтелектуальні й естетичні інтереси, виявляє ділові якості, свідчить про загальний розвиток особистості.

Мова становить фундамент професіоналізму майбутніх правників. Вона є базою здобуття фаху у вищому навчальному закладі й основним засобом подальшої професійної діяльності. Адже юристи мають говорити не лише за профілем своєї діяльності, але і ясно, і гарно. Бо слово адвоката, прокурора, судді сприймається як закон, що говорить. Тому воно має бути зрозумілим, а значить - грамотним, правильним, влучним й етичним [1, с. 204].

Професійне спілкування юриста має в усіх напрямках своєї діяльності низку наступних особливостей: специфічність приводів вступу в спілкування; наявність множинності цілей у кожному акті спілкування; конфліктний характер спілкування; формалізація спілкування, тобто регламентація цілей, характеру та способів спілкування різними документами (статутами, настановами, наказами, інструкціями, кодексами); специфіка психічних станів учасників спілкування; особливе значення психологічного контакту [2, с. 124].

Юрист є носієм цілком визначеної соціальної ролі, що припускає наявність широкого кола прав і обов'язків. Наприклад, соціальна роль представника державної служби накладає на професійне спілкування юриста вже розглянуті нами характеристики (регламентованість, вимушений характер, відповідальність тощо). Залежно від партнера по спілкуванню і

ситуації юрист повинен уміти грати різні психологічні ролі. Професійна діяльність юриста в ряді випадків носить дуже напружений, відповідальний характер. Це може бути пов'язано, головним чином, з протидією зацікавлених осіб [3, с. 130-134].

За родом своєї діяльності юрист повинен не просто контролювати процес спілкування, а ще й аналізувати його, враховуючи виділені специфічні характеристики професійного спілкування у сфері юридичної діяльності. Це припускає прораховування цілей співрозмовника (як явних, так і замаскованих), його психологічних ролей, виходячи з чого, юрист визначає тактику і керує ходом спілкування. Зробити контрольоване спілкування «природним» можна за допомогою оволодіння психологічного технікою спілкування, яка може включати в себе: техніку психологічного впливу; психотехніку визначення внутрішнього стану людини за зовнішніми ознаками поведінки; техніку встановлення психологічного контакту і довірливого спілкування; психотехніку конфліктної взаємодії. У подальшому доцільно розробляти психологічний інструментарій професіонального спілкування (методи, прийоми, техніки) й уміння його творчого застосування в професійній діяльності юриста [4].

Отже, без оволодіння мовою як засобом спілкування, мислення, пізнання, самоутвердження у громадському житті неможливе формування духовно багатой особистості. Специфіка професійної діяльності юриста полягає в тому, що йому доводиться постійно користуватися мовою у різних її виявах - усному та писемному.

Список використаних джерел

1. Кацавєць Г.М., Паламар Л.М. Мова ділових паперів. Підручник. - 3-тє вид., - К. : Алерта, 2006. - 328 с..
2. Афанасьєва О.В., Пищелко А.В. Етика та колективна психологія професійної діяльності юриста. - М., 2001.
3. Радомський І.П. Професійне спілкування в юридичній діяльності // Вісник Національного технічного університету України // Київський політехнічний інститут. Філософія. Психологія. Педагогіка : Зб. наук.праць. - Київ : ІВЦ «Політехніка», 2006. - № 2 (17).
4. Василенко В.А., Тимофєєва А.Ю. Характеристики професійного спілкування у сфері юридичної діяльності // Електронний ресурс : [www.rusnauka.com/10 DN 2012/Philologia/9 106699.doc.htm](http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Philologia/9_106699.doc.htm)

Пачевська В.І., студентка 3 курсу юридично-психологічного факультету Національної академії внутрішніх справ;
Науковий керівник: Красницька А.В., доцент кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СИНТАКСИЧНІ ПОМИЛКИ ЯК ПОРУШЕННЯ МОВНИХ НОРМ

Функціонування української мови в нових умовах суспільного буття передбачає подальше унормування її літературної форми на всіх структурних рівнях. Особливістю сучасної кодифікаційної практики є «зміна вектора кодифікації - від зближення української мови з російською до їхнього якомога більшого віддалення» [1, с. 110]. Незважаючи на те, що до законодавчих текстів України були внесені значні мовні зміни, все одно спостерігається надмірне вживання калькованих з російської мови слів і термінів. «Унормування української мови ускладнюється тим, що, з одного боку, тривала русифікаторська політика в межах радянської тоталітарної держави спричинила низку асимілятивних змін у її системі, які знайшли своє відображення і в практиці кодифікації її норм, а з другого боку, навіть державний статус української мови не забезпечив їй комунікативної переваги в пострадянському суспільстві, вона продовжує функціонувати в силовому полі чужої граматичної системи, а це суттєво знижує дієвість нормативних рекомендацій, що їх висловлюють мовознавці» [2, с. 89].

Калькування - це творення нових слів і окремих виразів шляхом копіювання лексичних і семантичних конструкцій іншої мови і заповнення їх морфемами своєї мови. В умовах

паралельного функціонування двох близькоспоріднених мов - української та російської - звичайним є процес взаємопроникнення елементів мови на різних її рівнях: фонологічному, морфологічному, лексичному, синтаксичному. Цей процес калькування має давнє коріння та є досить плідним. Калькування - неправомірний переклад слів і виразів російської мови за допомогою засобів рідної - завдає нам шкоди. Калькування є поширеним негативним явищем у сфері мовного оформлення юридичних документів[5, с. 208]. Творення синтаксичних конструкцій у супереч законам живої мови, запозичення без потреби російських синтаксичних форм «ламає» синтаксичні закони української мови, відриває її від історичної основи.

І хоча «справжнє удосконалення мови як знаряддя ніде так виразно не виявляється, як у синтаксі (складні)», все ж треба мати на увазі, що «які б доскональні не були способи чужої мови, вносити їх в іншу мову можна лише з великою обережністю. Тільки на випадок особливої придатності чужомовних синтаксичних форм їх можна зужитковувати, та й то, коли вони не суперечать тій мові, куди заносяться, не вносять дисонансу в природу синтаксичної будови [3, с. 106, 108]. Порівнюючи синтаксичну структуру давніших і нових перекладів суспільно- політичної літератури, дослідники відзначали активізацію останніх пасивних зворотів («вирване нами» замість «ми вирвали»), розширення синтаксичних функцій окремих прийменників («еміграція в колонії» замість «до колоній», «перейшла в руки» замість «до рук»), уживання безприйменникових ад'єктивних конструкцій замість прийменникових («вище вартості», «нижче середньої якості», «нижче свого нормального рівня») [4, с. 58]. При правомірності кодифікації того чи іншого синтаксичного варіанта, треба враховувати передусім ступінь його відповідності структурі і системі української мови, його семантичне навантаження, функціональну маркованість, традицію вживання, реакцію на цю конструкцію з боку тих людей, що досконало володіють нормами літературної мови тощо. Проте немає сумніву, що активність синтаксичних кальок, які потрапили в українську мову під впливом російської граматичної системи, не може бути річчю байдужою для кодифікаційної практики, адже синтаксис

становить «найяскравішу, своєрідну й колоритну частину індивідуальності всякої мови» [1, с. 205].

Отже, текстуальне оформлення правових норм є високою інтелектуальною діяльністю[5, с. 317]. При складанні текстів обов'язковим є дотримання лексичних, морфологічних, синтаксичних, пунктуаційних правил сучасної української мови.

Список використаних джерел

1. Клименко Н., Карпіловська Є., Даниленко Л. Динаміка словникового складу сучасної української мови на тлі міжслов'янських паралелей // Мовознавство. -2003. - № 2-3.

2. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «Я». - К., 2001.

3. Сербенська О., Білоус М. Екологія українського слова: Практичний словничок-довідник. — Львів, 2003.

4. Синявський О. Порадник української мови. — Харків, 1922.

5. Красницька А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування / А. В. Красницька // Посібник. - 2-е вид., доп. і переробл. - К.: Парламент. вид-во, 2006. - 528 с.

Панченко Б.С., студент 302 групи юридично-психологічного факультету Національної академії внутрішніх справ;

Науковий керівник: Красницька А.В., кандидат юридичних наук, доцент, старший викладач кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ

ДВОМОВНІСТЬ ЯК МОВНЕ ЯВИЩЕ

Двомовність (білінгвізм -від лат. *Bi-* подвійний *mai^ua-* мова) - специфічний стан суспільного життя, при якому спостерігається і є визнаним факт функціонування та співіснування двох мов у межах однієї держави. «Джерелом білінгвізму, як правило, виступає етнічна неоднорідність самого суспільства, наприклад, існування в одній державі двох етносів,

що користуються різними мовами. Через те, що в сучасному світі практично немає етнічно «чистих» держав, білінгвізм як явище отримав велике поширення» Г1, с. 171. Двомовність (білінгвізм) відображає ситуацію, коли відразу дві мови визнані державою, внаслідок юридичне закріплених норм або законів, на рівні офіційних і з рівноправним статусом для кожної з цих мов. Серед типових прикладів країн з офіційним білінгвізмом Канада, Бельгія, Фінляндія, Казахстан та інші. Інтеграційні процеси сприяють перетворенню Європи в багатомовний простір, у якому всі національні мови мають рівні права. Адже з відкриттям кордонів між країнами Європи посилюється мобільність людей, установлюються та виходять на новий рівень контакти, що підтримувалися раніше, як усередині країни, так й із зарубіжними друзями та партнерами. Ці процеси значно посилюють умотивованість європейців до опанування іноземних мов [2].

Сьогодні двомовне навчання визнано багатьма вченими Європи однією з можливостей найбільш ефективного опанування іноземних мов і водночас є суттєвою складовою культурної освіти. Значний вплив на розвиток двомовної освіти в Європі здійснює політика Європейського Союзу - відмова від пріоритету якоїсь із мов та орієнтація на рівноправне використання мов-партнерів [3].

Як науковий феномен термін «білінгвізм» означає співіснування двох мов і в науковій літературі розглядається з двох позицій: 1) соціальне явище; 2) індивідуальна характеристика особистості. Як соціальне явище білінгвізм - це специфічний стан суспільного життя, за якого спостерігається і визнається факт функціонування, співіснування двох мов у межах однієї держави [4, с. 7].

Розрізняють офіційний білінгвізм, який відображає ситуацію, коли відразу дві мови визнані державою на рівні офіційних унаслідок юридично закріплених норм або законів. Неофіційний білінгвізм відповідає ситуації, коли офіційно визнаною на законодавчому рівні є лише одна з двох мов, якою найчастіше послуговується населення цієї держави [4, с. 18].

Для України цінним є досвід європейських країн, де розвиток двомовної освіти пов'язаний не стільки з внутрішніми

процесами, скільки із загальною тенденцією до інтеграції, прагненням до діалогу та міжкультурної комунікації. Розвиток теорії і практики двомовної освіти відкриває шлях до активного інноваційного пошуку в цьому напрямі. У складі населення України спостерігається перевага двох етносів - українців (77,8%) та росіян (17,3%). Але в цілому в Україні зафіксовано представників більш як 130 етносів (згідно з переписом населення 2001 року). Українську мову вважають рідною 67,5% населення, для 29,6% рідною є російська мова. Чотири із двадцяти семи регіонів України переважно російськомовні (Севастополь, Крим, Донецщина та Луганщина). Учні та студенти мають однаково глибоко опанувати мову своєї сім'ї та державну мову. Зважаючи на велику кількість варіантів, йдеться не про пряме перенесення зарубіжного досвіду, а про глибоке осмислення та використання найбільш продуктивних ідей в умовах української школи [3].

Отже, актуальність цих ідей для України пов'язана з її прагнення до тісної взаємодії зі світовим співтовариством у вирішенні глобальних проблем людства, здійсненні гуманітарних проектів та в інших галузях міжнародної співпраці. Ця взаємодія зумовила підвищений інтерес до вивчення мов, що відкриває можливість скористатися перевагами відкритого суспільства[3].

Список використаних джерел

1. Вайнрах У. Одноязычие и многоязычие: Новое в лингвистике. Языковые контакты. - М.: Прогресс, 1982.
2. Електронний ресурс :
www.etno.us.org.ua/blog/glossary/18.html.
3. Зайцева Л.С. Білінгвізм як мовне та соціальне явище // Електронний ресурс :
www.msnauka.com/6_NITSB_2010/Philologia/59619.doc.htm.
4. Нікольська Н. Від розмаїття до взаєморозуміння. Іноземні мови в навчальних закладах // Педагогічна преса. - 2008. - 128 с.

Кундельська І.С., курсант 2 курсу 206 навчальної групи навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: Стратулат Н.В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ

МОВЛЕННЯ ПРАВОЗНАВЦЯ: ТИПОВІ ПОМИЛКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Протягом багатьох століть людина створювала культуру, яка проявлялася в вираженні думки певними словами з приводу вірувань, народних звичаїв, ставлення до мови, праці. У свою чергу культура створювала людину з сформованим мовленням, яке ще в сиву давнину і на сучасному етапі розвитку суспільства є основним інструментарієм впливу один на одного, на групу осіб, на колектив тощо. Досліджувати мовлення завжди цікаво, тому що його можна розглядати в різних аспектах і тому я вирішила конкретно проаналізувати питання - мовлення правознавця: типові помилки та шляхи їх подолання.

Т.Б. Гриценко зазначає, що питання мови - це питання майстерності. Не лише письменникам, а й службовцям потрібно, дошукуючись найточнішого слова, збагачувати свій словниковий запас, дбати про те, щоб мова була добірною, барвистою.[1]

Мовлення в діяльності правознавця виступає як носій інформації і як спосіб впливу. Вплив може бути різних типів: вплив людини на людину, людини на групу осіб, людини на аудиторію та інший. Тому мовлення в юриспруденції повинно бути: чітким, визначеним, ясным, конкретним, зрозумілим, об'єктивним. С.І.Ожегов сказав: «Висока культура мови - це

вміння правильно, точно й виразно передавати свої думки засобами мови...».

Велика сила українського слова завжди цінувалася людьми. Зрозуміти цю силу і правильно нею скористатися для юриста важливо удвічі, адже вся його професійна діяльність пов'язана з усним і письмовим мовленням. Юрист виступає в різних комунікативних ролях: складає законопроекти, веде ділове листування, йому доводиться писати протоколи допиту і огляду місця події, різні постанови, обвинувальні висновки, позовні заяви, договори та угоди, заяви та скарги.

У наш час спостерігається велика кількість типових помилок в ділових і процесуальних документах правознавця, тобто неточний вибір синонімів, тавтології, плеоназмів і так далі. Причинами, що призводять до неточності, неясності та двозначності є: [2]

Вживання слів у значенні, невластивому для літературної мови;

Невміння користуватися синонімами, паронімами, термінами, багатозначними словами та омонімами;

Білінгвізм;

Вживання кліше, штампів;

Мовна надмірність;

Мовна недостатність.

Синоніми стають джерелом емоційності і виразності мовлення, якщо вживати їх з особливим стилістичним завданням. Нерідко в тексті використовується одночасно кілька синонімів. У цьому випадку вони отримують певне стилістичне навантаження. Однак часом нові синоніми в мові нічого не додають до сказаного. Наприклад: Порушення правил користування газом призводить до біди, нещастя, до драматичних наслідків і трагічних випадків. Таке вживання синонімів свідчить про безпорадність у поведженні зі словом, про невміння точно передати думку. Нанизування синонімів при невмілому, безладному їх розташуванні породжує градацію, якщо кожен наступний синонім посилює (рідше - послаблює) значення попереднього.

Більшість багатозначних слів позначають особливі юридичні поняття. Так, погашення - припинення терміну судимості, епізод - частина злочинних дій та ін. Тому в мові права спостерігаються словосполучення, які не вживаються за межами правової сфери спілкування, наприклад, організатор злочину, аморальний вчинок, застосовувати заходи.

Білінгвізм іншими словами двомовність - співіснування і взаємодія двох мов у межах одного мовного колективу, яка є причиною виникнення такої форми мови, як суржик.

Багатослівність, або мовна надмірність, може проявлятися у вживанні зайвих слів навіть у короткій фразі. Французький учений, філософ і письменник Б.Паскаль зауважив: «Я пишу довго, тому що у мене немає часу написати коротко». Дійсно, стислість і ясність формулювань досягаються в результаті напруженої роботи зі словом.

Мовленнєва надмірність проявляється у вживанні більшої кількості слів, ніж потрібно для вираження думки, що може бути викликано плеоназмом (мовний зворот, в якому без потреби повторюються слова, частково або повністю збігаються за значенням - чоловік двадцять людей, або такі, в яких значення одного слова вже входить до складу іншого - своя автобіографія)[3]. А також тавтологією (змістовна надмірність висловлювання, що виявляється в смисловому дублюванні цілого і його частини - обвинувачений намагається довести свою правоту бездоказовими доказами). [4]

Мовленнєва надмірність може виявлятися у вживанні слів, які нічого не додають до змісту висловлювання, навіть у вузькому контексті: незаконне розтягування державного майна (чи може розтаскування бути законним?).

Однією з причин мовної недостатності в письмовій мові є перенесення в неї особливостей розмовної: пропуск структурно і семантично значущих одиниць. Наприклад: Хворі сподіваються, ми їм допоможемо (в письмовій мові необхідний союз що).

У мові юриста зустрічаються складові юридичні терміни, що виступають як єдине ціле. Кліше дозволяють забезпечувати точність мови права. Кліше - це певний мовний

стандарт, мовний стереотип. У використанні цього засобу в ділових документах часом виникає навіть необхідність, наприклад: доводжу до вашого відома, беручи до уваги, на підставі викладеного і т.д.

Їх антиподом виступають штампи, які сприймаються як явище негативне, оскільки порушує дотримання таких вимог, як точність, стислість. Штмп - це своєрідний шаблон, який завдає шкоди думкам. Нерідко в процесуальних актах вживаються повторні штампи замість кліше, наприклад: «відкласти справу слуханням» , а треба «відкласти слухання справи». [5]

Типові помилки не роблять честі правознавцю з вищою освітою. Удосконалення культури власного мовлення є однією з найважливіших і необхідних умов підвищення професіоналізму. Цю проблему може вирішити наполеглива праця над удосконаленням індивідуального мовлення, що можливо за умови уважного ставлення до власної мови й мовлення, високого рівня національної свідомості.

Отже, престиж правової професії вимагає глибокої правничої підготовки; бездоганного знання професійної мови і традицій національної мови. Блискучий ритор, видатний теоретик ораторського мистецтва Цицерон пише: « Вміння правильно говорити...ще не заслуга, а не вміти - вже ганьба, тому що правильне мовлення, по-моєму, не стільки достоїнство вправного оратора, скільки властивість кожного громадянина».

Список використаних джерел

1. Гриценко Т. Б. Українська мова за професійним спрямуванням. Навч. пос. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 624 с.
2. Івакіна М.М. Професійна мова юриста. - М.,1997.
3. Максимов В.І. Російська мова та культура мови у двох частинах - М.:2000.
4. Плещенко Т.П., Федотова Н.В., Чечет Р.Г. Стилїстика і культура мови. - М., 2001.
5. Івакіна М.М. Професійна мова юриста. - М.,1997.

Лазовой Радіон, курсант 206 навчальної групи
навчально-наукового інституту підготовки
фахівців для підрозділів слідства та
кримінальної міліції Національної академії
внутрішніх справ *Науковий керівник:*
Стратулат Н.В., кандидат філологічних наук,
доцент кафедри юридичного
документознавства Національної академії
внутрішніх справ

БАЖАЄТЕ УКРАЇНОМОВНУ НАЦІЮ? ПОДАЙТЕ ВЛАСНИЙ ПРИКЛАД!

До цієї праці мене спонукало вивчення десятків виступів політиків, освітян, учених, представників мистецтва й бізнесу. Те, що кожен громадянин може споглядати на екранах своїх телевізорів, комп'ютерів, планшетів, у реальному житті. У системі державних пріоритетів мовна політика посідає чільне місце, оскільки її стратегічним завданням, поряд з гарантуванням мовних прав людини, є утвердження суспільної злагоди й політичної стабільності. Механізми виникнення та розвитку мовної політики є актуальними в умовах становлення демократичного українського суспільства, трансформації ціннісних орієнтирів у структурі суспільної свідомості.

Мовна політика досліджується багатьма науковцями у різних галузях соціально-політичного знання. Слід назвати, насамперед, роботи таких вчених, як: Г. Абасов, О. Биков, Т. Бикова, Д. Яроша, Т. Бурда, С. Шумлянський, Л. Масенко, Н. Ботвина та інші.

Хочеться зазначити, що не один урядовець у своїй програмі вказував на вектор розвитку української мови, про її всебічне функціонування на всьому просторі України. Отримавши підтримку народу, їх обіцянки забуваються, а мова залишається неприховано потоптаною та брутально спалюженою. Як зазначає П.П.Кононенко, жоден порушник Конституції не був покараний; жоден чиновник не був усунутий за незнання державної мови. У будь-якій зарубіжній країні не те щоб стати на державну службу, а щоб натуралізуватися для проживання, необхідно скласти мовний іспит. В Україні без знання державної мови можна посісти будь-яку посаду [1, с.10].

Стало нормою розігрувати «мовну карту» під час виборів. У ст. 10 Конституції України йдеться про те, що державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України [5, 5 с.]. Чому ж цієї догми не дотримується обраний народом представник ?

Повернемося до теми моєї доповіді . Хочеться розповісти про теорію розбитих вікон , сформовану Джеймсом Вілсоном та Джорджем Келлінгом у 1982 році. Теорія знайшла своє відображення на практиці - спочатку в Нью-Йорку, а потім і в багатьох інших містах США, Європи, Південної Африки, Індонезії і т.д. Ретельно стежачи за чистотою вулиць і змиваючи графіті з стін, нью-йоркська влада не тільки привчила громадян вести себе культурніше, а й домоглася значного зниження злочинності у місті. Отже, відповідно до цієї теорії, якщо хтось розбив скло в будинку і ніхто не вставив нове, то незабаром жодного вікна в цьому будинку не залишиться, а потім почнеться мародерство. Ототожнюючи дану теорію з темою дослідження, постає питання: а не те ж саме ми спостерігаємо сьогодні? Політики, паплюжачи державну мову або не використовуючи її взагалі, не дають стимулу застосовувати її населенням у спілкуванні та побуті, у людини зникає будь-яке прагнення вдосконалювати свої мовленнєві навички. До того ж, і після здобуття Україною незалежності, багато хто надає величезного значення історичній ролі української мови , що розвивається у зв'язку «українська мова - українська держава». Типову та банальну аргументацію, проте болючу і небайдужу українцю , можна навести на прикладі ситуації на Сході.

Хто підозрював ,що при розподілі влади, виникненні конфлікту інтересів, у якому мала своє місце (і має досі) мовна проблема, за аналогією «ефекту метелика»¹ приведе до декадансу, суб'єктами якого ми стали.

Багато урядовців у своє виправдання заявляють, що дана ситуація не є наслідком багатовікової російської окупації, а

¹ термін у природничих науках, що позначає властивість деяких хаотичних систем. Незначний вплив на систему може мати великі і непередбачувані ефекти де-небудь в іншому місці і в інший час. Схожа ситуація трапилася з героєм оповідання [Рея Бредбері](#) «І пролунав грім»: герой випадково роздав метелика під час туристичної подорожі в минуле [машиною часу](#), що спричинило значні зміни в теперішньому «часі» героя. Подібний ефект одержав назву Ефекту метелика.

органічно і природньо «склалася історично, є важливим надбанням Українського народу, потужним чинником консолідації багатонаціонального українського суспільства» [3, 144 с.]. Але ж, якщо наше суспільство багатонаціональне, якщо в ньому, крім українців і росіян, живуть ще й поляки, угорці, румуни, молдавани, болгары, кримські татари - загалом представники понад ста національностей, то чому «потужним чинником їхньої консолідації» є російська мова? А як з іншими національними мовами? Їх можна знехтувати [6, 23 с.] ? Думаю - ні.

Я виступаю лише за монопольне використання української мови у державному управлінні, зовсім не заперечуючи право національних меншин на їх рідну мову. Необхідно визначити правовий захист мовних прав і свобод людини та громадянина, де, зокрема, передбачити, що кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої мовні права та свободи від порушень і протиправних посягань. Реалізація мовної стратегії має здійснюватися комплексним і послідовним упровадженням науково-методичних заходів. Розв'язання мовної проблеми безпосередньо залежить від досконалості правового регулювання в цій сфері. Вітчизняне законодавство в цьому плані містить багато недоліків.

Ми - молоде покоління і нам вирішувати ті проблеми, які сьогодні стоять перед Україною. Кожен з нас має пам'ятати, що без мови немає народу, без народу немає держави, тому - щоб наша держава існувала і процвітала, пропоную жити за принципом: «Українська мова - визначальний чинник українського народу»[2, 176 с.] .

Список використаної джерел

1. Кононенко П.П., Кононенко Т.П. Україна / Збірник наукових праць НДІУ українознавства, К., 2006. - Т. XI., - ІО с.
2. Вишняк О. Мовна ситуація та статус мов в Україні : динаміка , проблеми , перспективи (соціологічний аналіз) / О. Вишняк - К. : Інститут соціології НАН України , 2009. - 176 с.
3. Тетерич О.М. Етнопсихологія українців : мовний аспект / О.М.Тетерич // Гуманітарний вісник ЗДІА. - 2012. - № 51 . - 143145 с.
4. Нагорна Л. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. -К.: Світогляд, 2005. - 315 с.
5. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К.: Преса України, 1997. - 80 с.
6. Погребенник В. Поновлене старе: законопроект про засади мовної політики в Україні / В.Погребенник // Літературна Україна. - 2011. - № 2. - 23 с.

Тимохіна Анастасія, курсант 2 курсу 206 навчальної групи навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Стратулат Н.В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ

СЛЕНГ У МОЛОДІЖНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Лексичний склад нашої, як і будь-якої іншої, мови містить велику кількість сленгових утворень, що відповідають певним соціальним та професійним групам людей. Тому існування різноманітних сленгізмів як типів лексики доводить, що мова залишається динамічною системою, яка постійно живе і розвивається.

Дослідження такого явища, як сленг є важливою і досить актуальною темою сьогодення. Утворення сленгу є природнім явищем, тому не слід недооцінювати важливість його дослідження і не звертати увагу на його існування.

Найяскравіше прояви сленгізму можна спостерігати в молодіжній комунікації. Оскільки мої однолітки і я зокрема відношусь до такої категорії людей, тому мені цікаво було розглянути таку тему, як студентський молодіжний сленг.

Термін «сленг» може визначатися по-різному. Так академічний тлумачний словник української мови подає широке та вузьке його значення. У широкому значенні сленг - це розмовний варіант професійного мовлення, синонімом якого є жаргон. Натомість у вузькому значенні сленг - це «жаргонні слова або вислови, характерні для мовлення людей певних

професій або соціальних прошарків, які, проникаючи в літературну мову, набувають помітного емоційно- експресивного забарвлення».

Відомий український мовознавець Леся Ставицька у своїх працях розглядає сленг як практично відкриту мовну підсистему ненормованих, стилістично знижених лексико-фразеологічних одиниць.

Дослідження студентського молодіжного, у тому числі курсантського сленгу тісно пов'язане із сучасною молодіжною субкультурою, яка в основному визначається специфікою навчального закладу, дозволяям, поведінкою, своєрідністю моди та смаків, популярними напрямками в музиці та інше.

Селіванова Е.А. у своїй роботі «Основы лингвистической теории текста и коммуникации» зазначає, що студенти вживають сленгові вирази для того, щоб виглядати сучасними. При спілкуванні студенти вживають сленг не тільки для передачі інформації, але і для вираження власного світогляду, ідей, для підкреслення власної особистості та того, що вони йдуть в ногу з часом.

Але іноді буває, що студенти використовують такі слова- паразити: «тіпа», «короче», «знаєш», «мол», «капец» тощо. Це свідчить насамперед про те, що деяким студентам не вистачає слів для формування речення, а тому вимушені паузи між словами заповнюються часто словами- «паразитами», які не підкреслюють індивідуальність їх мовлення, а лише засмічують мову.

Крім того, зазначимо що сленги дають певну характеристику сленги можуть відображати зовнішні якості: «мачо» (сексуальний), може вживатися як в позитивній, так і в негативній конотації. Наприклад, у позитивному аспекті - хлопець, який має гарну статуру: «Який мачо пішов», або в негативному як насмішка над особою, яка має завищену самооцінку, «Ти що, мачо, щоб до такої красуні наміри мати». «Васьок», тобто незнайомий: «Уявляєш, якийсь Вася переплутав мене зі своєю дівчиною».

Також досить часто зустрічаються такі вирази, які виражають психологічний стан, наприклад іменник «лажа» - (щось погано зроблене), прислівник «стрьомно» утворене від відомого жаргонізму «стрьом», що означає «варта, стояти на варті», дієслівні утворення такі як «кілішувати»

(розмірковувати), «юзати» (використовувати), «зафрендити» (подружитися), «молодити» (залицятися).

Досить специфічною групою жаргонізмів є такі, що мають англійське походження. Їх можна поділити на кілька підгруп. Перша підгрупа складається зі слів, що і за звучанням, і за семантикою збігаються з англійськими, але графічно передаються українськими літерами: «денс» — танець, «парті» - вечірка, «смайл» - посмішка, «френд» - друг, «кеш» - гроші, «дарлінг2 — близька людина, тобто слова, що позначають дозвілля молоді.

Нарешті до другої підгрупи входять слова кальковані з англійської мови: «піпли» — люди, «гьорли» — дівчата, «су перовий» — визначний, «бестовий» — найкращий, «лук» - вигляд. Оскільки в сучасному світі електронні гаджети займають не останнє місце, тому такі слова, як «аська» — програма для спілкування через Інтернет, «моня»- монітор, «комп» - комп'ютер, часто вживає молодь.

Також хотілося б виокремити групу сленгів, які під час мого дослідження, можна сказати переслідували щоденно. Це слова, які вживають курсанти саме нашої Академії, і які є зрозумілими лише нам: вечеруха (вечірня перевірка), зальот (якщо ти робиш щось неправильно, і за це передбачено покарання у вигляді добового наряду), гражданка (цивільна форма одягу), чіпок (буфет), увал (прогулянка в місто), вертушка (турнікет на контрольно-пропускному пункті), народка (вул. Народного ополчення).

Варто сказати, що все, що існує в мові - це природньо, тому і поява сленгу, є природнім явищем, яке існувало раніше і є нині . Адже незважаючи на те, що в українській мові існують тисячі слів, і начебто можна сказати гроші, а кажемо «бабло». Це - секретна мова, секретні слова, що об'єднують соціальні групи людей, які мають спільні інтереси. Є випадки, в яких можна сказати, що «все добре», а іноді «все зашибісь», «кльово», «крутяк», бо «добре» не передає того стану. Але неможна забувати про те, що у фаховому мовленні, є недопустимим застосування сленгів, правоохоронець має використовувати лише літературну мову у своєму професійно - діловому спілкуванні.

Совтан Ю.В., Смольницький О.Т.,
курсанти 2 курсу 204 навчальної групи
навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів слідства та
кримінальної міліції Національної академії
внутрішніх справ *Науковий керівник:*
Стратулат Н.В., кандидат філологічних наук,
доцент кафедри юридичного
документознавства Національної академії
внутрішніх справ

УКРАЇНСЬКА МОВА - ДЕРЖАВНА МОВА

Стаття 10 Конституції України встановлює: «Державною мовою в Україні є українська мова». Українська мова - не лише засіб спілкування, а й скарбниця духовного і культурного спадку українського народу, невід'ємною ознакою його ідентичності. Незважаючи на складні історичні умови, українська мова зберегла свою самодостатність і стала важливим чинником єднання і відновлення незалежності України. Насправді її пізнавальний, виражальний і комунікативний потенціал надзвичайно потужний. Український словник - один з найбагатших у світі. Українська мова входить до третього десятка демографічно найпоширеніших мов світу і за цим параметром друга серед слов'янських. Входить в п'ятірку наймилозвучніших мов світу. Значна частина її словника значно старша за майже півторатисячолітню історію її вживання в різних сферах громадського й культурного життя. Державність української мови є ключовим чинником консолідації українського суспільства на всій території України, формування сучасної української політичної нації, символічним уособленням української державності, гарантією збереження національної ідентичності українського етносу і державної єдності України. З огляду на це українська нація і держава мають забезпечувати відродження і захист української мови, якісну розбудову українського мовного простору. Принципове значення для майбутнього української мови і української держави має національна мовна свідомість і мовна гідність. У їхньому формуванні чільну роль має відігравати українська інтелектуальна еліта, насамперед вище керівництво держави, яке своїм особистим прикладом і зусиллями має утверджувати

престиж української мови, української нації і держави. Вільне володіння державною мовою юридичний обов'язок кожного громадянина України. Давно виникає занепокоєння поширення такого явища як суржик і значна русифікація. Посилення процесів русифікації України викликано не тільки і не стільки кризою українського села, новими реаліями відкритого суспільства і ринковою конкуренцією, скільки неспроможністю пострадянської влади здійснювати послідовну і системну мовну політику.

«Мовний закон», Закон «Про засади державної мовної політики» № 5029-УІ («мовний закон») — закон, прийнятий [Верховною Радою України 5 червня 2012 року](#) (голосування відбулось з порушенням Конституції України, норм регламенту та процедури розгляду). Фактично прийняття цього законопроекту означає, що там, де проживає мінімум 10% російськомовного населення (майже половина областей України), російська мова стане другою державною, що суперечить конституційним нормам й фактичним обмеженням прав інших 90%. Що це за закон, який обмежує право більшості в інтересах незначної меншості. Прийняття «мовного закону» спричинило розгортання громадянських компаній «Помста за розкол країни», «Займіться ділом, а не язиком!» Станом на січень 2015 року, законопроект про скасування закону про мови не підписаний, але й не ветоаний президентом, його поточний статус - «готується на підпис», а питання конституційного статусу вирішується Конституційним Судом України.

Діяльність молоді для підняття престижу української мови серед населення. Незважаючи на ті неприпустимі процеси, які відбувалися і відбуваються сьогодні стосовно мовної ситуації та мовної політики в Україні, велику підтримку мови свідомі громадяни, що проявляється не лише у вигляді розмови і спілкування, а й збереження звичаїв, традицій, фольклору як основних елементів національної ідентичності. Для прикладу ГО «Спільними зусиллями», заснована Меріновим Віталієм в м. Івано-Франківськ, що має свої філії в м. Дніпропетровськ, м. Надвірна, м. Городенка та інших. ГО «Спільними зусиллями» влаштовує літературні зібрання, заходи з популяризації української мови, звичаїв, традицій, культури, здорового способу життя, патріотизму, любові до своєї Батьківщини.

В умовах нав'язування нам ідеології «російського світу» і поширення західного полікультуралізму збереження своєї історичної свідомості, самобутності українців є надзвичайно важливим завданням.

Найголовніше - це розуміння того, що наша мова, наші традиції, наша культура об'єднує нас, робить нас сильнішими, роблять нас тими, хто ми є.

*Волковська А.С., ад'юнкт кафедри
кримінального права Національної
академії внутрішніх справ*

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЖУРНАЛІСТ» У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

В сучасній Україні, яка обрала демократичний шлях розвитку, на перший план виходить завдання забезпечити активну участь неурядових організацій та звичайних пересічних громадян у формуванні державної політики, здійсненні громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування. Значну роль у вирішенні цієї задачі відіграє право на свободу слова. Свобода слова - одна з демократичних засад, визначених Конституцією України. Вона передбачає висловлення незалежних поглядів та переконань як в усній, так і в письмовій формі, є ознакою некорумпованого суспільства. Журналісти активно збирають, готують та поширюють відомості про події, які мають вплив на суспільство, виконуючи таким чином свою роль вартового демократії. А відтак рівень законодавчого захисту професійної діяльності журналістів є досить точним індикатором рівня демократизації суспільства. Актуальність порушеного питання для України як держави, яка проголосила курс на демократичне врядування, підтверджується як реальним рівнем культури та розвитку інформаційних відносин, так і висновками міжнародних організацій, які здійснюють моніторинг ситуації щодо посягання на професійну діяльність журналіста. Потрібно зазначити, що із внесенням до Кримінального кодексу України (далі - КК України) відповідних змін та передбаченням

спеціальних кримінально-правових норм про відповідальність за посягання на професійну діяльність журналістів, а саме погроза або насильство щодо журналіста (ст. 345-1), залишаються не вирішеними питання щодо визначення кола можливих потерпілих від цього злочину, а також з'ясування дефініції «журналіст» як потерпілий від злочину.

Таким чином, на порядок денний постає достовірність твердження деяких науковців про те, що потерпілими від злочину, передбаченого ст. 345-1 КК України є тільки професійні журналісти [1, с. 133; 2, с. 110]. Не окреслюючи конкретних ознак журналіста, якому перешкоджають у здійсненні законної професійної діяльності.

Натомість, чинне законодавство містить декілька визначень «журналіста». Зокрема, у ст. 1 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23 вересня 1997 р. № 540/97-ВР зазначено, що журналіст - це творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює та займається підготовкою інформації для засобів масової інформації, виконує редакційно- посадові службові обов'язки в засобі масової інформації (в штаті або на позаштатних засадах) відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначаються в державному класифікаторі професій України [3, ст. 302]. Саме «прив'язка» до класифікатора є однією з проблем визначення поняття журналіста. До речі, [держкласифікатор професій](#) кілька років тому було оновлено, тому фактично визначення поняття журналіста зазнало деяких змін без внесення змін до закону, в якому воно міститься. Також варто зазначити, що в класифікаторі журналістську професію об'єднано з письменниками та редакторами, що свідчить про не зовсім коректне розуміння суті професії журналіста тими, хто створював і затверджував класифікатор [3, ст. 302].

У класифікаторі відсутній окремий поділ на журналістів, письменників і редакторів. Перелік починається з ведучого програми, потім іде: випусковий, драматург, журналіст, інокореспондент, коментатор, кореспондент, літературний співробітник, оглядач, письменник, кілька різновидів редакторів, члени редакції й редколегії [3, ст. 302] - такий приблизний перелік робіт, які виконують журналісти, письменники й редактори. Як бачимо, фотографів та операторів

у ньому немає, хоча вони також являються представниками ЗМІ. В разі погрози або насильства щодо них виявиться, що такі працівники не належать до журналістів згідно з класифікатором. Відповідно до викладеного виникає багато спірних питань, які можна вирішити шляхом урегулювання та відображення у КК України поняття «журналіст».

У ст. 25 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16 листопада 1992 р. № 2782-ХІІ журналістом є творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для друкованого засобу масової інформації та діє на підставі трудових чи інших договірних відносин з його редакцією або займається такою діяльністю за її уповноваженням [4]. Згідно ст. 1 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 р. № 3759-ХІІ в редакції Закону від 12 січня 2006 № 3317-ІУ телерадіожурналіст - це штатний або позаштатний творчий працівник телерадіоорганізації, який професійно збирає, одержує, створює і готує інформацію для розповсюдження [5].

Таким чином у ст. 345-1 КК України мова йде про журналістів як друкованих ЗМІ (газет, журналів, бюлетенів, разових видань з визначеним тиражем тощо), так і журналістів аудіовізуальних ЗМІ (радіомовлення, телебачення, кіно, звукозапис, відеозапис тощо). Такий поділ ЗМІ, крім іншого, встановлено й у ч. 2 ст. 22 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ в редакції Закону від 13 січня 2011 р. № 2938-УІ [6].

Крім того, вказана норма не містить положень про те, що даний злочин може вчинюватися відносно журналістів лише ЗМІ. Аналіз чинного законодавства дає підстави стверджувати, що положення ст. 345-1 КК України здійснюють правове забезпечення охорони й журналістів інформаційних агентств. Адже відповідно до ст. 21 Закону України «Про інформаційні агентства» від 28 лютого 1995 р. № 74/95-ВР журналіст інформаційного агентства - це творчий працівник, який збирає, одержує, створює та готує інформацію для інформаційного агентства і діє від його імені на підставі трудових чи інших договірних відносин з ним або за його уповноваженням [7].

На нашу думку, більш універсальним та таким, що містить істотні ознаки визначенні «журналіст», є визначення,

передбачене в ст. 1 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23 вересня 1997 р. № 540/97-ВР. Тим паче, що абсолютна більшість науковців своїх роботах наводять визначення категорії «журналіст», спираючись саме на згадане вище поняття [8, с. 86; 9, с. 509; 10, с. 455].

Як один із варіантів хоча б часткового вирішення проблеми вважаю за необхідне внесення змін до КК України шляхом додавання примітки з адекватним визначенням визначенні «журналіст» до ст. 345-1 (охопивши, зокрема, фотографів та операторів). Незважаючи на те, що вказані законодавчі зміни вже практично виписані як законопроект і обговорювалися у робочих групах в органах влади, однак не подані на розгляд до Верховної Ради України.

Тому визначення і передбачення поняття «журналіст» у КК України є доцільним та необхідним як і для доктрини кримінального права, так і для слідчої та судової практики як при здійсненні кваліфікації так і для самого юридичного його розуміння.

Список використаних джерел

1. Зінченко О. І. Кримінально-правова охорона виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина : аналіз законодавства і судової практики : [монографія] / О. І. Зінченко. - Х. : Вид-ць СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2007. - 320 с.
2. Готін О. М. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина : навч. посібник / О. М. Готін. - Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2006. - 192 с.
3. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України від 23 вересня 1997 р. № 540/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 50. - Ст. 302.
4. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16 листопада 1992 р. № 2782-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 1. - Ст. 1.
5. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21 грудня 1993 р. № 3759-ХІІ в редакції Закону від 12 січня 2006 № 3317-ІУ // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 10. - Ст. 43.

6. Про молодіжні та дитячі громадські організації : Закон України від 1 грудня 1998 року № 281-ХГУ // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 1. - Ст. 2.

7. Про інформаційні агентства : Закон України від 28 лютого 1995 р. № 74/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - № 13. - Ст. 83.

8. Вереша Р. В. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (коментар до ст. 171 КК України) / Р. В. Вереша // Вісник Академії адвокатури України. - 2009. - № 2. - С. 86-89.

9. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : у 2 т. / П. П. Андрушко, Т. М. Арсенюк, О. Ф. Бантишев та ін. ; за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. - 3-є вид., перероб. та доп. - К. : Алерта ; КНТ ; Центр учбової літератури, 2009. - Т. 1 - 964 с.

10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / А. М. Бойко, Л. П. Брич, В. К. Грищук та ін. // [за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка]. - 7-ме вид., переробл. та допов. - К. : Юридична думка, 2010. - 1288 с.

Бабаніна В.В., доцент кафедри
кримінального права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ПРАВОРОЗУМІННЯ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНА
КАТЕГОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ СТВОРЕННЯ
ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Питання про м механізм створення кримінального законодавства та забезпечення якості закону про кримінальну відповідальність були та залишаються надзвичайно актуальними для правової науки. Як відомо створення якісного та ефективного закону можливе тільки у випадку його якісної підготовки та дотримання відповідного механізму законотворення, що, нажаль, не можна сказати про сучасні зміни, які вносяться до КК України і виступають ситуативним та сумнівним засобом вирішення окремих соціально-політичних ситуацій. Проте, фундаментальне дослідження механізму

створення та реалізації кримінального законодавства повинно, перш за все, ґрунтуватися на вивченні концепцій розуміння права, оскільки сама сутність права є основоположною для з'ясування співвідношення «право», «закон» та «законодавство». Так, за словами М. Цицерона, природу права, слід шукати в природі людини [1, с. 190].

Першими спробами розуміння права, його відмінності від закону, а також певні висновки про співвідношення права із суспільством, особою та державою можна знайти уже в правовій думці давньогрецьких філософів. Право, на їхню думку, першочинне за позитивне законодавство, встановлюється природою, а отже, є об'єктивним явищем [2, с. 11]. Виходячи з цього, право, хоча і впливає із сутності людей та суспільних відносин, регулює та впорядковує останні, проте є сталим і не залежним від людини.

З іншого боку, право розумілося не тільки як вищі першочинні правила поведінки, гарантії прав і свобод, але й як право позитивне, тобто формально виражене, закріплене в формах (джерелах) права, а відтак створене (формалізоване, описане) людиною, а тому залежне від неї.

Що ж стосується сучасного розуміння поняття «право», то воно характеризується наявністю різноманітних підходів та концепцій. Зокрема, за словами В.М. Кравця, у правовій науці на сьогодні не вироблено єдиної позиції стосовно поняття права, його істинного змісту і сутності, свідченням тому є плюралізм теорій, концепцій, вчень у сучасному правознавстві, що характеризується різноманітністю підходів до визначення права, серед яких істотно виділяються: нормативний, природно-правовий (моральний), соціологічний, аксіологічний, антропологічний. [3, с. 7-8].

В свою чергу, С.І. Алаїс, досліджуючи сучасні наукові школи правового розуміння, диференціює їх на дві групи: 1) правові школи, що визначають право як явище надпозитивне (наддержавне), до них відносяться: а) природна школа права; б) історична школа права; в) психологічна школа права; г) соціологічна школа права; 2) неопозитивістські школи, які так чи інакше однією із основоположних ознак визнають формальну визначеність права: а) нормативістська; б) аналітична [4, с. 1116]. На відміну від цього в інших джерелах виділяється існування

трьох напрямів (наукових шкіл, концепцій) праворозуміння: 1) природно-правовий; 2) позитивно-правовий; 3) соціологічний [5, с. 423; 6, с. 54-58].

У цьому зв'язку в сучасних дослідженнях починає з'являтися теза про необхідність або доцільність вироблення інтегративної концепції праворозуміння, яка за своєю сутністю має об'єднати найбільш вдалі аспекти існуючих концепцій, відкинувши при цьому суперечливі аспекти таких концепцій [7, с. 32-37]. Водночас, П.М. Рабінович зазначає, що у кожному випадку використання терміно-поняття «право» варто застерігати, в якому, власне, сенсі його вжито [8, с. 34].

Проте специфіка кримінального законодавства та існування принципу законодавчого визначення злочину, його караності та інших кримінально правових наслідків (ч. 3 ст. 3 КК України), обумовлюють необхідність розглядати право саме з позиції нормативістської концепції (вчення) розуміння права. Таким чином, особливого значення набувають твердження Г. Кельзена, що правомасцінність саме тому, що є нормою [9, с. 56].

Згідно із авторським праворозумінням Г. Кельзена, право є тільки тим, що створене людиною та знаходить нормативне вираження (закріплене у відповідних нормах). При цьому, розглядаючи правознавство, вчений доводить, що воно описує правові норми, які вироблені актами людської поведінки й застосовуються, реалізуються завдяки цим нормам, а право вимагає, дозволяє, уповноважує, але не «повчає» [10, с. 29]. Відтак, право повинно бути позбавлене певних моральних оцінок справедливості та інших не приманних йому ознак (ознак не притаманних праву як закріпленій нормі поведінки). Це безпосередньо і формує цілісне уявлення про нормативістську теорію праворозуміння Г. Кельзена, згідно з якою право це, в першу чергу, закріплені (нормативно виражені) правила поведінки і без такого вираження ці правила не можуть визнаватися правом.

Таким чином, в основу дослідження механізму створення та реалізації законодавства про кримінальну відповідальність ми закладаємо саме нормативістську концепцію правового розуміння. При цьому ми не відкидаємо та жодним чином не заперечуємо правильність і важливість всіх інших концепцій (теорій) правового розуміння і цілком погоджуємося із

необхідністю існування плюралізму таких концепцій та наукових шкіл.

У цьому контексті ми усвідомлюємо, що такий підхід може викликати низку заперечень, які головним чином стосуватимуться упущень розуміння права як складного соціального явища, яке є вищим за державу, закон та саме нормативне закріплення (вираження). Утім, відхід від нормативістського розуміння права, у аспекті дослідження механізму створення та реалізації кримінального законодавства, буде тільки сприяти поглибленню вивчення відмінностей права і закону на філософсько-правовому рівні, що, на наш погляд, є не зовсім вдалим з огляду на прикладний характер самого закону про кримінальну відповідальність. Так, більш доцільним вбачається акцентувати увагу не стільки на філософському розумінні поняття «право» та його вищій сутності, скільки розглянути відмінності права і закону на прикладному рівні (рівні кримінального права та кримінального закону), приймаючи до уваги конкретну сутність права, яке повинно набувати формального вираження.

Разом із цим, В.О. Навроцький обґрунтовує й інші позицію, зокрема щодо розуміння кримінального права з точки зору концепції природного права і визначення на цій основі його співвідношення із кримінальним законом. Так, за словами вченого кримінальне право повинно розглядатися набагато ширше, ніж сукупність передбачених законом норм і правил поведінки. Особливо це стосується визначення права як вищої міри справедливості, що не завжди співпадає із положеннями сучасного кримінального закону, який не те, що досить часто може не відповідати критеріям справедливості, а в окремих випадках, суперечить логіці, загальним принципам права та техніці нормотворчості [11, с. 20-24].

Однак, повертаючись до предмета нашого дослідження, слід говорити не стільки про право як міру вищої справедливості і вище соціальне явище, скільки саме про правові норми, закріплення правил поведінки, механізм створення правових чи законодавчих приписів та їх реалізацію. Більше того, за словами Г.О. Борисова нормативне вираження права є невід'ємною ознакою його сутності, оскільки саме право потребує юридичного опосередкування. Навіть якщо

говорити про глибоке коріння і соціальну обумовленість надпозитивного права як вищої абсолютної цінності і міри справедливості, то, так чи інакше, необхідно визнати, що таке право повинно набувати зовнішньої форми вираження, без чого воно не може бути реалізоване [12, с. 141].

Таким чином, право слід розуміти саме як систему загально обов'язкових та формально визначених (нормативно закріплених) правил поведінки, які видаються чи санкціонуються державою і забезпечуються силою державного примусу.

Список використаних джерел

1. Цицерон М. Диалоги. О государстве. О праве / М. Цицерон - М. : Статут, 1994. - 360 с.
2. Гончарук О. В. Дихотомія права: право публічне та право приватне : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.01 / Гончарук Ольга Володимирівна. - К., 2006. - 205 с.
3. Кравець В. М. Типи праворозуміння як методології основних філософсько-правових дискурсів : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.12 / Кравець В. М.- К., 2004. - 17 с.
4. Алаіс С. І. Проблема праворозуміння в основних школах права : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Алаіс С. І.- К., 2003. - 20 с.
5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : Підручник / Скакун О. Ф. [пер. з рос.] - Харків : Консум, 2001. — 656 с.
6. Ковтонюк А. Співвідношення основних типів праворозуміння / А. Ковтонюк // Університетські наукові записки. - 2006. - № 3-4. - С. 54-58.
7. Ковтонюк А. М. Основні концепції права в інтегративній юриспруденції / А. М. Ковтонюк // Університетські наукові записки. - 2007. - № 4. - С. 32-37.
8. Рабінович П. М. Праворозуміння: сутність, класифікації, нездоланність плюралізму / Рабінович П. М. // Бюл. М-ва юстиції України. - 2007. - № 5 (67). - С. 25-35.
9. Кельзен Г. Чисте Правознавство: проблеми справедливості / Г. Кельзен. - К. : Юніверс, 2004. - 496 с.
10. Ковтонюк А. М. Ганс Кельзен і його чиста теорія права / А. М. Ковтонюк // Університетські наукові записки. - 2007. - № 1. - С. 28-32.
11. Навроцький В. О. Кримінальне право і кримінальне законодавство : співвідношення понять / В. О. Навроцький // Право України. - 2009. - № 11. - С. 20-24.
12. Борисов Г. А. Теория государства и права : учебник / Г. А. Борисов. - Белгород : Изд-во БелГУ, 2007. - 292 с.

Єрмоленко І.Я., старший інспектор з
навчально-методичної роботи ЦСФП
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ВИНИ ЯК
ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ОЗНАКИ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ
АДМІНІСТРАТИВНОГО КОРУПЦІЙНОГО
ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕНОГО ПРАЦІВНИКОМ
ПОЛІЦІЇ

Суб'єктивна сторона відображає ставлення особи до суспільно шкідливого діяння і до його наслідків. Основною ознакою суб'єктивної сторони складу адміністративного корупційного правопорушення, вчиненого працівником поліції, є вина. Як зазначається в юридичній літературі, вина - це психічне ставлення особи до вчиненого нею суспільно шкідливого діяння і його наслідків, яке виявляється у формі умислу або необережності [2, с. 174].

Всі адміністративні корупційні правопорушення із суб'єктивної сторони характеризуються умисною формою вини. Саме тому суб'єктивна сторона є необхідним елементом складу адміністративного корупційного правопорушення, що дозволяє тільки у тому випадку притягнути працівника поліції до адміністративної відповідальності коли він усвідомлював характер своєї дії чи бездіяльності, передбачав їх шкідливі наслідки і бажав їх або свідомо допускав настання цих наслідків.

У свою чергу, зміст вини - це психічне відображення об'єктивних ознак адміністративного правопорушення, які виражають певне ставлення особи до цих ознак. Тобто, вона характеризує відображення у психіці (свідомості) особи до фактичних ознак, які характеризують об'єкт та об'єктивну сторону адміністративного правопорушення.

Таким чином, зміст умислу - це психічне ставлення працівника поліції до об'єкта, об'єктивної сторони складу адміністративного корупційного правопорушення. Так, зміст вини характеризується як прямим, так і непрямым умислом.

Законодавець при визначенні умислу використовує зміст інтелектуального і вольового елементів психіки. Інтелектуальний зміст умислу характеризується наступними елементами: 1) усвідомлення суспільної шкідливості вчинюваних дій; 2) передбачення настання суспільно шкідливих наслідків і причинного зв'язку між діями і такими наслідками. Закон про адміністративну відповідальність обмежує інтелектуальний момент усвідомлення лише суспільної шкідливості діяння і не вимагає усвідомлення винним його протиправності, адже адміністративно-деліктне право ґрунтується на конституційному принципі, згідно з яким незнання закону не звільняє особу від юридичної відповідальності (ст. 68 Конституції України) [1].

Під усвідомленням працівником поліції ознак адміністративного корупційного правопорушення розуміється також усвідомлення об'єкта, предмета та об'єктивної сторони юридичного складу такого виду правопорушення. Наприклад, при вчиненні адміністративного корупційного правопорушення, який посягає на охоронювані адміністративно-деліктним законодавством суспільні відносини, працівник поліції має усвідомлювати свої дії щодо порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, що свідчить про те, що він усвідомлює об'єкт даного правопорушення. При цьому, усвідомлення обставин, які належать до об'єктивної сторони складу адміністративного

корупційного правопорушення означає те, що особа усвідомлює шкідливість своїх дій чи бездіяльності для суспільних відносин.

Щодо усвідомлення працівником поліції протиправності свого діяння, варто зазначити, що відповідно до ст. 57 Конституції України, кожному гарантується право знати свої права й обов'язки. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення в порядку, встановленому законом. Згідно ст. 68 Конституції України, незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності [1]. Таким чином, при вирішенні питання про наявність вини у діяннях працівника поліції, слід виходити від того, чи було офіційне оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності.

У свою чергу, передбачення настання суспільно шкідливих наслідків означає передбачення працівником поліції тих шкідливих змін, які настануть у суспільних відносинах у випадку вчинення адміністративного корупційного правопорушення. Звісно, передбачення суспільно шкідливих наслідків як ознака інтелектуального моменту умислу має місце лише в адміністративному корупційному правопорушенні із матеріальним складом, а саме у випадку порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4 КУпАП). Передбачення суспільно шкідливих наслідків від вчинення цього адміністративного корупційного правопорушення охоплює й усвідомлення залежності між учиненим діянням та наслідками, що можуть настати.

Вольовий момент умислу відповідно до ст. 10 КУпАП, характеризується бажанням настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (при прямому умислі) або небажанням, але свідомим припущенням їх настання (при непрямому умислі). Вольову ознаку утворює ставлення працівника поліції до наслідків адміністративного корупційного правопорушення - їх бажання або свідоме допущення настання. Саме за вольовою ознакою здійснюється відокремлення прямого від умислу непрямого. Вольовий момент умислу при вчиненні

адміністративного корупційного правопорушення характеризується психічним ставленням до настання суспільно шкідливих, тобто данеправопорушення може бути вчинене як з прямим, так і непрямым умислом.

Сутність вини характеризує її соціальний характер. При вчиненні адміністративного корупційного правопорушення, сутність вини полягає в негативному ставленні працівника поліції до тих суспільних відносин, які охороняються нормою закону про адміністративну відповідальність. Звісно, вчинення працівником поліції такого виду суспільно шкідливого діяння має наслідком адміністративну відповідальність такого працівника.

Значною мірою ступінь вини визначається через призму усвідомлення суспільно шкідливого діяння, мотивами, метою адміністративного корупційного правопорушення, а також іншими ознаками, які характеризують особу правопорушника (вік, досвід роботи, звання, сімейний стан тощо). Особливості психічного ставлення працівника поліції до вчинюваного ним суспільно шкідливого діяння свідчать певною мірою про ступінь суспільної шкідливості адміністративного корупційного правопорушення.

Ступінь вини прямо пропорційний накладенню адміністративного стягнення, необхідного для усунення дефектів у соціальних орієнтаціях працівника поліції. Цим визначається адміністративно-правове значення ступеня вини, оскільки не впливаючи на кваліфікацію адміністративного корупційного правопорушення, він при цьому має суттєвий вплив на індивідуалізацію адміністративного стягнення в межах санкції ст.ст. 172-4-172-9 КУпАП.

Отже, вина працівника поліції за вчинене адміністративне корупційне правопорушення проявляється у формі прямого чи непрямого умислу, тобто винна особа: 1) усвідомлювала протиправний характер свого діяння; передбачала його суспільні шкідливі наслідки; бажала настання цих наслідків; 2) усвідомлювала протиправний характер свого діяння; передбачала його суспільного шкідливі наслідки; свідомо допускала настання цих наслідків.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.

2. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богущкий [та ін.]; за заг. Ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй.- Х. : Право, 2010. - 624 с.

Ладнюк В.Р. ад'юнкт кафедри
кримінального права Національної
академії внутрішніх справ

ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПЕРЕШКОДЖАННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ
ТА ДЕПУТАТА МІСЦЕВОЇ РАДИ

У сучасних умовах існування українського суспільства питання кримінально-правової охорони авторитету органів державної влади та органів місцевого самоврядування набувають особливого значення. Не є винятком тут і кримінально-правова охорона самої законної діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради.

Події, які відбуваються в Україні впродовж останнього часу вимагають замислитися над додатковими засобами охорони авторитету органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Діяльність народних депутатів України та депутатів місцевих рад є своєрідним інструментом впливу суспільства на діяльність органів судової та виконавчої влади, а відтак створення перешкод в діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради є по суті створенням

перешкод в діяльності суспільства щодо контролю судової та виконавчої гілок влади.

Необхідність дослідження кримінальної відповідальності за перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради зумовлюється також сутністю проявів об'єктивної сторони цього злочину, які зовні є дещо схожими із проявами об'єктивної сторони окремих злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг.

Поряд з цим, дослідження кримінальної відповідальності за перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради повинно ґрунтуватися на визначенні самого поняття «перешкоджання», яке, нажаль, не знаходить адекватного законодавчого закріплення, а через це ускладнює саме розуміння розглядуваної кримінально-правової заборони. Також необхідно звернути увагу і на співвідношення понять «перешкоджання» та «невиконання законних вимог».

Виникають певні питання щодо повноти назви ст. 351 КК України, яка по суті стосується тільки перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради, тоді як ч. 2 цієї статті передбачає відповідальність за перешкоджання структурним підрозділам Верховної Ради України. Більше того, не зовсім зрозумілою залишається логіка вітчизняного законодавця, який з одного боку встановлює кримінальну відповідальність за перешкоджання діяльності і народного депутата України і депутата місцевої ради, а з іншого в ч. 2 ст. 351 КК України встановлює відповідальність тільки за перешкоджання діяльності певних структурних підрозділів Верховної Ради України, тоді як за перешкоджання діяльності структурних підрозділів місцевих рад - відповідальність не встановлюється.

Проблеми кримінальної відповідальності за перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради в тій чи іншій мірі досліджувалися у працях таких вчених, як: П.П. Андрушко, Ю.В. Баулін,

В.Т. Дзюба, О.І. Донченко, М.І. Мельник, П.П. Михайленко, В.О. Навроцький, В.І. Осадчий, А.В. Савченко, М.І. Хавронюк, О.В. Харитонов, Н.М. Ярмиш, С.С. Яценко та інших. Однак, здебільшого дослідження цих науковців присвячені або «загальним» питанням кримінальної відповідальності за злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, або кримінальній відповідальності за інші види перешкоджання. При цьому кримінальна відповідальність за перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради розглядається тільки в окремих аспектах, тобто вивчається не комплексно, а лише з урахуванням окремих ознак.

Саме через це, залишається поза увагою низка питань. Це стосується з'ясування правової природи та значення перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради, встановлення об'єкта посягання, його співставлення із іншими видами перешкоджання та суміжними злочинами. Визначення можливості вчинення перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради загальним суб'єктом злочину. З'ясування перспектив розширення об'єктивної сторони та кола можливих потерпілих від цього злочину.

Окрім того, в рамках дослідження кримінальної відповідальності за перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради важливим є визначення низки понять, з'ясування кола можливих потерпілих, встановлення можливості вчинення цього злочину загальним суб'єктом тощо.

Вказане вище свідчить про необхідність дослідження кримінальної відповідальності за перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради із врахуванням історичного генезису та наукових положень, що допоможуть адекватно оцінити становлення, розвиток і сучасний стан кримінальної відповідальності за цей злочин, а також сформулювати визначення саме тих понять, які

безпосередньо характеризують вказаний вид перешкоджання, проте не мають відповідного теоретичного узагальнення.

Тому, концептуальні положення дослідження кримінальної відповідальності за перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради збагатять науку кримінального права і кримінальне законодавство та в своїй сукупності стануть вирішенням наукової проблеми, що має значення для розбудови правової держави.

Корольчук В.В., старший
науковий співробітник відділу
організації науково-дослідної роботи
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат
юридичних наук, старший
науковий співробітник

ЩОДО ПИТАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У світовому співтоваристві практично усі види господарської діяльності чітко ліцензуються законодавством і в Україні відповідно створена нормативно-законодавча база. Стаття 2. Закону «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» передбачає ліцензування у сфері освіти. В Законі про освіту визначається відповідність освітніх послуг державним стандартам і вимогам за результатами ліцензування державні органи видають ліцензії на право здійснення освітньої діяльності.

Існують і інші нормативно-правові акти які регулюють цю сферу повною мірою, та вважалось, що в усіх її аспектах, але в Україні як і в інших країнах Європи, крім Великобританії та Швеції немає чітко визначених нормативно-правових документів які б регулювали та встановлювали порядок контролю над експортерами та імпортерами ТНО. Транснаціональна освіта в Україні існує на основі окремо

укладених міждержавних договорах, здебільшого договори укладаються на рівні ВНЗ.

Освітня діяльність на території України здійснюється вищими навчальними закладами на підставі ліцензій. Необхідною перспективою для української системи вищої освіти має бути її залучення до міжнародної системи акредитації і входження до Європейської мережі забезпечення якості у вищій освіті. Останнім часом вимогливість експертизи істотно зросла проте проблема її якості залишається досить гострою. В Україні пристойна нормативна база сфери ліцензування, при належному контролі та виконанні вимог є запобіжним кордон який не дає змогу створювати фіктивні ВНЗ та заробляти легкі гроші на «освіті-муляжі». Ліцензування один з перших заходів що може підтвердити або спростувати якість освіти ВНЗ в Україні та запобігти небажаним наслідкам.

Розширення Європейського Союзу, яке відбулося 1 травня 2004 року, призвело до впровадження стандартів Болонської декларації в Україні.

Адаптування до Європейських стандартів залежить від впровадження інновацій в вищу освіту України. До них відносяться:

а) Віртуальні університети. Через систему Інтернет або канали супутникового зв'язку вони пропонують курси дистанційного навчання в режимі он-лайн для студентів у будь-якій країні світу.

б) Ліцензійні університети - іноземні офіційно дозволені курси.

в) Корпоративні франчайзингові університети

З появою «вищої освіти без кордонів» грянуть серйозні зміни в потребах і методах забезпечення якості освіти. Для того щоб суспільство могло переконалися в тім, що програми і дипломи, пропоновані новими закладами, відповідають прийнятним академічним і професійним стандартам, потрібні належні і надійні процедури акредитації й оцінки, які б враховували національні стандарти освіти, однозначно що транснаціональна освітня діяльність повинна регулюватися на рівні Держав.

В рамках Болонського процесу міністри закликали до збільшення співробітництва між європейськими країнами в частині, що стосується перспектив транснаціональної освіти.

Під транснаціональною освітою мається на увазі усі види програм вищої освіти, або курсів навчання, або освітніх послуг, включаючи дистанційну освіту, при здійсненні яких ті, яких навчають, знаходяться в іншій країні, ніж та, де розташований вуз, що привласнює кваліфікацію. Програми можуть належати освітній системі закордонної країни або бути реалізовані незалежно від якої-небудь національної системи освіти.

Безперечно постають питання правового регулювання такої діяльності. Європейський центр по вищій освіті ЮНЕСКО, Рада Європи і Європейська Комісія при участі Мережі ENI/NARİ ведуть роботу по рішенню міжнародно-правових проблем розвитку ТНО. Її перший результат - «Кодекс сумлінної практики при наданні транснаціональної освіти» також можна відмітити ряд конференцій за участю ВТО ЮНЕСКО й ОЕСР і планування проведення нових міжнародних нарад, покликаних розв'язати проблеми якості і детального інформаційного забезпечення діяльності інститутів ТНО

Під егідою Європейського центра вищої освіти ЮНЕСКО діє Міжнародна робоча група по ТНО, створена в 2003 році рішенням спільного засідання представників національних інформаційних центрів по академічному визнанню і мобільності, що входять у Мережу ЕМ⁴АМ. Її основна задача - розробка механізмів інформаційного забезпечення діяльності інститутів транснаціональної освіти, що можуть бути використані країнами, які беруть участь у Болонському процесі.

Встановлено, що не менш 75% експорту за допомогою ТНО здійснюється у формі франчайзингу освітніх програм закордонними філіями вузів і представництвами інститутів дистанційної освіти. Валідація, закордонний кампус і корпоративні освітні підрозділи - інші найбільш використовуємі організаційно-правові форми надання транснаціональної освіти. Освітні програми ТНО здійснюються в традиційній версії, віртуальній й у комбінованих варіантах.

Однак нове явище зовсім не беззмарне. Транснаціональна освіта спричиняє цілу низку нових проблем. Насамперед вони виникають у зв'язку з діяльністю освітніх інститутів, що не

одержали офіційного визнання місцевої влади. Часто дозвіл на їхню діяльність не надається з превентивними цілями: не допустити на територію своєї держави проникнення низьких стандартів освіти, що не одержала національного або міжнародного схвалення.

Практично у світовому масштабі відзначаються труднощі у встановленні національного контролю за розвитком транснаціональної освіти і діяльністю закордонних провайдерів. Найбільшу складність представляють провайдери, що не мають національної приналежності які здійснюють надання освітніх послуг за допомогою віртуальних програм. В Україні немає спеціальних законодавчих актів, що регулюють транснаціональну освіту. Це викликано складностями практичного законодавчого регулювання, наприклад інтернет- утворення, та й інших форм ТНО.

Однак проблема не повинна залишатися невирішеною. Основними інструментами її рішення є: а) інформаційна забезпеченість (транспарентність) діяльності провайдерів транснаціональної освіти; б) використання ясних і недискримінаційних процедур ліцензування й акредитації як самих транснаціональних освітніх інститутів, так і здійснюваних ними програм. Інформація про програми транснаціональної освіти повинна бути викладена в термінах практичної цінності одержуваної підготовки; в) створення в Україні міжнародної робочої групи, яка акумулює досвід експорту та імпорту транснаціональних освітніх послуг в загальну базу даних по засобам якої будуть створені нормативно правові документи, що будуть регулювати цю сферу діяльності.

Транснаціональна освіта - це очевидний виклик національним системам забезпечення якості освіти. Виходячи з позиції забезпечення прав споживачів, до ТНО необхідно застосовувати процедури ліцензування й оцінки якості,

проводити моніторинг функціонування його інститутів. Швидкий розвиток транснаціональної освіти викликає необхідність застосування стосовно цього явища транснаціональних форм і методів регулювання. Створювані в даний час міжнародні бази даних про акредитовані вузи різних країн, у тому числі про провайдерів транснаціональної освіти, у значній мірі будуть сприяти рішенню цього питання. Робота з

їхнього створення тільки почалася, і вона буде проводитися на систематичній основі.

Список використаних джерел

1. Robbins K. and Webster F. The Virtual University, OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2002

2. Rowley D.J., Lujan H.D. and Dolence M.G. Strategic Change in Colleges and Universities, JOSSEY-BASS, San Francisco, 1997 van Baalen P.J. and Moratis L.T. Management Education in the Network Economy, KLUWER ACADEMIC PUBLISHERS, Boston, 2001

3. Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника розвитку та інтеграції в європейське співтовариство: Рішення колегії міністерства освіти і науки України від 27 лютого 2004 р. протокол № 3/1-4.

4. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003 - 2004 рр.) / За редакцією В.Г. Кременя. Авторський колектив: М.Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. - Тернопіль: вид-во ТДПУ імені В. Гнатюка, 2004. - 147 с.

5. Гленн Р.Джонс. Как перебросить мост от сложных проблем транснационального образования к аккредитации // Высшее образование в Европе. - 2001. - № 1.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ВСТУПНЕ СЛОВО	7
ЧЕРНІЙ В.В.	
УЖИВАННЯ ДЕФІНІЦІЙ У КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ.....	7

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

КОСТИЦЬКИЙ М.В., КУШАКОВА-КОСТИЦЬКА Н.В.	
ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНИХ МОВ (У ТОМУ ЧИСЛІ УКРАЇНСЬКОЇ) В КОНТЕКСТІ ПОСТМОДЕРНУ І В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ СУПЕРЕЧНОСТІ	11
УСЕНКО І.Б.	
ПРАВОВИЙ СТАТУС МОВ У ЗАКОПРОЕКТНИХ РОБОТАХ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ VII СКЛИКАННЯ	15
СИМОНЕНКО Л.О.	
РОЛЬ СЛОВНИКІВ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ФАХОВОЇ МОВИ	19
МАРУНИЧ І.І., ПРОЦЕНКО Г.П.	
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ»ОФІЦІЙНИЙ ДОКУМЕНТ».....	21
ОНУФРІЄНКО О.В.	
ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ: ДОСВІД ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ	24
ОНУФРІЄНКО Г.С.	
ОСОБЛИВОСТІ СФЕРИ ФІКСАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ КІНЦЯ XX СТ.....	27

СЕКЦІЯ 1
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЮРИДИЧНОЇ
ЛІНГВІСТИКИ

ЗАІКА Ю.О. ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТЬ «ОПІКУВАТИСЯ», «МАТЕРІАЛЬНО ЗАБЕЗПЕЧУВАТИ», «БЕЗПОРАДНИЙ СТАН» ПРИ ЗМІНІ ЧЕРГОВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ..	30
БАУЛІН О.В. ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ КПК УКРАЇНИ І ЇХ ВПЛИВ НА КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ	32
ШЕСТОПАЛОВА Л.М. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ІННОВАЦІЇ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	36
БОЙЧУК В.М. ОКРЕМІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В УКРАЇНІ.....	39
СЕМЕНЕНКО Л.Л. ПРАВОВА ДІЙСНІСТЬ У ЛІНГВІСТИЧНОМУ ВИМІРІ.....	41
ГОРОХОВСЬКА Т.В. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОВИ ПРАВА	44
ОСТАПЕНКО В.О. ДЕРЖАВНА МОВА - МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ	47

ЛУГОВИЙ І.О. ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ	49
ЛЕГІН Л.М. ОПРИЛЮДНЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ: АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ	52
КУЦІЙ Р.В. ОКРЕМІ АСПЕКТИ МОВИ ЗАКОНОДАВСТВА.....	55
СЕКЦІЯ 2	

РОЗВИТОК ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

БИЧКОВА С.В., ЧУРПІТА Г.В. ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ «ЗЛОВЖИВАННЯ ЦИВІЛЬНИМИ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ».....	58
ДЗИРА І.Я. ВІДТОПОНІМНІ ПРИЗВИЩА ЗАПОРІЗЬКОГО КОЗАЦТВА СЕРЕДИНИ ХУІІІ СТ. (НА МАТЕРІАЛІ РЕЄСТРУ ВІЙСЬКА ЗАПОРІЗЬКОГО НИЗОВОГО 1756 Р.).....	61
РЯБОКОНЬ Є.О. ВИТОКИ ПОНЯТТЯ «SUCCESSIO» У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ.....	64
КОНОНЧУК Т.І. ЮРИДИЧНА ЛЕКСИКА В ЩОДЕННИКАХ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА	66
КАТЕРИНЧУК К.В. ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	69

ЛОЩИНСЬКА Н.В.	
СПІЛЬНЕ І ВІДМІННЕ	
В ЮРИДИЧНИХ ШТАМПАХ І КЛІШЕ	73
КРАСНИЦЬКА А.В.	
ВИМОГИ, ЩО СТАВЛЯТЬСЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ	
ТЕРМІНІВ	
У НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ	77
ТУРОВСЬКА Л.В.	
ФАХОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК СКЛАДНИК	
ВИСОКОГО ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ	
СУЧАСНОГО СПЕЦІАЛІСТА	80
БАСИСТА І.В.	
ДО ПИТАННЯ РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ	
«ДОКУМЕНТ»	
ТА «КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ДОКУМЕНТ»	82
ОПЕРУК В.І.	
ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	
.....	85
БІЛАС А.А.	
ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ	
ТЕРМІНОЛОГІЇ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	87
ГУТА В.В.	
ЛАТИНСЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В ЮРИДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ	
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	90
ГОЛОВНЯ І.І.	
ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ	
ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ	93

БАЦЬКО І.М. РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ОКРЕМИХ ПОНЯТЬ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН І ЗАКОНОДАВЧИХ ПРАВИЛ.....	95
ЛЕВЧЕНКО Ю.М. ПРО ПОНЯТТЯ «ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ» В КПК ТА ІНШИХ ЗАКОНАХ УКРАЇНИ.....	96
КУЗНІЧЕНКО О.В. ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АСПЕКТУ КОЛЕКТИВНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ (КОНФЛІКТІВ)	98
ФЕДОТОВА Г.В. ПРАВОВА ПРИРОДА ЮРИДИЧНОГО ТЕРМІНА «КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК»	101
ЯЦЕНКО Н.О. ТЕРМІНИ РАПОРТ І ЗАЯВАВ ЮРИДИЧНИЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ	106

СЕКЦІЯ 3 ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ЗНАНЬ У ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

ШАБЛІЙ О.А. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ У ГАЛУЗІ ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ	109
КУЛАКОВА Н.В. ОСОБЛИВОСТІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ.....	114
ІШКУРАТЕНКО О.В. РОЗВІДКИ ЕТИМОЛОГІЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ СУБКУЛЬТУРИ.....	118

АРТИКУЦА Н.В.	
МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ І ФОРМ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВНИКІВ	121
ДЕМЧЕНКО В.М.	
ЛОГІКА ЮРИДИЧНОГО СУБСТИЛЮ:	
СИНТАКСИЧНИЙ ВИМІР	124
ПАВЛИШИН О.В.	
СЕМІОТИКО-ПРАВОВІ КОНЦЕПТИ ТА ТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЯ У ФІЛОСОФСЬКО- ПРАВОВОМУ ДИСКУРСІ.....	126
МАКОВІЙ В.П.	
ПРАВОВІ ТА ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МОМЕНТУ ВИНИКНЕННЯ СУМІЖНИХ ПРАВ	128
БРАТЕЛЬ С.Г., ЛЯШУК А.В.	
ВИКОРИСТАННЯ СЛОВА «КОНТРОЛЬ»	
У ДОВІДКОВИХ ВИДАННЯХ	131
МАКСИМІВ Л.В.	
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	135
ДЕМ'ЯНЧУК Т.Д.	
СТАНОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ РИТОРИКИ	137
ТАРАН О.С.	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ КОМЕРЦІЙНОГО НАЙМЕНУВАННЯ	
ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ	138
ПТАШНИК-СЕРЕДЮК О.І.	
ПРО ОКРЕМІ КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ	
ФАХОВИХ МОВ	140

ТИМЧИШИН А.М. МОВА КРИМІНАЛІСТИКИ.....	142
АНДРЕЙЧУК У.В. МОВА ЯК ЕЛЕМЕНТ КУЛЬТУРИ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ	145
ГУЦУЛЯК М.Я., ПАСІЧНЯК Р.Л. ПРО ЗМІСТ І ЗНАЧИМІСТЬ МОВНОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ	147
ВЕРБОВИЙ В.П., БІЛЕЦЬКА Л.В. ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ПРАКТИКИ ЮРИСТА	151
САВ'ЮК О.В., РАВЛЮК І.І. ПРО КУЛЬТУРУ МОВЛЕННЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ.....	153
САВЧУК Н.В. УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ	155
КУЛЯС П.П. ТИПОЛОГІЯ ПОМИЛОК У СИСТЕМІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ	158
СЕВРУК В.Г., ПАВЛЕНКО С.О. ДІАЛЕКТИ УКРАЇНСЬКИХ ЦИГАН	161
СЕКЦІЯ 4	
НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ, АД'ЮНКТІВ, МАГІСТРІВ, СТУДЕНТІВ, КУРСАНТІВ	
ЛУК'ЯНЧУК О.І. ПІКЛУВАННЯ ПРО НЕПРАЦЕЗДАТНИХ, НЕМІЧНИХ БАТЬКІВ: ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ МОРАЛЬНОГО ПРАВА	167

БРЕУС С.М. ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ЮРИДИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ «КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД» У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ	169
КУЦИК К.В. ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПРИМУС ЯК ВИД ДЕРЖАВНОГО ПРИМУСУ	171
КИРДАН Б.В. ЗАХИСТ ПРАВ АВТОРА: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ..	174
КЛИМЕНКО С.І. МОВА ПРАВА ЯК БАГАТОРІВНЕВА ПІДСИСТЕМА ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ.....	177
ТУРОВА Є.О., КАТЕРИНЧУК К.В. ПОНЯТТЯ «ПРОВОКАЦІЯ ЗЛОЧИНУ» У ВІТЧИЗНЯНИЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ.....	180
КРАСНИЦЬКИЙ В.О. УЖИВАННЯ ЛАТИНСЬКИХ СЛІВ У ТЕКСТАХ ПРАВОВОЇ СФЕРИ	182
АНДРІЄНКО В.В. СИНОНІМІЯ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ.....	185
ЛОЗОВА Т.О. ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОГО ТЕКСТУ НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	188
ДЗІГОРА М.С. СПЕЦИФІКА ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	190
ЮЖЕКА Р.С. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	193

БАБЧУК Ю.І. МОВЛЕННСВІ ДЕВІАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ЮРИДИЧНОЇ СФЕРИ	195
ФТЕМОВА А.М. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	197
СЕМЕНЮК Г.А. СЛЕНГ У МОВІ КУРСАНТІВ ПРИКАРПАТСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ	199
МОГОРУК Я.В. МОВА ПРАВА ЯК ОСОБЛИВИЙ РІЗНОВИД УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	200
БАЦЬКО Д.І. ДОДАТКИ ДО ПРОТОКОЛІВ - ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ І ПРАВИЛА ЗА КПК УКРАЇНИ.....	201
АКСЬОНОВ І.А. ВІЙСЬКОВЕ ПРАВОСУДДЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ.....	203
БУШАНСЬКА Л.О. ПОКАРАННЯ ЗА «РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ».....	205
МАРЦИНЕНКО К.І. «ПАНОПТИКУМ»- УТОПІЯ ІСРЕМІЇ БЕНТАМА	207
СІЛЕНКО А.В. СЛОН - ТАБІР СМЕРТІ	209
МАНОЙЛЕНКО Д.А. СУПЕРЕЧНОСТІ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНІ	212
ПОЛЮГА А.В. ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ «ПСИХІЧНОГО НАСИЛЬСТВА» В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ	214

ГУК І.Г. МОРАЛЬНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	217
ДАРВАЙ Ю.І. МОВНОКОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАВознавця	219
ІВАХНЕНКО В.С. СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ»	220
ПАЛАМАРЧУК В.В. ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНИЙ В'ЯЗЕНЬ» В УКРАЇНІ	222
ВОЯТ Л.І. ЄДНІСТЬ МОВИ ТА МИСЛЕННЯ ЯК САМОСТІЙНИХ ПРОЦЕСІВ З РІЗНИМИ ЖИТТЄВИМИ ФУНКЦІЯМИ	224
МОРОЧЕНЕЦЬ К.С. ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ ЮРИСТА.....	227
ПАЧЕВСЬКА В.І. СИНТАКСИЧНІ ПОМИЛКИ ЯК ПОРУШЕННЯ МОВНИХ НОРМ.....	229
ПАНЧЕНКО Б.С. ДВОМОВНІСТЬ ЯК МОВНЕ ЯВИЩЕ	231
КУНДЕЛЬСЬКА І.С. МОВЛЕННЯ ПРАВознавця: ТИПОВІ ПОМИЛКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	234
ЛАЗОВОЙ Р. БАЖАЄТЕ УКРАЇНОМОВНУ НАЦІЮ? ПОДАЙТЕ ВЛАСНИЙ ПРИКЛАД!	238
ТИМОХІНА А. СЛЕНГ У МОЛОДІЖНІЙ КОМУНІКАЦІЇ	241

СОВТАН Ю.В., СМОЛЬНИЦЬКИЙ О.Т. УКРАЇНСЬКА МОВА - ДЕРЖАВНА МОВА	244
ВОЛКОВСЬКА А.С. ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЖУРНАЛІСТ» У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ.....	246
БАБАНІНА В.В. ПРАВОРОЗУМІННЯ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНА КАТЕГОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ СТВОРЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	250
ЄРМОЛЕНКО І.Я. ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ВИНИ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ОЗНАКИ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ АДМІНІСТРАТИВНОГО КОРУПЦІЙНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕНОГО ПРАЦІВНИКОМ ПОЛІЦІЇ	255
ЛАДНЮК В.Р. ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПЕРЕШКОДЖАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ ТА ДЕПУТАТА МІСЦЕВОЇ РАДИ	259
КОРОЛЬЧУК В.В. ЩОДО ПИТАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	262

Наукове видання

УКРАЇНЬКА МОВА В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали

XI Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої Дню української писемності та мови
(Київ, 27 листопада 2015 року)

Комп'ютерна верстка *Корольчук В. В., Суворова В.В.*

Підписано до друку 24.11.2015. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 15,25. Ум. друк. арк. 14,18.
Тираж 30 прим.